UČITEĽSKÉ NOVINY

38/2014, 8. január 2014 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Humor vo výchove

Začína sa nový rok. Na stole väčšiny ľudí, ale aj nás školákov je, v akom naladení ho budeme zvládať. Najlepšie by bolo, aby to bolo ľudsky a s humorom. Dobrý humor je inteligentný, pohotový a priateľský pohľad na svet okolo nás. Je výrazom sebadôvery, optimistického očakávania budúcnosti aj spoločného osudu s druhými ľuďmi. Je to vzácny dar, ktorý vyrieši nejednu trápnu chvíľu a zbaví nás neistoty rozhodovania. Aj humor má svoje nekonečné individuálne podoby, pre niekoho je každodenným návštevníkom, inému iba vzácnym hosťom v najpríhodnejšom momente. Odmietať úsmevnejší postoj k životnému dianiu je hriechom proti ľudskosti a značí, že berieme priveľmi vážne svoje pochabé, malé ja. Ak nevieme postaviť seba do trocha inej, zľahčujúcej situácie, ak žiadame od druhých priveľa úcty a nezaslúženého obdivu, vystavujeme sa pádu a strate úprimných priateľstiev, uzatvárajúc sa do smutnej samoty.

To platí prakticky vo všetkých medziľudských vzťahoch, rodičov a detí, kamarátov, pedagógov a žiakov, zamestnávateľov a zamestnancov, ba aj v nepríjemnom kontakte v preplnenej električke. Počujem námietku, že aj priveľa humoru by mohlo škodiť, a je oprávnená, pretože nezdržanlivosť v zosmiešňovaní situácií i ľudí nie je tým inteligentným pohľadom, ale ľahostajnosťou či ešte horšie agresiou voči momentálne slabším. Nuž teda zostaňme pri definícii spoločného úsmevu nad ťažko riešiteľným problémom, vzájomnej podpory pri blúdení odmietnutím prehnane zvýraznenej dôležitosti prebiehajúcej situácie. Dobrý humor je podaním ruky a vyjadrením ochoty pomáhať, prekonávať a vzájomne sa podporovať bez ohľadu na vek, postavenie, schopnosti, iba s hlbokým presvedčením ľudskosti, ktorá nás spája. Dobrý humor je dar, ktorý by sme si mali ceniť a citlivo rozvíjať.

Kde však v pochmúrnom dni alebo v chorobnej slabosti vziať silu na úsmev? Už jednoročné dieťa má začínajúci zmysel pre humor a vážnou tvárou ho ťaháme do problémov dospelého sveta, zakiaľ by sme sa radšej mohli pripojiť k jeho radostnému vnímaniu. Úcta k duši dieťaťa je porozumením jeho vnútorným potrebám a vzájomnou spoluprácou, kde raz my jeho a inokedy ono nás vedie k lepšiemu oceneniu prežívania životného zázraku. Radosť z dieťaťa je tým najlepším výrazom dobrého rodičovstva a dospelému výrazne pomáha v hľadaní vlastného zmyslu pozemských dní. Dobrý humor sprevádza vzrastajúce porozumenie detskému chápaniu, nemusí byť ohlušujúcim smiechom, skôr láskavým spoločným potešením.

Ťažkosti so zvládaním často nepochopiteľného vzdoru batoliat, keď ani jedna strana nemá absolútne chuť na úsmev, predsa len najlepšie vyriešime pokojným odovzdaním sa situácii alebo sebaironickým konštatovaním, ako nás to malé stvoreniatko vie vytočiť. Neraz sa musíme podvoliť jeho vôli a neraz ho presvedčíme o svojej pravde skôr chápajúcim úsmevom než tvrdým príkazom. Prial by som všetkým, ktorí počúvajú psychologické rady, aby

(pokračovanie na strane 2)

Veríme, že rok 2014 bude aj rokom našich pedagogických, vedeckých, kultúrnych i športových úspechov. ***Foto archív IUVENTY***

Rok pedagogických nádejí a želaní

Otvorili sme kalendár na strane 2014. Viac ako 7 miliárd ľudí na tomto svete urobilo to isté. S nádejou i očakávaniami, netrpezlivo a súčasne s obavami. Čo nás čaká v nasledujúcich 365 dňoch? Pedagógovia si kladú túto otázku ešte naliehavejšie.

Prvé správy nového roka hovoria na našej domácej scéne veľmi povzbudzujúco o tom, že sa podarilo zvýšiť platy pedagogickým i nepedagogickým zamestnancom. Táto dobrá správa je povzbudením pre všetkých, ktorí chcú posunúť stav nášho školstva o kus dopredu. Cieľom ministra školstva je dosiahnuť, aby sa platy učiteľov do roku 2016 dostali na 1,2-násobok priemerných platov zamestnancov v národnom hospodárstve, čo je mimoriadne ambiciózny a nádejný cieľ.

Školstvo čaká v najbližších mesiacoch veľmi veľa práce. Veľmi jasne o tom hovorí hrozivé vysvedčenie, ktoré sme dostali v PISA. V konkurencii 34 štátov Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj naši žiaci dosiahli podpriemerné výsledky v matematickej, čitateľskej aj prírodovednej gramotnosti. Dopadli najhoršie od roku 2003, keď sme do tohto medzinárodného merania úrovne vzdelania vstúpili. To je nielen varovanie, ale najmä výzva pre našu činnosť.

Na rokovanie vlády SR je už pripravená *Správa o stave školstva na Slovensku*, ktorá definuje kľúčové strategické kroky na celkové zlepšenie stavu školstva s dlhším výhľadom a navrhuje celkové zlepšenie financovania školstva na Slovensku. Ale žiadna správa ešte sama od seba nič nezlepšila. Vždy je najdôležitejšie pôsobenie a práca každého jedného učiteľa vo svojej každodennej práci so žiakmi.

Roku 2014 nás čakajú aj iné celospoločenské témy. Tento rok bude aj rokom prezidentských volieb, volieb do Európskeho parlamentu a volieb do orgánov miestnej samosprávy.

Roku 2014 si Slovensko pripomenie niekoľko významných udalostí. Jednou z nich bude 70. výročie Slovenského národného povstania. V novembri to bude 25 rokov nežnej revolúcie. Pripomenieme si aj 100. výročie začatia prvej svetovej vojny a 95. výročie tragickej smrti Milana Rastislava Štefánika. Medzi najvýznamnejšie kultúrno-historické podujatia bude patriť 150. výročie narodenia rodáka z Černovej, katolíckeho kňaza, národovca, politika, publicistu a prekladateľa Andreja Hlinku.

Roku 2014 si pripomenieme také významné výročia, ako 1 120. výročie smrti Svätopluka, 1 145. výročie smrti Konštantína – sv. Cyrila, 190. výročie vydania Kollárovej

(pokračovanie na strane 2)

Multimediálne vzdelávacie DVD pre oblasť stavebníctva

(I. časť)

Multimediálne vzdelávacie DVD pre oblasť stavebníctva v rámci národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* vzniklo v Strednej odbornej škole (SOŠ) na Ivanskej ceste v Bratislave. Po zhodnotení DVD zástupcom zamestnávateľských zväzov z oblasti stavebníctva, ktoré sme prezentovali v predošlých číslach UN, sme sa o tejto učebnej pomôcke porozprávali s riaditeľom SOŠ na Ivanskej ceste Ing. Ľubomírom Kovaľom.

Pán riaditeľ, téme suchých technológií v stavebníctve pripisujete rovnako dôležitý význam ako zamestnávateľské zväzy. Predsa len, aký cieľ ste si stanovili vy ako pedagóg pri nakrúcaní ukážkovej hodiny?

Podľa mňa je dôležité predstaviť sadrokartón ako moderný, jedinečný a ekologický materiál pre suché technológie, jeho všestranné využitie pri výstavbe nových alebo rekonštrukcii starších objektov, zoznámiť žiakov s technologickým postupom pri montáži sadrokartónovej priečky a inštalačnej sadrokartónovej priečky. Keď bol sadrokartón v minulom storočí patentovaný v USA, nikto netušil, že spojením dvoch tradičných materiálov, t. j. papieru a sadry, vzniká stavebná technológia, ktorá sa veľmi rýchle rozšíri do celého sveta. Sadrokartón sa nestal spoločníkom moderných technológií v stavebníctve náhodou. Stelesňuje všetky vlastnosti, ktoré moderný človek v stavebníctve vyznáva. Žiaci by mali ovládať technológie, postupy, ktoré sú dnes v móde a ktoré majú také výhody ako suché stavby. Môžeme poukázať napríklad na rýchlosť, jednoduchosť, prispôsobivosť, ľahké spracovanie, minimálny počet prvkov, malú hmotnosť, mnohostranné použitie, ľahkú údržbu a opravu, jednoduchú manipuláciu, individualitu pri zachovaní veľkosériovej výroby a recyklovateľnosť. Nepochybne všetky tieto výhody môžu vidieť žiaci a pedagógovia v školách so stavebným zameraním prostredníctvom našej ukážkovej vyučovacej hodiny.

V rámci teórie je vždy žiadaná názorná ukážka, ale ani praktická vyučovacia

(pokračovanie na strane 3)

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

Chabé jadro učiteľských fakúlt
Strany 4 a 5

Nedostatočný školský prospech vo svete
Strana 8

Investícia do školstva je investíciou do ekonomiky
Hovoríme s futurológom Ing. Ivanom Klincom

Strany 9 – 11

Ako rozvíjať morálne hodnoty

Strana 13

Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy
Záverečná konferencia národného projektu NÚCEM
Strany 25 – 32

Humor vo ...

(dokončenie zo strany 1)

videli týchto všetko znalých nadľudí vo vypätých situáciách s vlastnými deťmi, ako sa márne snažia premeniť ideálnu teóriu na praktický úspech. Kováčova kobyla býva často nepodkutá.

Nie každá pokojná rodinná atmosféra svedčí o pedagogickom majstrovstve dospelých. Do hry vstupuje veľa najrozličnejších podmienok, najmä temperament dieťaťa aj rodičov, ich zdravie, životné úspechy či nezdary, veľkosť a vybavenie bytových priestorov, až po aktuálne počasie a očakávanie najbližších udalostí. A predsa prítomný humor svedčí o schopnosti žiť, prijímať a prekonávať ťažkosti i vzájomne si pomáhať. Od detí by sme sa mohli učiť dobromyseľnému smiechu.

V čase dospievania detí, keď dospelí začínajú starnúť, sa nám ponúka voľba medzi prísnym a zásadovým vyžadovaním nami určených pravidiel, čo v najhorších prípadoch sa môže skončiť aj celoživotným nepochopením a odcudzením, alebo vzájomnou snahou o pochopenie, ústretovou pomocou a priateľským podpichovaním, ktoré naznačuje rastúcu samostatnosť mladých. Možno by bola pohodlná absolútna poslušnosť detí, ale či nie je kritické myslenie a zodpovednosť za vlastné správanie cieľom individuálneho vývinu? Sebavedomý otec, spoločensky a pracovne dostatočne úspešný, ľahko znesie nie vždy kultivovanú kritiku detí, ktorá mu však pomáha k väčšej ľudskosti, rovnako ako deti rýchlejšie vycítia humorne podávané rodičovské priania než striktný príkaz oslabujúci ich, ešte slabé, sebavedomie.

Humor nech nezraňuje, ale oceňuje a podporuje osobnosť druhého. A čím viac sme dopriali deťom ocenenie, tým ľahšie znesú aj úsmevné pokarhanie, prípadne aj výsmech vrstovníkov. Duševné zdravie je dostatočná citlivosť na životné krásy a odmietnutie zbytočnej precitlivenosti pri nutných nezdaroch. Psychické otužovanie nie je nič iné, než zvýšeným úsilím a primeraným humorom prekonávať chvíle slabosti. Dobrá spolupráca od útleho detstva až po rodičovskú starobu je obojstranne výhodnou formou spolunažívania generácií a omnoho úspešnejšia než márna snaha po poslušnosti, ktorá provokuje vzdor, nesamostatnosť a málo tvorivý prístup v každodenných rozhodovaniach. Dospievajúci si cenia sebavedomie žartujúceho rodiča či učiteľa a odnášajú si do života odvahu nepoddávať sa okolnostiam.

Aj sebavedomie učiteľa a jeho hlboké porozumenie problémom mladých sa prejaví skôr v žartovnej poznámke než v prísnom napomenutí či necitlivom potrestaní. Ako učitelia máme úlohu doplniť či opraviť nedostatky rodiny, obnoviť dôveru mladých v dospelý svet a podporiť ich túžbu po spolupráci viac než nutkanie do odboja. Iste, je potrebná určitá autorita, ale vyberme si medzi tou formálnou a vyžadujúcou alebo prirodzenou a úsmevnou, ktorá nás bude sprevádzať celoživotne rovnako ako spomienky na tých niekoľko málo obľúbených pedagógov.

A keďže výchova je predovšetkým sebavýchovou, pretože každý problém s deťmi by sme mali začínať riešiť pohľadom do vlastného, dospelého vnútra, má humor nezastupiteľné miesto aj vo forme sebahumoru, podnetnej sebairónie aj úsmevného odpúšťania si chýb. Urážlivosť a pomstychtivosť je známkou malých ľudkov, slabých, nedozretých namyslencov neschopných veselšieho a pravdivejšieho pohľadu na svoje správanie.

Úsmev, žart a humor je pritakaním zázraku života! Nech nás teda neopúšťa ani na maličkú chvíľu po celý rok 2014.

Prof. PhDr. Ivan ŠTÚR, CSc.

Informácie o spolupráci v národnom projekte

DIGITÁLNE VZDELÁVANIE

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* spolupracuje s učiteľmi pri tvorbe digitálneho učiva pre žiakov základných a stredných škôl.

Národný projekt, ktorý roku 2013 realizoval Ústav informácií a prognóz školstva a od 1. 1. 2014 ho realizuje Centrum vedecko-technických informácií SR, počas svojho trvania vytvára honorovanú spoluprácu pre približne tisíc slovenských učiteľov. Cieľom je vypracovať lokálny obsah digitálneho učiva, prostredníctvom ktorého učitelia zhodnocujú svoje doterajšie praktické skúsenosti, a svoje vedomosti tak uchovávajú pre ďalšie generácie.

Od učiteľov sa očakáva také spracovanie scenára, z ktorého grafický tím národného projektu dokáže vytvoriť účinný a inšpiratívny digitálny vzdelávací objekt (DVO). Pri posudzovaní scenárov vyhodnocujeme ich didaktickú hodnotu, ktorá sa očakáva od DVO.

Úlohou zapojených učiteľov je tvorba scenárov pre DVO v 11 všeobecnovzdelávacích predmetoch, ktoré sú členené na témy a sú v súlade so štátnym vzdelávacím programom. Za túto činnosť sú **odmeňovaní sumou 10 eur brutto za hodinu práce**. Výška odmeny závisí od množstva spracovaných scenárov k vybraným témam, preto si aktívnejší učitelia môžu privyrobiť až 8 000 eur.

Počas prvých mesiacov tvorby DVO pripadalo na jeden scenár 50 hodín práce. Odborní pracovníci národného projektu vytvorili koncom roka šablóny, ktoré mnohým autorom scenárov uľahčili prácu, čím sa znížil časový fond na tvorbu jedného scenára na 40 hodín práce. Vytvorené šablóny (štandardizované vzory) zvýšili produktivitu práce učiteľov a urýchlili proces tvorby DVO. Vďaka efektívnejšej spolupráci dokážeme vyrobiť viac digitálneho učiva.

Aby učitelia tvoriaci scenáre neboli ukrátení o možnosť zárobku, pokles časovej náročnosti pri tvorbe scenárov sme vyrovnali zvýšením počtu DVO, pre ktoré tvoria scenáre. Namiesto 16 predpokladaných scenárov ich tak na jedného učiteľa pripadne až 20.

„Tento národný projekt dáva priestor ľuďom z praxe, teda učiteľom, aby boli spoluarchitektmi moderných DVO. Teda pomôcky, ktorá im výrazne pomôže v kvalitnej výučbe. Mimoriadne ma teší, že ich spoluúčasť na projekte je aj finančne ohodnotená. A čo je nemenej dôležité, ide o prácu v regiónoch. Toto sú konkrétne výsledky, na ktoré budeme nadväzovať ďalšími projektmi financovanými z eurofondov," konštatuje minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič.

V prípade, že u autora scenárov nastala práceneschopnosť, je nutné, aby lekár vypísal **potvrdenie o dočasnej práceneschopnosti** pre zamestnávateľa (školu), ale aj pre projektovú kanceláriu národného projektu (**s názvom Centrum vedecko-technických informácií SR**) ako druhého zamestnávateľa. Sken potvrdenia je potrebné poslať na job@digitalnevzdelavanie.sk, kde učiteľ dostane ďalšie pokyny.

Nezabudnite, že zamestnávateľ je zo zákona povinný nahlásiť práceneschopnosť do 3 dní od jej začatia. V prípade viacerých úväzkov – pracovných pomerov (trvalý pracovný pomer, dohoda o vykonaní práce, dohoda o vykonaní pracovnej činnosti, vykonávanie inej pracovnej činnosti – živnostník alebo konateľ/majiteľ), z ktorých plynie plat – je nutné upozorniť nás na túto skutočnosť vopred. Fond času práce v rámci jedného mesiaca nesmie prekročiť 245 hodín, čo je zhruba 1,5 pracovného úväzku prepočítaného na hodiny.

Viac informácií o národnom projekte sa dočítate na našom komunitnom portáli digitalnevzdelavanie.sk.

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie. Spolu s Planétou vedomostí a ďalšími projektmi je súčasťou programu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Digipedia 2020, ktorý bol spustený s cieľom modernizácie rezortu školstva v oblasti informatizácie a digitalizácie. Informácie o tomto programe sa nachádzajú na webovom sídle Digipedia.

Videá pre žiakov i učiteľov

V rámci národného projektu *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* sme vytvorili videá, ktoré nájdete vo *Videosekcii* na portáli digitalnevzdelavanie.sk.

Žiaci nájdu v zelenom rámiku na linku *Spoznaj odbor* štyri motivačné videá s názvami:

- **Renesancia baníctva,**
- **Perspektívne strojárstvo,**
- **Pre zdravé zdravotníctvo,**
- **S chuťou do potravinárstva.**

Tieto videá môžu využiť i učitelia ako pomocný materiál v rámci vyučovacieho procesu.

Pre učiteľov sme vytvorili aj informatívne a dokumentačné videá na témy:

- **Ako vzniká DVO** (s časťami *Prínos projektu*, *Spolupráca s učiteľmi*, *Moderné vyučovanie*, *Hodnota projektu*),
- **Najčastejšie otázky** (s množstvom praktických informácií o DVO),
- **Záznam z koordinačného stretnutia s učiteľmi v regiónoch** (s časťami *Prezentácia projektu* a *Tvoríme DVO*).

Katarína STOLÁRIKOVÁ, manažérka publicity projektu

Opäť charitatívna pomoc

VIANOČNÁ BURZA

Po charitatívnej zbierke pre rodinu Suchú sme sa my žiaci Základnej školy T. J. Moussona v Michalovciach rozhodli usporiadať vianočnú burzu, ktorej cieľom bolo darovať vyzbierané peniaze michalovskému útulku pre psíkov v Močaranoch. Žiaci našej školy prispeli k tomu aj vlastnými darmi – krmivom, vôdzkami, obojkami, prepravkami, dekami, atď. Spolu sa vyzbieralo viac než 100 kilogramov granúl a 80 eur. Naši žiaci svojou ochotou vylepšili život štvornohým miláčikom a spríjemnili im vianočné sviatky.

Peer aktivistky
Foto archív školy

Rok pedagogických...

(dokončenie zo strany 1)

Slávy dcéry, 170. výročie vzniku spolku Tatrín, 145. výročie smrti Štefana Moysesa, prvého predsedu Matice slovenskej, 95. výročie obnovenia činnosti Matice slovenskej, 75. výročie vzniku prvej Slovenskej republiky. Mimoriadny význam má 170. výročie vzniku slovenskej piesne piesní – hymny *Ponad Tatrou blýska*.

V tomto roku sa začína aj nové sedemročné programové obdobie Európskej únie. Slovensko chce nasmerovať európske finančné prostriedky najmä do obnovy hospodárskeho rastu, posilňovania konkurencieschopnosti národného hospodárstva, infraštruktúrnych projektov a znižovania miery nezamestnanosti, osobitne mladých ľudí.

Rok 2014 bude celosvetovo významný. Športovci a priaznivci športu už netrpezlivo čakajú na zimnú olympiádu v Soči, futbaloví fanúšikovia sa už nevedia dočkať júnových a júlových futbalových majstrovstiev sveta v Brazílii.

Všetky tieto udalosti a výročia sa budú vo väčšej či v menšej miere dotýkať aj našej výchovno-vzdelávacej práce. Prirodzene, budú tu aj ďalšie aktivity, ktoré budeme včleňovať do nášho pedagogického pôsobenia.

Náš školský život bude naďalej pokračovať v nádeji, že dokážeme lepšie a kvalitnejšie pripravovať mladú slovenskú generáciu na jej život v spoločnosti.

Ľubomír PODLUŽIANSKY

BRATISLAVA

Ústav informácií a prognóz školstva prechádza zlučovaním

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR k 31. decembru 2013 zrušilo svoju rozpočtovú organizáciu Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) so sídlom v Bratislave. Od januára 2014 je ústav zlúčený s príspevkovou organizáciou ministerstva, Centrom vedecko-technických informácií (CVTI) SR, na ktoré prejdú všetky práva a povinnosti zrušeného ústavu a ktoré bude plniť jeho doterajšie úlohy.

ÚIPŠ bol jednou z jedenástich rozpočtových organizácií rezortu. Zriadený bol v júli 1989 a jeho hlavným poslaním bola tvorba informácií na podporu riadenia a rozvoja oblastí patriacich do správnej kompetencie ministerstva. CVTI SR patrí k šiestim príspevkovým organizáciám rezortu. Je národným informačným centrom a špecializovanou vedeckou verejnou knižnicou SR zameranou na technické odbory a vybrané oblasti prírodných, ekonomických a humanitných vied. **(red)**

PODHORANY

Nová modulová škola

Za účasti štátneho tajomníka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Štefana Chudobu a splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity Petra Polláka bola v decembri v obci Podhoranoch v okrese Kežmarok otvorená ďalšia modulová škola. Vďaka novej budove s kapacitou 8 tried pre takmer 200 detí sa podarilo vyriešiť dlhoročný problém s viaczmenovou prevádzkou miestnej základnej školy. Na jej vybudovanie boli použité prostriedky vo výške 200-tisíc eur.

Ministerstvo školstva v spolupráci s rezortmi práce, vnútra, financií, s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ako aj miestnymi samosprávami sa chce roku 2014 spolupodieľať na výstavbe ďalších 15 modulových škôl.

(mš)

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania. Adresa vydavateľa: Bellova 54/a, 833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo.pomichal@chello.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 8. 1. 2014.

EV 2461/08

Nové stupnice platových taríf

LEGISLATÍVNA ZMENA

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v nadväznosti na nadobudnutie platnosti nariadenia vlády SR č. 441/2013 Z. z., ktorým sa ustanovujú zvýšené stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme, vydáva Stupnice platových taríf pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov a zvýšenie platových taríf v závislosti od dĺžky započítanej praxe účinné od 1. januára 2014. **(ms)**

Platová tarifa – pracovná trieda jeden, pedagogickí zamestnanci (v EUR)

Platová tarifa	6	7	8	9	10	11	12
	408,00	452,50	501,50	561,00	612,50	686,50	769,00
Započítaná prax	Zvýšenie platovej tarify						
1	4,50	5,00	5,50	6,00	6,50	7,00	8,00
2	8,50	9,50	10,50	11,50	12,50	14,00	15,50
3	12,50	14,00	15,50	17,00	18,50	21,00	23,50
4	16,50	18,50	20,50	22,50	24,50	27,50	31,00
5	20,50	23,00	25,50	28,50	31,00	34,50	38,50
6	24,50	27,50	30,50	34,00	37,00	41,50	46,50
7	29,00	32,00	35,50	39,50	43,00	48,50	54,00
8	33,00	36,50	40,50	45,00	49,00	55,00	62,00
9	37,00	41,00	45,50	50,50	55,50	62,00	69,50
10	41,00	45,50	50,50	56,50	61,50	69,00	77,00
11	45,00	50,00	55,50	62,00	67,50	76,00	85,00
12	49,00	54,50	60,50	67,50	73,50	82,50	92,50
13	53,50	59,00	65,50	73,00	80,00	89,50	100,00
14	57,50	63,50	70,50	79,00	86,00	96,50	108,00
15	61,50	68,00	75,50	84,50	92,00	103,00	115,50
16	65,50	72,50	80,50	90,00	98,00	110,00	123,50
17	67,50	75,00	83,00	93,00	101,50	113,50	127,00
18	69,50	77,00	85,50	95,50	104,50	117,00	131,00
19	71,50	79,50	88,00	98,50	107,50	120,50	135,00
20	73,50	81,50	90,50	101,00	110,50	124,00	138,50
21	75,50	84,00	93,00	104,00	113,50	127,50	142,50
22	78,00	86,00	95,50	107,00	116,50	130,50	146,50
23	80,00	88,50	98,00	109,50	119,50	134,00	150,00
24	82,00	90,50	100,50	112,50	122,50	137,50	154,00
25	84,00	93,00	103,00	115,50	126,00	141,00	158,00
26	86,00	95,50	105,50	118,00	129,00	144,50	161,50
27	88,00	97,50	108,00	121,00	132,00	148,00	165,50
28	90,00	100,00	110,50	123,50	135,00	151,50	169,50
29	92,00	102,00	113,00	126,50	138,00	154,50	173,50
30	94,00	104,50	115,50	129,50	141,00	158,00	177,00
31	96,00	106,50	118,00	132,00	144,00	161,50	181,00
32	98,00	109,00	120,50	135,00	147,00	165,00	185,00

Platová tarifa – pracovná trieda dva, pedagogickí a odborní zamestnanci (v EUR)

Platová tarifa	6	7	8	9	10	11	12
	436,50	484,50	535,50	599,50	654,00	732,50	820,50
Započítaná prax	Zvýšenie platovej tarify						
1	44,50	5,00	5,50	6,00	7,00	7,50	8,50
2	9,00	10,00	11,00	12,00	13,50	15,00	16,50
3	13,50	15,00	16,50	18,00	20,00	22,00	25,00
4	17,50	19,50	21,50	24,00	26,50	29,50	33,00
5	22,00	24,50	27,00	30,00	33,00	37,00	41,50
6	26,50	29,50	32,50	36,00	39,50	44,00	49,50
7	31,00	34,00	37,50	42,00	46,00	51,50	57,50
8	35,00	39,00	43,00	48,00	52,50	59,00	66,00
9	39,50	44,00	48,50	54,00	59,00	66,00	74,00
10	44,00	48,50	54,00	60,00	65,50	73,50	82,50
11	48,50	53,50	59,00	66,00	72,00	81,00	90,50
12	52,50	58,50	64,50	72,00	78,50	88,00	98,50
13	57,00	63,00	70,00	78,00	85,50	95,50	107,00
14	61,50	68,00	75,00	84,00	92,00	103,00	115,00
15	65,50	73,00	80,50	90,00	98,50	110,00	123,50
16	70,00	78,00	86,00	96,00	105,00	117,50	131,50
17	72,50	80,00	88,50	99,00	108,00	121,00	135,50
18	74,50	82,50	91,50	102,00	111,50	125,00	139,50
19	76,50	85,00	94,00	105,00	114,50	128,50	144,00
20	79,00	87,50	96,50	108,00	118,00	132,00	148,00
21	81,00	90,00	99,50	111,00	121,00	136,00	152,00
22	83,00	92,50	102,00	114,00	124,50	139,50	156,00
23	85,50	94,50	104,50	117,00	128,00	143,00	160,00
24	87,50	97,00	107,50	120,00	131,00	146,50	164,50
25	89,50	99,50	110,00	123,00	134,50	150,50	168,50
26	92,00	102,00	112,50	126,00	137,50	154,00	172,50
27	94,00	104,50	115,50	129,00	141,00	157,50	176,50
28	96,50	107,00	118,00	132,00	144,00	161,50	181,00
29	98,50	109,50	120,50	135,00	147,50	165,00	185,00
30	100,50	111,50	123,50	138,00	150,50	168,50	189,00
31	103,00	114,00	126,00	141,00	154,00	172,50	193,00
32	105,00	116,50	129,00	144,00	157,00	176,00	197,00

Multimediálne vzdelávacie DVD...

(dokončenie zo strany 1)

hodina sa nezaobíde bez teórie. Preto v rámci vašej ukážkovej hodiny venujete značný priestor výkladu. Výhodou je, že žiaci nesedia v laviciach, ale sami si ihneď vyskúšajú teoretické vedomosti v praxi v dielni, kde sa venujete počas celého roka práci so sadrokartónom.

Áno aj v rámci praktického vyučovania platí, že teória nemôže byť odtrhnutá od praxe. V rámci nášho DVD sme dbali na to, aby žiaci vedeli všetko podstatné o inštalačnej priečke ako o alternatíve predchádzajúcej konštrukcie. V prípade, že dutina v obyčajnej priečke nie je dostatočná na umiestnenie inštalačných rozvodov, najmä kanalizačných potrubí, tvorí sa priečka z dvoch rovnobežných konštrukcií. Žiaci sa v praxi určite stretnú aj s požiadavkou zateplenia podkrovia. Je dôležité, aby vedeli, že obklad podkrovia spočíva v odbornom uložení tepelnej izolácie, parozábrany, podkonštrukcie a obloženi sadrokartónom.

Niektoré manuálne zručnosti však žiaci môžu získať len vtedy, ak sa im venujú v školskom roku v rámci praxe opakovane, teda niekoľko hodín.

Áno, a platí to aj v prípade montáže sadrokartónového podhľadu, aj keď ide o ľahkú montovanú konštrukciu, zavesenú pod vodorovné nosné konštrukcie s cieľom prekrytia inštalácií, vylepšenia tepelných a hlukových vlastností stropu alebo konečného dotvorenia stropnej konštrukcie. V rámci DVD nosiča sme sa venovali suchým stavbám nielen ako pedagógovia a majstri praktického vyučovania, ale aj ako budúci zamestnávatelia alebo ešte náročnejšie – zákazníci. Tak napríklad aj montáž predsadenej steny si vyžaduje skúseného odborníka. Žiaci by mali mať na pamäti fakt, že ide o sadrokartónovú konštrukciu, montovanú pred zvislé nosné konštrukcie s cieľom prekrytia inštalačných rozvodov, zateplenia obvodového muriva, odhlučnenia a súčasne aj povrchovej úpravy. V rámci ukážkovej hodiny sa venujeme každému detailu, napríklad záverečnému dôslednému prilepeniu sadrokartónovej platne na nosné murivo a pretmeleniu spojov. Preto pedagóg trpezlivo vysvetľuje celý postup v rámci celej vyučovacej hodiny.

Je na každom pedagógovi, aby zdôraznil aj požiadavky na priečky, a síce jednoduchosť montáže a demontáže, rovnosť, tepelnú a zvukovú izoláciu, umožnenie čo najjednoduchšieho vedenia inštalácií, dostatočnú únosnosť na zavesenie zariaďovacích predmetov a napokon požiarnu odolnosť.

Aj keď hovoríme o tom, že práca so suchými technológiami má dnes v stavebníctve zelenú, nie je to preto, že si vyžaduje menej zručností a menej vedomostí. Vidieť to aj pri práci v ďalšej časti vašej ukážkovej hodiny – nasúvaní stojky do vodiacich UW profilov.

Je to tak preto, že CW profily – stojky, treba nasunúť do vodiacich UW profilov tak, aby rozostupy CW profilov boli prispôsobené šírke dosiek opláštenia, čo môže byť napríklad 600 milimetrov. CW profil musí byť asi o 10 až 15 milimetrov kratší, ako je vzdialenosť medzi spodným a horným UW profilom. CW profily sa osádzajú otvorenou časťou v smere montáže, aby sa začínalo s pripevnením dosiek na stabilnejšej strane profilov. CW profily sa s UW profilmi nespájajú, CW profily zostávajú v UW profiloch voľne nasunuté. Pri osadení zárubne do skriňového profilu vytvoreného z CW a UW profilu, postačujúceho na váhu dverného krídla do 25 kilogramov, vytvoríme nadpražie – preklad, a osadíme dva skrátené CW profily.

Potom nasleduje opláštenie prvej strany priečky sadrokartónovými doskami. Pri opláštení z dosiek šírky 1 200 milimetrov a hrúbky 12,5 milimetra treba začínať obkladanie prvej strany priečky doskou plnej šírky. Sadrokartónové dosky sa osádzajú nastojato (pozdĺžnou hranou v smere zvislých profilov) a pripevňujú sa iba na zvislé CW profily samoreznými skrutkami typu TN. Vzdialenosť skrutiek je 250 milimetrov. Sadrokartónová doska sa nikdy nepripevňuje k UW profilom z dôvodu zhoršenia dilatačnej schopnosti priečky. Na opláštenie treba použiť, pokiaľ je to možné, celé sadrokartónové dosky. Využitie menších dielov dosiek je prípustné vtedy, ak je výška dielu aspoň 400 milimetrov a nie sú použité dva a viac menších dielov tesne nad sebou. Pri opláštení je potrebné zabezpečiť, aby boli vodorovné škáry susedných dosiek vzájomne vystriedané aspoň o 400 milimetrov, a nedochádzalo tak k vytváraniu krížových škár. Pri podlahe je vhodné ponechať asi 10 milimetrov širokú škáru, ktorá sa neskôr vyplní škárovacím tmelom.

Tak ako v rámci vyučovacieho procesu, aj na DVD vidieť, akí trpezliví sú majstri a pedagógovia. Prácu žiakov komentujú, neustále vysvetľujú, čo ešte nezvládli, aby boli dostatočne pripravení do praxe. Povedzme si ešte na záver, aký význam ma tematický celok suché stavby v rámci ukážkovej hodiny, zohľadňuje podľa vás požiadavky praxe a zamestnávateľov?

Murárske remeslo v dnešnej modernej dobe si rovnako ako hociktorá iná profesia vyžaduje modernizáciu a potrebu napredovať spolu s novými technickými a technologickými vymoženosťami. Najmä v stavebníctve došlo v ostatnom čase k veľkému technickému pokroku, a to nielen v oblasti pracovných pomôcok, ale aj v oblasti surovín a moderných technológií. Jedným z nezastupiteľných spoločníkov v stavebníctve sa stali suché technológie, konkrétnejšie sadrokartón, ktorý stelesňuje dnes všetky vlastnosti, ktoré moderný človek uznáva. Nejde o nič iné, iba o spojenie dvoch tradičných materiálov, t. j. papiera a sadry, a predsa vznikla moderná stavebná technológia, ktorá dokonca zmenila životný štýl. Sadrokartón má totiž nielen množstvo kladných technických vlastností, ale aj vynikajúce biologické a ekologické prednosti. Sadra ako prírodný produkt reguluje vlhkosť v miestnosti a tým vytvára takmer ideálnu klímu pre život človeka. A na druhej strane zasa kvantitatívna miera zásadovosti sadry je totožná s pH ľudskej pokožky a sadra, resp. sadrokartón sa správa chemicky neutrálne.

Treba tiež dodať, že len veľmi ťažko možno nájsť iný materiál, s ktorým by ste mohli začať s rekonštrukciou domu od podlahy, pokračovať priečkami a predsadenými stenami, vybudovať kúpeľňu a skončiť útulným podkrovím. To všetko možno zrealizovať so sadrokartónom a s produktmi zo sadry.

Vaše DVD si pozreli aj zamestnávateľské zväzy a okrem iného vám odporučili, aby ste sa suchým technológiám venovali v rámci samostatného vyučovacieho predmetu. Ako zapracujete pripomienky do teoretického vyučovania a do praxe školy?

Naša škola zatiaľ vyučuje suché technológie v rámci iných predmetov, kde je im venovaný dostatočný priestor. Pripomienky zamestnávateľov však vieme zosúladiť s platnými učebnými osnovami.

Tejto téme sa budeme venovať v ďalšej časti rozhovoru.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ, manažérka publicity národného projektu

ŠŠI

Inšpekcia informuje o výsledkoch práce v teréne

Vypracovanie školských vzdelávacích programov, ktoré zohľadňujú vlastné ciele a podmienky konkrétnych škôl, sa každým rokom zlepšuje. Vyplýva to zo *Správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2012/2013*, ktorú vypracovala Štátna školská inšpekcia (ŠŠI).

Správa na druhej strane konštatuje, že vo výchovno-vzdelávacej činnosti škôl a školských zariadení naďalej pretrvávajú nedostatky týkajúce sa nerešpektovania rámcových učebných plánov, ako aj obsahové nedostatky v učebných osnovách niektorých predmetov.

Štátna školská inšpekcia vykonala 676 inšpekcií zameraných na kontrolu odstránenia zistených nedostatkov. Po ich ukončení konštatovala, že riaditelia škôl a školských zariadení, ktorým bolo uložených 5 016 opatrení, prijali nápravu na úrovni 90 %.

Rovnako ako po iné roky najslabšie hodnoteným ukazovateľom vo všetkých druhoch škôl bol vnútorný systém kontroly a hodnotenia. Stanovené pravidlá, metódy a formy nesmerovali k objektívnemu hodnoteniu žiakov a pedagogických zamestnancov, nedostatočné boli plány kontrolnej činnosti a riadiaci zamestnanci nevyvodzovali účinné opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov. *Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2012/2013* poukázala na určité rezervy aj v oblasti vykonávania opatrení bezpečnosti školského prostredia a prevencie negatívnych javov v správaní. Napriek tomu, že školy v pedagogickej dokumentácii deklarovali zapracovanie danej problematiky, z dotazníkov žiakov vyplynulo, že šikanovanie sa v škole naďalej vyskytuje, najmä cez prestávku, ale aj v triede počas vyučovania. Podľa žiakov by k zlepšeniu situácie pomohla častejšia otvorená komunikácia s učiteľmi, ako aj dôsledné a pravidelné monitorovanie situácie v škole.

Správa pozitívne poukazuje na bohatú ponuku záujmovej činnosti jednotlivých škôl a školských zariadení, kvalitné výchovné poradenstvo poskytnuté žiakom, učiteľom a rodičom, ako aj spoluprácu s odbornými zamestnancami poradenských zariadení.

V oblasti zabezpečenia výchovno-vzdelávacieho procesu naďalej pretrvával problém s nedostatkom učebníc, resp. s nevyužívaním dostupných učebníc, čo je jednou z hlavných príčin nedostatočného rozvíjania čitateľskej gramotnosti, na druhej strane materiálno-technické podmienky škôl sa skvalitnili predovšetkým vďaka digitálnym technológiám.

Čo sa týka odbornosti vyučovania jednotlivých predmetov, najlepšie je zabezpečená odbornosť vyučovania v materských školách. V základných školách sa neodborne vyučovali najmä výchovné predmety a informatická výchova, v stredných odborných školách bol zaznamenaný nedostatok učiteľov niektorých odborných predmetov. Pretrvávajúcim výrazným pozitívom bola práca učiteľov so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. Niektoré školy zavádzali systém celodennej vzdelávacej starostlivosti o žiakov v priaznivom vzdelávacom prostredí a učitelia premyslene prihliadali na kultúrnu identitu, jazykové zručnosti či špeciálne potreby rómskych žiakov.

Michal KALIŇÁK, hovorca ministra

Chabé jadro učiteľských fakúlt

PRÍPRAVA UČITEĽOV

Tento text určite nebude jediný, ktorý reaguje na posledné prepadové výsledky slovenskej žiackej populácie v testovaní PISA, rovnako ako nie je jediný dôvod, pre ktorý k takémuto hrozivému prepadu došlo. Pominieme všetky možné – jasné i hypotetické – dôvody vysvetľujúce zlyhávanie slovenských žiakov v ukazovateľoch nastavených testovaním PISA a už definitívne ukazujúce, že slovenský vzdelávací systém očividne zlyháva. Sústredíme sa len na jediný faktor, ktorý do hry nepochybne vstupuje a na ktorého vrub možno slovenský prepad jednoznačne pripísať. Sú to deficity na strane učiteľov, deficity, ktoré si učitelia do školy prinášajú ako absolventi pedagogických a iných učiteľských fakúlt, stále menej schopných reagovať na vzdelávaciu realitu súčasnosti.

Deficity učiteľov, o ktorých tu píšeme, teda nespadajú na vrub učiteľov samotných. Ale na vrub inštitúcií a ich konkrétnych personálnych a odborných štruktúr, ktoré tvoria zázemie ich pôsobenia a vplyvu na slovenskú školskú realitu prostredníctvom svojich absolventov. Takže ešte raz: Píšeme o vine všetkých učiteľských (najmä pedagogických) fakúlt podieľajúcich sa na tom, že vzdelávanie v školách jednoducho upadá. Tieto fakulty zjavne dodnes nenašli dosť sily, aby svojím obsahom dali budúcim učiteľom taký vzdelanostný základ, ktorý by im umožnil spoľahlivo rozumieť tomu, čo budú robiť a ako môžu svojím dielom prispieť k vzdelávaniu súčasnej generácie detí a žiakov. Príznačným signálom tejto chabosti spomínaných fakúlt je obsah profilového a profesijného základu všetkých učiteľských študijných programov (bez ohľadu na predmetové špecializácie či kombinácie), ktorému sa dodnes (a dnes už zjavne neudržateľne) hovorí pedagogicko-psychologický základ učiteľského štúdia. Práve na jeho povahu a jeho vinu na povrchnej príprave učiteľov pre súčasnú školu je namierený tento text.

Imaginárne reformy

Zatuchnutosť pedagogických fakúlt a ich podiel viny na úpadku slovenského školstva je tu napriek tomu, že učiteľské vzdelávanie na nich sa viaže s neustálymi pokusmi o všakovaké „reformy učiteľského vzdelávania“. Návrh tej poslednej, pochádzajúcej z banskobystrickej pedagogickej dielne, je úplne čerstvý, z minulého roka, a dodnes medzi učiteľskými fakultami istým spôsobom rezonuje. No napriek tomu, že – tak ako mnohé iné predošlé – aj tento návrh veľkolepo sľubuje vyriešiť všetky citlivé miesta učiteľskej profesie, ostáva v pragmatickej rovine celkom triviálny: Za nadšeným veľkým reformným úsilím sa tentoraz skrýva na prvý pohľad významná, no v skutočnosti druhoradá a obsahovo irelevantná snaha zbaviť sa existujúceho pnutia spojeného so zavedením štruktúrovaného (bakalárskeho a následne magisterského) štúdia učiteľstva. Toto úsilie je v danom „reformnom návrhu“ súčasne zakryté pláštikom abstraktnej fikcie „vývoja profesionality učiteľa“, ktorá je banálnou teoretickou konštrukciou nevypovedajúcou nič o reagovaní pedagogických fakúlt na vzdelávacie potreby súčasnosti a je celkom mimo toho, ako na pedagogických fakultách iniciovať obsahové zmeny reagujúce na reálne problémy.

V dnešnej situácii u nás je skutočne druhoradé, a aj mrhaním času, vnímať ako fundamentálny problém to, či budú budúci učitelia študovať v štruktúrovanom, alebo v ucelenom magisterskom štúdiu. V jednom aj v druhom sa totiž môžu stretnúť so živým pedagogickým poznaním, ale aj, a to je kameň úrazu, s poznaním, ktoré stojí mimo reality a nijakým spôsobom neprispieva k fungovaniu a poznaniu dnešnej školy. Ak nie sú budúci učitelia vzdelávaní cez zodpovedajúce a významné obsahy, môžu zotrvávať na vysokých školách v spojenom štúdiu aj desať rokov (a byť nositeľmi akéhokoľvek akademického titulu), ale úpadok základného vzdelania to nijako nezastaví. Naopak, ak by učitelia mali kvalitnú profesijnú prípravu čo len na prvom stupni vysokoškolského vzdelávania (teda bakalárskom), školstvu by to mohlo významne prospieť. Nikdy nás nemusí prekvapiť, ak sa v zahraničí stretneme s vysokoprofesionálnymi učiteľmi-absolventmi dobrých bakalárskych študijných programov učiteľstva, ktorí svojou rozhľadenosťou a profesijnou výbavou vysoko prevýšia nielen mnohých našich magistrov učiteľstva, ale aj viacerých, na Slovensku už celkom premnožených, doktorov filozofie vo všakovakých pedagogických odboroch. Je jasné, že problém nie je ani o dĺžke, ani o formálnej štruktúre štúdia a neustále zmeny v týchto dimenziách života učiteľských fakúlt k zlepšeniu slovenského školstva určite nepovedú. Reformátori tohto druhu, spravidla pohŕdajúci bakalárskym štúdiom, napr. celkom zabúdajú na to, že ešte prednedávnom sa magistri učiteľstva pre základné školy pripravovali v štvorročných programoch (a to aj v externej forme), dĺžkou ekvivalentných bakalárskym programom na mnohých vysokých školách či univerzitách v zahraničí. Pod rúškom „vývoja profesionality“ učiteľské vzdelávanie neustále predlžujeme, vymýšľame do predlžujúcich sa programov nové (obsahovo čoraz prázdnejšie) kurzy a naozaj hrozí, že budeme študentov učiteľstva v tých sterilných vežiach držať aj sedem rokov. Možno preto, aby sme naplnili fikciu sofistikovanej profesionality, možno preto, aby sme spečatili akademickú vážnosť a hrdosť dotknutých fakúlt, a napokon, aby sme udržali stabilnú prácu a úväzky ich osadenstva. No dozvedáme sa, že zjavne bez efektu na naše školstvo a kvalitu vzdelávania.

Zatuchnutý kánon

Forma zjavne predbieha obsah v zbytočných reformných zápasoch. Nikomu veľmi nebije do očí ani neprekáža, že jadro vzdelávania učiteľov – už spomenutý tzv. pedagogicko-psychologický základ učiteľského štúdia – v našich podmienkach sotva môže plniť funkciu obsahového jadra štúdia pre potreby súčasného učiteľa. Napriek tomu, že v stanovených opisoch študijných odborov učiteľstva, ako boli nastavené pred niekoľkými rokmi, sa vytvoril dostatočne široký predpoklad na to, aby učiteľské fakulty vytvorili toto obsahové jadro v súlade s kvalitnými poznatkami v prislúchajúcich oblastiach a aby ich adaptovali na vývoj vo vzdelávacom sektore v našich podmienkach, v skutočnosti sa tak vôbec nestalo. Opomeňme, že na pár slovenských univerzitách majú ako garanti za tento obsah prípravy učiteľov pre slovenský školský systém zodpovednosť profesori (kúpení) zo zahraničia, ktorí zjavne na náš vzdelávací systém nielenže nemajú žiadny vplyv, ale ho s veľkou pravdepodobnosťou ani dôkladne nepoznajú. Na kvalitu tohto programu majú potom veľmi spochybniteľný dosah a utvárajú ho ľudia nižšieho kvalifikačného rangu.

Iné faktory sú ešte výpovednejšie. Dostupné sú všetky programy všetkých učiteľských fakúlt, aj s podrobnejším vyjadrením prislúchajúcich predmetov. Ich analýza a porovnanie vypovedá, že obsah jadra sa stále drží v princípoch už dávno dožitej kanonizovanej pedagogiky a psychológie, ktoré sa síce viac a viac formálne atomizujú a rozpadávajú do mnohých kurzov, avšak sila ich obsahu je úplne pochybná. Veľakrát to dokumentuje nadiktovaná študijná literatúra, ktorá sa v mnohých kurzoch opakuje, prípadne sa dopĺňa o novovznikajúce študijné texty, ktorých kvalita nedosahuje ani úroveň stredoškolských učebníc. Nehovoriac o tom, že v nejednom prípade ide o texty, ktorých význam a dosah sa končí za bránami fakúlt, na ktorých vznikli, a ktoré nikdy nijakým spôsobom nemajú šancu ovplyvniť vzdelávaciu realitu ani za pomoci učiteľov, ktorí sa z nich ako študenti museli učiť. Študijné jadrá na slovenských fakultách otrocky a bezmyšlienkovito kopírujú systém onoho pedagogicko-psychologického základu, ktorý má korene v 50. rokoch minulého storočia, keď sa verilo, že základom učiteľstva je opisné pedagogické rozprávanie a akademický psychologický rozbor vývinu a výchovy. No takáto predstava (ktorá je vyjadrená aj terminologicky v spojení „pedagogicko-psychologický základ“) už dávno nemá svoje opodstatnenie, je vykorenená zo súčasnosti, a to rovnako v akademickom, ako aj v praktickom zmysle slova. Realitu súčasného vzdelávania, jeho širšieho spoločenského, politického zázemia i vnútroškolské súvislosti dnes pokrýva iný diskurz a je nastavený v inej optike, ako ju prezentujú pedagogické fakulty. Budúci učitelia tak majú malú šancu nainfikovať sa touto optikou, súčasný obsah prípravy im to znemožňuje. Ten ich súčasne izoluje od centra diania a hlbšieho chápania impulzov, ktoré tvarujú súčasnú školu, požiadavky na vzdelanie i situáciu žiakov v existujúcej spoločnosti.

Živná pôda súčasnosti

Už dávno platí, že prostredie školy a školského vzdelávania sa produktívne číta skôr sociologickým ako psychologickým pohľadom. Veď napr. aj samotná PISA je v jednej zo svojich dimenzií vztiahnutá na sledovanie miery vytvárania vzdelanostných šancí a príležitostí vo väzbe na sociálne zázemie žiakov. Porozumenie týmto vzťahom a cielená práca s nimi je jedným z kľúčových faktorov úspešnosti vzdelávania a školského systému ako takého. Porozumenie týmto vzťahom napokon stojí aj za tak často zdôrazňovanou ideou inkluzívneho vzdelávania, ktoré má v pedagogických textoch skôr podobu módneho hesla, nie však principiálneho a hlboko zdôvodneného prístupu. Svedčí o tom aj fakt, že len ťažko by sme v slovenskom akademickom prostredí hľadali nepolitickú, dobre vyargumetovanú koncepciu inkluzívneho vzdelávania, ktorá by zahŕňala viaceré kategórie detí. Sociologické pozadie fungovania školy je v pozadí kardinálnych otázok práce s marginalizovanými skupinami, ktorá je ako problematika stále vyjadrovaná ako akýsi nový dodatok pedagogiky, nie ako fundamentálny problém politický, teoretický i praktický. Učiteľom sa niekedy intuitívne darí vzdelávať deti z marginalizovaných skupín, chýba im však odolnosť voči predsudkom šíreným v spoločnosti voči marginalizovaným skupinám ako takým, ktoré napokon kontaminujú aj ich vzdelávanie. Slovenská tradícia „pedagogicko-psychologického“ jadra tento obrat dodnes nepochopila, alebo ho začína chápať veľmi rozpačito.

Obdobne, dnes už asi netreba viac dôkazov, že výsledkom nášho vzdelávacieho systému je upadajúca gramotnosť žiackej populácie. Signály sú už dávno, rovnako dávno bola naformulovaná aj triviálne jasná idea, že formovanie čitateľskej gramotnosti nie je výlučne vecou vyučovania slovenského jazyka a jeho učiteľov, že je to univerzálny princíp vzdelávania naprieč všetkými vzdelávacími predmetmi a prioritná úloha školy ako takej. Na túto prioritu „pedagogicko-psychologický“ základ v príprave učiteľov takmer nijak a nikde nereaguje, napriek tomu, že vzdelávacia realita už azda ani viac kričať nemôže, že tu je veľký problém i veľká výzva. Teoretické, kultúrne i praktické pedagogické súvislosti rozvoja gramotnosti v našich podmienkach nie sú na fakultách pripravujúcich učiteľov znovu žiadnou favorizovanou témou, vo väčšine prípadov sa úplne a aj trestuhodne ignorujú. A do škôl stále prichádzajú noví učitelia, ktorým síce budú ešte v hlavách „strašiť“ nezmyselné poučky o výchove či o banálnych didaktických zásadách, zato však nemajú dôkladné a systematické poznatky o tom, ako sa cez vzdelávanie ako také majú dopracovať ku gramotnosti svojich žiakov.

Učitelia v praxi si už akiste veľmi dobre všimli, že sú vo vleku školských reforiem, všakovakých tlakov na zmeny vyučovania, sú napokon vystavení novým a novým požiadavkám, ktoré na nich kladie školská politika. „Pedagogicko-psychologický základ“, ako ho nachádzame v študijných programoch učiteľstva, však školskú politiku a jej priamy a dennodenný vplyv na školy a učiteľov netematizuje ako vážny problém, serióznu oblasť poznania a hlbokého štúdia. Budúci učitelia sú znovu ukracovaní o možnosť rozumieť tomuto pozadiu fungovania školy, ktoré ju však ovplyvňuje v plnej vážnosti a v každodennom chode. Poznanie školskej politiky má pritom praktické dôsledky napríklad pri tvorbe školského kurikula, má závažné dopady na formovanie postojov učiteľov a ich schopnosť prijímať (alebo akčne odmietať) tlaky, ktoré z politickej sféry na nich pravidelne doliehajú. Nehovoriac o tom, že práve táto oblasť má významný nadnárodný rozsah a že z tohto hľadiska treba dnes školu vnímať už aj v nadlokálnom horizonte, s nutnosťou mať povedomie o medzinárodných vplyvoch a tlakoch, ktoré do každej školy zvonka prichádzajú.

Pozícia psychológie

Pravdou, samozrejme, zostáva, že psychologická dimenzia chápania detí, žiakov, školy, vyučovania nestráca na význame. V súvislosti s tým je však potrebné položiť si tieto otázky: Na ktoré problémové oblasti v škole nevedia učitelia adekvátne reagovať a ktoré majú zjavne psychologickú dimenziu? Ktoré oblasti by mali byť aj stredobodom pozornosti vo vzdelávaní budúcich učiteľov? Prvý okruh tvoria tzv. výchovno-vzdelávacie problémy, ako sú problémy s disciplínou, agresivita, šikanovanie a podobne. Druhým okruhom problémov je nedostatočné využívanie sociálno-psychologických koncepcií človeka, žiaka, vzdelávacieho prostredia v učení sa a socializácii žiakov. Nedostatočné poznanie a využívanie dynamiky sociálnej skupiny, ktorá ovplyvňuje sociálne učenie, alebo neschopnosť dešifrovať jednoduché manipulatívne stratégie rasistických predsudkov šírených v spoločnosti sú len dva konkrétne príklady takýchto problémov. V prvom okruhu sa v súčasnosti vo vzdelávaní budúcich pedagógov využíva psychológmi ponúkaný normalizačný, prípadne až patologizujúci atomizujúci pohľad zameraný na jednotlivca, ktorý nemôže adekvátne vysvetliť sociálno-psychologické procesy, ktoré prebiehajú medzi aktérmi vzdelávania. V druhom okruhu sa budúcim pedagógom ponúkajú schematické individuálno-vývinové psychologické koncepcie, resp. individuálne koncepcie učenia sa, ktoré vysvetľujú len časť učenia sa, ktoré prebieha v kontexte istej triednej atmosféry či kultúry školy, a nevysvetľujú proces nadobúdania kultúrnej gramotnosti či kultúrneho kapitálu v škole. V tomto svetle stráca na význame desaťročia udržiavaná štruktúra disciplinárne usporiadaných psychologických poznatkov (od propedeutickej, vývinovej, pedagogickej psychológie až po psychológiu sociálnu, alebo cez jej skrátenú verziu v učebniciach a kurzoch „učiteľskej psychológie“). Tento prístup nezohľadňuje základný vývoj psychologických poznatkov ako takých, kde progresívne a produktívne koncepcie využívajú sociálnopsychologickú prizmu. Povahe a úrovni školského vzdelávania zjavne nepomáha, keď učitelia majú trebárs osvojené kanonizované poznatky o štádiách detského vývinu, ako ich nachádzame v reprodukovaných učebniciach psychológie. Osvojenie si gramotnosti v jednotlivých oblastiach, ako ich organizuje PISA, pritom dokladuje, že vývin detí akoby ustrnul či má dokonca regresnú tendenciu. Stále viac detí sa nachádza v najnižších úrovniach gramotnosti, čo sú vývinové úrovne kognície v psychodidaktickom slova zmysle, o čom učebnice psychológie nijako nehovoria. A o psychológii súčasných generácií detí sa na fakultách nenaučia budúci učitelia o nič viac, hoci voči psychológii sú vo všeobecnosti na počiatku štúdia všetci veľmi ústretoví a očakávajúci.

Dimenzie zisťovania kvality

No a pripomeňme ešte jednu zásadnú vec. Či to má skôr pozitívne, alebo aj negatívne efekty, školské systémy, jednotlivé školy a učitelia sú stále pod väčším tlakom zaisťovania kvality svojej činnosti. Kvalita vzdelávania a školy je v súčasnosti imperatívom číslo jeden. A s kvalitou sú spojené zložitejšie či jednoduchšie procedúry jej vyhodnocovania a preukazovania, procedúry evalvácie. O kvalite i evalvácii sa môže hovoriť len náznakovo, môže sa o nej veľa „tárať“, no môže byť spojená aj s reálnymi teoretickými poznatkami a so zručnosťou rozpoznávať kvalitu a používať pritom vhodné nástroje. Napokon dalo by sa povedať, že v konečnom dôsledku v škole nejde o nič iné, len o kvalitu. Dnes je jednoducho potrebné mať o nej primeranú vedomosť a vedieť ju spoľahlivo identifikovať. Evalvácia kvality základných rovín vzdelávania v triede a škole je následne metodologickou a praktickou alfou a omegou dnešného učiteľa. Zrejme to nebude bezbrehá metodológia pedagogického výskumu (ako sa budúcim učiteľom vnucuje v súčasnosti), ale tematicky a prakticky ukotvená schopnosť vyhodnocovať svoju prácu a kontexty, v ktorých sa táto práca odohráva. Je to súčasne poistka, aby sme učiteľov netlačili k podstate inej profesie (akademickej), ako je ich vlastná (učiteľská a vzdelávacia).

Rekonštrukcia základu

Akékoľvek návrhy týkajúce sa obsahu učiteľského vzdelávania napokon musia vyústiť do pomenovania predmetov a kurzov pokrývajúcich zamýšľaný obsah. Tak to teraz urobíme aj my, zohľadňujúc a zrekapitulujúc vyššie naformulované odseky. Na prvom mieste bude treba znovu povedať, že spoločný obsah učiteľského štúdia už ďalej sotva znesie pomenovanie „pedagogicko-psychologický základ“. Ide o základ učiteľského vzdelávania, ktorý tvoria tieto nosné poznávacie či študijné jednotky:

- Vzdelávanie a gramotnosť,
- Sociológia detstva a vzdelávania,
- Školská politika a administratíva,
- Psychológia detstva a vzdelávania,
- Evalvácia vzdelávania a školy.

Nič menej a možno ani nič viac. Obsah týchto jednotiek, ako bol veľmi stručne naznačený vyššie, profilovo pokrýva ten typ poznatkov, ktoré môže budúcim učiteľom reálne poskytnúť práve vysoká škola a ktoré súčasne pokrývajú tematické jadro diskurzu o škole, o tom, čo školou a vzdelávaním hýbe a na čo je potrebné reagovať z pozície učiteľa v súčasnej škole. Návrh neobsahuje to, čomu sa hovorí didaktika. Didaktický okruh poznatkov by však už mal byť zaradený a tvorený s ohľadom na predmetové špecializácie, pretože je zjavné, že didaktika neviazaná na vzdelávací obsah je vyprázdnená a odjakživa skĺzava do opisu pedagogických samozrejmostí či dokonca triviálností. Rovnako tu neriešime nič z problému pedagogických praxí, čo je, ako všetci vieme, primárne organizačnou i finančnou záležitosťou a zodpovednosť za ňu stojí mimo fakúlt. Riešime výlučne to, čo je v rukách samotných učiteľských fakúlt a za čo majú plnú profesionálnu a morálnu zodpovednosť.

Je jasné, že dôkladná konkretizácia daného projektu do podoby podrobného a zdôvodneného obsahu môže spôsobiť nejasnosti, divergencie či dokonca popretie. Nepochybné však je, že relevantné poznanie o súčasnej škole sa skumulovalo práve do týchto oblastí, a kto seriózne a naozaj aktívne pôsobí v sektore vzdelávania, to veľmi dobre vie. A pokiaľ by to nevedel, sotva má čo vstupovať do prípravy budúcich učiteľov. Tu sa však môže naozaj negatívne zrkadliť zvláštna slovenská realita. Hoci táto malá krajina má už plné priehršťia profesorov a docentov pedagogiky a rôznych odborov súvisiacich so vzdelávaním, tí, ktorí zásadne vstupujú do poznania a formovania tváre školy v súčasnosti, sa dajú spočítať na prstoch jednej ruky. Iste to čosi vážne signalizuje. A keby ich bolo aj toľko, koľko je dohromady prstov na jednej ruke, na Slovensku je dokonca omnoho viac ako týchto prstov už aj samotných učiteľských fakúlt. Profesionálna schopnosť premeniť tento konkrétny návrh na drobné by potom mohla byť aj zárukou, ako odhaliť falošnú štedrosť doterajšieho udeľovania práv na vzdelávanie učiteľov.

Prof. PhDr. Branislav PUPALA, CSc.,
prof. PhDr. Ivan LUKŠÍK, CSc.,
doc. PaedDr. Ondrej KAŠČÁK, PhD.,
doc. PhDr. Oľga ZÁPOTOČNÁ, CSc.,
Trnavská univerzita v Trnave a Slovenská akadémia vied v Bratislave
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Genius loci školy

SPOMIENKA

Každá škola má v každom období svojej existencie špecifickú chuť, zápach, farbu, arómu, ducha, ktorého nikde inde nenájdete. Jednoducho, aj keby ste mali zatvorené oči, vstúpite a viete, že ste vo svojej škole. Ozveny krokov, hlasy, chodby, triedy. Každá škola má svoju vlastnú esenciálnosť, svoj genius loci. Tajomstvo vekov, roky existencie, chrám poznania, uchované tradície, ktoré budovali všetci žiaci i učitelia, čo tou-ktorou školou prešli a nejaký čas sa v nej zdržali a pobudli, posunuli svoje poznanie vpred, urobili veľký krok k svojej človečenskej pozícii, zanechali svoje nezmazateľné stopy.

V takmer každej generácii vyučujúcich každej školy sú typickí predstavitelia, ktorí určujú prúd života školy, jej študentov, osoby, bez ktorých by tá-ktorá škola nebola školou, ako si ju pamätáme aj po dvadsiatich, tridsiatich rokoch. Každá dobrá škola pozostáva okrem budovy zo študentov, z učiteľov, z riaditeľa a zo školníka v období školského roka aj prázdnin. Naši učitelia sa stávajú súčasťou nášho života a po skončení školy súčasťou našich spomienok. Patria k nám, lebo každý z nich zanechal v nás svoju stopu. Sú súčasťou nášho človečenstva a vnútorného bohatstva.

Mladý človek vníma nové prostredie školy všetkými zmyslami. Intenzívne prežíva všetko, čo sa okolo neho deje, najmä v prvých dňoch. Vidí viac ako tí, ktorí v tomto prostredí žijú dlhšie, a nové dojmy v ňom zostávajú po celý život.

Každá škola má svoje špecifické študentské i učiteľské osobnosti. Akési ikony inakosti, ktoré vytvárajú zvláštny kolorit vzdelávacieho zariadenia. Život študentov je ovplyvnený takýmito osobnosťami, študenti ovplyvňujú učiteľov, učitelia svojich študentov. V tom večnom vzájomnom dialógu sa rodí množstvo príbehov, úsmevných i náramne veselých chvíľ. Mnohé na prvý pohľad veselo nevyzerajú, ale po rokoch na ne spomíname ako na najlepšie veci, ktoré sme vo svojom študentskom svete zažili. Učitelia si ukladajú mená svojich študentov do učiteľských zápisníkov. Každý rok nový zápisník plný mien, vyučovaných predmetov a známok i poznámok. Ak učiteľ časom takýto zápisník otvorí, dýchne na neho atmosféra prežitého so svojimi žiakmi – triedami i jednotlivcami. Vynorí sa mu pred očami živý súpis plný ľudských príbehov a osudov.

Všimnite si, že v škole sa ľudia poznajú aj podľa hlasov. Stačí ísť po chodbe a pri dverách sa započúvať do diania za nimi. Hneď viete, kto vyučuje a aký predmet. A zvyčajne poznáte aj hlasy spolužiakov. Je to zvláštna vec, škola je ako jedna veľká rodina. Má svojho otca riaditeľa, mnoho mám, teda učiteľov, a neposlušných detí. Jedných nadanejších, iných menej, niektorých zapálených pre štúdium, ďalších, ktorí školu navštevovali akoby za trest.

Osobitnou kapitolou života každej školy sú vzťahy dievčat a chlapcov a prvé či druhé lásky. Zaľúbených párov je v škole vždy mnoho, školský život dáva na zblíženie sa mladých mnoho príležitostí. A „príležitosť robí zlodeja“. Na krásne vzťahy a ich nadväzovanie majú naši žiaci vo veku od 7 do 14 rokov 7 076 hodín vyučovacieho času a fúru času mimo povinných hodín. Sú páry, ktorých prvá láska zo školských lavíc pretrvala po celý život a majú šťastné manželstvá, ktorých základ položilo školské prostredie. Prečo nie? Láska kvitne nielen v každom veku, ale aj na každom mieste, školu nevynímajúc. Ale v školách je aj iný druh lások, takých, keď sa žiačky zamilúvajú do svojich učiteľov a žiaci do svojich učiteliek. Mnohí učitelia sa stávajú vzorom, modelom pre ich budúcich životných partnerov či partnerky. Aj keď mnohokrát o tom vôbec nevedia...

Po rokoch, keď nás čas už naučí vážiť si mladosť, neraz vzdychneme: „Zlaté študentské časy.“ A že boli naozaj zlaté, si spravidla uvedomujeme až potom. Spomienky zvyčajne pozlátia všetko, čo sme v školských laviciach i mimo nich prežili.

Každá škola má v každom čase aj svojich klaunov – žiackych i učiteľských. Postavičky, ktoré dodávali školskému životu každodennú šťavu, veselú miazgu bytia. Rôzne šibalstvá, vtipné situácie, repliky týchto „autorov“ sa tradujú v školách celé generácie. Prezývky majú nielen žiaci, ale dostávajú ich aj učitelia. Ten čarovný svet náhradných mien, pri ktorých vyslovení celý študentský svet vie, o koho ide, iba samotný učiteľ je niekedy jediný, kto netuší, že ide práve o neho, ozvláštňujú život každej školy. Učitelia síce vedia, že im žiaci vymýšľajú prezývky, ktoré sa potom dedia z jednej študentskej generácie na druhú, ale v absolútnej väčšine to s úsmevom „trpia“, lebo to všetko patrí k dobrej škole a k študentskému životu.

Nielen človek, ale aj inštitúcia, akou je škola, má svoju dušu. Svoje morálne normy, zvyky, tradície, svoje lepšie i slabšie stránky. Celkom tak ako my ľudia. To všetko vytvára osobitú, čarokrásnu atmosféru, jedinečnú pre každučkú školu.

V rímskej mytológii jestvoval duch, ktorý ochraňoval určité miesto. Bol znázorňovaný ako had a nazýval sa genius loci. Dnes sa týmto termínom označuje charakteristická atmosféra pre isté miesto. Genius loci je duch, ktorý robí miesto jedinečným, neopakovateľným. Je to niečo neviditeľné a cítiť ho môže iba ten, kto má s daným miestom spoločnú časť svojho života. Genius loci školu charakterizuje, sprítomňuje, ovplyvňuje ľudí a tí ovplyvňujú školu. Je pre nich posvätným dedičstvom spojeným s ich životom. Súčasťou toho je napríklad vybudovaná závislosť osobnosti od rodného miesta či prostredia, napríklad školského.

Antónia BELANOVÁ

DIGIPEDIA

Veľká súťaž pre učiteľov

Sme veľmi radi, že môžeme uverejniť meno prvej výherkyne Veľkej súťaže pre učiteľov, ktorou je Mgr. Eva Kuníková zo Základnej školy R. Dilonga v Trstenej. Cenou pre výherkyňu **je letecký zájazd do Barcelony pre 2 osoby na 3 dni**. Výherkyni srdečne blahoželáme a prajeme krásne zážitky z pobytu v očarujúcej Barcelone!

Pre učiteľov, ktorí chcú objavovať svet s portálom Planéta vedomostí, ponúkame ďalšiu atraktívnu cenu...

Istanbul, rozprávkové mesto

Navštíviť Istanbul znamená ocitnúť sa na skutočne romantickom mieste a chvíľami zaváhať, či to nie je rozprávka z *Tisíc a jednej noci*.

Gréci mu dali meno Byzantion, Rimania ho pomenovali Konštantínopol. Od osmanských čias sa táto metropola založená na Bospore, prieplave medzi európskou a ázijskou časťou Turecka, nazýva Istanbul a je jediným mestom ležiacim na dvoch kontinentoch: v Ázii aj Európe. V Istanbule môžete chodiť po uliciach, kde pochodovali križiaci a janičiari, alebo obdivovať majestátne mešity, nakuknúť do sultánovho háremu alebo hľadať najlepšie zľavy na miestnych trhoviskách.

Oplatí sa vidieť

Topkapi. Neprehliadnuteľný sultánsky palác na brehu Bosporu, postavený z červených pálených tehál. Domov Selima Opitého (sultána, čo sa utopil vo vani po tom, ako vypil priveľa vína), Ibrahima Bláznivého (sultána, čo sa po štyroch rokoch, ktoré strávil zavretý v neslávnych celách paláca, zbláznil) alebo Roxelany, prekrásnej, ale krutej družky Süleymana Nádherného. Obrovské záhrady, hárem, múzeum s množstvom prístupných miestností. Na ploche 700 000 m² vás ohúria nazhromaždené poklady: vzácne vázy z obdobia dynastie Ming, diamanty, miniatúry ozdobené briliantmi, maľby a sochy z čistého zlata či striebra. Najvzácnejšia je dýka Topkapi, po ktorej palác pomenovali. Je pozlátená a v rukoväti má vsadený zelený smaragd veľký ako vajce. Na prehliadku paláca sa oplatí rezervovať si pol dňa.

Modrá mešita. Dodnes funkčná obrovská mešita so šiestimi minaretmi a neuveriteľnou architektúrou. V mešite padajú lúče slnka cez nespočetné okná na viac ako 20 000 vzácnych fajansových modrých kachličiek, vďaka ktorým dostala aj svoj názov.

Çemberlitaş. Jedna z najstarších a najobdivovanejších pamiatok mesta, stĺp postavený cisárom Konštantínom na oslavu Konštantínopola ako hlavného mesta Rímskej ríše roku 330.

Čarovný Bospor. Nočná plavba po Bospore je jednou z najzaujímavejších a určite najromantickejších nočných aktivít v meste, neuveriteľný je výhľad na staré mesto, trblietajúce sa svetlá rybárskych lodí a pomaly premávajúce trajekty. Bospor je považovaný za jednu z najstrategickejších vodných ciest na svete.

Kapalıçarşı. Srdce Istanbulu s kilometrami chodníkov, mešitami, bankami, policajnými stanicami, reštauráciami a dielňami, akoby mesto v meste. Je to najväčší bazár na svete. Pod jednou strechou je vyše štyritisíc obchodov, šesťdesiat ulíc a pracuje tu okolo tridsaťtisíc ľudí. Nakupovať v Istanbule je nezabudnuteľná skúsenosť.

Ak vás tieto vety o Istanbule aspoň trošku nadchli a radi by ste niečo z toho zažili na vlastnej koži, zapojte sa do Veľkej súťaže pre učiteľov!

Čo na to treba?

- Získajte **prístup** na portál planetavedomosti.iedu.sk.
- Zúčastnite sa **odborného metodického školenia** k digitálnemu obsahu Planéta vedomostí alebo didaktickej dielne ako nadstavby týchto školení.
- **Buďte aktívni** a vytvárajte s týmto obsahom úlohy pre žiakov.
- **Vytvorte a zdieľajte** vlastné on-line vzdelávacie materiály s nástrojom tuul.sk.

Každý aktívny pedagóg môže získať víkendový letecký zájazd do jednej z **12 metropol Európy** (každý mesiac navštívime inú metropolu), letnú dovolenku v **Chorvátsku** alebo 5-dňový pobyt v **New Yorku**.

Všetky informácie o súťaži nájdete na portáli planetavedomosti.iedu.sk alebo na Facebooku.

Na zriadenie prístupu na portál Planéta vedomostí kontaktujte Centrum podpory používateľov Dátového centra rezortu školstva na telefónnom čísle **0800 138 033**, prípadne e-mailom na digipedia@iedu.sk.

Sekcia informatiky MŠVVaŠ SR

Breznianske gymnázium oslavuje trištvrte storočnicu

GYMNÁZIUM JÁNA CHALUPKU

Sedemdesiatpäť rokov, to je úctyhodný vek nielen pre človeka, ale aj pre školu. Je to jubileum, pri ktorom sa patrí zastaviť, obzrieť späť a zhodnotiť prejdenú cestu od prvých krokov reálky po dnešné štvor- a osemročné gymnázium. Pri jeho príležitosti je potrebné vyjadriť úctu a vzdať hold všetkým, ktorí sa zaslúžili o založenie školy, rozvoj a všetky úspechy od jej počiatkov až do dnešných dní. Sú to predovšetkým stovky učiteľov, rodičov, funkcionárov štátnych úradov a najmä žiakov, ktorí sa nezmazateľne zapísali do jej života.

Ako sa všetko začalo...

Škola je inštitúcia, ktorá má za úlohu kultivovať osobnosť mladého človeka v duchu zásad humanizmu. Takouto chce byť aj škola, ktorá vznikla na základe rozhodnutia ministerskej rady z 15. septembra 1938 ako Československá štátna reálka v Brezne. V septembri 1938 ju začalo navštevovať 85 študentov. Tento dnes už historický čin bol vnímaný širokou verejnosťou v Brezne aj na celom Horehroní veľmi pozitívne. Založenie takejto inštitúcie predstavovalo splnenie sna mnohých generácií – mať v regióne typ školy, ktorá by dokázala pripraviť svojich absolventov aj na vysokoškolské štúdium.

Prví študenti gymnázia boli veľmi rôznorodí – niektorí mali len desať rokov a nastúpili do školy po absolvovaní štvrtej triedy ľudovej školy, no a najstarší mali už 14 rokov (prišli do gymnázia z meštianky). Svoje štúdium začali v Československej republike, pokračovali počas Slovenskej republiky a svoje štúdium končili opäť v Československej republike. Počas školských rokov zažili mobilizáciu, Slovenské národné povstanie (SNP), nemeckú okupáciu a oslobodenie rumunskými a ruskými vojskami. Toto historické obdobie nebolo jednoduché, ale mladí gymnazisti sa s ním museli vyrovnať. Do gymnázia dochádzali z celého Breznianskeho okresu – mnohí každý deň aj niekoľko hodín pešo. Prvé maturitné skúšky sa uskutočnili v máji 1946 a zúčastnilo sa ich 34 študentov.

Do pamäti prvých breznianskych gymnazistov sa nezmazateľne vryl profesor Kúdela. Jeho žiaci ho oceňovali pre zmysel pre spravodlivosť, vyučoval matematiku, deskriptívu, fyziku, chémiu, prírodopis, zemepis a kreslenie. Bol morálnou autoritou v celom profesorskom zbore. Chápal žiakov zo sociálne slabších rodín, takisto zohľadňoval podmienky tých žiakov, ktorí museli do školy dochádzať. Žiaci ho mali veľmi radi, rešpektovali ho ako učiteľa. Veľmi sa ich preto dotkla jeho tragická smrť počas SNP roku 1944. Na jeho pamiatku prví gymnazisti osadili na budove gymnázia – dnes hotelovej akadémie – pamätnú tabuľu.

Názov školy sa v priebehu histórie niekoľkokrát menil – od roku 1939 to bolo Štátne slovenské gymnázium, neskôr Jedenásťročná stredná škola, Dvanásťročná stredná škola, Stredná všeobecnovzdelávacia škola, Gymnázium a od roku 1988 Gymnázium Jána Chalupku. A menilo sa aj jej zameranie a smerovanie, od humanitného cez prírodovedné, technické až po súčasné všeobecné. Nezmenilo sa však hlavné poslanie školy – poskytnúť žiakom celého regiónu kvalitné stredoškolské vzdelanie.

... a ako to dnes pokračuje

Našou métou je dosiahnuť stopercentnú úspešnosť prijatia našich žiakov na vysokú školu, naši absolventi musia dosiahnuť svoj cieľ a štúdium úspešne dokončiť. Preto škola vytvára prostredie náročnosti, zodpovednosti zo strany učiteľa i žiaka.

Naša škola je dnes optimálne naplnená. Študuje v nej 362 žiakov a pôsobí 31 pedagógov. Spádový obvod školy tvorí 16 základných škôl od Telgártu po Brusno, od Mýta pod Ďumbierom po Lom nad Rimavicou. Poskytuje výchovu a vzdelávanie v súlade so štátnou vzdelávacou politikou a základnými pedagogickými dokumentmi. Štúdium v škole trvá 4 alebo 8 rokov.

Skladba vyučovacích a voliteľných predmetov umožňuje žiakom plne sa realizovať, pričom je flexibilná a podľa potrieb a záujmov žiakov je každoročne možné meniť ju a prispôsobovať. Cieľom je zabezpečiť, aby bolo všetkým žiakom poskytnuté porovnateľné vzdelanie zodpovedajúce potrebám ich osobného, občianskeho a pracovného života.

Sme otvorení zaviesť do vzdelávacieho programu aj nové voliteľné predmety ako prípadnú reflexiu na spoločenské požiadavky. Okrem už spomínaných možností priamo vo vzdelávacom programe sa zameriavame na posilnenie individuálneho odborného vedomia žiakov formou konzultácií, záujmových krúžkov, komunikačných technológií, rôznych súťaží v oblasti intelektuálnych zdatností i športových aktivít. Škola vytvára vhodné materiálne podmienky na bádateľskú činnosť – gymnazisti pracujú s najmodernejším prístrojovým vybavením a počítačom podporovaným laboratóriom systému Vernier, jazyky vyučujeme v moderných digitalizovaných jazykových učebniach, máme špecializované učebne na všetky vyučované predmety.

Naša vízia

Absolvent breznianskeho gymnázia získa počas štúdia dostatočné vedomosti a zručnosti, pričom je len na ňom, či je schopný správne ich využiť. Víziou pedagogického zboru je však absolvent, ktorý je morálne vyspelý, schopný vytvárať dobré medziľudské vzťahy, vie vyhľadávať, hodnotiť a využívať rôzne zdroje informácií, pozná dejiny sveta aj svojho národa a okrem materinského ovláda aj dva svetové jazyky. Mal by si byť vedomý svojich kvalít, byť zdravo sebavedomý, pamätať si celý život, kde chodil na strednú školu, čo dôležité mu dala, a rád sa do nej aj po rokoch vracať. Všetko, čo sa počas štúdia v našej škole naučí, je totiž schopný uplatniť v ďalšom štúdiu a v živote.

Vážime si úspechy žiakov

Opísať všetky úspechy našich žiakov za obdobie 75 rokov je na tomto malom priestore ťažké. Budeme sa preto snažiť spomenúť aspoň tie najvýznamnejšie za ostatné desaťročie, zameriame sa najmä na tie, v ktorých sme boli úspešní na národnej a medzinárodnej úrovni:

- **Prírodovedná oblasť.** Výsledky študentov z chémie, fyziky, matematiky, biológie a informatiky presahujú národný rámec a preslávili nás v USA, v CERN-e, Tule, Barcelone a inde vo svete. Vo vedomostných súťažiach sa študenti umiestňujú tradične na popredných miestach v rámci Slovenska.
- **Spoločenskovedná oblasť.** Žiaci uspeli nielen v predmetových olympiádach, ale aj v dlhodobých projektoch – prezentovali nás veľmi úspešne v Ľubľane, Štrasburgu, Bruseli, aktívne bojovali proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu, rozvíjali dobrovoľnícke aktivity, dokonca sa tomu učili aj v USA, šírili európske povedomie, spolupracovali a naďalej spolupracujú so seniormi v Brezne a okolí.
- **Umelecká oblasť.** Naši žiaci pravidelne víťazili v medzinárodnej výtvarnej súťaži kresleného humoru a satiry O Bomburovu šabľu, boli ocenení v súťaži Umenie zblízka organizovanej Galériou mesta Bratislavy a v celoslovenskej dizajnérskej súťaži s ekologickou tematikou Science Wear, úspešné talenty sa prejavili víťazstvami v prednese poézie a prózy na Hviezdoslavovom Kubíne a v súťaži mladých moderátorov Sárova Bystrica.
- **Oblasť športu.** Na majstrovstvách Slovenska vyhrávali naši atléti, cezpoľní bežci, florbalisti, lyžiari, bežci na lyžiach, biatlonisti a naši žiaci vedeli zúročiť aj svoje vedomosti na olympiáde detí a mládeže Kalokagatia.
- **Oblasť cudzích jazykov.** Naši žiaci víťazili v predmetových olympiádach, ale svoje jazykové znalosti vedeli prezentovať aj v dlhodobom projekte *Dreams and Teams*, kde spolupracovali s partnerskou školou v Anglicku, v rámci etwinningového projektu komunikujú s rovesníkmi

K jubileu patria aj spomienky.

prakticky v celej Európe, viackrát dokázali diskutovať v Európskom parlamente v Štrasburgu s jeho predstaviteľmi v rámci projektu Euroscola.

Naši gymnazisti v posledných piatich rokoch žnú úspechy po celom svete. Náš absolvent Peter Horváth, dnes študent 2. ročníka Masarykovej univerzity v Brne, výrazne posilnil systematickú bádateľskú činnosť v chémii na stredoškolskej pôde. Svoje ambície premenil na úspechy vďaka svojej húževnatosti, pracovitosti a ústretovosti pedagógov a takisto vďaka materiálnym podmienkam, ktoré mu škola vytvorila. Slovensko a školu niekoľkokrát zviditeľnil na prestížnych medzinárodných súťažiach. Za projekt *Syntéza nových triazénových zlúčenín a ich aplikácia v spektrofotometrickom stanovovaní kadmia* získal na medzinárodnej súťaži GENIUS Olympiad na Newyorskej štátnej univerzite v Oswegu v USA v júni 2011 zlatú medailu, vecnú cenu a špeciálnu cenu za mimoriadne vedomosti. O rok neskôr z medzinárodnej súťaže vedeckých a technických projektov žiakov stredných škôl Intel ISEF 2012 v Pensylvánii v USA doniesol bronzovú medailu. Cenné je, že Peter svoje vedomosti odovzdával aj mladším spolužiakom, ktorí

Peter Horváth so svojím chemickým projektom úspešne reprezentoval školu na medzinárodnej scéne.

pokračovali v jeho úspešných šľapajach. Klaudia Kvaková a Jakub Šalko sa tri roky intenzívne venovali monitorovaniu kvality vody v hornom toku rieky Hrona. Výsledkami získanými v podmienkach kvalitného stredoškolského laboratória dokázali presvedčiť o hodnote svojho bádania vedeckú obec a postúpiť taktiež na GENIUS Olympiad, kde získali v júni 2013 bronzovú medailu.

Práca všetkých troch bola ocenená aj ministrom školstva, ktorý im pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva udelil Pamätné listy sv. Gorazda.

Úspechy žiakov vo všetkých oblastiach sa stávajú hnacím motorom pre ďalšie projekty, sú impulzom na tvorivú prácu študentov aj pedagógov. Nové metódy zavádzané do vyučovania aktivizujú žiakov, nútia ich, aby sa pýtali, objavovali, boli zvedaví.

Nezmazateľná stopa školy

V budove nášho gymnázia sa začali odvíjať životné príbehy mnohých známych i menej známych ľudí. Za 75 rokov opustilo jeho brány približne 8 000 absolventov. Stali sa lekármi, vedcami, redaktormi, hercami, športovcami, odborníkmi, prezidentmi a – veď to je vlastne jedno... Ale najmä sa z nich stali poctiví a slušne vychovaní ľudia. A to nás teší a povzbudzuje do ďalšej práce – možno aj ďalšieho trištvrtestoročia.

PhDr. Miroslav GLEMBEK, riaditeľ školy,
Ing. Jana ŠTEŇOVÁ,
PaedDr. Jana CHLEBUŠOVÁ
Foto archív školy

(V článku boli použité materiály zo seriálu k 75. výročiu brezniansk eho gymnázia, ktorý bol uverejňovaný v týždenníku MY Horehronie.)

Pedagogika a IKT

APLIKOVANIE INTEGROVANÝCH IKT

Informačno-komunikačné technológie (IKT) nezasahujú dosiaľ oblasť vzdelávania dostatočne intenzívne. Z nášho pohľadu sa žiada inovatívny prístup k využívaniu IKT vo vzdelávacej praxi, a to ultimatívne aplikovanie IKT formou ich integrovania do vzdelávacieho procesu so všetkými dôsledkami, s možnosťou výnimiek, a nie opačne.

Dôvodom nášho postoja je fakt, že z „experimentov" aplikovaných a využívaných v oblasti vzdelávania, ktoré využívajú IKT, sa neujal žiadny s takým algoritmom, ktorý by umožnil všeobecnú aplikovateľnosť IKT v procese vzdelávania.

Prichádzame s riešením nazvaným integrované IKT, ktoré prinesie do procesu vzdelávania IKT v inovatívnej forme. Pri každej experimentálnej hodine, ktorú sme uskutočnili, riešenie vnieslo do triedy prirodzené chápanie, radosť a potešenie z aktivít s ním spojených.

Prečo prichádzame s ďalším novým riešením a čo má priniesť v porovnaní s ostatnými? Dosiaľ vytvorené a aplikované metodiky vzdelávania, ktoré si vzali za cieľ využívať IKT, využívajú jednoúčelové riešenia. Ako nedostatok v používaných metodikách s IKT sa čoraz negatívnejšie prejavuje nesúrodosť softvérov a ich aplikácií vytváraných pre oblasť vzdelávania. K softvérovým aplikáciám s jednoúčelovými riešeniami musí učiteľ a žiak nanovo získať vzťah a až potom riešiť zadania (vo väčšine bez potreby prístupu na internet).

V súčasnosti sa hľadajú a aplikujú riešenia sústredené **na podporu vzdelávania** pomocou IKT. To je hlavný dôvod, pre ktorý nie je možné doteraz aplikované riešenia s názvom elektronické vzdelávanie uplatniť vo všeobecnom poňatí.

Používať IKT ako pomocný nástroj je zavádzajúce a vedie k nevyužívaniu podstaty elektronickej komunikácie. Učiteľ pri využívaní IKT ako podporného mechanizmu zostáva vo vzťahu k žiakovi na rovnakej úrovni ako bez IKT a priberá si nové povinnosti, ktoré nepredstavujú výnimočnú úroveň využívania IKT, a teda dostatočne nezvyšujú efektivitu procesu vzdelávania. Učiteľovi pomôže len komplexná úroveň softvérového spracovania témy (logistika).

Hlavným dôvodom nízkej efektivity je nedostatočná úroveň dokumentov (elektronickej učebnice) vo vzťahu k prezentovanej téme. Žiak nemá možnosť bez vysvetlenia učiteľa (vo väčšine prípadov) riešiť tému cez internet z domu, zostáva mu len informácia z prezentácie v škole (jednoúčelové riešenie).

Názvy technológií elektronického vzdelávania

Pre niektoré procesy sú dnes zaužívané názvy. Tak napríklad názov eLearning dnes predstavuje zaužívanú a metodicky názvom „obsadenú" formu vzdelávania. Je to forma vzdialeného prístupu pedagóga k študentovi, tak v oblasti zadávania tém, ako aj v oblasti vypracovania zadaní.

Všeobecne najširšie využívaným softvérom pre eLearning je softvér s názvom Moodle. Tvorcovia obsahu tohto softvéru sú väčšinou z radov zanietencov na škole a vytvorili súbor dokumentov pospájaných softvérom buď z prostriedkov grantu, alebo z vlastnej iniciatívy. Na jeho aktualizáciu (po roku či dvoch, resp. po vypršaní grantu) už väčšinou nezostávajú prostriedky alebo sa vymenili ľudia.

Iným príkladom využívania IKT ako podporného mechanizmu je interaktívna tabuľa a proces vzdelávania (metodika), ktorý je ňou podmienený. Obidve riešenia majú úzky diapazón využitia a vo väčšine prípadov zostávajú využívané len v ich prvotnom nasadení. V prípade interaktívnych tabúľ buď neexistuje interaktívny obsah, alebo nie je aktualizovaný a zostane nevyužívaný.

Interaktívne tabule sa vo väčšine prípadov (viac ako 90 %, anketa na VŠ hovorí o 100 %) využívajú ako iné, podstatne lacnejšie zariadenia.

ELearning – multimediálna podpora vzdelávacieho procesu

Portál online-edu.eu uvádza súčasnú definíciu významu spojenia eLearning, ktorú citujeme v súvislosti s nami predkladaným názorom:

„Termín eLearning bol často používaný ako synonymum termínu dištančné vzdelávanie. Podľa I. Tureka sa v súvislosti s týmto termínom v anglickom jazyku používa množstvo príbuzných termínov, napr. WBL – web based learning (učenie sa prostredníctvom webu), IL – internet learning (učenie sa prostredníctvom internetu), WBI – web based instruction (vyučovanie prostredníctvom webu), CBT – computer based training (výcvik prostredníctvom počítača), CBI – computer based instruction (vyučovanie prostredníctvom počítača), CAL – computer assissted learning (učenie podporované počítačom), CAI – computer assissted instruction (vyučovanie podporované počítačom), ako aj ďalšie, viacmenej podobné termíny, ako sú eDistance learning (edištančné vzdelávanie), blended learning (zmiešané vzdelávanie), virtual university (virtuálna univerzita) a pod.

Jedným zo spoločných znakov uvedených termínov (najmä WBL, IL, WBI) je použitie siete.

To však vedie k novej definícii termínu eLearning, a to ako multimediálnej podpory vzdelávacieho procesu, spojenej s modernými IKT.

S touto definíciou sa stotožňujú aj ďalší autori. Ako príklad možno uviesť J. Burgerovú a P. Beisetzera, ktorí eLearning chápu ako multimediálnu podporu vzdelávacieho procesu, v ktorej študujúci získava študijné a informačné zdroje prostredníctvom počítačovej siete, resp. internetu. Prostredníctvom internetu taktiež komunikuje so vzdelávacou inštitúciou, so svojím túto rom a s ostatnými študujúcimi."

Autor tejto teórie čerpal z rozmanitej odbornej literatúry. Konštatujeme, že uvedená definícia eLearningu potvrdzuje myslenie, ktoré využíva IKT v intenciách podpory vzdelávacieho procesu. Táto forma je pre eLearning typická, aj pokiaľ sa eLearning zaraďuje do bežného vzdelávacieho procesu (interné a dištančné vzdelávanie v zmysle využívania eLearningu).

ELearning sa tak stal pojmom pre určitú vyčlenenú zaužívanú formu vzdelávania. Na báze využívania eLearningu (ako formy dištančného vzdelávania) bolo vytvorených mnoho škôl po celom svete, ktoré si postupom času získali značný kredit, nie však dostatočný na to, aby aplikovali metodiku IKT vzdelávania do všeobecnej roviny.

Integrované elektronické vzdelávanie

Predkladáme riešenie metodiky vzdelávania využívajúcej IKT, ktoré sú **integrované do vzdelávacieho procesu**. Rozdiel medzi ňou a citovanou definíciou eLearningu je v tom, že integrované IKT prinášajú širšie využitie v procese vzdelávania, a to tak, že menia niektoré tradičné a zaužívané metodiky vyučovania a posúvajú ich bližšie k procesom riadeným počítačom cez internet (využívajú tému ako základnú štruktúru, sprístupňujú tému s cvičeniami a testami žiakovi vopred, vytvárajú priestor na vzájomnú pomoc spolužiakov pri cvičeniach, postulujú komunikáciu na najvyššiu úroveň a vytvárajú na ňu časový priestor, taktiež vytvárajú priestor a mechanizmy na spoluprácu, prinášajú metodiku častého hodnotenia za diverzifikované aktivity vo vzťahu k téme, atď.).

Integrované elektronické vzdelávanie formou využívania IKT na rozdiel od zaužívanej formy eLearningu (dištančného vzdelávania) poskytuje učiteľovi a žiakovi prirodzené (intuitívne) orientovanie sa v informačnom systéme a v komplexných dokumentoch elektronickej učebnice, ktorá obsahuje súčasti (moduly) variujúce vzdelávací obsah pomocou jeho členenia do modulov uložených na internete.

Žiak využívaním integrovaných IKT získa možnosť reflektovať procesy prebiehajúce v spoločnosti (technológie, vzťahy, produkty, atď.) a naučí sa rozhodovať na základe množstva kritérií, ktoré si bude vedieť (na základe v škole získaných zručností pri využívaní integrovaného elektronického vzdelávania) neskôr v praxi v spolupráci s partnermi zostaviť, a takto pripravený bude schopný efektívne komunikovať a rozhodovať v sociálne a ekonomicky stimulovanom prostredí.

Prínos integrovaných IKT do vzdelávacieho procesu

Prichádzame s metodikou integrovaných IKT do vyučovacej hodiny a s formou komplexného logistického zabezpečenia vyučovacej hodiny, ktoré pripraví a dodá učiteľovi na štruktúrovanú vyučovaciu hodinu vypracované všetky potrebné dokumenty k téme. Tieto dokumenty reprezentujú elektronickú učebnicu tak, aby sa v nej učiteľ a žiak orientoval a explicitne získal informácie z procesu hodnotenia vypracovaných zadaní k jednotlivým témam, z ktorých si bude tvoriť vlastné portfólio študijných tém (obr. 1).

orientovaním sa, prístupom cez internet a stopercentnou interaktívnou účasťou žiakov na jeho priebehu. Nie je teda len podporným mechanizmom procesu vzdelávania.

Zámerom je, aby prostredníctvom komunikačnej siete (internetu) mal učiteľ a žiak prístup k všetkým potrebným materiálom v komplexnom objeme, na všetky časti hodiny využívajúcej moduly témy. Aby mal učiteľ a žiak možnosť pracovať s témami a modulmi prostredníctvom internetu taktiež v prostredí mimo školy. Aby prihlásený učiteľ či žiak vedel, kedy, kde, s kým a o čom má nasledujúcu hodinu a iné povinnosti voči nej, dostatočne včas. Aby vedel, ako mu bude návšteva lekára či športové sústredenie komplikovať proces vzdelávania, ako si organizovať voľný čas, a mal naň dostatok ponúk zo školských aktivít...

Príklad vyučovacej hodiny s integrovanými IKT

Učiteľ takmer okamžite po vstupe do triedy v duchu očakávanej témy oznámi zadanie formou pripravených otázok (tematická úloha) a žiaci vypracujú krátke hypotézy o téme.

Prihlásením sa do systému potvrdí každý žiak svoju prítomnosť v triede. Žiaci pripravujú hypotézy k zadanej téme na diskusiu, ktorej časť bude prebiehať okamžite. Celý proces trvá maximálne 5 minút.

Učiteľ si zatiaľ pripraví prezentáciu témy a spustí cca 10- až 15-minútovú prezentáciu (PowerPoint, film, videodokument). Počas prezentácie si žiaci zapisujú otázky. Text témy majú pred sebou rozdelený do častí. Za každou časťou majú k dispozícii niekoľko vypracovaných otázok (2 – 3), ktoré slúžia ako pomoc. Rozširujú tak už pripravené otázky ku každej časti filmu (prezentácia témy), ktoré majú na obrazovke (v časti *Tematická úloha*) v textovej podobe. Počas prezentácie učiteľ preruší (môže, nemusí) premietanie, otázkami (časť diskusie) objasní a vytvorí záujem o zostávajúcu časť deja. Priebeh diskusie riadi učiteľ, využíva (moderuje) otázky žiakov zapísané na diskusiu počas pozerania prezentácie (filmu). Po ukončení diskusie po cca 10 – 15 minútach presunie učiteľ činnosť žiakov na cvičenie, ktoré ukončí krátkym (cca 5-minútovým) testom.

Obr. 1: Akcent na štruktúru integrovaných IKT a časti využívajúce integrované IKT v procese vzdelávania

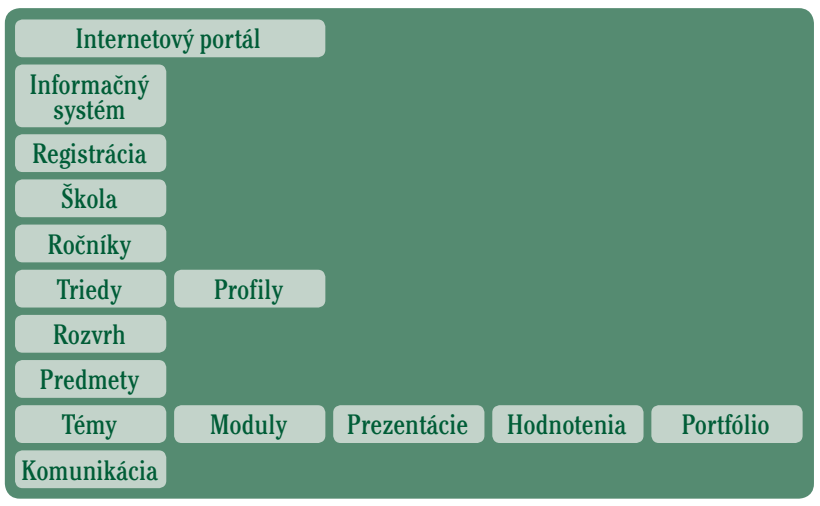

V pripravených dokumentoch sa bude môcť orientovať tak učiteľ, ako aj žiak pomocou organizačného softvéru (informačného systému), ktorý bude jeho sprievodcom počas celého štúdia. Nájde tu všetky potrebné dokumenty na štúdium (koncipované a orientované na počítač, členené na moduly) a vytvoreným kanálom sa dokáže učiteľ prepojiť (komunikovať) na žiakov, resp. žiak na spolužiakov (spolutvorcov, spoluriešiteľov zadaní, ktoré si bude žiak z ponuky vyberať na svoje prezentácie). Žiak bude tvoriť sám alebo si bude vyberať spolužiakov na báze ich profilov a deliť sa s nimi o účasť na tvorbe a prezentácii projektovej úlohy.

Žiak bude na základe definovaných kritérií získavať hodnotenia a sám bude účastný na ich vypracovávaní. Hodnotením, na báze kritérií, bude prezentácia vybranej „projektovej úlohy", ktorú budú hodnotiť najmä spolužiaci. Učiteľ pridá svoje hodnotenie podľa zhodných kritérií.

Ponúkame riešenie, ktoré obsahuje **IKT integrované do vzdelávacieho procesu** a spolupôsobí komplexným obsahom,

Predpokladom na úspešné využívanie takto postavených vyučovacích hodín je príprava komplexných dokumentov (logistické centrum) na každý deň, pre každý predmet, pre každý ročník, na celý rok (polrok) vopred.

Obsahom vyučovacích hodín sú aj iné členenia (obsahy, aktivity), ktorých názvy sú definované v osnovách, v školskom vzdelávacom programe, alebo prezentácie žiakov, či videokonferencie.

Opakovanie, tak ako ho poznáme, nie je nutné začleňovať do procesu vzdelávania. Pokiaľ to umožní dostatok tém v archíve, bude efektívnejšie, ak namiesto opakovania (vyučovacia hodina, deň) bude zaradená alternatívna téma.

Mgr. Rudolf HOZÁK,
riaditeľ knižného vydavateľstva

Nedostatočný školský prospech vo svete

OPAKOVANIE ROČNÍKA

Ako definovať a hodnotiť prepadajúceho žiaka? Koľko školákov a z ktorých končín sveta musí opakovať ročník? Ktoré krajiny hrajú prím v tejto neutešenej bilancii? Čo spôsobuje nezanedbateľný podiel neprospievajúcich školákov?

Zo všeobecnej definície vyplýva, že prepadajúci žiak nezvláda učivo z viacerých predmetov a na konci školského roka nemôže postúpiť do vyššieho ročníka. Nedostatočné školské výsledky však vždy neodzrkadľujú iba pohodlnosť, záhaľčivosť či intelektuálnu nespôsobilosť, ale i núdzu a absentujúcu príležitosť pravidelne navštevovať miestnu školu napriek povinnej školskej dochádzke zakotvenej v ústave a medzinárodných dohodách (v určitých štátoch si vyžaduje súhlas žiaka a/alebo rodiča). Niektoré krajiny umožňujú žiakom opakovať ktorúkoľvek triedu, iné sa sústreďujú len na druhý ročník každého subcyklu na základnej škole, čo platí pre väčšinu frankofónnych krajín v subsaharskej Afrike, kde základné vzdelanie zahŕňa *tri dvojúrovňové subcykly* (*1. a 2. úroveň prípravného stupňa*, čo zodpovedá našej predškolskej výchove a prvému ročníku; *3. a 4. úroveň základného stupňa*, teda náš druhý a tretí ročník; a *5. a 6. úroveň stredného stupňa*, ktoré reprezentuje náš štvrtý a piaty ročník), ďalšie štáty uplatňujú zásadu automatického prechodu do vyššieho ročníka pre všetky deti bez rozdielu, okrem zriedkavých výnimiek, povedzme z dôvodu dlhodobej absencie v škole pre chorobu.

Zakorenené obyčaje

Školskú politiku možno v určitom zmysle vnímať ako koloniálne dedičstvo, keďže priamo nadväzuje na históriu rozvoja výchovno-vzdelávacieho procesu v niekdajších európskych mocnostiach. Klasifikáciu výchovno-vzdelávacieho systému podľa geografických oblastí, zahŕňajúcu pätnásť krajín Európskej únie, zatriedených do jedného zo štyroch základných typov [*škandinávsky* (Dánsko, Švédsko, Fínsko), *anglosaský* (Anglicko, Wales, Škótsko, Írsko), *germánsky*, pre ktorý je typická včasná špecializácia a markantné rozdiely vo vzdelávacom systéme (Nemecko, Rakúsko, Luxembursko, Holandsko, Belgicko), a nakoniec *latinský*, resp. *stredomorský*, preferujúci spoločný základ výučby (Francúzsko, Španielsko, Taliansko, Portugalsko, Grécko)], približuje Francine Vaniscotte zo Štátneho pedagogického výskumného ústavu (INRP) v odbornom diele *Európske školy. Výchovno-vzdelávacie systémy v európskom meradle*. Uvedená typológia odráža rozdielnu vzdelanostnú úroveň vzhľadom na skutočnosť, že škandinávske a anglosaské deti opakujú ročník oveľa zriedkavejšie než žiaci, ktorí sa učia podľa stredomorských a germánskych učebných osnov. Z dejín kolonizácie jasne vyplýva, prečo sa spomínané štyri typy európskych vyučovacích systémov považujú za nasledovaniahodné vzory v Afrike, Ázii, Latinskej a Strednej Amerike či v tichomorskej Ázii, pojímajúcej Japonsko, Austráliu i Oceániu. Bývalé francúzske kolónie na území Afriky ostávajú verné francúzskej tradícii, ktorá označuje žiakov s nedostatočnými vedomosťami za neprospievajúcich, teda neschopných postúpiť do vyššieho ročníka. Na podobnej báze spočíva aj severoamerický vyučovací systém, ktorý takisto pokladá možnosť opakovať ročník za vhodné riešenie v prípade nepostačujúcej vedomostnej úrovne.

O nutnosti opakovania ročníka rozhoduje sám triedny učiteľ, čo sa bežne praktizuje v rozvojových krajinách, prípadne po porade s rodičmi, čo je príznačné pre Belgicko, Francúzsko, Švajčiarsko a USA. V niektorých západoafrických štátoch ovplyvňujú dané rozhodnutie riaditelia škôl a inšpektori. Nedostatok predpisov a štátnych smerníc v tejto oblasti vedie odborníkov k záveru, že nie vždy ide o objektívny ortieľ, keďže vychádza výlučne z hodnotenia vyučujúceho, a nie zo štandardnej komisionálnej skúšky. Ten istý žiak totiž môže u jedného pedagóga prospievať a u druhého prepadať, nehovoriac o zaužívanej zásade v určitých krajinách nechať každoročne opakovať ročník isté percento najslabších žiakov bez ohľadu na relatívne dostatočnú úroveň ich vedomostí.

Skreslená oficiálna štatistika

Zlý prospech nebýva jediným kritériom nutnosti opakovať ročník; žiak môže v prvých rokoch prepadať aj z dôvodu telesnej nevyspelosti alebo sociálnej nezrelosti. Inokedy nemôže postúpiť do vyššieho ročníka, lebo škola, ktorú navštevuje, ho jednoducho neotvorí alebo v ňom nedisponuje dostatočným počtom miest. Presné údaje o množstve prepadajúcich školákov sú veľmi dôležité z hľadiska nutnosti sústavne zefektívňovať školskú politiku, a jednako oficiálna štatistika z viacerých príčin tento fakt opomína.

V prvom rade je to z dôvodu nejasnej definície prepadajúceho žiaka a absencie spoľahlivých identifikátorov nedostatočného prospechu, čo vedie k rozdielnym interpretáciám a aplikácii rozličných smerníc vo výchovno-vzdelávacích inštitúciách. Žiaci nadobro odchádzajúci zo školy alebo meniaci školskú ustanovizeň po prvom polroku sa nezapočítavajú medzi prepadajúcich ani vtedy, keď popravde opakujú ročník. Táto situácia je bežná v rozvojových krajinách, ktoré nedisponujú adekvátnymi prostriedkami na nepretržitý prieskum vedomostnej úrovne žiakov.

Súhrnné výsledky neraz skresľuje aj existencia viacstupňových tried, nepremyslené špekulácie rodičov, ktorí nechávajú dieťa opakovať piatu úroveň stredného stupňa (4. ročník) v naivnej viere, že sa lepšie pripraví na záverečné skúšky a ľahšie zvládne prechod na kolégium (II. stupeň našej základnej školy) či prestup do jednej zo súkromných školských ustanovizní, ktoré zas maximálne obmedzujú počet neprospievajúcich žiakov, aby sa vyhli nepríjemným sankciám. Ďalej treba vziať do úvahy fakt, že určité percento žiakov opakuje ročník aj v krajinách, kde sa prvých päť rokov automaticky prechádza do vyššieho ročníka, čo je aj prípad ostrova Maurícius, Seychelských ostrovov a Zimbabwe, ako vyplýva zo správy Konzorcia juhovýchodnej Afriky na monitorovanie kvality vzdelávania (SACMEQ). Vyše 20% Maurícijčanov a Zimbabwčanov sa totiž v rámci prieskumu priznalo, že aspoň raz prepadli.

Za posledné desaťročie sa v mnohých krajinách zdisciplinovala školská dochádzka na základe vyšších investícií do školstva, ale viaceré ukazovatele o nedostatočnom prospechu jasne svedčia o slabinách vyučovacích systémov a nežiaducom konečnom efekte. Ich účinnosť sčasti ovplyvňuje priemerná dĺžka školskej dochádzky zahŕňajúca celkový počet rokov strávených v školských laviciach vrátane opakovania ročníka. Napríklad v Latinskej a Strednej Amerike pripadá takmer na každého žiaka jeden opakovaný ročník; podobná situácia panuje v subsaharskej Afrike a arabských štátoch, kde na žiaka pripadá 0,7 opakovaného ročníka. Chlapci sa vo všeobecnosti učia horšie a častejšie nedosahujú požadovaný prospech s výnimkou východnej a tichomorskej Ázie.

Celkový vývoj v oblasti opakovania ročníka

Roku 2010 prepadlo na celom svete 32,2 mil. žiakov základnej školy (roku 2000 to bolo 34,7 mil.), čo znamená, že za posledných desať rokov sa ich počet znížil o 7%, hoci povinná školská dochádzka vzrástla o 6%, teda zo 654,8 na 691,3 milióna detí. Najväčšie množstvo žiakov opakujúcich ročník zaznamenal Štatistický ústav UNESCO (ISU) v *subsaharskej Afrike* (11,4 mil.); za desaťročie sa ukazovateľ zvýšil o 16% vzhľadom na pozoruhodný rozmach školopovinnosti (o 53 %). Roku 1999 počet žiakov opakujúcich ročník dosahoval 20%, kým roku 2009 už len 6%. Nezanedbateľný pokles nastal v Tanzánii (2 %), na Mauríciu (3 %), v Ghane, Etiópii a Nigérii (4 %), ale i v Kamerune, Kongu, na Madagaskare, v Mozambiku a Rwande. V iných štátoch zas nedošlo k výraznej zmene, napríklad v Burundi (36 %), Togu, Čade, Kongu a Stredoafrickej republike (23 %). Určité rozdiely v školskom prospechu panujú aj medzi oboma pohlaviami, napríklad v Lesothe prepadlo 23% chlapcov a 17% dievčat; na Kapverdoch, v Namíbii a vo Svazijsku viac chlapcov, v Stredoafrickej republike zas o 1% viac dievčat (23 %).

Na druhom mieste sa ocitla *južná a západná Ázia*, kde podiel žiakov opakujúcich ročník stúpol zo 7,7 na 9,1 mil. a počet neprospievajúcich poskočil o 18%, hoci situácia sa pomaly zlepšuje a ustaľuje na sumárnych 5%. Ukazovateľ prepadajúcich na základnej škole sa za desaťročie evidentne znížil v štyroch krajinách, najmä v Nepále (z 26 na 12 %), Bhutáne (zo 14 na 6 %), v Iráne (z 5 na 2%) a Indii (zo 4,3 na 3,5 %). Na druhej strane stúpol v Bangladéši (z 11 na 13%) a Pakistane (z 3 na 4 %). Inými slovami, celkový počet od roku 1999 vzrástol v oboch krajinách o 0,5 milióna, pričom pomer chlapcov a dievčat ostal približne rovnaký.

V *Latinskej a Strednej Amerike* tvoria prepadajúci 17% z celosvetového množstva, aj keď od roku 2000 sa ich počet znížil z 12 na 8%, teda z 8,4 na 5,4 mil., čo súvisí jednak s miernym poklesom školopovinnosti (o 5%) a jednak s úspešnými opatreniami proti tomuto neblahému javu. Najvýraznejší úspech zaznamenala roku 2007 Brazília (z 24 na 18 %), ale i Svätý Vincent (z 10 na 4 %). So slabším výsledkom o 2 až 4% sa musela vyrovnávať Nikaragua (z 5 na 11 %), Bahamy, Dominika, Dominikánska republika, Surinam či Svätý Krištof. V týchto končinách prepadajú chlapci o niečo častejšie (8,3%) než dievčatá (7,8 %), dvojpercentný rozdiel sa prejavil v Antigue a Barbude, Argentíne, Belize, Dominike, Guatemale, Nikaragua, Paraguaji, Dominikánskej republike, Salvádore, Suriname, Trinidade a Tobagu, Uruguaji a vo Venezuele.

Počet prepadajúcich žiakov na území *arabských štátov* klesol za posledné decénium z 9 na 7%, kým povinná školská dochádzka sa zvýšila z 35,5 na 41,7 mil., teda o 18%. Roku 2010 neprospelo na základnej škole 2,9 mil. žiakov, čo tvorí 9% z celosvetového podielu. Daný ukazovateľ sa výrazne znížil v Mauritánii (zo 16 na 4 %), Tunisku (zo 16 na 7%) a Alžírsku (zo 14 na 8 %).

Oblasť *východnej a tichomorskej Ázie* sa podieľa na súhrnnom množstve žiakov opakujúcich ročník 9%; ich počet v samotnej oblasti sa zredukoval z 2 na 1,5% vzhľadom na vyššie percento školskej dochádzky (39% oproti 16 %), ktoré poskočilo v prvej polovici desaťročia. Vyššie kvocienty vykázal Východný Timor (18%) a Laos (17 %), k nárastu sa dopracovalo súostrovie Vanuatu (z 11 na 14 %), kým k najprudšiemu poklesu Kambodža (z 18 na 9 %). V ostatných končinách sveta (v *Severnej Amerike a západnej Európe, strednej Ázii, strednej a východnej Európe*) podiel neprospievajúcich žiakov dosiahol nanajvýš 2%, roku 2010 sa dokonca zmiernil, takže situácia si nevyžadovala podrobnú analýzu zlého stavu.

Celosvetový podiel neprospievajúcich žiakov na kolégiu v poslednej dekáde mierne vzrástol z 13,8 na 14,1 mil., čo priamo súvisí s nárastom školopovinných detí z 280 na 310 mil., teda o 11%. Roku 2010 žilo 70% kolegiánov opakujúcich ročník v *subsaharskej Afrike* (2% v Tanzánii, 30% v Burkine Faso, čo odzrkadľuje priepastné rozdiely medzi jednotlivými africkými štátmi). Od roku 1999 pokleslo dané percento v Eritrei, Mozambiku, Zambii i na súostroví Svätý Tomáš, kým v Lesothe, Namíbii a Togu markantne vzrástlo. Aj na kolégiách prepadlo roku 2009 viac chlapcov (31% Burkinčanov oproti 20% Burkinčaniek a tiež v Angole a na Kapverdoch).

Vo väčšine krajín *južnej a západnej Ázie* od roku 1999 klesá počet kolegiánov nútených opakovať ročník; najpozoruhodnejšie v Bhutáne (z 15 na 4%) a Iráne (z 13 na 4 %), pričom medzi chlapcami a dievčatami vládne vyváženosť. Uvedené percento v porovnaní so základnými školami mierne vzrástlo približne v polovici štátov *Latinskej a Strednej Ameriky*, predovšetkým v Grenade (z 5 na 10 %), Kostarike (z 10 na 15 %), Dominikánskej republike (z 3 na 7%) a Dominike (z 11 na 15 %), na druhej strane sa znížilo v Belize (o 3 %), vo Venezuele (o 6%) a na Svätom Vincentovi (o 8 %). Aj na kolégiách sa pasujú s nedostatočným prospechom väčšmi chlapci než dievčatá s výnimkou ostrovanov na Svätom Krištofovi, kde dosiahli o niečo nižšie percento.

Z *arabských štátov* neprospelo roku 2009 vyše 10% alžírskych, libanonských, marockých a tuniských kolegiánov. Najvýraznejší pokles ich počtu zaznamenal Irak (z 33 na 10 %); v Džibuti, Libanone a Katare prepadlo viac dievčat. Vo všetkých končinách stúpol počet školopovinných žiakov na kolégiu rýchlejšie než percento prepadávajúcich okrem *východnej a tichomorskej Ázie*, kde roku 2009 tvoril ich súhrnný ukazovateľ takmer 5% s výnimkou Macaa (14,3 %).

Príčiny neutešeného stavu

Nedostatočný školský prospech už v prvom ročníku zapríčiňuje predovšetkým stav preplnených tried, aj vzhľadom na množstvo školákov oneskorene nastupujúcich do školy. Základné vzdelanie poskytuje drvivá väčšina štátov bezplatne, nie vždy však vytvárajú optimálne podmienky žiakom a učiteľom, čo komplikuje vyučovací proces. Mnohé deti nenastupujú včas do školy z viacerých dôvodov (neúnosné náklady vzhľadom na núdzu a potrebu pracovnej výpomoci v rodine) a neskôr už strácajú motiváciu, čo je typické pre malých Kambodžanov, Guatemalčanov, Laosanov, Malawijčanov, Nepálčanov, Nikaragujčanov, Timorčanov i Vanuaťanov. Už v prvom ročníku ich teda prepadne vyše 20%; v nasledujúcich ročníkoch sa toto percento postupne znižuje.

V iných krajinách (Benin, Burkina Faso, Mali, Mozambik, Niger a Senegal) tvorí podiel prepadajúcich prvákov 10%, čo však pozvoľna stúpa, na strednom stupni (v piatom ročníku našej základnej školy) už dosahuje vyše 15% a v poslednom (treťom) ročníku kolégia (zodpovedajúcom nášmu 9. ročníku základnej školy a kvinte osemročných gymnázií) prekračuje 20%. Prestup na kolégium s obmedzeným počtom miest totiž podmieňujú náročné skúšky, ktoré treba úspešne zvládnuť. Preto nie div, že napr. v Burkine Faso prepadá tretina žiakov v poslednom ročníku základnej školy a polovica v poslednom ročníku kolégia.

V Burundi, Stredoafrickej republike, Kongu, Lesothe, Namíbii a Togu sa prelínajú obe tendencie, čo znamená, že ukazovateľ neprospievajúcich žiakov sústavne rastie (od 10 do 49 %), čo súvisí s vysokou fluktuáciou žiakov a najmä chudobou, teda sociálnou znevýhodnenosťou. V afrických krajinách prepadajú prevažne chudobné deti z dedín (13%) a miest (10 %), v Malawi, Rwande a Togu až o 50% viac než školáci zo zámožnejších rodín, čo znamená, že neprospieva každý tretí žiak z vidieckej rodiny, ktorá trie biedu.

Ukazovatele nedostatočného školského prospechu vo všeobecnosti klesajú so zvyšujúcim sa stupňom vzdelávania z 12 (základná škola) na 10% (prvý cyklus strednej školy). Na kolégiách sa stierajú rozdiely nielen medzi chlapcami a dievčatami opakujúcimi ročník, ale aj medzi chudobnými (14%) a zámožnejšími (10%) žiakmi vzhľadom na definitívny odchod najslabšie prospievajúcich detí zo školy. V tejto súvislosti treba poznamenať, že len zlomok najchudobnejších školákov prechádza do prvého cyklu, čo znemožňuje zvoliť reprezentatívnu vzorku a spoľahlivejšie určiť ich skutočný podiel na celkovej problematike. Faktom však ostáva, že defavorizovaní žiaci, ktorí prekonajú sociálnu nepriazeň, „neprepadnú cez sito“ a pokračujú v štúdiu na kolégiu, sa vedomostnou úrovňou nijako podstatne nelíšia od svojich bohatších spolužiakov...

***Z Recueil de données mondiales sur l'éducation* spracovala**
Vladimíra KOMOROVSKÁ
Ilustračné foto stock.xchng

Investícia do školstva je investíciou do ekonomiky

IVAN KLINEC Rozhovor s osobnosťou

Z naliehavej potreby poznávať cesty vývoja a aktívne ich ovplyvňovať sa zrodila jedna z najmladších vedných disciplín – futurológia. S jej pomocou možno odhaľovať, aké dlhodobé dôsledky môžu mať súčasné rozhodnutia, aké problémy nás čakajú v najbližších desaťročiach. Futurológovia sú teda jedni z najlepšie informovaných ľudí v spoločnosti. K nim patrí na Slovensku Ing. Ivan Klinec z Ekonomického ústavu SAV.

Zaoberá sa predovšetkým problematikou civilizačnej transformácie a prechodu k informačnej spoločnosti. Napísal viacero kníh, pri ďalších bol spoluautorom. Patria sem napríklad *Na prahu civilizácie Tretej vlny: Futurologické reflexie 1991 – 2002*, *Trendy 2007* alebo *Informatizácia ekonomických objektov v informačnej spoločnosti*. Je autorom viac ako 400 odborných a popularizačných článkov v našej a zahraničnej tlači a autorom učebnice futurológie pre študentov Univerzity Palackého v Olomouci, kde externe vyučuje.

Okrem toho je predsedom Futurologickej spoločnosti na Slovensku, členom predsedníctva Občianskej futurologickej spoločnosti v Prahe, členom predsedníctva Slovenskej asociácie pre Rímsky klub a členom medzinárodných organizácií World Future Society a World Transhumanist Association.

Ing. Ivan Klinec – ekonóm, prognostik a futurológ, sa s čitateľmi Učiteľských novín podelil o svoje názory na výchovu, vzdelávanie a ich súčasné i budúce miesto v spoločnosti.

Pán inžinier, ste autorom scenárov *Slovensko 2020*, *Slovensko 2025*, *Slovensko 2038*, *Slovensko – EÚ 2025*, *Európa 2038*, *Svet 2038* a ďalších prognostických pohľadov. Aké miesto v nich prináleží vzdelaniu, škole, školstvu?

Keď sa robia prognózy budúceho vývoja, vzdelanie je v nich – a vždy bolo – kľúčovým a rozhodujúcim faktorom rozvoja spoločnosti i úspechu ekonomiky. Možno neuškodí pripomenúť v tejto súvislosti slová klasikov: Veda je moc, poznanie je moc. Ak chce v súčasnosti akákoľvek spoločnosť prosperovať na úrovni doby, na úrovni 21. storočia, keď chce naša ekonomika konkurovať svetu, musí investovať v prvom rade do vzdelania. Je to základ ekonomického úspechu, základ civilizačného pokroku, základ vyspelosti spoločnosti.

Sú Slováci vzdelaný národ, majú v úcte vzdelanie?

Ja si myslím, že sme vzdelaní, ale vzdelávací systém, ktorý máme, nám neposkytuje také vzdelanie, aby sme sa mohli vo svete uplatniť v plnej miere. Základným problémom nášho vzdelávacieho systému je finančná podvýživa. Tým sa tento systém marginalizuje, posúva na okraj spoločnosti. Kvalitné vzdelanie je dnes kľúčovou vecou úspechu.

Roku 2014 si pripomíname štvrťstoročie novembra 1989. Ako vnímate toto obdobie z hľadiska nárastu či poklesu významu vzdelanosti v našej spoločnosti?

Vzdelanie u nás za toto obdobie dosť upadlo. Vzdelávací systém trpí nedostatkom financií a je dlhodobo riadený dosť administratívne. Sústreďujeme sa viac na vykazovanie, administratívu, a nie na skutočnú kvalitnú prípravu ľudí. Máme vysokú nezamestnanosť. Ak chceme, aby sa človek v dnešnom svete uplatnil, musí mať dobré vzdelanie. Musí mať nielen dobré základné vzdelanie, ale aj špecifickú odbornosť, aby si našiel svoju pracovnú pozíciu. Buď aby sa zamestnal, alebo podnikal, či niečo vymyslel. Vzdelávacie inštitúcie, ktoré sú tu aj dnes, neposkytujú v dostatočnej miere vzdelanie, aké človek na tieto aktivity potrebuje.

Roku 2011 bola v Budapešti založená prvá svetová univerzita pre globálny posun s názvom Univerzita Giordana Bruna. Dnes má pobočky na všetkých kontinentoch. Založil ju maďarský futurológ a vizionár Ervin László s tým, že vo svete je obrovské množstvo mladých ľudí, ktorí nemajú zodpovedajúce vzdelanie a treba im ho pomôcť získať. Hovoril až o 700 miliónoch mladých ľudí, ktorí by sa mohli aj prostredníctvom tejto univerzity vzdelávať, ale nevzdelávajú sa, pretože na to nemajú peniaze.

Ervin László prišiel s nápadom, že technológie, ktoré má ľudstvo k dispozícii, najmä internet a s ním spojené technické prostriedky, sa dajú v kombinácii s „kamennou" inštitúciou využiť na zlepšenie vzdelanosti množstva ľudí pri oveľa nižších nákladoch. To by mohlo pomôcť napríklad aj tým 700 miliónom mladých bez vzdelania, aby získali potrebné kompetencie pre trh práce. Mohli by získať vzdelanie a v dôsledku toho sa o seba postarať. László súčasne podotkol, že vzdelanie, ktoré sa dnes na väčšine miest sveta poskytuje, nie je adekvátne tomu, čo si vyžaduje život v zmenenej globálnej realite. Svet sa zmenil a tejto zmene sa musí prispôsobovať aj vzdelanie a cesty k jeho dosahovaniu. Bola teda vytvorená prvá svetová univerzita pre globálny posun, takto ju László nazval.

> „Možno neuškodí pripomenúť v tejto súvislosti slová klasikov: Veda je moc, poznanie je moc. Ak chce v súčasnosti akákoľvek spoločnosť prosperovať na úrovni doby, na úrovni 21. storočia, keď chce naša ekonomika konkurovať svetu, musí investovať v prvom rade do vzdelania. Je to základ ekonomického úspechu, základ civilizačného pokroku, základ vyspelosti spoločnosti."

A prečo to spomínam? Predovšetkým preto, že problém vzdelania a jeho miesta v živote ľudí je cezhraničným a celosvetovým problémom a témou a tiež hlavným kľúčom k riešeniu problémov zamestnanosti a ekonomiky.

Aké fakulty má táto univerzita a kde má svoje pobočky?

Univerzita Giordana Bruna pre globálny posun má štyri fakulty – filozofie a náboženstva, medzinárodných vzťahov a komunikácie, ekonómie, administratívy a udržateľnosti a umenia a kultúry. Fakulty sú pomenované po významných vedcoch a mysliteľoch minulosti – Thomasovi Morovi, Erazmovi Rotterdamskom, Leonardovi da Vinci a Richardovi Buckminstrovi Fullerovi. Má svoje pobočky v rôznych krajinách sveta na všetkých kontinentoch, štúdium je otvorené pre všetkých a ročne stojí 120 dolárov. Je to prvá on-line univerzita na svete a jej ambíciou je zmeniť svet. Univerzita vznikla roku 2011, a je teda novým projektom. Možno očakávať, že podobných sa objaví v najbližšom čase viac. V Čechách ani na Slovensku svoju pobočku nemá, ale má pobočky v Južnej Amerike, Afrike a inde.

Ako je vnímaná všeobecne kvalita a najmä vhodnosť či účelnosť vedomostí, ktoré sa dnes učia vo svete?

V poslednom čase sa objavili názory – najmä z ekonomických kruhov západnej Európy – že to, čo sa dnes učí v školách napr. v odbore ekonómia, je zastarané a nepomáha fungovaniu ekonomiky. Dôkazom je terajšia kríza, ktorá vlastne overila funkčnosť vzdelania ľudí. Neraz sa žiaci učia, čo je v učebniciach, len preto, že autori učebníc napísali texty veľmi subjektívne, bez ohľadu na skutočné potreby a víziu potrieb vedomostí žiaka či študenta.

S tým sa napokon môžeme stretnúť aj u nás – to, čo sa učí, je neraz neplatné, nefunkčné a absolventi s tými vedomosťami po príchode do praxe nevedia reagovať na potreby v zamestnaní. Problémom je, že ani politici či ekonómovia neraz nevedia reagovať na krízu a potreby jej zvládania, nemajú stratégiu.

Čím to je, že krajiny nedokážu reagovať na potreby praxe, života, pragmatické zadania života?

Možno je to dané aj tým, že u nás sa robila vlastnícka transformácia ekonomiky a zabudlo sa na civilizačnú transformáciu. Abstrahovalo sa od civilizačných zmien a od technológií. Dnes po dvadsiatich piatich rokoch môžeme porovnať, ako zvládli procesy zmien postkomunistické krajiny a ktoré z nich sa vyrovnávajú s problémami najlepšie.

Sú však aj krajiny, kde prešli v krátkom čase veľmi pozitívnym a progresívnym vývojom. Ktoré by sme mohli vyzdvihnúť najviac?

Zaujímavosťou je dianie v Číne, ktorá je dodnes považovaná za komunistický štát. Čína prijala v poslednom období dva strategické programy v oblasti vzdelávania. Ich hlavným cieľom je dostať vzdelanosť Číňanov na svetovú úroveň. Jeden z programov sa volá 211 a podieľa sa na ňom 112 univerzít, druhý sa volá 985 a Čína si cez ne dala za strategickú prioritu pozdvihnúť úroveň ekonomiky prostredníctvom pozdvihnutia vzdelania. Ak by sme veci trochu zjednodušili, ide v nich najmä o to, aby Číňania ovládali svetové jazyky, predovšetkým angličtinu, ale aj iné jazyky, aby obsiahli všetky kľúčové vedné odbory, ktoré sa vo svete progresívne rozvíjajú, aby vedeli v danej oblasti komunikovať a aby získali celkovo kvalitnejšie vzdelanie.

Čína ide razantne dopredu. Zoberme si rast prestíže ich univerzít, permanentne sa posúvajú v rebríčkoch kvality nahor, dochádza k posunu vo vede a vedeckom výskume, napr. dnes majú na Mesiaci pohyblivé vozidlo Nefritový králik, a Čína prikladá všeobecne v stratégii svojho rozvoja veľký a kľúčový význam vzdelanosti. Je to dané aj odlišným pohľadom na stratégiu rozvoja. V našich zemepisných šírkach sa robil pokus o netechnologický rozvoj spoločnosti, ktorý sa skončil neúspechom, a ázijské krajiny, ktoré idú výrazne dopredu, postavili svoj úspech na rozvoji technológií, vedy, vzdelania a výskumu. To je aj príklad Kórejskej republiky, ktorá bola v šesťdesiatych rokoch na úrovni Ghany. Československo ako priemyselná krajina patrilo vtedy do prvej skupiny krajín, Kórea bola medzi zaostalými a rozvojovými ekonomikami.

Dnes sa svet zmenil. Krajiny, ktoré sa adaptovali na informačný vek, tvoria prvú skupinu úspešných, my sme až v druhej skupine a, paradoxne, sme závislí aj od Kórey a jej investícií. Kórejská republika považuje vedu za hlavný faktor ekonomického úspechu. Má rozvojový program, strategickú iniciatívu s názvom 577, čo je skratka pre 5-percentný podiel z rozpočtu do vedy, 7 kľúčových oblastí rozvoja, v ktorých chce konkurovať najlepším, a cieľ dostať sa medzi 7 najvyspelejších krajín sveta. Od pozície, keď bola na úrovni Ghany, prešla Kórea veľký kus cesty. Treba povedať, že tak v Číne, ako aj v Kórejskej republike zohral veľmi dôležitú úlohu pohľad do budúcnosti a pohľad na budúcnosť.

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

Investícia do školstva je investíciou...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

V Číne bola dlho silná ideologická doktrína. Alvin Toffler napísal knihu *Tretia vlna*, ktorá bola pre Čínu neprijateľným zdrojom informácií. Ale niekto si ju v Číne predsa len prečítal, preložil a zrazu sa nariadilo čítať túto literatúru zodpovedným ľuďom. Tofflera dokonca pozvali do krajiny a politici, ekonómovia a prognostici Číny s ním veľa diskutovali. Takisto pre vládu Kórejskej republiky pripravil Toffler víziu s názvom *Kórea po kríze*. Jej hlavnou témou je znalostná ekonomika a jej premietnutie do praxe krajiny.

Máme tu teda dva základné modely rozvoja. Jeden je netechnologický, ktorý je neúspešný – to je ten náš a v jeho rámci sa marginalizuje veda a vzdelanie, a druhý je ten, ktorý sa realizuje v spomínaných ázijských krajinách. Ak chce byť dnes ekonomika úspešná, potom kľúčovým faktorom je vzdelanie. Prvá, základná strategická investícia by teda nemala ísť do pásovej výroby, ale do vzdelania. Znamená to, že po zistení slabých výsledkov našich žiakov v meraní PISA by sa malo hneď prijať strategické opatrenie na zvýšenie toku financií najmä do základných škôl, pretože to je vlastne investícia do ekonomiky.

Dalo by sa povedať, že tento trend je v posledných rokoch zrejmý aj v Obamovej politike v USA. Obama taktiež zavádza a preferuje politiku, že ak má krajina prosperovať ekonomicky, základné investície musia ísť do školstva, ktoré musí byť kvalitné. Asi je to trend kľúčových hráčov. Prečo sa nedarí urobiť zo vzdelania prioritu u nás?

Školstvo by malo byť jednou zo základných priorít štátnej politiky. Hlavnou strategickou prioritou Slovenska by mala byť veda, vzdelanie a výskum. Tieto ňou u nás, žiaľ, nie sú. Sú marginalizované, chýba nám dlhodobá strategická vízia. Vzdelanie nie je orientované v dostatočnej miere na budúcnosť.

Pamätám si na obdobie, keď bol ministrom školstva Ľubomír Harach. Vtedy sa takýto strategický dokument za účasti mnohých odborníkov v krátkom čase troch mesiacov sformuloval a bol to vizionársky program vzdelania u nás s názvom *Konštantín*. Tak to dnes robia v Číne, v Kórei.

My sme po roku 1989 prešli obdobím zlatokopectva. Keď sa menil ekonomický systém našej krajiny, dalo sa prísť legálnymi i nelegálnymi cestami k značnému majetku. Dalo by sa to prirovnať trochu k tomu, čo sa dialo na divokom západe v časoch zlatej horúčky. Aj tam bolo množstvo zlatokopov, niektorí našli zlato, iní ich okradli, ozbíjali či dokonca zabili. Potom sa to jedného dňa skončilo. Limity dobíjania bohatstva týmto spôsobom sa vyčerpali a nastúpilo obdobie mozgov a podnikania. Thomas Edison, Henry Ford a iní nastúpili s novou filozofiou ekonomiky i kultúry života.

U nás prevážil model zlatokopectva, kde možno získať peniaze, bohatstvo zo dňa na deň, a ostatné sa odsunulo nabok. V istej forme to stále pretrváva, aj keď začiatok krízy roku 2008 bol signálom, že sa to skončilo. Stále sa to však dostatočne neberie na vedomie, hoci starý model už fungovať nebude a musí sa prejsť na nový.

Čo je podľa vás v súčasnosti problémom nášho školstva vo väzbe na výrobnú sféru?

Problémom našich škôl je, že ich absolventi sa v nich vyučia, ale často neovládajú svoju profesiu, remeslo. Spomenul by som v tejto súvislosti jeden moment z Čiech. Česi varia napríklad dobré pivo a k tejto práci patrí výchova pivovarníkov. Je známe, že českí pivovarníci dnes varia pivo v Japonsku, Rakúsku, Nemecku. Čo to dokazuje? Výchova odborníkov-pivovarníkov je na takej úrovni, že absolventi škôl získajú remeslo, s ktorým môžu ísť do celého sveta. V škole dostávajú odborné know-how.

Naše školy síce vydávajú vysvedčenia o nadobudnutom vzdelaní, ale našim absolventom často chýba skutočné know-how z odboru. Ba čo viac, neraz sa práve v škole priučia podvádzaniu, lenivosti a iným zlým návykom. S takýmto výsledkom je im papier o vzdelaní nanič. Podstatou by malo byť, aby školy dávali svojim absolventom skutočné vzdelanie. Vzdelanie by nemalo byť formálne, na papieri. Ak prídete vo svete do ktorejkoľvek firmy, veľmi rýchlo zistia vaše nedostatky a slabiny a papier je potom zbytočný.

Zdá sa, že naším problémom v posledných rokoch je definovanie významu vzdelania pre človeka. Je to iba jeho osobná výbava alebo spoločenský „majetok“, na ktorého tvorbu zo svojich daní prispievajú všetci?

Vzdelanie je predovšetkým o rozvoji človeka. Človek sa posúva nahor a civilizuje tým, že sa vzdeláva. Tak to bolo napokon vždy v dejinách. Najlepšia vízia pre spoločnosť, ktorá si hovorí vedomostná, by mala byť založená na Komenského princípe pansofie – všeobecného vzdelania a múdrosti pre všetkých. U nás sa vzdelávacia cesta človeka často končí získaním diplomu, vysvedčenia a odchodom do praxe. Je dosť málo ľudí, ktorí sa ďalej vzdelávajú, pracujú na sebe.

Na druhej strane mnohí rodičia sa už počas školských rokov snažia, aby ich deti získali čím skôr čo najlepšie vzdelanie – prihlasujú deti do rôznych krúžkov a podobne. Vzdelanie civilizuje človeka. Čím je človek vzdelanejší, tým je múdrejší. Ak má skutočné vzdelanie, nemusí byť ani deklarované vysvedčením. K vzdelaniu patrí nerozlučne etika. Vzdelaný človek s dobrým etickým základom sa pozerá na život inak – zvyčajne pozitívne, prajne. Obvykle nepôjde niekomu škodiť, ubližovať. Naopak, rozvíja svoje danosti a dostáva sa na vyššiu úroveň. Čím viac ľudí bolo vzdelanejších, tým vzdelanejšia, civilizovanejšia, kultúrnejšia bola spoločnosť a jej pokrok súvisel a rástol s touto hodnotou.

Sú rôzne pohľady na to, čo sa stalo u nás a vo viacerých bývalých socialistických krajinách po roku 1989. Viaceré školské systémy sa rozpadli a niekde situácia pripomínala stav po páde Rímskej ríše. Rozmach rôznych mafií, agresívnych skupín je spojený aj s tým, že človek nie je vzdelaný. Vzdelanie potrebuje človek na to, aby sa rozvinul a aby sa z neho stala komplexná osobnosť, aby si mohol povedať, že je kultúrny a civilizovaný.

> „Vo svete má vzdelanec – či už vedec, vysokoškolský učiteľ, profesor – slovo, ktoré je vážnejšie ako slová či názory politikov. U nás je veda i školstvo odkázané na politikov.“

Dá sa povedať, čím lepšie vzdelanie, tým vyššia životná úroveň jednotlivca? Dá sa tvrdiť, že kto má lepšie vzdelanie, bude sa mať v živote lepšie? Má vzdelanie priamy dopad na finančnú stránku života jednotlivca?

Ja si myslím, že je to pravidlo. Keď má človek vzdelanie, ovláda jazyky, má vyššiu šancu získať dobrú pracovnú pozíciu. Môže ísť do susedného Rakúska, Nemecka či inde do zahraničia a má väčšiu šancu uplatniť sa. Závisí to od typu vzdelania. Platí, že čím je človek vzdelanejší, tým je schopnejší zabezpečiť si svoje životné istoty. Vždy to tak bolo a múdri politici to aj vedeli premietnuť do praxe fungovania štátov.

Základné vzdelanie je v civilizovaných krajinách všade bezplatné a považované za kvalitný základ pre život. V dobrých spoločnostiach je dostatok pracovných príležitostí. Napríklad susedné Rakúsko má nízku mieru nezamestnanosti a ešte dokáže zamestnať množstvo ľudí z iných krajín. Politika Rakúska je postavená práve na podpore vzdelanosti. Napríklad kancelár Bruno Kreisky presadil počas svojej vlády v minulosti, že rakúski žiaci dostávali učebnice zadarmo. Presadzoval plnú zamestnanosť na základe kvalitného odborného vzdelania, čo robí Rakúsko doteraz. Štúdium na vysokých školách je napríklad za minimálny poplatok, aby bolo dostupné pre každého. To sa následne prejavuje na nízkej miere nezamestnanosti v krajine a schopnosti absorbovať aj pracovnú silu z iných krajín, čo na strane druhej pomáha kvalite ekonomiky štátu. Rozvíja sa nielen priemysel, ale aj poľnohospodárstvo, služby, veda, technológie. Rakúšania si dodnes Kreiského za jeho kroky vážia bez ohľadu na to, či podporujú pravicovú, alebo ľavicovú politiku. Významne totiž prispel k tomu, aby boli ľudia v štáte vzdelaní – a to sa v dejinách nezabúda.

Aké poučenie vyplýva z týchto vecí pre nás?

Problém Slovenska je vo veľkej nezamestnanosti. Nezamestnaní často trpia práve tým, že nemajú dobré alebo žiadne vzdelanie. Naše školstvo je podfinancované, budovy sú neraz v zlom stave, učitelia nie sú zaplatení, žiaci si musia kupovať celý rad pomôcok, nemáme dostatok učebníc, niekedy pokrivkáva ich kvalita. Všetko spolu je to veľký problém, ktorý sa napokon odráža na vzdelanostnej úrovni obyvateľstva u nás.

Čo robiť s problémom vysokej nezamestnanosti, aby sa riešil ráznejším spôsobom? Je na to liek?

Áno, je. Roku 2010 bola vydaná správa pre Rímsky klub, ktorej autorom bol belgický podnikateľ Günter Pauli. Volá sa *Modrá ekonomika* a jej podnadpis znie *10 rokov, 100 inovácií, 100 miliónov pracovných miest*. Vychádza z filozofie, že ekonomika bude fungovať lepšie, ak bude napodobňovať prírodu. Pauli hovorí, že príroda nepozná nezamestnanosť. Všetko a každý má v nej svoje miesto, čiže z prírody vybral sto inovácií, ktoré potom rozpracoval so sto univerzitami po celom svete a rozbehol sto druhov podnikania. Veľmi úspešne sa to uskutočňuje v Afrike či v Južnej Amerike. Buduje sa tým ekonomika, pozdvihla sa zamestnanosť, životná úroveň komunít, kde sa táto filozofia presadzuje. Potenciálom „modrej ekonomiky“ je vytvoriť za desať rokov sto miliónov pracovných miest. V podmienkach Slovenska by to bolo 400- až 500-tisíc pracovných miest.

Iná správa pre Rímsky klub hovorí, že neexistujú a nemajú byť žiadne limity pre učenie sa. Na jednej strane sa hovorí o limitoch rastu ekonomík, ktoré sú obmedzené, ale učenie nemá limity. Človek sa môže permanentne učiť bez ohľadu na vek, pracovnú pozíciu či svoju sociálnu situáciu. Poznanie, vedomosti sú dnes hlavnou formou kapitálu človeka. Ak investujeme do vzdelania, pomáhame človeku získať veľmi dôležitý kapitál. Voľakedy bol rozhodujúci priemyselný kapitál, neskôr finančný kapitál, teraz je rozhodujúci znalostný, vedomostný kapitál. Skutočné osobnosti dneška, ako napríklad Bill Gates, majú svoj kapitál v hlavách. Microsoft tvoria ľudia, ktorí majú svoj kapitál v mozgových závitoch, a keby sa rozišli, skončí aj firma.

Finančný a priemyselný kapitál síce taktiež zostal, ale dominantný je vedomostný kapitál ľudí. Investície do človeka, investície do vzdelania sú tým, čo sa volá znalostná ekonomika. U nás si niekedy nevieme poradiť, čo s tým. Znalostná ekonomika je založená na investícii do toho-ktorého človeka ako hlavnej oblasti, do ktorej treba investovať, aby sa jeho vedomosti rozširovali v maximálnej možnej miere.

Niektorí naši investori často nevedia, kam nasmerovať peniaze. Niektorí chcú stále stavať budovy, skupovať pozemky, ale málokoho napadne, že investovať sa dá aj do človeka a do jeho vzdelania. Keď sa tak spraví, pozdvihne sa celá ekonomika.

Nie je na Slovensku problém aj s motiváciou ľudí učiť sa? Medzinárodné porovnania ukazujú, že pokiaľ sa u nás v ďalších formách vzdelávania po ukončení štúdia zdokonaľuje len približne 5 % obyvateľov, celoeurópsky priemer je 12 – 13 % a v severoeurópskych krajinách toto číslo stúpa až na 30 %. Akoby sme u nás mali menej znalostného kapitálu. Kde je chyba? Prečo máme tak málo ľudí, ktorí majú záujem ďalej sa vzdelávať?

Asi to tkvie predovšetkým v tom, ako je vzdelanie ocenené spoločnosťou. Vo svete má vzdelanec – či už vedec, vysokoškolský učiteľ, profesor – slovo, ktoré je vážnejšie ako slová či názory politikov. U nás je veda i školstvo odkázané na politikov. V jednej diskusii som čítal názor, že načo by som sa mal vzdelávať, keď k peniazom sa dá dostať aj inak – násilím, podvodom, výhrou v lotérii, špekuláciou... Aj stav spoločnosti má dopad na myslenie ľudí a na to, či považujú vzdelávanie za dôležité a podstatné.

> „Naše školy síce vydávajú vysvedčenia o nadobudnutom vzdelaní, ale našim absolventom často chýba skutočné know-how z odboru. Ba čo viac, neraz sa práve v škole priučia podvádzaniu, lenivosti a iným zlým návykom. S takýmto výsledkom je im papier o vzdelaní nanič.“

Keď sa robila za Rakúsko-Uhorska reforma vzdelávania, vtedajší vladár zavolal z Holandska odborníka, ktorý prišiel s návrhom, že univerzity a školy, ktoré nedosahujú potrebnú kvalitu a produkujú masu nevzdelancov, treba zrušiť. Pri univerzitách, ktoré zostali, sa zriadila výučba moderných a perspektívnych odborov. Ak by som to premietol do súčasnej situácie – aj dnes máme veľa vysokých škôl, ktorých počet treba zrejme redukovať, ale súčasne treba tie, ktoré zostanú, orientovať na moderné a perspektívne odbory, napr. nanotechnológie, biotechnológie či iné transhumánne technológie, alebo aj futurológiu, ako to robia vo Fínsku. S nevzdelanými ľuďmi a kvalitou škôl máme problém aj dnes, možno sa treba vrátiť k osvedčeným metódam v tejto oblasti.

Ako vnímate vstup informačných technológií do nášho života a najmä do vzdelávania? Kde by sme mali v ich využívaní v školách (ale aj v osobnom odbornom raste) postupovať rýchlejšie a najmä koncepčnejšie? Ako by mali pristupovať k možnostiam využívania informačných technológií učitelia? Aký fenomén sú informačné technológie pre vzdelávanie?

Informačné technológie mimoriadne zvýšili kapacitu človeka. Dôležité však je, že musia byť spojené s určitými etickými zásadami a princípmi. Samozrejme, majú aj negatívnu stránku, napríklad primitivizáciu myslenia. Ak deti iba sedia pri počítači a hrajú dookola nezmyselné hry, určite to neprospieva ich mysleniu. Počítače majú u detí na svedomí neraz skreslené videnie sveta a niektoré ďalšie problémy. Pokiaľ však ide o prístup k poznatkom, spôsobili prevrat. Tento faktor vlastne zničil komunizmus, pretože systém sa nedokázal adaptovať na túto technológiu. Tá umožňuje každému napríklad prístup k on-line svetovej encyklopédii – Wikipédii, čiže žiaci i učitelia ju môžu používať masovo. Je to forma kolektívnej inteligencie a umožňuje predtým nebývalý prístup k novým poznatkom. Vzniká čosi ako kolektívny mozog alebo kolektívna inteligencia. Medzinárodný futurologický projekt Milénium je dnes asi najväčší na svete a aj v ňom sa v súčasnosti vytvára systém globálnej kolektívnej inteligencie. Je tu napr. aj 15 globálnych výziev z rôznych oblastí, ktoré sú pravidelne aktualizované. K tomuto novému systému globálnej kolektívnej inteligencie máme prístup aj my zo Slovenska a umožňuje aktuálny prístup k najnovším informáciám napr. z oblasti udržateľného rozvoja alebo nových technológií či zdravia.

Informačné technológie nebývalým spôsobom zvýšili kapacitu poznania a vedomostí človeka, a to až do tej miery, že umožňujú prekročiť hranice jeho poznania. Veci pokročili tak ďaleko, že jestvujú teórie, že počítačové a internetové siete môžu ožiť a prekročiť to, čo je človek schopný riadiť, a potom bude otázne, čo sa bude diať. Teoreticky i prakticky naozaj hrozí, že technológie prekročia možnosti vedomia človeka, a my by sme mali byť pripravení aj na takýto stav. Nazýva sa to singularita.

So vzdelávaním je tu súvislosť v tom, že v USA z tohto dôvodu vznikla Univerzita singularity, kde sa učia jednak špičkové technológie, napr. nano- alebo geno- či podobné technológie, a takisto spoločenské vedy. Na univerzite sú sústredené špičkové mozgy sveta. Zaujímavosťou z nášho pohľadu je, že od nás nie je medzi jej študentmi ani učiteľmi nikto. Nie je to klasická univerzita, ale špičkové pracovisko, kde je veľkou prestížou byť na pulze vecí. Univerzita singularity je zriadená preto, lebo technológie sa vyvíjajú rýchlym tempom, objavujú sa stále nové správy o nových technologických objavoch a človek sa s technikou musí vedieť vyrovnať, musí ju mať pod kontrolou.

Technológie prispeli k obrovskému nárastu vzdelanosti a inteligencie. Inteligencia môže byť aj umelá a môže človeka aj ohrozovať. Uvažuje sa o tom, ako som spomínal, v podobe alternatívnych scenárov – čo sa stane, ak dôjde k takejto alternatíve. Aj preto musí byť človek vzdelaný, aby vedel, čo sa môže v jednotlivých oblastiach stať, a bol pripravený, mal technológie pod kontrolou. Aj pre takéto krajné situácie musia jestvovať scenáre a musia jestvovať ľudia, ktorí dokážu napr. vypnúť príslušnú sieť, ak by začala fungovať mimo človeka.

V tejto súvislosti možno konštatovať, že mimoriadne narastá význam morálky. Hovorí sa, že aj súčasná svetová kríza v ekonomike je predovšetkým krízou morálky. Je to naozaj tak?

Etika je kľúčová na to, aby sa kríza prekonala. Jestvuje koncept, ktorý sa volá „vedomá evolúcia“, ktorý vychádza z toho, že v minulosti tu bolo x známych i neznámych civilizácií, ktoré sa zrodili, dosiahli vrchol, a keď ho prekročili, zanikli. Teraz sa vytvorila globálna civilizácia, ktorej základom je západná civilizácia, ktorá má technológie, a táto dospela do štádia, že je už za svojím zenitom, a vie sa, že v tej podobe, ako ju poznáme, časom zanikne. Súčasne sa však konštatuje, že po prvý raz má človek také vedomosti, že môže túto civilizáciu transformovať do novej podoby. Euroamerická civilizácia potiahla technologický pokrok dopredu, s čím sa dnes spája aj čínska či indická filozofia, juhoamerická kultúra a iné fenomény, čo tu doteraz nikdy nebolo.

Odborníci dnes tvrdia, že človek musí vedome zaviesť do života, do ekonomických systémov, do svojho správania sa i vzdelávania etické princípy, aby sa celá civilizácia vedome transformovala na etických princípoch. V krajinách, ktoré dnes majú technológie, badať rýchlejší nárast bohatstva, a naopak, kde ich nemajú, tam sa spoločnosť rozpadá, stagnuje, ako napríklad v Afrike. Všetko však musí mať spoločný etický základ. Technologický pokrok sa musí spájať s etickým myslením a konaním. Človek by mal mať

na mysli, že nežije preto, aby všetko vlastnil, aby získal čo najviac majetku a ostatní nech aj zahynú, ale je tu preto, aby vytváral civilizáciu, za ktorú sa nemusí hanbiť.

Jeden človek o budúcnosti povedal, že by sme mali mať stále na mysli, ako by vyzeral svet v zmenšenej podobe, ako jeden štát. Aký by bol takýto štát dnes? Bol by to štát tretieho sveta – podľa percentuálneho zastúpenia by v ňom žilo iba mizivé percento superbohatých a prevažnú väčšinu by tvorila stredná vrstva a najmä chudobní ľudia, čo je vlastne veľká hanba našej civilizácie.

Otázkou je, čo by mala v takejto situácii robiť dobrá vláda. Tá by sa mala v prvom rade snažiť pozdvihnúť ľudí, aby nebolo chudobných, aby ľudia nehladovali, aby sa dostali na vyššiu úroveň. Problém tohto sveta je teda spojený s etikou. Každý by mal mať súbor zásad správania, ktoré ho budú sprevádzať životom, ktoré bude dodržiavať a tým robiť spoločnosť humánnou a dobrou. To bolo charakteristické pre všetky minulé a zväčša aj súčasné duchovné systémy, ktoré pomáhali tomu, aby sa ľudia mohli naozaj nazývať ľuďmi. Nepokradnúť, nezabiť či pomáhať blížnemu sa objavuje azda vo všetkých náboženstvách.

V dejinách boli aj celé epochy, keď sa presadzovali všeľudské hodnoty. K takým patrilo napríklad obdobie osvietenstva, keď mal človek používať najmä rozum, ale mal ho používať tak, aby súčasne dodržiaval etické princípy. To charakterizuje človeka, to charakterizuje civilizáciu – že sa nemusí hanbiť za seba, svoje činy a život, ktorý žije. Výsledkom civilizácie by malo byť, že ľudia sú vzdelaní, že sú na nejakej úrovni a že dodržiavajú určitú etiku, že človek nie je človeku vlkom, ale ľudia spolupracujú a pomáhajú si, žijú v zhode medzi sebou i so svojím okolím.

Ako píšu mnohí múdri ľudia – nie je vo svete hlavné, čo sa píše na prvých stránkach novín, kde sa prezentujú zvyčajne tí najdravší, ale činy skutočných ľudí, na základe ktorých spoločnosť žije a spolupracuje a ktoré často nie je ani veľmi vidieť. Skutočný život je život spolupráce, a tak to funguje aj v prírode a vďaka tomu spoločnosť vždy prežívala a išla ďalej, dostávala sa na vyššiu úroveň. Na to, aby bol človek súčasťou takéhoto pozitívneho spoločenstva, potrebuje vedieť komunikovať, musí mať vzdelanie, musí sa riadiť mravnými princípmi. Etika je kľúčový prvok, aby človek prekonal napr. aj krízu, ktorá tu dnes je.

Na Slovensku je percentuálne veľmi veľa policajtov, ale aj väzňov – akoby sme boli spoločnosťou, ktorá je hodnotovo a mravne na tom zle. Máme trikrát viac policajtov na počet obyvateľov, ako má napríklad Fínsko s obdobným počtom obyvateľov. V počte trestancov na počet obyvateľov sme na šiestom mieste v Európe. Hovoria tieto údaje o kríze hodnôt? Alebo o čom svedčia?

Myslím si, že u nás prevláda pomerne negativistické vnímanie viacerých vecí, okrem iných aj procesov, ktorým sa hovorí reformy. V spoločnosti sa nastavila veľmi negatívna psychológia – bol tu komunizmus, teraz sa všetko prestavuje na nové pravidlá, bude treba veľa trpieť, odriekať si, atď. Je to veľmi negatívne videnie zmien. Medzi ľuďmi sa to neustále vznáša, narastá nervozita, pričom by to malo byť celkom inak. Mala by sa budovať cesta nádeje, optimizmu, príležitostí, lepšieho cieľa. Veď človek môže cestovať, môže pracovať takmer kdekoľvek na svete, má viac príležitostí, šancí uspieť a byť úspešným. Možno ísť študovať aj do zahraničia, možno slobodne využívať rôzne zdroje informácií... Spoločnosť a štát by mali podporiť každého občana, aby mohol maximálne využiť tieto príležitosti na svoje pozdvihnutie.

Môže byť trhová ekonomika etická?

Ekonomický model, ktorý je tu v súčasnosti, sa bude, nielen podľa mňa, transformovať na etickú trhovú ekonomiku. Etická trhová ekonomika je jeden z konceptov, ktoré umožňujú zastaviť roztváranie nožníc medzi bohatými a chudobnými. V najväčšom futurologickom projekte Milénium etická trhová ekonomika predstavuje jednu z pätnástich globálnych výziev a implementácia etiky do politického rozhodovania a ekonomických systémov bude umožňovať stabilnejšie fungovanie týchto systémov a väčšiu participáciu občanov na výsledkoch ekonomiky.

Americká futurologička a ekonómka Hazel Henderson napísala knihu *Budujeme svet, v ktorom každý vyhráva*, kde uvádza, že v súčasnom globálnom svete musia mať všetci možnosť participovať na výhodách globalizácie. Ak to tak nebude, všetci prehrajú. Čo je teda etická trhová ekonomika? Jej základom je rešpektovanie určitých hodnôt pri ekonomických aktivitách. Investor môže mať výhodu z dlhodobej stability prostredia, kde pôsobí, ktorá vyplynie z toho, že investuje do miestneho rozvoja, kultúry, vzdelávania, vedy. Ak sa snaží získať čo najväčší zisk v čo najkratšom čase a investuje niekde na druhom konci zemegule do aktivít napr. čiernej a sivej ekonomiky, môže sa mu stať, že domáce prostredie sa dostane do nerovnováhy a on bude mať problémy v takomto prostredí pôsobiť.

V dobrých školách je prajná atmosféra základom. Kooperácia vo vzťahoch je veľmi rozšírenou vecou. Na prelome tisícročí sa objavil v školstve zaujímavý fenomén – po prvýkrát v dejinách vedeli mnohí žiaci z niektorej oblasti (najmä informačných technológií) viac ako ich učitelia. Povedané všeobecnejšie – prvý raz v dejinách bol žiak múdrejší ako učiteľ. V tú chvíľu sa nastolila otázka, ako má na takúto situáciu reagovať škola, ako sa má s týmto novým fenoménom vyrovnať? Čo má byť vôbec úlohou školy do budúcnosti?

Škola vždy učila isté know-how. Učiteľ by mal byť dnes skôr, obrazne povedané, čosi ako guru. Guru je v indickej filozofii nositeľom tajnej či presnejšie neznámej náuky. Ak človek niečo nevie, guru mu to vysvetlí, priblíži, zoznámi ho s tým. Neznalého veci usmerňuje, povie mu: tu máš desať kníh, preštuduj si ich, všímaj si najmä tieto momenty. Učiteľ tu nie je na to, aby nosil priamo do hláv žiakov informácie, ale skôr aby predstavoval toho, kto žiaka usmerní. Keď má žiak obrovské množstvo informácií, učiteľ by ho mal v nich zorientovať, pomôcť mu pochopiť, čo je hlavné, čo vedľajšie a súvzťažnosti javov.

Školy boli v industriálnom veku budované ako nápravné zariadenia. Stanovovali sa prísne pravidlá na formálne veci – ako sa pohybovať po chodbách, ako sa prechádzať cez prestávky, ako dodržiavať ticho... Dnešná škola musí byť sústredená viac na vedomosti, na obsah vzdelávania. Učitelia by sa mali viac orientovať na model, ako tomu bolo v antickom Grécku, kde mali myslitelia svojich žiakov, svoje školy. Modelom bola staroveká akadémia. To dnes v našich školách chýba. Chýba sila autorít a osobností. Žiaci by mali byť pyšní na svojich učiteľov, osobnosti, ktoré ich učia. Takéto osobnosti naučili žiakov nielen rozumieť látke, ale aj tomu, ako majú žiť, ako sa majú správať, komunikovať.

Dnešný školský systém je príliš sústredený na administratívnu stránku. Ak by mal takto organizovanú školu Sokrates, nikdy by nikoho nevychoval. Učiteľ je tu predovšetkým na to, aby učil. Učiteľ musí žiakov najmä učiť životu v oblasti, ktorú vyučuje. Dnes je však často skôr úradníkom, administrátorom ako pedagógom. Tak to aspoň vyplýva z rozprávania mnohých učiteľov, ktorých poznám. Tento administratívno-vykazovací systém prináša mnoho problémov a treba s ním niečo zásadné robiť.

Treba si najmä uvedomiť, čo sme už spomenuli, že vzdelanie nie je papier, nie je to vysvedčenie. Človek môže mať desať vysvedčení, a nemusí byť vôbec odborníkom na dané oblasti. Dnes už situácia dospela do takého absurdného stavu, že ak chcete, môžete si v niektorých krajinách, myslím, že v Peru či USA, svoj diplom, vysvedčenie kúpiť bez toho, aby ste vôbec študovali. A tuším ani u nás niektoré školy nemajú k tomu ďaleko. Papier sa dá kúpiť, ale samotná znalosť a zručnosť, to, čo vie spomínaný český pivovarník, sa už kúpiť nedá. To sa jednoducho musí naučiť.

Čo je teda vzdelanie?

To je vážna otázka. Sú to tie kopy vysvedčení a osvedčení o štúdiu či kurzoch, alebo zručnosti, vedomosti, ktoré nosíme v hlave? Veľmi dobre sa z futurológov vyrovnáva s touto témou spomínaný Alvin Toffler. Mal veľmi dobre preštudované, ako sa robia civilizačné zmeny, a jeho služby využili vlády viacerých krajín. Tí, ktorým radil, ako Čína či Kórejská republika, a ktorí prijali jeho návrhy, boli napokon úspešní.

Možno by sme mohli venovať pár viet téme futurológie...

Roku 1932 mal spisovateľ Herbert George Wells, ktorý je dnes považovaný za priekopníka futurológie, čiže vedy o budúcnosti, príhovor, v ktorom povedal: „Existujú tisíce profesorov histórie, ale s minulosťou už človek nič nespraví.“ V jeho časoch nebol žiaden profesor, ktorý by sa venoval vedeckému výhľadu pre budúcnosť. Wells hovoril: „Človek by sa mal zaoberať budúcnosťou, pretože v nej bude žiť. Na každej škole by mala byť katedra budúcnosti či predvídania a mali by na nej pracovať vyškolení ľudia – odborníci na budúcnosť.“ Budúcnosťou sa treba systematicky zaoberať. Väčšina krajín, ktoré dnes idú úspešne dopredu, sa dlhodobo zaoberá svojou budúcnosťou. Vo Fínsku napríklad pracuje okolo deväťsto profesionálnych futurológov a dokonca aj v parlamente majú výbor pre budúcnosť krajiny. Majú spracovaných množstvo výhľadových scenárov a pohľadov na svoju budúcnosť, na to, ako budú viaceré veci vyzerať.

Potrebujú aj školy svoju víziu, potrebuje takýto výhľad do budúcnosti školstvo?

Jednoznačne si myslím, že áno. Spomínal som Čínu či Kórejskú republiku, ktoré majú takéto vízie a scenáre, čo im pomáha v dynamickom kvalifikovanom raste. Volajú to strategická vízia alebo strategická iniciatíva. Keď bola Kórea na úrovni Ghany, musel niekto prísť a povedať – nechceme byť stále na takej nízkej úrovni, treba, aby sme na tom boli aspoň tak ako európske krajiny či USA, a tak na tom robili. Strategickú víziu musí mať aj každá škola, každý jednotlivec musí mať svoju osobnú i profesionálnu víziu. Platí to aj v osobnom živote – máme predstavu o tom, že si založíme rodinu, chceme vychovávať deti, postaviť si dom alebo že chceme urobiť vedecký objav, alebo niečo podobné. To by mala mať premyslené každá inštitúcia, či už je to základná škola, stredná škola, univerzita, alebo akadémia vied. Musíme vedieť, ako veci robia tí najlepší na svete, a musíme si povedať, či chceme dosiahnuť obdobné ciele a akými cestami sa k nim dopracujeme. Musí existovať človek alebo tím ľudí, ktorí rozmýšľajú vizionársky, a je dobré, ak jestvujú krátkodobé, ale aj dlhodobé vízie – čo sa dá urobiť za päť rokov, za desať, neskôr za pätnásť alebo za päťdesiat rokov.

Kde však zobrať takýchto ľudí, ktorí by dokázali napríklad v našom školstve predvídať veci na kratšie či dlhšie obdobie? Problém tiež je, že nedokážeme predvídať vývoj ekonomiky, ktorá je v podstate základným objednávateľom a odberateľom našich žiakov. Kde zobrať ľudí, aby sa prognostika v školstve, ale aj v celej spoločnosti využívala intenzívnejšie?

Problémov je, samozrejme, viac. Prognostika v školstve sa očakávala najmä od Ústavu informácií a prognóz školstva – a nielen štatistický výhľad vývoja počtu žiakov, ale aj príprava rôznych scenárov vývoja školstva v korelácii s rôznymi scenármi vývoja spoločnosti.

Musíme rátať s tým, že sa zmenilo celé svetové a európske prostredie. Treba myslieť na to, že aj dnešný žiak bude mať otvorený európsky priestor na svoje zamestnanie sa. Ak budeme v školách kultivovať odbory, v ktorých sa žiaci vzdelávajú, vytvoríme absolventom šancu na širšie uplatnenie. V rámci Európskej únie sa vytvoril nielen pre pracovnú silu, ale aj pre vedu a výskum oveľa širší priestor, ktorý máme šancu využívať. V Európe je v súčasnosti okolo tristo veľkých medzinárodných projektov, do ktorých sa Slovensko vôbec nezapojilo. Akoby sme stále žili v zajatí myšlienky, že sa máme starať iba o automobilový priemysel ako kľúčový element našej ekonomiky. V týchto medzinárodných projektoch sú mimoriadne aktívne mnohé postkomunistické krajiny i krajiny s menším počtom obyvateľov, ako máme my. S globalizáciou sa zmenilo celé európske prostredie a to, čo „produkuje“ školstvo a veda, sa môže uplatniť po celej Európe. Ak dnes aj niektoré odbory „produkujú“ viac kvalitných absolventov, ako dokáže absorbovať naša ekonomika, tí si môžu nájsť uplatnenie na celoeurópskom trhu. A takto môžu získavať trh aj pre Slovensko. Podľa mňa je chybou všetko striktne prispôsobovať len súčasnej ekonomike. Slovensku ako krajine dnes chýbajú dlhodobé prognózy vlastného rozvoja, čo sa premieta do chýbajúcich vízií jednotlivých odvetví. Budúcnosť je nepolitická, nie je ani pravá, ani ľavá.

Hlavnými „revolucionármi“ súčasnosti sú predovšetkým vedci, vzdelanci a technológovia. To sú hlavní „ťahúni“ každej spoločnosti. Informačný vek je spojený aj s tým, že spoločnosť už neťahajú minulí revolucionári, sú tu noví. Ak chce človek lietať do vesmíru, ako dnes Číňania, nemôže súčasne viesť spory a vojny na Zemi. Tie dve veci sa zásadne bijú a sú v rozpore. Mnoho súčasných tém musí byť nadpolitických a nadstraníckych. Čím ďalej, tým viac musí človek spolupracovať a kooperovať, samozrejme, na etických princípoch a etickom základe. Keď viac spolupracuje, ide ďalej, ide nahor.

Čo by ste vy ako prognostik a futurológ odporučili ministrovi školstva? Čo by ste navrhli nám, nášmu školstvu ako takému a súčasne odporučili našim učiteľom a školám?

Myslím si, že každý, kto je na poste ministra, by sa mal snažiť – aj vzhľadom na posledné výsledky PISA – o presadzovanie strategickej investície do školstva. Zvýšenie platov učiteľov možno na dvojnásobok, najmä na základných školách. Bolo by dobré urobiť strategickú revíziu stavu školstva a následne jeho víziu, ktorá by nás približovala k tomu, aby sme zhruba do roku 2030 v oblasti rozvoja školstva dobehli vyspelé krajiny. Musíme sa pozerať na najlepších a snažiť sa dobehnúť ich, nepozerať sa na priemer a porovnávať sa s ním. Lebo potom by sa to mohlo podobať napr. bežcovi na olympiáde, ktorý beží ako priemerní pretekári a nesnaží sa byť najlepším. Tu by sme mali zmeniť svoju filozofiu. Mali by sme si ako Kórejci urobiť svoju strategickú iniciatívu a pozdvihnúť školstvo a následne cezeň aj ostatné spoločenské sféry. Dôležité je školstvo odbyrokratizovať a pevnejšie sa držať kľúčových etických princípov.

Zdá sa, že školský projekt Milénium sa už „vyčerpal“, chcelo by to novú víziu aj s dlhodobejším výhľadom. Malo by sa presadzovať, že veda, výskum a vzdelanie sú a budú strategickými prioritami číslo jeden. Samozrejme, naša realita a pozícia ministra vo vláde je iste ťažká, ale za tieto veci sa musí stále bojovať. Kórejská iniciatíva 577 je robená a realizovaná pod záštitou prezidenta a môže byť pre nás jednoduchou, zrozumiteľnou a zaujímavou inšpiráciou.

Výrazne by sa mala podporiť naša aktivita v školstve a vo vede na medzinárodnej scéne. Tak ako chodia Číňania a Kórejci po celom svete a analyzujú kľúčové vystúpenia, myšlienky na každej zaujímavej konferencii, by sme mohli zbierať dobré nápady a myšlienky aj my. Mali by sme byť aktívnejší, nie však formálne, ale so skutočnými krokmi a riešeniami.

Podobne aj školy a učitelia by mali aktívne sledovať progresívne veci, mali by premýšľať, čo a ako zlepšovať. A mali by mať na individuálnej úrovni i na školskej sformulovanú víziu svojej práce a pôsobenia.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA
Foto autor

Pozemský raj človek premieňa na cintorín vyhynutých živočíchov

Z KORUNY TVORSTVA UZURPÁTOR?

Nič na tomto časnom pozemskom svete neučiňuje človeka ľudskejším ako láska k všetkým ostatným jedincom ľudského pokolenia, ako aj k všetkým ostatným živým stvoreniam planéty Zeme, ktorou našich prapredkov Adama a Evu naočkoval pri stvorení prezieravý a dobrotivý Boh. Ak je teda *človek rozumný* od prvopočiatku týmto najvznešenejším pozemským citom k prírode a jej rastlinným a zvieracím podnájomníkom Stvoriteľom trvale zaočkovaný, prečo sa táto skutočnosť nijako zvlášť pozitívne neprejavuje v správaní sa tohto živočíšneho druhu v prírodných zátišiach na úsvite tretieho milénia? Dokonca je tomu celkom naopak.

U človeka rozumného akoby postupne stále viac a viac narastalo chorobné, ba až hriešne sebavedomie nadradenosti nad všetkým ostatným stvorenstvom pozemského sveta. Ľudské pokolenie si výlučne len a len pre seba uzurpuje nárok zmocniť sa výsostného práva rozhodovať o vlastníctve prírodných systémov a zdrojov, ako aj o spôsobe ich manažmentu, ktorý v mnohých prípadoch ani v najmenšom neprihliada na životné nároky a potreby rastlín a živočíchov, ktoré majú svoje nikým, a teda ani *človekom rozumným*, neodňateľné domovské práva.

V prírode pribúdajú náhrobné kamene

Svojimi často ekologicky do najmenších dôsledkov nepremyslenými hospodárskymi a rekreačno-športovými aktivitami narúša mimoriadne krehké vzťahy, vytvárané po stáročia medzi jednotlivými zložkami zraniteľných ekosystémov, čím nápadne znižuje ich odolnostný potenciál. Prírodninám – rastlinám a živočíchom – aplikáciou nevhodného manažmentu koruna tvorstva drasticky mení optimálne podmienky na život a násilne ich odsúva do najnevďačnejších rol živoriacich stvorení, neraz v katastroficky zničenom životnom prostredí, ak spustošenie po nešetrnom účinkovaní nesvedomitého človeka-drevorubča v lese, necitlivého človeka-poľnohospodára na lúke, nezodpovedného človeka-ťažiara nafty v mori možno ešte životným prostredím vôbec nazvať... V takýchto nevhodných podmienkach na život nemajú rastliny a živočíchy ani len minimálne šance na prežitie, nieto ešte vyhliadky na splnenie si základného poslania na tomto časnom svete – zachovania pochodne života.

Jeden z mnohých všeobecne známych alarmujúcich faktov: v Austrálii od príchodu prvých európskych kolonizátorov roku 1788 doteraz vymrelo vplyvom nesvedomitého účinkovania človeka 23 druhov vtákov, 4 druhy obojživelníkov a až 27 druhov cicavcov! Na cintoríne vyhynutého života zázračne oživenej modrej planéty každý deň pribúdajú nové a nové pomyselné náhrobné kamene a tabuľky s dátumami zrodenia prírodnín a smutných predčasných koncov ich pozemského jestvovania...

Dront nelietavý: ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1681; **labradorka klenutozobá:** ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1875; **quagga (spolovice kôň a spolovice zebra):** ✻ šiesty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1883; **alka veľká:** ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1884; **holub sťahovavý:** ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1914; **tasmánsky tiger:** ✻ šiesty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1936; **kaspický tiger:** ✻ šiesty deň na počiatku stvorenia sveta, † 1970; **hlucháň hôrny:** ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † dvetisíc...; **murárik červenokrídly:** ✻ piaty deň na počiatku stvorenia sveta, † dvetisíc...

Dokedy ešte potrvá ľudská roztopaš?

Vari sa živočíšny druh *Homo sapiens* spamätá naozaj až vtedy, keď svojím ľahostajným a nesvedomitým počínaním zamorí jedmi na oživenej planéte Zemi skrz-naskrz všetku pôdu a vodstvo, keď všetky panenské prírodné zátišia zaprace skládkami nepotrebného odpadu? Keď všetky lúky zakvitnuté pestrou paletou farieb kvietkov začierni prachom a smogom, keď svojimi neuvážene aktivitami spôsobí v najodľahlejšom prírodnom zátiší vyschnutie posledného jarčeka? Keď na najneprístupnejšom horskom úbočí ziskuchtivo vyrúbe posledný chránený strom, keď značným znečistením ovzdušia zadusí na najvyššom nedostupnom vrcholku nebotyčného skalného brala poslednú endemickú kvetinku? Keď si z rozmarnej neviazanej zábavy zastrelením poslednej nevinnej srnky uhasí neskrotnú hriešnu vášeň, keď z roztopaše odstrihne poslednému žijúcemu motýlikovi pestrofarebné krídelká, aby ich speňažil? Keď svojím samopašným správaním vyhubí posledného jedinca vzácneho vtáčieho reliktu, aby sa predajom jeho preparátu ešte viac obohatil?

Vari až vtedy, keď bude *Homo sapiens* zôkol-vôkol po celej zemeguli obkolesený hrobmi svojich odvekých nevinných a bezbranných rastlinných a živočíšnych spolupútnikov, si tento najrozumnejší tvor planéty Zeme naozaj uvedomí, že drahokamy, zlato alebo peniaze sa nedajú dýchať, jesť, piť? Že nenahradia jestvovanie nijakej, ani len tej zdanlivo najbezvýznamnejšej rastlinky či zvieratka? A nebude potom už neskoro na odvrátenie apokalypsy, na konci ktorej si *Homo sapiens* sám sebe zhotoví náhrobný kameň s dátumom zrodu i skonu ľudského pokolenia – **človek rozumný:** ✻ šiesty deň na počiatku stvorenia sveta, † dvetisíc...? Rovnako tak aj s výstižným epitafom, vyrytým veľkými výstražnými literami: ***„Tu sa zmieta v hrozitánskom posmrtnom večnom nepokoji živočíšny druh Homo sapiens, ktorý sa spreneveril svojmu vznešenému poslaniu správcovstva pozemskej rajskej záhrady prekypujúcej najrozmanitejšími formami zázračného života, poverený na prvopočiatku stvorenia pozemského sveta dobrotivým Bohom, keď ju svojimi neuvážene, megalomanskými a roztopašnými počinmi počas niekoľkých tisícročí hriešne premenil na strašidelný cintorín miliónov druhov vyhynutých rastlín a živočíchov...“***

Miroslav SANIGA
Ilustračné foto stock.xchng

Kam kráčaš, slovenčina?

O LITERATÚRE TROCHU INAK

Túto otázku si v posledných rokoch kladiem čoraz častejšie. Prečo? Pretože slovenčina a učenie je nielen mojou obživou, ale aj koníčkom, ktorý som si vždy nadšene pestovala. Aj preto som sa potešila, keď sa pred niekoľkými rokmi začalo hovoriť o reforme, o odstránení encyklopedických vedomostí, o zmene titulov povinného čítania, o posilnení výučby jazyka a slohu na strednej škole, o slobode vo vyučovaní.

Ono, nová myšlienka je na začiatku vždy pekná a zaujímavá, horšia je však jej realizácia a ešte horší následok – môj počiatočný entuziazmus sa stráca. Nie preto, že žiaci sú lenivejší, arogantnejší, kritickejší a ešte neviem akí. V ich veku sme určite ani my neboli *„to driemajúce ľudské plemä“*, ako hovorí Ján Smrek. Chuť do učenia strácam najmä preto, že neviem, čo a ako učiť, aby som vyhovela „reforme“, maturitnému vzorcu, cieľovým požiadavkám, povinnému čítaniu, obsahovému a výkonovému štandardu, žiakovi, rodičom a nakoniec i sebe.

Som presvedčená, že všetci, ktorí tvoríme a realizujeme obsah predmetu slovenský jazyk a literatúra, máme jeden cieľ – a ním je kultivovaný, vzdelaný a komunikatívny žiak. Chceme ho naučiť učiť sa, pravopis, štylizovať, čítať s porozumením, chápať a analyzovať umelecké dielo i odborný text.

Rozdiel medzi nami je azda v tom, že nemáme jasno, **akého žiaka chceme mať na konci napr. stredoškolskej cesty. Žiaka-jazykovedca? Budúceho učiteľa? Alebo bežného používateľa materinského jazyka?**

Pretože napr. žiak/žiačka našej Strednej priemyselnej školy stavebnej v Žiline musí zvládať nielen slovenčinu, ale i cudzí jazyk a niekoľko odborných predmetov vyžadujúcich tvorbu mnohých odborných projektov a rysov. Myslíte si, že ho zaujíma alebo bude v praxi potrebovať vedieť, čo je jamb alebo nespoľahlivý rozprávač, či písať beletrizovaný životopis? Určite nie. A nebude to potrebovať ani zdravotná sestra, právnik či ekonóm.

Čo potrebujú, je vedieť prečítať text, porozumieť mu, nájsť a zapamätať si to podstatné, použiteľné v praxi alebo vytvoriť vlastný text – ale určite nie v časomernej alebo sylabickej prozódii.

Konštruktivistický prístup

Práve ten sa zdôrazňuje v úvode štátneho vzdelávacieho programu. Myslíte, že zanedbávame túto metódu, pretože učíme literárnohistoricky? Neviem si predstaviť, že žiak analyzuje napr. skladbu *Smrť Jánošíkova* alebo *Mor ho!* bez toho, aby som nevysvetlila historický kontext. Nie je praktickejšie zamerať sa na kompletnú analýzu konkrétneho diela a nájsť v texte všetko, čo sa dá, ako ho spomenúť raz pri výučbe rozprávača, inokedy pri definícii žánru a tretíkrát napr. pri preberaní idealizácie postáv?

Takže nevidím dôvod, tak ako mnohé kolegyne a kolegovia, prečo nedať učiteľom možnosť zvoliť si vlastný spôsob, ako splniť obsahový/výkonový štandard (mimochodom, viac dokumentov, podľa mňa, ani nie je potrebných). Dnes už každý z nás chápe, že encyklopedické a bibliografické informácie sú ľahko prístupné na internete.

Podobne by som sa mohla dotknúť výberu povinného čítania. Oháňame sa nezáujmom žiakov o čítanie. Prečo by však žiak čítal, keď mu učiteľka obsah nadiktuje? Prečo by žiak čítal, keď si obsah nájde na internete a viac vedieť nepotrebuje? Prečo by žiak čítal, keď ho dielo nezaujíma?

Kompetentní mi odpovedia, že každý vzdelaný Slovák by mal poznať klenoty národnej i svetovej literatúry. Súhlasím. Ale prečo mám žiaka strednej odbornej školy – moderného mladého človeka – nútiť čítať román *Dom v stráni* (ktorý ani nie je zo slovenského prostredia a jeho jazyk je náročný) len preto, že v povinnom čítaní musíme mať zastúpený román 19. storočia, ako mi tvrdil pán Lapitka? To by sme povinne museli čítať Vansovej *Sirotu Podhradských*, aby sme mali zastúpený sentimentálny román/novelu, *Olejkára* ako historickú povesť a podobne.

Kam sa podeli *Staré grécke báje a povesti* alebo *Proglas*? Nebolo by načase *Maca Mlieča* nahradiť *Apolienou* a rozvinúť pri jej analýze problematiku súčasného alkoholizmu? Nebol by Čechov so svojou ostrovtipnosťou napr. v *Chameleónovi* vhodnejší kandidát na svetovú poviedku? Nie je nám bližší *Svätopluk* ako *Slávy dcéra*? Prečo čítať a nevidieť divadelné hry, keďže nie sú k dispozícii všetky nahrávky (ak si ich nestiahneme)?

Každé literárne obdobie má svoj klenot, svojho reprezentanta, ktorý by mohol dnešného mladého človeka osloviť a súčasne sa stať povinným čítaním ako základ externej časti maturitnej skúšky. A ak ho nemá, venujme sa viac súčasnej literatúre.

Čítanie s porozumením

Keby to bolo niečo úplne nové, potom celá naša generácia (mám 55 rokov) by nerozumela tomu, čo číta. Všetci moji učitelia a učiteľky, a učitelia z našej generácie určite tiež, sa po prečítaní vždy a na každom predmete (čiže nielen na slovenčine) najprv opýtali, či článku, príkladu, textu, básni rozumieme, a ak nie, tak vysvetlili. Len sa nepoužívalo slovné spojenie čítanie s porozumením.

Dieťa bude vedieť čítať s porozumením, keď otec i matka budú od neho chcieť porozprávať o tom, čo čítalo. Žiak základnej školy sa naučí čítať s porozumením, keď bude vedieť povedať, čo podstatné sa dozvedel. Načo má malý tretiak rozlíšiť zámeno od podstatného mena, keď nevie poriadne čítať a povedať, o čom čítal? Žiak strednej školy sa zdokonalí v čítaní s porozumením, keď bude mať priestor a čas na analýzu textu, diela, na vyjadrenie vlastného, i nesúhlasného, názoru, na vytvorenie vlastného textu podľa záujmu (ale určite nie s použitím jambu), keď **„prepojí“ vedomosti** z jazyka, zo slohu a z literatúry.

Že to súčasný obsah slovenského jazyka a literatúry umožňuje? Áno. Ale chaoticky, nesystematicky, zväzujúco. Preto je potrebné ponechať nám tvorivú slobodu. Sme vysokoškolsky vzdelaní, máme obsahový štandard, čiže vieme, čo má žiak po ukončení štúdia vedieť a aké zručnosti či kľúčové kompetencie nadobudnúť, máme skúsenosti i snahu neustále sa zdokonaľovať.

Máme priestor na odbornú diskusiu v predmetových komisiách, Metodicko-pedagogickom centre či v stavovskej Slovenskej asociácii učiteľov slovenčiny (SAUS). Naše výstupy nech sú hodnotené objektívnymi nástrojmi, ale je nutné vrátiť nám slobodu v tom, ako, kedy a z akej učebnice budeme učiť.

Preto treba podporiť vydávanie učebníc, ktoré by učiteľom pomohli, a tiež školiť učiteľov v oblasti používania inovatívnych, aktivizačných metód, keďže – i keď to nerada konštatujem – ešte stále pre niektorých z nás je jednoduchšie žiakom nadiktovať obsah diela alebo ho dokonca poslať mailom, mechanicky utvrdzovať učivo ako vymýšľať nové spôsoby výučby.

To, samozrejme, predpokladá kvalitné školenia alebo samoštúdium, čiže čas a peniaze.

Bola by som naozaj rada, keby naši odborníci v úzkej súčinnosti s praxou dokázali vytvoriť taký reformný obsah predmetu, ktorý by žiaka kvalitne pripravil na každodenný život, učiteľov naplnil a poskytol im dostatok slobody vo vyučovaní.

Viera SABOVÁ,
podpredsedníčka SAUS

Ako rozvíjať morálne hodnoty

DETI A ŽIACI POTREBUJÚ VZORY

Žijeme v dobe, ktorá nepopierateľne zachytáva morálny úpadok spoločnosti, zaznamenáva zmätok v hodnotách ľudí, vytrácanie sa pozitívnych hodnôt, akými sú čestnosť, dobroprajnosť, poctivosť, solidárnosť, zodpovednosť a podobne. Keď sa v médiách „prevalí" nejaká kauza, vzápätí sa to odzrkadlí v pedagogicko-psychologických poradniach, kde automaticky začne narastať počet klientov – detí a mladých ľudí. Zaiste mi dáte za pravdu, keď poviem, že to, čo dnes deťom a mladým ľuďom ponúkajú médiá, nerozvíja ich kladné vlastnosti, nekultivuje ich spôsoby správania, ale naopak, ich duševný vývin skôr ohrozuje. Našim deťom a mladým ľuďom chýbajú pozitívne vzory, príklady múdrych a dobrých ľudí, ktorí tvrdo pracujú, venujú sa spoločensky a ľudsky prospešným veciam.

Možno ste si po prečítaní týchto riadkov položili viacero otázok. Kde majú naši žiaci tieto vzory hľadať? Akým príťažlivým spôsobom môžeme dostávať do povedomia našich žiakov múdrych, dobrých, pracovitých ľudí? Ako dosiahnuť, aby naši žiaci mali snahu rozvíjať svoj talent, boli iniciatívni, vykonávali precízne svoju prácu? Ako máme v tejto neľahkej dobe učiť našich žiakov žiť v zhode s najvyššími hodnotami a morálnymi zásadami, keď zovšadiaľ na nich číhajú konzumné lákadlá? Ponúkam vám niekoľko námetov.

Horolezec Messner ako motivačný zdroj

Osvedčeným a pre žiakov obľúbeným spôsobom je čítanie z kníh a rozprávanie o osobnostiach, ktoré poctivo dosiahli úspech vďaka svojej húževnatosti, vytrvalosti, cieľavedomosti. Mám veľmi rada knihy o horolezcoch. Ich príbehy, ktoré sú jasným dôkazom prekonávania samých seba. Posilňujú ma, neraz mi dodávajú potrebnú energiu a chuť boriť sa s novými ťažkosťami. Medzi takéto knihy patrí aj knižný skvost Reinholda Messnera, ktorý zdolal všetky osemtisícovky. Má názov *Život horolezca*. Reinhold Messner v nej opisuje, ako pri zdolávaní južnej steny Lhoce stroskotalo desať expedícií. Stroskotali, lebo každý člen expedície čakal, že ostatní budú pracovať aj zaňho. Slovinec Tomo Česen sa spoľahol len na seba a uspel. Nemusíme byť práve učiteľmi geografie, aby sme žiakom položili nasledujúcu otázku: *„Počuli ste niekedy o Reinholdovi Messnerovi? Viete kto to je?"* A motivačný rozhovor o rôznych úskaliach, prekonávaniach ťažkostí, vytrvalosti, odvahe, viere vo vlastné schopnosti a pod. sa môže začať.

Nedávno mi môj skvelý kamarát poslal úchvatnú powerpointovú prezentáciu obsahujúcu fascinujúce fotografie Zeme nasnímané z medzinárodnej vesmírnej stanice, ktoré vytvoril americký kozmonaut Douglas Harry Wheelock. Tento kozmonaut sa svojím pätnásťdenným letom zapísal roku 2007 do histórie kozmonautiky ako 463. človek vo vesmíre. Počas spomínaného letu sa sedemčlennej posádke vrátane Wheelocka podarilo úspešne splniť všetky stanovené úlohy. Po úspešnej vesmírnej misii Douglas Wheelock povedal: *„Fascinuje ma, že som videl z takej výšky planétu Zem, bol som súčasťou histórie. Teraz opäť dýcham jej vzduch, každé ráno hľadím na slnko a prežívam svoj život. Pripomínam si, že tu nie sme náhodou, máme svoj cieľ, na ktorého splnenie sme boli určení."* Poslala som ju ďalej nielen svojim kolegom, ale aj mojim žiakom, aby porozmýšľali, na splnenie ktorých cieľov sú asi určení.

Súťažme pred interaktívnou tabuľou

Interaktívne tabule sa stali pre žiakov príťažlivými pomôckami vo vyučovacom procese. Môžeme ich využiť pri nasledujúcej hre: Na interaktívnu tabuľu umiestnime obrátenou stranou kartičky s názvami charakterových vlastností. Žiakov rozdelíme do niekoľkých tímov. Každý jeden žiak príde k tabuli odkryť jednu kartičku, určí, či ide o kladnú, alebo zápornú vlastnosť, a zároveň určí aj jej antonymum. Za každú správnu odpoveď získava tím 1 bod. Vyhráva tím, ktorý získa najviac bodov.

Žiakom ďalej môžeme zadať úlohu, aby skúsili nájsť riešenie nasledujúcej etickej dilemy: Predstavte si, že ste zlatokop na Aljaške. Kopete zlato so svojím kamarátom, ktorému sa podarilo nájsť zlatú žilu. O niekoľko dní má smrteľnú nehodu a prosí vás, aby ste odniesli zlato jeho príbuzným. Sľúbite mu to. Príbuzní sú bohatí a nevedia, že zdedili ďalší majetok. Čo urobíte? Ako sa zachováte? Žiaci navrhujú riešenia, zdôvodňujú ich, ostatní predkladané návrhy posudzujú. Pomocnými otázkami nasmerujeme žiakov k riešeniu, že čestní a spoľahliví ľudia sľuby dodržiavajú. Zároveň však môžu bohatej rodine povedať, že sú presvedčení o jej veľkodušnosti, a preto veria, že urobí ušľachtilý čin a zdedený majetok použije na dobročinný účel.

Joža Ráža, Mekyho Žbirku či Borisa Filana naši žiaci zaiste poznajú. Skúste sa ich niekedy opýtať, či poznajú aj meno ich najlepšieho kamaráta. Ak ostanú zaskočení, položte im ďalšiu otázku, či poznajú nejakého slovenského podnikateľa a zároveň filantropa, či vedia objasniť význam slov altruizmus, filantrop, humanita, charita, prosperita, vízia. Zistite, či vedia, kto je zakladateľom projektu Úsmev ako dar, kto pripravil na Slovensku transformáciu detských domovov.

Zadajte žiakom úlohu, nech na internete hľadajú, aké ďalšie aktivity má na svojom konte Július Hron, majiteľ firmy Auto-Impex, viceprezident Zväzu automobilového priemyslu SR, predseda Rady Fondu rozvoja odborného vzdelávania a prípravy, človek so širokým srdcom, úspešný podnikateľ, ktorý tvrdo pracuje, ktorý vybudoval firmu, dal jej systém, má víziu jej prosperity a okrem toho sa venuje množstvu vecí, ktorými nezištne pomáha iným. Žiaci môžu ďalej zisťovať, koľko ľudí zamestnáva, aké projekty finančne podporuje, aké prevratné myšlienky sa mu podarilo uviesť do praxe, kde vznikol jeho nápad urobiť niečo pre opustené deti, ako pomohol Marike Gombitovej, čo musí vedieť každý manažér, atď.

Diskutujme so žiakmi o hodnotách

Po zvládnutí týchto úloh môžeme otvoriť voľnú debatu, v ktorej žiakom kladieme nasledujúce otázky: Kedy ste naposledy niekomu s niečím pomohli? Aký ste mali vtedy pocit? Chceli by ste tento pocit zažiť znovu? Akú úlohu podľa vás zohrávajú vzory na ceste za úspechom? Akú rolu zohráva vzdelanie pri ceste za úspechom? Akú rolu zastávajú pri ceste za úspechom priatelia? Čo robíte pre dobrý pocit z úspechu? Aké sú vaše priority v živote? Porozmýšľajte, komu vo svojom okolí a ako by ste mohli v blízkej budúcnosti pomôcť, do akých dobrovoľníckych aktivít by ste sa mohli zapojiť (napr. upratovanie v domove sociálnych služieb, darovanie krvi a pod.). Naplánujte nejaké dobrovoľnícke podujatie, napr. Šľachetní žiaci v akcii, Týždeň veľkodušnosti a pod., ktoré potom v priebehu školského roka aj zrealizujete.

Veľmi pútavou aktivitou sú pre žiakov súťaže, preto pre nich môžeme pripraviť tímovú súťaž napr. na tému *Čo vieme o filantropii*. Otázky sa môžu losovať alebo vyberať z ponúkanej bodovej škály. Databázu môžu tvoriť napr. tieto otázky (s výberom správnej odpovede zo 4 možností): Na ktorý deň tento rok pripadol Deň filantropie? Koľko firiem sa prihlásilo do rebríčka TOP firemný filantrop 2013? Ktorá spoločnosť získala za svoje filantropické aktivity ocenenie už ôsmy rok za sebou? Ktorá firma sa stala tohtoročným víťazom v kategórii *Celkový objem darov – stredne veľké a malé firmy*? Koľko eur venovala víťazná firma vlani na verejnoprospešné práce? Aké projekty podporuje Fond GSK? Ktoré výročie vzniku oslavuje Fond GSK tohto roku? Kto sa stal víťazom kategórie *Filantrop roka 2013*? Kto vyhral v kategórii *Pomer zisku a darov*? Koľko percent z celkovej sumy takmer 4,3 milióna eur, ktoré roku 2012 darovalo 11 firiem na verejnoprospešné práce, tvorili finančné dary? O koľko percent sa zvýšil podiel finančných darov na celkovom objeme oproti minulému roku? Ktorá zanietená dobrovoľníčka sa stala zamestnankyňou roka 2013? Ktorá osobnosť získala v tomto roku špeciálne uznanie za dlhoročné angažovanie sa v oblasti filantropie? Ktorá spoločnosť sa venuje rozvoju filantropie a jej kultúry na Slovensku? Od ktorého

Reinhold Messner.

roku združuje Fórum donorov popredné nadácie a firemných filantropov pôsobiacich na Slovensku a podporuje rozvoj inštitucionálneho aj individuálneho darcovstva? Čo je krédom Fóra donorov?

Zaujímavou aktivitou okrem predchádzajúcich môže byť pre žiakov aj pátranie po ďalších úžasných ľuďoch, ktorí sa spoločensky angažujú, nezištne pomáhajú, pracujú na úspechu Slovenska. Žiaci s nimi môžu urobiť rozhovor, vytvoriť o nich prezentáciu alebo napísať článok do mimoriadneho vydania školského časopisu, ktorý bude akousi kolekciou čestných, pracovitých, dobrosrdečných ľudí hodných nasledovania. Myslím si, že toto je jedna z kráľovských ciest, ktoré vedú do skvostnej cieľovej stanice: „Vychovať človeka múdreho, dobrého, aktívneho a šťastného..."

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD.
Ilustračné foto wiki.org

Deň otvorených dverí na Pugačevke lákal

ZVEDAVÉ DETI, SPOKOJNÍ RODIČIA

Už po niekoľkýkrát v predvianočnom čase otvárali pugačevkári dvere svojej školy v Humennom, aby privítali rodičov, priateľov školy, no najmä svojich budúcich prváčikov. Štvrtok 12. decembra bol v Základnej škole na Pugačevovej ul. dňom otvorených dverí – dňom plným tvorivých nápadov, pestrých aktivít a hier.

Pugačevka žila nespútanou zábavou. V jazykových laboratóriách sa učilo metódou CLIL, v počítačových učebniach tvorili žiaci grafické návrhy na pozdravy, v školskej jedálni triedy ôsmakov súťažili v tvorbe a aranžovaní studenej kuchyne, v regionálnej učebni rozvoniavajúcej predvianočnou atmosférou sa zdobili perníky a vytvárali vianočné ikebany, na „vianočných trhoch" sa za symbolickú cenu predávali vlastnoručne vyrobené výrobky, v telocvični sa športovalo, v triedach hralo a súťažilo.

Deti i rodičov zaujali interaktívne činnosti

Prichádzajúcich návštevníkov, priateľov školy a ostatných vzácnych hostí vítali pri vstupe do školskej budovy pedagógovia a žiaci 9. ročníka, ktorí záujemcov sprevádzali po škole a odpovedali na ich otázky. Interes rodičov bol najviac zameraný na prehliadku priestorov školy a na návštevu vyučovacích hodín, kde pedagógovia i žiaci prezentovali tvorivé a inovačné didaktické postupy s využitím najmodernejšej didaktickej techniky.

Pre malých škôlkarov, ktorí navštívili našu školu kolektívne v sprievode svojich učiteliek, bola pripravená šnúra interaktívnych činností. Najprv si zasadli do lavíc spolu s prvákmi a učili sa vo „veľkej škole". Pracovali s interaktívnou dotykovou tabuľou, zúčastnili sa na tvorivých dielňach, kde spolu s pugačevkármi vyrábali a vystrihovali výrobky z papiera, kreslili a maľovali obrázky. V regionálnej učebni zase zdobili perníky, spievali ľudové pesničky a koledy. Neobišli ani telocvičňu, kde si zasúťažili, ba ani veľkú počítačovú učebňu, kde si na počítačoch vyskladali puzzle. Zastavili sa i v školskej jedálni. Tu obdivovali zručnosť našich žiakov v tvorbe a aranžovaní studenej kuchyne. Hádam najväčšiu radosť im priniesol originálny druh zábavy – maľovanie farbičkami na tváričky. Šťavnaté líčka drobných škôlkarov sa razom premenili na roztomilé príšerky a tieto na záver roztočili kolotoč detskej zábavy.

Mikuláš na dedine a tradičná ľudová kultúra

INKLUZÍVNE PODUJATIE ŽIAKOV V KYJOVE

***Z Koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v Slovenskej republike* vyplýva, že kultúra a regionálne dedičstvo zohrávajú dôležitú úlohu pri osobnostnom, sociálnom a morálnom rozvoji mladej generácie. Mladú generáciu chápeme ako nositeľa tradícií pre ďalšie pokolenia.**

Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania žiakov základných škôl sú prierezové témy štátnych a školských vzdelávacích programov. Prierezové témy sa prelínajú celým výchovno-vzdelávacím procesom a podieľajú sa na rozvíjaní kľúčových kompetencií žiakov jednotlivých typov škôl. To, aké prostriedky, formy a metódy budú pedagógovia uplatňovať v edukačnom procese, záleží na osobnosti pedagógov a najmä na celkovej kultúre tej-ktorej školy, prihliadajúc na individuálne osobitosti mladých jedincov.

Ako si uctiť tradície kraja

Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra je prierezovou témou, ktorá vedie jedinca k vzťahu a úcte k svojej obci, k ľuďom žijúcim v nej, k národnému povedomiu a občianskej súdržnosti. Blízke okolie regiónu poskytuje žiakom našej školy množstvo aktivít v krásnej prírode, motivuje ich k aktivitám na zveľadenie životného prostredia, rozvíja ich kompetencie v oblasti prírodovedného myslenia. Žiaci dedinských škôl sa aktívne zapájajú do tradičných regionálnych podujatí, pri ktorých sa rozvíjajú ich kompetencie – vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry. Prostredníctvom mimoškolských aktivít žiaci majú možnosť rozvíjať svoje kreatívne schopnosti a záujmy, do popredia sa dostáva predovšetkým oblasť postojov a hodnôt mladej generácie.

Pid tym veľkym Minčevom
Kyjov náš neveľkyj,
žije ša tu nepvano,
ked zdravičko slúžit.
Bo tu hory prekrásny,
ba i lisy veliky,
žije ša tu nepvano,
ked zdravičko slúžit.

Dedina Kyjov sa rozprestiera v prekrásnom údolí pohoria Čergov v okrese Stará Ľubovňa. Je obklopená vysokými horami a prekrásnou lesnou panorámou, ktorú nám môžu závidieť obyvatelia veľkých miest. Žije v nej približne 700 obyvateľov, prevažne rusínskeho a rómskeho etnika. Aj napriek tomu, že kedysi tento región zamestnával veľké množstvo obyvateľov v poľnohospodárstve, dnes môžeme povedať, že obec vymiera. Mladí ľudia a stredná generácia odchádzajú za prácou do zahraničia, mnohí z nich si tam zakladajú vlastné rodiny. Do svojho rodného kraja sa vracajú len zriedkavo, prevažne v čase vianočných a veľkonočných sviatkov.

Zima je už na chotári,
cítiť ju aj pod nohami.
Majster mrázik maľuje,
ornamenty tvaruje.
Líčka štípe každému,
malému i veľkému.

Po kyjovskom chotári,
deti šantia od jari.
Snehuliakov stavajú,
od radosti výskajú.
Guľovačka – to je hej,
chytro bežia cez závej.

Sánkovačku chystajú,
Mikuláša čakajú.
Poďte deti rýchlo k nám,
Mikuláš už čaká vás!

Žiaci sa prezentovali svojou tvorbou

Mikuláš a Vianoce sú sviatky, ktoré majú naše deťúrence najradšej. Aj tie uplynulé boli plné očakávania. Už začiatkom decembra si spoločne s triednymi učiteľkami vyzdobili triedy, aby v nich navodili príjemnú predvianočnú atmosféru, ktorá často v niektorých rómskych rodinách chýba. V našej dedine sa už stalo tradíciou, že sviatok svätého Mikuláša je spojený s rozsvietením dedinského stromčeka. Podujatie organizuje Obecný úrad v Kyjove v spolupráci so Základnou školou s materskou školou v Kyjove. Mikuláša sme očakávali 8. decembra. Počasie nám prialo, bolo čarokrásne bielo a mrazivo. Obyvatelia obce sa stretli uprostred dediny v hojnom počte. Prišiel každý, kto vládal. Boli tu mladí i starí a každý z nich sa s nedočkavosťou tešil na Mikuláša.

Žiaci základnej školy ho privítali pesničkou *A ked pride Mikovaj do našoho séva*. Mikuláš prišiel v sprievode dvoch čertov a jedného anjela. Doniesol nám plný batoh sladkostí, z ktorých sa tešili všetci prítomní. No, a ako to stojí v našej rusínskej pesničke: *„A chto doma pri peci, nedostane nič!"*

Výborná atmosféra a dobrá nálada nás sprevádzala celým podujatím. Žiaci základnej školy si pre Mikuláša pripravili pekné básničky a pesničky, ktoré obecenstvo ocenilo úsmevom na tvári a pekným potleskom. Malé deti sa pevne držali svojich otcov a mám, lebo sa báli, že ich čertisko zoberie so sebou. Mnohé z nich si aj poriadne poplakali. Staré tetky si zase pošuškávali, že ten Mikuláš akosi pribral na váhe. Keď ich Mikuláš poprosil, aby sa s ním odfotili pri stromčeku, oči im zažiarili ako trblietky. Myslľou sa určite vrátili do svojich mladých čias. Pamätám si, že jedna z týchto žien bola mojím detským Mikulášom. Tento zážitok sa mi hlboko vryl do pamäti a zotrváva v nej skoro už polstoročie.

Príchod Mikuláša do našej dediny otvára bránu predvianočnej sviatočnej atmosfére a je jedným zo štyroch miestnych podujatí (Deň matiek, Kultúrne leto, Október – mesiac úcty k starším, Mikuláš

Škôlkari naberali odvahu

Účasť na dni otvorených dverí dal malým škôlkarom pred nástupom do školy veľkú lekciu odvahy, aby sa prvý septembrový deň, keď nastúpia do prvej triedy, zaobišiel bez strachu a neistoty. Pre rodičov, ktorí prišli so svojím dieťaťom alebo sami, to bola skvelá príležitosť vidieť školu počas bežného pracovného dňa a dozvedieť sa čo najviac o škole, ktorej zveria alebo už zverili svoje dieťa.

Rekordná účasť návštevníkov počas dňa otvorených dverí je pre nás pedagógov veľkou cťou a zároveň silným povzbudením, zaväzuje nás a súčasne motivuje k ďalšej tvorivej činnosti, ktorú pre naše deti s láskou pripravujeme. Za tento vydarený deň ďakujeme všetkým účastníkom, ktorí nás poctili svojou osobnou návštevou! Teší nás, že sme im mohli ukázať našu školu, na ktorú sme všetci hrdí.

Mgr. Jana FEIGLOVÁ
Foto Mgr. Ján ANDREJČÍK

na dedine), ktoré organizuje Obecný úrad v Kyjove v spolupráci so základnou školou. Je to príležitosť na trojgeneračné stretnutie obyvateľov, pri ktorom si môžu vymeniť svoje názory a zároveň sa potešiť z vystúpenia svojich detí a vnúčat.

K vianočnej atmosfére, ktorú sme si užili, chceme prispieť aj my žiaci a pedagógovia Základnej školy s materskou školou v Kyjove. Aj preto ponúkame vianočnú pesničku *Na nebi žiari malá hviezdička* (melódia je na známu pieseň *Bola raz malá hviezdička*), jednoduché doplnenie žiackych odevov a námet na kreatívne vyplnenie priestoru tried pri vianočných besiedkach.

Na nebi žiari malá hviezdička

1. Na nebi žiari malá hviezdička,
niesla sa svetom z nášho nebíčka.
/: Zvolala, poďte, detičky, k nám,
dnes sa Ježiško narodil nám. :/

2. V malej dedinke, v stajni na slame,
udial sa zázrak neslýchaný.
/: Priviedla na svet Mária nám
dieťatko malé, Ježiška nám. :/

3. K dieťatku prišli anjeli z neba,
klaňali sa mu aj králi sveta.
/: Priniesli dary všelijaké
kadidlo, myrhu, kúsok zlatý. :/

4. Pozri, Mária, aké má očká,
tvárička žiari ako hviezdička,
/: Tvoj syn je dieťa, maličký pán,
pre všetkých ľudí spasiteľ náš. :/

Mgr. Anna MOLNÁROVÁ,
koordinátorka environmentálnej výchovy
Foto autorka

Gymnázium v Šuranoch v lesku osláv 75. výročia založenia

INŠPIRUJÚCI PRÍBEH ĽUDÍ A MESTA

Mesto Šurany patrilo od dávnych čias k významným priemyselno-poľnohospodárskym strediskám Slovákov na južnom území Slovenska. Inštitúciou vzdelanosti v požitavskom regióne bolo Gymnázium v Šuranoch, ktoré sa zrodilo vo veľmi ťažkých časoch. Napriek tomu sa zapísalo nielen do novodobých dejín mesta, ale aj celého slovenského národa.

Škola vznikla v období rozmáhajúceho sa hitlerovského Nemecka v Európe, v čase, keď sa v Mníchove rozhodovalo o Československu bez jeho účasti, po Viedenskej arbitráži, keď bola južná časť Slovenska násilne pripojená k horthyovskému Maďarsku. Na zabratom území počet škôl výrazne klesol, a napriek silnej maďarizácii sa podarilo vytvoriť dve slovenské gymnáziá – v Košiciach a Šuranoch. Šurianske gymnázium bolo štátnou strednou školou a jeho názov bol Kráľovské uhorské štátne gymnázium so slovenskou vyučovacou rečou v Šuranoch.

Chronológia na dlani

Svoje brány otvorilo pre slovenských študentov 1. decembra a vyučovať sa v ňom začalo 6. decembra 1938. Prvým riaditeľom povereným spravovaním gymnázia bol Dr. Jozef Hudec, bývalý profesor Československého štátneho gymnázia v Lučenci. Vyše tristo slovenských študentov začalo študovať v škole s úmyslom získať i za ťažkých podmienok slovenské stredoškolské vzdelanie. Riaditeľ Hudec sa tešil, ale zároveň mal obavy z toho, ako sa mu podarí zaistiť chod školy. Bolo treba zostaviť kvalifikovaný pedagogický zbor, zabezpečiť priestory, učebnice, učebné pomôcky, čo vo vtedajšom temnom období nebolo jednoduché. Vojnové roky boli pre gymnázium veľmi náročné, plné politických intríg, ale i materiálnych nedostatkov, ktoré ovplyvňovali jeho chod.

Na gymnáziu študovali aj dievčatá, ktoré sa chceli vzdelávať takisto ako chlapci a chceli získať maturitu. Lenže výnosom č. 33.203/1941/prez.E. im nebolo štúdium umožnené a mali byť vylúčené zo školy. Dôvodom tohto výnosu bolo zatvorenie maďarskej pobočky pri Štátnom dievčenskom gymnáziu v Bratislave. Spor medzi maďarskou a slovenskou stranou bol diplomatickou cestou urovnaný a dievčatá mohli opäť zasadnúť do školských lavíc. Roku 1941 bolo horthyovským Maďarskom zatvorené Slovenské gymnázium v Báčskom Petrovci, a preto bolo po dohode s riaditeľstvom slovenského gymnázia v Šuranoch niektorým študentom umožnené pokračovať v štúdiu na našej škole. Jedným zo študentov bol aj Ján Sirácky, ktorý sa stal významným historikom, prekladateľom, spisovateľom a priekopníkom v organizovaní kultúrnych stykov so zahraničnými Slovákmi. Bol zakladateľom a prvým riaditeľom Ústavu pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej.

Nariadením Poverenictva školstva a osvety zo dňa 26. júna 1946 bolo šurianske gymnázium s účinnosťou od 1. septembra 1946 pričlenené k materskému Štátnemu

gymnáziu v Nových Zámkoch. Dostalo nový názov Pobočné triedy novozámockého štátneho gymnázia v Šuranoch a zo Šurian odišlo 375 študentov, čím šurianske gymnázium zaniklo.

Dňa 1. septembra 1953 vzniká v Šuranoch Jedenásťročná stredná škola, ktorá poskytovala v prvých ôsmich ročníkoch základné vzdelanie a v posledných troch ročníkoch vyššie všeobecné vzdelanie. Riaditeľom školy sa stal Viliam Nemček. Postupným vývojom v školstve sa prechádza z jedenásťročných stredných škôl na stredné všeobecnovzdelávacie školy. Takou sa stala aj Stredná všeobecnovzdelávacia škola v Šuranoch. Organizačná štruktúra škôl bola na základe vládnych nariadení zmenená roku 1960, čo sa dotklo aj našej školy. Jedenásťročná stredná škola sa rozdelila na dve školy – základnú deväťročnú

školu a na strednú všeobecnovzdelávaciu školu. V rokoch 1961 – 1963 obidve školy viedol pod spoločným riaditeľstvom Albert Šuchal. V školskom roku 1963/1964 sa stredná všeobecnovzdelávacia škola osamostatnila a jej riaditeľom sa stáva Anton Mikušťák. Škola prešla viacerými zákonnými zmenami, ktoré odrážali aktuálne spoločensko-politické zmeny v štáte, na jej čele sa vystriedali viacerí riaditelia. Od 1. júla 2002 sa stal zriaďovateľom gymnázia Nitriansky samosprávny kraj.

Jubilujúcemu Gymnáziu v Šuranoch prišiel zavinšovať aj Milan Belica, predseda Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Škola, ktorá mala vždy kredit

Napriek pohnutým a nepriaznivým okolnostiam, za ktorých škola vznikla, udržala si svoj kredit do dnešných dní. Počas uplynulých desaťročí opustili jej brány tisíce študentov, ktorí sa dokázali úspešne uplatniť v rôznych oblastiach spoločenského, politického, kultúrneho a hospodárskeho života, či už v meste, regióne, ale aj v rámci Slovenska, a mnohí robia dobré meno škole aj v zahraničí. Študenti školy pod vedením svojich profesorov sa vždy zapájali do aktivít, ktoré ich obohatili a zároveň aj reprezentovali školu navonok, napr. E. Vidra sa stal prvým predsedom spolku na ochranu ľudských a národných práv SONOP. J. Hudec, J. Klučka a K. Markovič prispeli k šíreniu slovenskej identity na zabratom území počas vojnových rokov. Aktívne pracoval i Samovzdelávací krúžok Antona Bernoláka, ktorého cieľom bolo vzdelávať žiakov nielen v slovenskej, ale aj v cudzojazyčnej literatúre. Žiacky orchester Tibora Sládkoviča vystupoval na rôznych kultúrnych podujatiach školy a mesta. Bohatú činnosť vyvíjal hudobno-spevácky krúžok pod vedením J. Wiesnera, tanečná skupina vedená profesorkou E. Vankovou, divadelné krúžky pod vedením profesorov J. Krčmárika, K. Križalkoviča, A. Mikušťáka a I. Štekláča. Naštudovali viacero divadelných hier, s ktorými sa predviedli v okolitých obciach. Študenti pomáhali aj pri výstavbe miestneho kultúrneho domu, školského štadióna, brigádovali v okolitých jednotných roľníckych družstvách. V športovej a telovýchovnej činnosti vynikali v šachu, hádzanej, stolnom tenise, futbale a vyvrcholením športovej činnosti bola účasť na celoštátnych spartakiádach v Prahe. Študenti vydávali časopis Rozkvet, v ktorom uverejňovali svoju poéziu a prózu úspešní študenti O. Prekopová , E. Babín, M. Kozárová, D. Sládečková, M. Michaličková a iní. Dnes v tejto činnosti pokračuje časopis GYMSU.

Keď je motivácia, úspechy prídu

V školskom roku 2012/2013 sa novou riaditeľkou školy stala Ing. Mgr. Alžbeta Danielová, ktorej prvoradým cieľom je vybudovať otvorený systém výchovy a vzdelávania, zabezpečiť správnu transformáciu školy v súlade so stále novými požiadavkami na výchovu a vzdelanie. Žiaci sa zapájali aj zapájajú do rôznych súťaží, predmetových olympiád, projektov, v ktorých dosahujú výborné výsledky nielen v rámci mesta, ale aj okresu, kraja, republiky i na medzinárodnom poli.

Z najvýznamnejších spomenieme výborné umiestnenia v Stredoškolskej odbornej činnosti (SOČ). Dnes mnohí z bývalých študentov-víťazov celoštátneho kola SOČ (A. Sokol, J. Kaňák, M. Tamaškovič, M. Mališek, R. Šulík, M. Hamar , M. Hajtmanová) pracujú v Slovenskej akadémii vied, na vysokých školách, stali sa úspešnými právnikmi, lekármi alebo ešte študujú na vysokých školách. V Olympiáde ľudských práv školu reprezentovali v celonárodnom kole žiačky J. Račeková, N. Ducsayová, R. Fridriková, na kultúrnych a spoločenských podujatiach vystupuje Tamburášsky súbor Jozefa Šutku pod vedením Mgr. M. Lobotkovej, ktorého členmi sú žiaci školy. Žiaci 8-ročného gymnázia sa zapojili do súťaže Euroscola a odmenou im bola návšteva Európskeho parlamentu v Bruseli a v Štrasburgu. Žiaci školy dosahujú aj výborné športové výsledky v ľahkej atletike, bedmintone, hádzanej, cezpoľnom behu, plávaní, šachu.

V cudzích jazykoch sa pravidelne zapájajú do európskeho projektu Európa v škole, zapojili sa do celosvetového projektu Peace and Cooperation 2012, kde vytvorili film so športovou tematikou. Veľmi dobrá je spolupráca predmetovej komisie cudzích jazykov s miestnymi základnými školami najmä v anglickom jazyku. Každoročne pravidelne na jar a na jeseň organizujú spoločné vyučovacie hodiny v rámci projektového vyučovania. Žiaci 8-ročného gymnázia vydávajú cudzojazyčný elektronický časopis MAG4zine. V ruskom jazyku úspešne reprezentujú školu žiaci v celoslovenskej olympiáde. Z prírodovedných predmetov sa zapájajú do Chemickej, Matematickej a Fyzikálnej olympiády, úspešne riešia Pytagoriádu, Klokana aj Matematický korešpondenčný seminár v celoslovenskom kole. Škola spolupracuje so strednou školou v Prestone vo Veľkej Británii.

Absolventi školy sú pýchou i výzvou

Pri príležitosti výročia školy sa konala 4. decembra 2013 slávnostná akadémia, na ktorej sa zúčastnili vzácni hostia – predstavitelia Nitrianskeho samosprávneho kraja, mesta Šurian, riaditelia stredných a základných škôl v Šuranoch a okolitých obciach, ktorých niekdajší žiaci študujú v našej škole, sponzori školy, bývalí a súčasní žiaci. V programe akadémie sa striedala hudba, tanec, spev, recitácia s videoprojekciou, v ktorej si zaspomínali na svoje študentské časy bývalí žiaci a priatelia školy.

K absolventom školy, ktorí sa zviditeľnili svojou prácou aj životom v našej spoločnosti, ale aj v európskom a vo svetovom meradle, patria básnik K. Strmeň, matematik, autor vysokoškolských učebníc prof. RNDr. T. Šalát, DrSc., emeritný biskup Mons. D. Tóth, arcibiskup Mons. D. Hrušovský, poslanec Národnej rady SR JUDr. P. Hrušovský, dekan Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave prof. Ing. J. Lisý, PhD., vedecký pracovník Slovenského hydrometeorologického ústavu RNDr. J. Kaňák, vysokoškolský pedagóg Mgr. A. Sokol, PhD., nositeľ ceny Mladý vedec roka Mgr. J. Kronek, PhD., analytik v bankovom sektore Ing. M. Gábriš, akad. sochár J. Gubric, nositeľ ceny Mladý podnikateľ roka MUDr. M. Starzyk, spisovateľka M. Grznárová, spisovateľ Mgr. J. Litvák, redaktorka RTVS Mgr. Z. Belková, moderátor TV Markíza Mgr. P. Švajda, atlétka Mgr. Z. Costin-Malíková, distribútor LEGO education pre Slovensko P. Cvik a mnohí ďalší, ktorí šíria dobré meno šurianskeho gymnázia.

Gymnázium v Šuranoch je dôležitou súčasťou vzdelávacieho systému na Slovensku. Napĺňa strategické zámery rozvoja vzdelanej spoločnosti v požitavskom regióne a rozvíja v žiakoch školy také kompetencie, ktoré im umožnia, aby každý z nich bol schopný zvládnuť akýkoľvek typ vysokoškolského štúdia a zapojiť sa do aktívneho života. Je len na študentoch, ako svoje vedomosti získané v našej škole zúročia v praxi.

PaedDr. E. HALÁSOVÁ,
Mgr. E. JURÍKOVÁ, foto archív školy

Stravujme sa zdravo, lebo zdravie si nekúpiš

OCENENÁ ZŠ SLATINSKÉ LAZY

Správna výživa je pre rast našich žiakov veľmi dôležitá a jej preferovanie je neoddeliteľnou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Na vyučovacích hodinách si túto dôležitú vec pripomíname skoro stále, no hlbšie sme sa téme venovali v októbri, keď si každoročne pripomíname Svetový deň zdravej výživy.

V tomto školskom roku sme sa celá škola zapojili do súťaže Hovorme o jedle, ktorú vyhlásili Centrum rozvoja znalostí o potravinách a Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora. Na súťažiacich čakalo desať súťažných tém, a tak sa aktívne zapojila každá trieda. Všetky aktivity, ktoré sme so žiakmi pripravili, boli spracované a prezentované v súťaži.

Tvorivý príbeh o chlebe

Hodnotiacu komisiu spomedzi všetkých našich príspevkov najviac zaujala téma, ktorú spracovali žiaci 4. ročníka s pani učiteľkou Mgr. Jankou Hájovou pod názvom *Chlieb, pečivo, obilniny, ryža, cestoviny*. Na hodinách slovenského jazyka a literatúry, hudobnej výchovy, výtvarnej výchovy a na pracovnom vyučovaní žiaci v blokovom vyučovaní pátrali po tom, ako sa vlastne všetko začalo. Deti s nadšením a s očakávanou zvedavosťou hravou a tvorivou formou putovali za poznaním histórie chleba. Spoločnou cestou sa dozvedeli, čo sa stane z obyčajného zrnka. Priviedli ich k tomu jednotlivé aktivity:

1. Dlhá cesta od zrna k chlebu.
2. Rozprávka o zrnku.
3. História chleba.
4. Obrad pečenia chleba – pečenie chleba ako rituál.
5. Literárna tvorivá časť: Od zrna k chlebu.
6. Tvorivá časť: rečňovanky s pohybovou zostavou, spojenie slova, pohybu, rytmu.
7. Hudobná časť: piesne *Ide sedliak do mlyna* a *Osievame múčku*, pieseň poďakovania *Všetko, čo rastie zo zeme*.
8. Výtvarná časť: Geometria – precvičovanie foriem, návrh formy na chleba. Maľba chleba – tubovanie formy a rečňovanky.
9. Praktická časť: Pečenie nekvaseného chleba.
10. Spracovanie a pečenie chleba – video.

Žiaci si vypočuli rozprávku, tvorili básničky, spievali, maľovali, pozreli si video o pečení chleba a v závere aj upiekli vlastný nekvasený chlebík, na ktorom si pochutili v školskej jedálni. Všetky aktivity boli zaujímavé, veľmi poučné a žiakom sa páčili. Takouto netradičnou formou sa dozvedeli, ako sa chlebík každý deň dostane na náš stôl.

Za svoj aktívny prístup boli ocenení a umiestnili sa spolu s ďalšími 9 školami spomedzi 164 zapojených slovenských škôl v zlatom pásme. Pre školu tak získali finančnú odmenu 330 €, ktorú na slávnostnom vyhodnotení v Bratislave prevzala spolu s diplomom pani riaditeľka školy Ing. Miroslava Hozlárová.

Mgr. Dagmar KULICHOVÁ
ZŠ Slatinské Lazy
Foto autorka

Vianočný duch spolupatričnosti

AKTIVITY ZŠ KONŠTANTÍNOVA STROPKOV

„Ak má tvoj priateľ problém, nepýtaj sa ho, ako mu môžeš pomôcť. Jednoducho to urob." V duchu tejto myšlienky sa v našej škole uskutočnil v decembri už po štvrtýkrát Charity Day – deň venovaný pomoci, podpore a spolupatričnosti.

Žiaci a učitelia už veľmi dobre vedia, že v tento deň sa naša školská klubovňa mení na malé trhovisko plné tovaru od výmyslu sveta – kníh, športových potrieb, hračiek či bižutérie. Všetko sú to veci, ktorými prispeli sami žiaci a učitelia, veci, ktoré boli pre nich doma možno už nepotrebné, ale niekomu inému urobili radosť.

Výber „tovaru" bol pestrý, ceny symbolické, a tak sa kupovalo jedna radosť. Najmä darčeky pod vianočný stromček. Niekto odchádzal s plnou taškou, ďalší len s jednou maličkosťou a boli aj takí, ktorí prispeli na dobrú vec bez toho, aby si niečo kúpili. Jednoducho chceli pomôcť. A tak sa naša „pokladňa" napĺňala a my sme mali dobrý pocit, že vyzbieranou sumou budeme môcť opäť raz pomôcť. A tak sa aj stalo. „Tržba" tentoraz prekročila sumu 300 € a my sme ju s veľkou radosťou odovzdali na pomoc onkologickým pacientom. Všetkým „zákazníkom", ktorí podporili naše úsilie a pomohli, aby sa myšlienka pomoci stala reálnou, veľmi pekne ďakujeme.

ZŠ, Konštantínova ul., Stropkov
Foto archív školy

Etiketou ku kultivovanosti osobnosti

PROJEKT SSOŠE TERCIUM V KOŠICIACH

Žiaci 1. a 2. ročníka Súkromnej strednej odbornej školy ekonomickej Tercium v Košiciach vytvorili na hodinách komunikácie projekt inšpirovaný knihou Tomáša Borca *Manažéri na cudzom parkete*. Cieľom projektu bolo upriamiť pozornosť na významnú súčasť komunikačných zručností človeka, ktorý sa v aktívnom pracovnom a spoločenskom živote často ocitne v situáciách vyžadujúcich správne a kultivované konanie, korešpondujúce s významom a účelom danej životnej situácie.

Každá novonastupujúca mladá generácia v doterajšej histórii ľudstva mala a má sklony nerešpektovať alebo meniť „staré" pravidlá správania, aby si tak potvrdzovala vlastnú generačnú identitu. Bolo preto potešujúce vidieť, že realizovaný projekt vyvolal úprimný záujem žiakov o poznanie pravidiel vhodného správania pri spoločenských kontaktoch. Projekt vyústil do vytvorenia učebnej pomôcky, obsahujúcej informácie podnecujúce záujem aj ostatných žiakov školy o problematiku, ktorej sa zvyčajne v praxi nevenuje náležitá pozornosť.

Ako posilňovať individuálne sebavedomie

Výsledok tvorivého projektu je umiestnený na školských nástenkách a žiaci sa k téme etikety pravidelne vracajú. Tým, že predstavili výsledky svojej práce svojim spolužiakom a pedagógom, zdokonalili svoje prezentačné zručnosti a precvičili si metódy popularizácie informácií, ktorými percipientov chceli zaujať. Autori projektu preukázali schopnosť pracovať s informáciami a zaujímavou formou spropagovať v projekte implicitne obsiahnutú základnú myšlienku, že aj niekedy zdanlivo nepodstatné, formálne pravidlá spoločenskej etikety môžu pozitívne alebo negatívne ovplyvniť výsledky podnikateľských aktivít. Realizovaný projekt poukázal aj na nutnosť permanentného kultivovania vlastnej osobnosti, prejavujúcej sa navonok mnohorakými spôsobmi verbálnej aj neverbálnej komunikácie.

K pozitívnym výsledkom možno priradiť aj skutočnosť, že žiaci si mohli uvedomiť, že dodržiavaním pravidiel etikety nepotláčajú vlastnú osobnosť, ale naopak, poznanie pravidiel, ich akceptácia a osvojenie až na mieru rutiny ich pri závažných spoločenských udalostiach, obchodných rokovaniach, podnikateľských kontaktoch bude v konečnom dôsledku oslobodzovať a posilňovať ich zdravé sebavedomie. Vzhľadom na úspech projektu je isté, že žiaci našej školy sa budú problematikou spoločenskej etikety zaoberať pravidelne.

Ing. Adriana POPOVIČOVÁ
Foto archív školy

Advent s hlavolamami

PREDVIANOČNÁ MATEMATIKA

Obdobie čakania na príchod najkrajších sviatkov v roku sme si tento školský rok v našej Základnej škole s materskou školou Hul spríjemnili matematickou súťažou Advent s hlavolamami. Dvadsaťdva žiakov druhého stupňa sa rozhodlo potrápiť svoje mozgové bunky a zmerať si svoje sily v riešení hlavolamov.

Súťaž sme odštartovali s prvou adventnou sviečkou na adventnom venci. Každé ráno čakal na žiakov nový hlavolam, ktorý mali za úlohu v priebehu dopoludnia vyriešiť. Za úspešné riešenie si pripisovali bod a získali kartičku s časťou vianočného vinša. A ako to dopadlo? Bol to naozaj náročný súboj, len tesný náskok rozhodol o víťazstve žiačok 9. ročníka Daniely Bohumelovej a Simony Krajmerovej, ktoré boli úspešné na sto percent a nezaváhali ani pri jednom hlavolame. Tretie miesto obsadila ich spolužiačka Lucia Gedajová. Pochvala patrí všetkým zapojeným riešiteľom za ich nadšenie a nasadenie. Spoločne sme sa presvedčili, že matematika má svoje príjemné stránky a netreba sa jej báť. Ani v čase adventu...

Mgr. Monika BUČÍKOVÁ
Foto autorka

Modernizácia cudzojazyčnou komunikáciou

ZŠ NA NÁMESTÍ MLÁDEŽE VO ZVOLENE

V Základnej škole na Námestí mládeže vo Zvolene sa zacieľujeme na cudzie reči prostredníctvom organizovania kvalitných sprievodných edukačných podujatí počas celého školského roka. Jazyk a komunikácia patrí k prioritám ostatných povinných i voliteľných predmetov, v rámci ktorých sa realizuje dvojročný projekt s názvom *Čitateľská, digitálna gramotnosť a jazykové zručnosti ako súčasť modernizácie vzdelávania*, do ktorého sú širokospektrálne zainteresovaní všetci pedagogickí zamestnanci školy.

V duchu multikultúrneho rozvoja funguje elektronická i tlačená anglická zábavná príloha školského časopisu *Englishpage*. Žiaci okrsku Zvolen-západ majú od októbra unikátnu možnosť atraktívnejšie sa lingvisticky rozvíjať v novovybudovanej multimediálnej jazykovej učebni s dobrou technickou vybavenosťou (dataprojektorom, interaktívnou tabuľou, žiackymi notebookmi so slúchadlami a pod.). Ponúkanými netradičnými modernými spôsobmi vo výchovno-vzdelávacom procese sú žiaci stále efektívnejšie aktivizovaní, aby zvládli svetové jazyky hravo a s trvalou motiváciou spoznávať ich.

Jednou z vydarených celoškolských akcií bola vianočná akadémia, ktorá sa uskutočnila pod záštitou riaditeľky v aule školy 13. decembra. Žiaci 5., 7., 8. a 9. ročníka prezentovali svoje jazykové zručnosti formou piesní, básní či dramatizovanej betlehemskej udalosti. Na základe kooperácie školskej jazykovednej predmetovej komisie sa talentovaní žiaci zúčastnili celoškolskej jazykovej súťaže Olympiáda anglického jazyka. Prostredníctvom moderných metód ako *brainstorming* či *brainwriting* mohli uplatniť nadobudnutú slovnú zásobu pri opise predmetov či príbehov. Mladí angličtináři zvládli i náročnejšie úlohy týkajúce sa znalosti reálií anglicky hovoriacich krajín či anglickej literatúry. V závere roka sme mohli konštatovať priaznivú jazykovednú klímu v našej škole, najmä vďaka nezištnej práci tímu učiteľov kabinetu cudzích jazykov, ktorí inšpiratívne rozvíjajú jazykové obzory mladých zvolenských záujemcov.

RNDr. Zuzana HUJOVÁ, PhD.

ŠKOLSTVO ODBORNE

38/2014, 8. január 2014 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Vystačíme si s opatrníckym mlčaním?

Prelom rokov býva aj časom osobných reflexií. Práve v takomto čase mi niekdajšia učiteľka pani Alžbeta Borošová z Rožňavy napísala: Svoju pracovnú púť som začínala ako riaditeľka na málotriednej škole v okrese Rimavská Sobota. V tejto škole nebolo v štyroch ročníkoch nikdy viac ako dvadsať žiakov. Vo svojej práci som dosahovala, a to i podľa dosiaľ ustrážených inšpekčných záznamov, vynikajúce výsledky. Často spomínam na tie časy a dosiaľ sa sama divím, ako som to dokázala a zvládla. Deti pochádzali zo skromných, ale usporiadaných a pracovitých rodín. Niektoré deň čo deň dochádzali z pustatín, vzdialených zo dva-tri kilometre od miesta školy, pešo. Tešili sa na vyučovanie, ale nie vždy sa im podarilo doraziť na začiatok vyučovania presne. Moje rodinné návštevy odhalili dôvody meškania žiakov. Na príčine nebol ich dlhší spánok ani nepriaznivé počasie, cestu im spestrovali a predlžovali rôzne druhy živočíchov (plazy, chrobáky, motýle). Poznamenávam, že to bolo priam okúzľujúce! Poznávali flóru a faunu naživo. Zmenila som svoj postup. Vyučovanie som začínala spevom, najmä ľudovými pesničkami. Vyučovací proces trval síce o niečo dlhšie, ale mal pre nich celoživotný význam. Niektoré piesne si moji žiaci spievajú dodnes. Som na nich hrdá, stali sa z nich lekári, dobrí remeselníci, starostovia obcí.

Mojimi postrehmi, zážitkami a skúsenosťami by sa naplnila celá kniha. Teraz píšem z jediného dôvodu: aby sa udržali malé školy a zabránilo sa ich likvidácii. Na menších školách sa učiteľ dokáže rozdať, pochopiť, vštepiť do detí nielen predpísané učivo. Malé školy majú svoje čaro a šesťročné deti nesmieme vystaviť stresom pri cestovaní. Vedzme, že ešte sú vskutku maloleté!

Tejto téme som sa v jednom zo svojich príhovorov na tejto strane už venoval. S učením na málotriedke mám iba jednoročné skúsenosti, ale myslím si, že aj bez nich možno súhlasiť s názorom našej čitateľky v tom najpodstatnejšom: nikto nie je schopný presvedčivo vykalkulovať čo len krátkodobý finančný efekt (o dlhodobom úžitku nehovoriac), aký bude mať naša spoločnosť po tom, čo zrušíme školy so štatisticky nízkym počtom žiakov. Navyše, medzi životom ľudí na vidieku, v malých obciach a osadách, a rozhodnutiami politikov v hlavnom meste sa vytvorila taká vzdialenosť, že hlas bývalej učiteľky či novinára nezvráti rozhodnutia poslancov národnej rady. Ak sa niekto z nich ozval proti, boli to predstavitelia menšinovej strany, čo, paradoxne, vyznelo i tak, že slovenských málotriednych škôl sa problém netýka.

Teraz to však spomínam najmä preto, že som sa k tejto téme dostal aj na nedávnom stretnutí matematikov, ktorí sa stali úspešnými vedcami a ako vysokoškolskí pedagógovia vychovali desiatky vynikajúcich absolventov, ktorí ich odkaz úctivo rozvíjajú. Nebolo výnimkou, skôr pravidlom, že mnohí vyrastali na vidieku a do základných škôl začali chodiť v povojnovom období, mladšie generácie síce v iných, a predsa nie najžičlivejších časoch. Zvyčajne nemali školskú vývarovňu (ako spomínal básnik Milan Rúfus), mali však v ľudových

(pokračovanie na strane 24)

V Šali sa zo všetkých stredných odborných škôl na Slovensku nachádza pravdepodobne najviac ušľachtilých koní „na ár školských pozemkov“. Práve k tejto téme sa vrátime v najbližších číslach UN. **Foto Ján SÚKUP**

Predvianočne otvorené dvere v Šali

Pred vianočnými prázdninami bolo v priestoroch Strednej odbornej školy v Šali na Štúrovej ulici znovu rušno. Vedenie školy opäť „otvorilo dvere“ pre žiakov základných škôl a ich rodičov, ako aj pre širokú verejnosť nielen v rámci šalianskeho okresu, ale aj priľahlých regiónov. Pedagógovia školy a majstri odbornej výchovy spolu so žiakmi pripravili pre návštevníkov zaujímavý program, aby im čo najpríťažlivejšie predstavili všetky študijné a učebné odbory. Všetkých privítala a základné informácie o formách štúdia podala výchovná poradkyňa školy, ktorá bola zároveň koordinátorkou celého dňa.

Následne sa slova ujali pedagógovia odborných predmetov za odbory kuchár, kaderník a čašník, servírka. Deviatakom bližšie vysvetlili, čo štúdium jednotlivých odborov zastrešuje, a previedli ich po odborných učebniach, kde ich privítali majstri odbornej výchovy a naši šikovní študenti. Záujemcovia o odbor čašník, servírka mali možnosť pozrieť si ukážky slávnostného stolovania, flambovania palaciniek i výroby miešaných nealkoholických nápojov, ktoré boli úspešne zavŕšené degustáciou. Budúci kuchári boli „prichytení“ pri výrobe vianočného pečiva a ozdobovaní. Dievčat s interesom o odbor kaderník sa šikovne ujali naše študentky a za pár minút im vyčarili slávnostné účesy.

O prípadných záujemcov o študijný odbor agropodnikanie – chov koní a jazdectvo a učebný odbor chovateľ – chov koní a jazdectvo sa postarali majstri odbornej výchovy priamo v teréne. Oboznámili ich s jednotlivými prevádzkami a kategóriami koní, ako aj s medzinárodným projektom Leonardo da Vinci, ktorý ponúka žiakom skvelé možnosti stáží v Írsku, Českej republike či Maďarsku. Naši žiaci následne predviedli hosťom ukážky parkúrového a voltížneho jazdenia s možnosťou vyskúšať si tieto disciplíny.

Počas dňa otvorených dverí sa uskutočnili aj sprievodné akcie. V rámci tvorivých dielní žiaci predvádzali zdobenie medovníčkov, vianočného pečiva a carving (ozdobné vyrezávanie z ovocia a zo zeleniny). Zaujala výstava medovníkových chalúpok z dielne našich kuchárov, medovníkového barokového štvorzáprahového koča, ktorým sa prezentovali na súťaži Top výrobok v rámci výstavy Mladý tvorca 2013 v Nitre, vydarené kresby slávnostných účesov z hodín odborného kreslenia z ceruziek kaderníčok a výstava diel našej všestrannej umelkyne Bibiany Kubatkovej, ktoré predstavovali maľby slávnych dostihových koní.

Pre hostí, ktorí merali cestu z väčších diaľok, bola pripravená aj prehliadka školského internátu, kde ich vychovávateľka a vedúci internátu oboznámili s vnútorným poriadkom internátu.

Veríme, že aj tento ročník dňa otvorených dverí v šalianskej škole bol príjemným zážitkom pre všetkých, ktorí prijali naše pozvanie, a ponúknuté možnosti štúdia ich oslovili.

Mgr. Judita SLATINOVÁ

Najlepšie školy kladú najväčšie požiadavky na svojich žiakov

Hovoríme s matematikom a informatikom prof. RNDr. Jozefom Gruskom, DrSc.

Rozhovor pripravujeme vo vianočnom čase, a tak začnime vašou bohatou zbierkou betlehemov. Stane sa, že táto záľuba vyvolá medzi niektorými kolegami, študentmi záujem o to, odkiaľ pochádza tento muž?

Moja záľuba v zbieraní betlehemov skôr vyvoláva otázky, čo ma k zbieraniu betlehemov viedlo a ako sa stalo, že zbierka má už skoro štyristo betlehemov zo šesťdesiatich troch krajín. A veľmi častá je otázka, kde betlehemy skladujeme.

Narodili ste sa pod Babou horou, jedným z bájnych slovenských vrchov. Kraj na severe Oravy vošiel do širšieho kultúrneho povedomia najmä cez prozaické dielo rabčického rodáka Mila Urbana, poéziu Hviezdoslava. Bol aj pre vás tento horský svet v detstve skôr citovou inšpiráciou, alebo pri spomienkach na školské roky by ste vedeli „rukolapne doložiť“ svoj budúci bytostný záujem o matematiku?

Rodičia boli učiteľmi v Rabčiciach. Otec predtým dva roky študoval v Prahe, ale štúdium musel ukončiť, keď mu zomrel otec. Ako učitelia, po farárovi najdôležitejšie osoby v dedine, mali najmä priekopnícku úlohu a otec, už ako skúsený svetobežník, mal aj znalosti, čo nového treba prinášať do prostredia, v ktorom pôsobili. Štúdium zememeračstva ho viedlo k obdivu matematiky, čo prenášal aj na mňa cez mnohé knihy, ktoré objednával.

Aké boli vaše stredoškolské štúdiá, ako by ste charakterizovali vtedajších profesorov matematiky, fyziky, obsah výučby týchto a ďalších prírodopisných predmetov?

Počas vojny som rok nechodil do školy. Prvé dva ročníky na gymnáziu, v Topoľčanoch a Prievidzi, boli preto pre mňa ťažké. Prvý, kto zmenil môj život, bol mladý profesor telocviku plný nadšenia Ferdinand Ďatel. A profesor matematiky Vašek, svojrázny, ale zamilovaný do matematiky, správne načasoval moju túžbu vyhrávať, čo viedlo k tomu, že na prvom ročníku Matematickej olympiády som bol v celoštátnom kole druhý. To jednak určilo moje zameranie na matematiku počas vysokoškolského štúdia a jednak mi umožnilo, napriek zlému kádrovému zázemiu, dostať sa na vysokú školu. Na osnovy matematiky a ich realizáciu profesorom Vašekom mám len tie najlepšie spomienky.

(pokračovanie rozhovoru na strane 20)

Zabíjačka prezentovala aj stredné školy

Strana 18

Základy sú u dobrých profesorov

Strana 20

Cezhranične v prospech remesla

Strany 22 a 23

Zahraničná stáž plná praktických činností

Strany 22 a 23

Bezpečnosť pri práci v školách

Strana 23

Zabíjačka prezentovala aj stredné školy

BSK

V sobotu 14. decembra 2013 sa uskutočnil druhý ročník Župnej zabíjačky. Podujatie organizuje Bratislavský samosprávny kraj (BSK) a jeho hlavnou myšlienkou je sprostredkovať návštevníkom jedinečný zážitok viažuci sa na predvianočné obdobie, ktoré je spojené so zabíjačkami a s hodmi.

Návštevníci mali možnosť ochutnať a zakúpiť si zabíjačkové špeciality, ale aj iné tradičné gastronomické a remeselné výrobky typické pre kraj. Súčasťou podujatia bol pestrý kultúrny program, ktorý dotvoril celkovú atmosféru.

Cieľom podujatia je podpora domáceho cestovného ruchu a podpora prezentácie Bratislavského kraja a jeho gastronomických a remeselných tradícií. Gastronómia a tradičná remeselná výroba je významnou súčasťou ponuky cestovného ruchu regiónu a má potenciál rásť.

K vydarenému priebehu prispeli aj stredné odborné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti BSK. Napríklad Stredná odborná škola (SOŠ) na Farského ul. v Bratislave sa prezentovala produktmi svojich žiakov – mäsiarov, cukrárov a pekárov. Žiaci pod vedením majstrov odbornej výchovy pripravili tradičné špeciality – mäsové výrobky, údeniny, guláš, medovníčky, zázvorníky, vanilkové rožky, čajové pečivo. Okrem nich predstavili svoje znalosti žiaci Hotelovej akadémie na Mikovíniho ul. v Bratislave či SOŠ vinársko-ovocinárskej z Modry.

(tm), foto archív BSK

Praktické skúsenosti študenti naberajú práve na akciách tohto typu.

Úspech na Festivale vedy a techniky

SPŠE PREŠOV

Festival vedy a techniky je jedinečná súťaž projektov mladých ľudí do 20 rokov so záujmom o vedu a techniku. Koná sa pod záštitou profesora Jána Vilčeka, nositeľa ocenenia za technologický pokrok, ktorý si tento rok prevzal z rúk amerického prezidenta Baracka Obamu. Je to významný vedec, mikrobiológ, srdečný človek a rodený Slovák, žijúci a pôsobiaci v USA. Festival vedy a techniky chce aj prostredníctvom Európskeho týždňa vedy na Slovensku ukázať, že vedy sa netreba báť a stačí ju len pochopiť. Realizáciou podujatia dávajú organizátori mladým vedcom možnosť prezentovať výsledky svojej výskumnej a pozorovateľskej práce verejnosti, diskutovať s odborníkmi z jednotlivých vedeckých a technických disciplín a v neposlednom rade je to možnosť otvoriť sa novým inšpiráciám, priateľstvám a tvorivosti.

Aj keď sa naša Stredná priemyselná škola elektrotechnická v Prešove zapája do rôznych projektov a súťaží, tejto súťaže sme sa ešte nikdy predtým nezúčastnili. Pre mňa, študenta, ktorý sa tejto problematike venuje, to však bola výzva, a tak som sa tejto novej a jedinečnej možnosti chytil. A ako sa to vlastne všetko začalo? Pred niekoľkými mesiacmi som vo svojom voľnom čase navrhol grafický koncept, ktorý po publikovaní na webe získal veľký ohlas zo strany študentov našej školy. Neustále som dostával otázky, kedy už bude aplikácia hotová a kedy ju budú môcť študenti používať. Táto odozva nenechala chladného ani môjho nového parťáka Jána Mochňaka, ktorý sa spolu so mnou pustil do programovania tejto aplikácie pre platformu iOS. Aplikácia prináša študentom stále aktuálne informácie z diania v našej škole. Študent sa prihlási pod svojím kontom a aplikácia mu zobrazí suplovanie, rozvrh hodín a zvonenia. Aplikácia dokonca odpočítava minúty do zvonenia, dáva možnosť čítať školské bleskovky, školský časopis Newsletter a možnosť prezerať si jedálny lístok, meniť stravu či odhlasovať sa.

Keďže sme s aplikáciou zožali úspech, rozhodli sme sa, že sa s ňou predstavíme na Festivale vedy a techniky, ktorý sa konal 14. – 16. novembra 2013 na pôde Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Aj napriek miernym obavám, čo nás v ďalekej Bratislave čaká, sme sa vydali na cestu do nášho hlavného mesta. Po príchode na „miesto činu" sme sa pustili do práce. Každý účastník mal svoj stánok, kde prezentoval svoju prácu. My sme si pripravili ten náš a rýchlo sme utekali na slávnostné otvorenie festivalu. Potom nasledovala prezentácia a hodnotenie projektov. Návštevníci festivalu sa zastavovali pri jednotlivých stánkoch. O náš projekt mobilnej aplikácie mali veľký záujem najmä študenti, keďže práve pre nich bol pripravený. No nezaujali sme len ich, ale o tom neskôr.

Počas festivalu sme sa mohli zúčastniť aj rôznych prednášok. Vypočuli sme si napr. príbeh človeka, ktorý pred pár rokmi vyhral postup na medzinárodnú konferenciu vedcov Intel ISEF do USA, a taktiež sme si pozreli prezentáciu v malom mobilnom planetáriu, ktoré bolo sprístupnené verejnosti.

V posledný deň festivalu sa konalo slávnostné vyhodnotenie. Osobne som sedel ako prikovaný s motýlikmi v bruchu, pretože som nesmierne túžil po tom, aby sa nám ušlo nejaké umiestnenie. A ono sa to nakoniec podarilo! Dlho nás naťahovali, ale v tesnom závere odznel názov nášho projektu a naše mená, ktoré sa ozývali celou aulou, keď sme si šli prevziať ocenenie amerických profesijných organizácií Intel Excellence in Computer Science. Je to skvelý pocit, že našu snahu neocenili iba študenti škôl, ale veľký potenciál mobilnej aplikácie si všimli aj členovia hodnotiacej komisie.

Festival vedy a techniky nám však okrem vytúženého ocenenia priniesol aj množstvo nových kamarátstiev s rôznymi účastníkmi festivalu. Rusi či Španieli, aj s nimi sme nadviazali nové medzinárodné priateľstvá. Plní nových zážitkov, skúseností a najmä s dobrým pocitom, že naša práca nevyšla nazmar, sme opúšťali stanicu hlavného mesta.

Sme veľmi radi, že sme sa našou aplikáciou dostali do povedomia verejnosti a v neposlednom rade aj takýmto spôsobom mohli prezentovať našu školu. V budúcnosti plánujeme aplikáciu rozšíriť na zvyšné najpoužívanejšie platformy Android a Windows Phone a našou víziou je dostať ju ku každému študentovi a do každej školy.

Marek DLUGOŠ, študent
(spoluautorka Mgr. Jana PAVLIŠÁKOVÁ)

V kaderníckej tvorbe vznikali účesy v štýle emo.

Mladý módny tvorca Českej republiky

SOŠ HUMENNÉ

V Jihlave sa 12. decembra konala prestížna súťaž kreativity žiakov stredných odborných škôl Mladý módny tvorca Českej republiky 2013. Prvýkrát sa jej zúčastnili aj žiaci a pedagógovia Strednej odbornej školy (SOŠ) v Humennom.

Mladí ľudia z Česka, zo Slovenska a z Nemecka mali možnosť predviesť svoje schopnosti a zručnosti vo viacerých oblastiach – kaderníctvo, kozmetika, odevná tvorba a miešanie nápojov. Naše žiačky, ktoré sa na súťaž pripravovali pod vedením majsteriek odbornej výchovy v odbore kozmetik Bc. Miroslavy Kováčovej a v odbore kaderník Bc. Petronely Kakošovej, reprezentovali školu v dekoratívnej a účesovej tvorbe.

Na ceste k úspechu museli kozmetičky okrem tvorivosti splniť množstvo nároč-

Energia a trvalo udržateľný rozvoj

SPŠS ŽILINA

V dňoch 2. – 6. decembra sa v našej Strednej priemyselnej škole stavebnej v Žiline v zrekonštruovaných priestoroch malej auly konala výstava fotografií s názvom *Energia a trvalo udržateľný rozvoj*. Záštitu nad podujatím prebral Žilinský samosprávny kraj v spolupráci s Veľvyslanectvom Francúzskej republiky pre Slovensko.

Výstava, ktorú tvorí 40 plastifikovaných plagátov doplnených textom vo francúzskom i v slovenskom jazyku, bola k dispozícii žiakom našej školy, okolitým školám i verejnosti. Autor fotografií Yan Arthus-Bertrand pútavou formou adresuje návštevníkovi tému trvalo udržateľného rozvoja s dôrazom na problematiku využívania energií a prírodných zdrojov.

Dňa 3. decembra sa ako zaujímavá sprievodná akcia výstavy konala beseda za prítomnosti pána Aldricka Berquina,

Osada Kuna domorodých indiánov na Robesonových ostrovoch v panamskom súostroví San Blas.

Vyhlásili najlepšie školy v kraji

TTSK

Na Strednej odbornej škole (SOŠ) obchodu a služieb v Trnave sa v decembri na 9. Metodickom dni Trnavského samosprávneho kraja (TTSK) zišli zástupcovia organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti TTSK.

Riaditelia škôl, kultúrnych a sociálnych inštitúcií boli oboznámení s novými výzvami z operačných programov na rok 2014, s plnením príjmov a čerpaním výdavkov za uplynulý rok a s rozpočtom kraja na rok 2014. Hlavný kontrolór TTSK Ľudovít Daučo priblížil výsledky kontrol, končiaci sa rok zhodnotila aj Tatiana Šoltésová zo sekcie hospodárskej stratégie a bližšie informácie sa prítomní dozvedeli o zavedení elektronickej schránky. V samom závere podujatia boli vyhlásené výsledky 3. ročníka súťaže Škola roka. Najlepší si prevzali ocenenia z rúk predsedu kraja.

Medzi gymnáziami sa na prvom mieste umiestnilo Športové gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským (VJM) Dunajská Streda, na druhom Športové gym-

ných kritérií. Hodnotila sa technika spracovania mejkapu, korekcia tváre, detail očí, detail pier, celkový dojem, originalita a nápaditosť, náročnosť a dodržanie pravidiel a taktiež dodržanie čistoty na pracovnom stolíku. Časový limit na líčenie bol 55 minút, ďalších 5 minút bolo vymedzených na konečnú úpravu. Našu školu reprezentovala žiačka Andrea Haburajová, ktorá obsadila konečné 3. miesto. Modelka Adriána Gubacká tvorila spoločne s účesom a kozmetikou funkčný celok, a to aj vďaka harmonicky zladenému kostýmu. Podmienkou súťaže bolo čo najviac sa priblížiť fantazijnému líčeniu na tému Cesta okolo sveta.

S náročnou úlohou zladiť všetky farby, čo najdokonalejšie vystihnúť tému a vytvoriť harmóniu sa museli popasovať i kaderníci. V silnej konkurencii zaujala porotu žiačka Martina Diničová. V účesovej tvorbe v dámskej kategórii ukázala svoje umenie počas vytvárania extravagantného výčesu z dlhých vlasov inšpirovaného rokokom. Súťaže sa zúčastnil aj Martin Beca, ktorý premenil svoju modelku v štýle emo.

Počas celej súťažnej prehliadky sa striedalo dojatie, slzy či smiech s prežívanou eufóriou. Súťažiaci získali vynikajúci priestor na prezentáciu svojej tvorivosti a spolu s ostatnými návštevníkmi načerpali mnoho nápadov a inšpirácií do ďalšej práce. Všetkým úspešným tvorcom srdečne blahoželáme a tešíme sa na ďalší ročník súťaže.

RNDr. Oľga SKYSĽAKOVÁ,
riaditeľka SOŠ Humenné
Foto Libor PLÍHAL

francúzskeho profesora žilinského bilingválneho gymnázia, so žiakmi našej školy. Pán Berquin najskôr poukázal na aktuálnosť danej problematiky v súvislosti so zvyšovaním energetických potrieb stále rastúcej populácie sveta a rozvíjajúceho sa priemyslu. Upozornil, že je čoraz potrebnejšie bezodkladne nachádzať a využívať alternatívne zdroje energie v rámci konceptu trvalo udržateľného rozvoja. Tradičné fosílne zdroje – uhlie a ropa – sú neobnoviteľné a taktiež majú nemalý dopad na životné prostredie (vodu, pôdu i ovzdušie) a zdravotný stav každého z nás. Nukleárna energia má zas široké možnosti využitia, ale vždy so sebou bude prinášať riziká. Preto pán Berquin vidí budúcnosť v širšom využívaní sily Slnka, vetra, oceánov a hlbín Zeme. Zdôraznil, že môžeme pokračovať v rozvíjaní sa a zároveň zachovať harmóniu ekosystému našej planéty, len musíme byť zodpovední a hľadať riešenia, ktoré nie sú vhodné len pre súčasnosť. Už dnes sa musíme správať zodpovedne aj voči budúcim generáciám.

Žiakov počas následnej besedy zaujímala najmä rôznosť prístupov Francúzska a Slovenska k problematike obnoviteľných/alternatívnych zdrojov energie, trvalo udržateľného rozvoja a ďalších zdrojov energie. Po týchto vážnych globálnych témach sa diskutovalo voľnejšie o kultúre krajín a ich prírodných krásach.

Mgr. Maroš BOLO,
koordinátor environmentálnej výchovy
Foto Yan ARTHUS-BERTRAND

názium Jozefa Herdu Trnava a na treťom Gymnázium Jána Hollého z toho istého mesta. Diplomy za aktívnu účasť si prevzali zástupcovia Gymnázia Pierra de Coubertin Piešťany, Gymnázia Jána Baltazára Magina Vrbové, Gymnázia Ladislava Novomeského Senica a Gymnázia F. V. Sasinka Skalica.

Medzi strednými odbornými školami bola najúspešnejšia Hotelová akadémia Ľ. Wintera Piešťany, za ňou skončila SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Trnava a SOŠ Senica. Diplomy za aktívnu účasť putovali do SOŠ rozvoja vidieka s VJM D. Streda, SOŠ Hlohovec, SOŠ záhradníckej Piešťany, SPŠ elektrotechnickej Piešťany a Strednej zdravotníckej školy Skalica. **(tm)**

Čižmárstvo

REMESLÁ

Čižmárske remeslo vzniklo a od ševcovstva sa oddelilo na konci 16. storočia najmä v maďarskom prostredí a zakrátko sa nebývalo rozšírilo aj v mestách a na území slovenských stolíc. Čižmy si získali veľkú obľubu nielen medzi aristokraciou, zemianstvom a meštianstvom, ale aj v širokých ľudových vrstvách. Jednoduchá obuv s vysokými sárami z lacnej čiernej kože – nazývaná hovorovo štíble – sa však nepovažovala za pravé čižmy, už aj preto, lebo ju naďalej šili ševci.

Čižmári vyrábali až po kolená siahajúce čižmy rôznych modelov zo zafarbenej, spravidla červenej a žltohnedej teľacej kože, ktorá sa nazývala karmazín alebo satián, a ozdobovali ich ostrohami alebo inými okrasami. Prepychovosť čižiem zvýrazňovali sáry, bohato prešívané či podšívané drahšou kožou alebo tureckým hodvábom. Na rozdiel od ševcov, ktorí podošvy prešívali pomocou šidla dratvou, čižmári pripevňovali podošvy kovovými klincami alebo drevenými cvočkami.

Jedným z najstarších štatútov čižmárskeho remesla v rámci celého Uhorska je štatút bratislavského cechu čižmárov z roku 1602. Poukazuje na to aj zdanlivý detail, že čižmári sa ešte po latinsky neoznačovali pomenovaním *cothurnarii*, ako to bolo neskôr, ale iba opisom v podobe *magistri artis sutoriae Hungaricorum, vulgo csizmazia*, čiže majstri remesla uhorských obuvníkov, ľudovo nazývaní čižmári.

Listovanie v štatúte

Štatút z roku 1602 má 22 bodov a obsahuje zväčša také ustanovenia, ktoré boli obvyklé aj v iných cechoch. Novoprijatý majster musel pohostiť ostatných majstrov a zaplatiť do cechovej pokladnice 16 uhorských zlatých. Ak chcel niekto z iného mestečka alebo dediny vstúpiť do cechu, musel si predtým vyrovnať všetky podlžnosti v mieste svojho dovtedajšieho bydliska. Ten, kto si zobral za manželku vdovu po majstrovi, platil pri prijatí do cechu 8 zlatých, synovia majstrov boli od tohto poplatku, ako aj od zvyčajnej povinnosti pohostenia oslobodení. Žiaden majster nemohol mať viac ako dvoch učňov a tovarišov. Dĺžka učenia bola stanovená na štyri roky, ale učeň v poslednom roku dostával týždenne 10 denárov. Po vyučení mal tovariš absolvovať trojročnú vandrovku. Majstrom sa pod pokutou zakazovalo vyplácať tovarišom viac než 32 denárov za týždeň. Preberanie si učňov a tovarišov medzi majstrami bolo zakázané. Kto to nedodržal, zaplatil pokutu 4 zlaté. Tovariši vyučení u takých majstrov, ktorí neboli členmi cechov, čiže u fušerov, nemohli byť prijatí do cechu. Kto kupoval kožu dovezenú do mesta bez toho, aby o tom upovedomil ostatných, mal byť potrestaný pokutou 4 zlaté. V cechu, ale ani v meste nemalo byť viac ako päť čižmárskych majstrov, každoročne jedného z nich volili za cechmajstra.

Počet majstrov však narastal, takže o polstoročie neskôr ich v Bratislave bolo deväť a roku 1696 jedenásť. Rovnaký počet čižmárov, teda jedenásť, pôsobil vtedy aj v Košiciach a Kremnici. Je pritom povšimnutiahodné, že viac ako dve desiatky čižmárskych majstrov boli roku 1696 v Banskej Bystrici a Komárne, pomerne veľa ich pracovalo napríklad aj v Modre – 20, Rožňave – 19, Pezinku – 18, Jelšave – 17, ba presne 10 ich vtedy bolo aj v poddanskom mestečku Oslanoch.

Dopyt po čižmách sa od konca 18. storočia neustále zvyšoval, takže na začiatku 19. storočia boli čižmári najpočetnejšími remeselníkmi v celom Uhorsku. Podľa štatistiky z roku 1828 bolo napríklad v Komárne 96, v Brezne 78, v Leviciach 72, v Košiciach

Zvolávacia tabuľka bratislavských čižmárov z roku 1730 (majetok Múzea mesta Bratislavy).

Podľa výkazu z roku 1782 bratislavskí čižmári pri výrobe čižiem spracovali za rok niekoľko stoviek balov tureckého hodvábu a tureckého saténu, 225 kusov volskej kože na podrážky, 188 kusov kravskej a 220 kusov teľacej kože.

a Lučenci po 60, v Kysuckom Novom Meste 57, v Bratislave 56, v Nových Zámkoch 47, v Rožňave 46, v Kežmarku a Banskej Štiavnici po 45 čižmárskych majstrov.

Doc. PhDr. Vladimír SEGEŠ, PhD.

Vianočné inšpirácie 2013

SOŠPaSV KOŠICE

Sedemnásteho decembra sa v našej Strednej odbornej škole (SOŠ) poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice uskutočnil štvrtý ročník súťaže v aranžovaní Vianočné inšpirácie. Zúčastnili sa jej 29 súťažiaci z ôsmich škôl z celého Slovenska.

Celkovo pracovalo deväť družstiev na troch súťažných úlohách na témy: *Vianočný svietnik*, *Vianočná dekorácia na stôl* a *Tajná úloha*.

Súťažné práce hodnotila odborná porota, ktorej predsedal Jaroslav Bryndzák (Kvety Victor Košice) a členmi boli Mária Szaszáková (TOMI centrum), Matúš Danko (kvetinárstvo Zoya) a Blažena Číkošová (riaditeľka školy). **(soške)**

Súťažné práce sú z roka na rok kvalitnejšie.

Konečné výsledky súťaže

Cena pre najlepšieho jednotlivca

Vanesa Mikolajová
SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice

Vianočný svietnik

1. Vanesa Mikolajová
SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice
2. Jaroslava Lenčéšová
SOŠ záhradnícka Gustáva Čejku Malinovo
3. Miriam Bučková
SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Žilina

Vianočná dekorácia na stôl

1. Vanesa Mikolajová
SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice
2. Tímea Susík
SOŠ Kravany nad Dunajom
3. Michaela Vašková
SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice
Adriana Oršulová
SOŠ obchodu a služieb Prievidza

Tajná úloha

1. Agnesa Schuberthová
SOŠ záhradnícka Gustáva Čejku Malinovo
2. Gabriel Kočiš
SOŠ obchodu a služieb Prešov
3. Tímea Susík
SOŠ Kravany nad Dunajom

Družstvá

1. SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice
2. SOŠ záhradnícka Gustáva Čejku Malinovo
3. SOŠ Kravany nad Dunajom

Cena Slovenskej živnostenskej komory za najkreatívnejšiu prácu

Gabriel Kočiš
SOŠ obchodu a služieb Prešov

Cena pre najlepšiu súťažiacu mimo aranžérskeho odboru

Michaela Iskrová
SOŠ, Pod Bánošom, Banská Bystrica

Cena riaditeľky školy

Katarína Škorvagová
SOŠ Želovce

Roadshow Moderný učiteľ

SPŠS HURBANOVO

Roadshow Moderný učiteľ, jedno z najväčších podujatí pre učiteľov na Slovensku, malo zastávku v Hurbanove. Zámerom podujatia bolo motivovať učiteľov a podporovať vzájomné zdieľanie nových metód a aktivít, ktoré im pomáhajú lepšie vzdelávať žiakov.

Podujatie pripravila nezisková organizácia Indícia v spolupráci s Nadáciou Orange a Klubom moderných učiteľov (KMU) pri Strednej priemyselnej škole (SPŠ) stavebnej v Hurbanove. Pre učiteľov a riaditeľov škôl bol zostavený zaujímavý odborný program plný noviniek a inšpirácie. Na roadshow si prišli na svoje jednak učitelia prvého stupňa základných škôl, ktorí sa dozvedeli viac o novom písme Comenia Script a mali možnosť spoznať tajomstvá Hejného matematiky. Pre učiteľov všetkých vzdelávacích stupňov boli určené napr. príspevky o význame hodnotenia žiakov, o rizikách kyberšikanovania v školách či o dôležitosti kvalitnej spolupráce škôl a rodičov.

Priestor dostali aj zaujímavé aktivity miestnych učiteľov, ktorí prezentovali svoju kvalitnú prácu, čím zviditeľnili svoju školu.

V Hurbanove predniesli svoje príspevky PaedDr. Ľubica Steinerová zo Základnej školy (ZŠ) v Podhájskej, ktorá predstavila systém písmenkových kociek, Mgr. Nataša Ďurišová zo ZŠ na Nám. Konkolyho-Thegeho Hurbanovo, ktorá prezentovala, ako možno využiť prvky drámy vo vyučovaní anglického jazyka. Za stredné školy vystúpila Ing. Adriana Eleková z SPŠ stavebnej v Hurbanove, ktorá prezentovala ukážku dobrej praxe – využitie Facebooku ako výučbového nástroja v odborných predmetoch.

PaedDr. Marta KLUVANCOVÁ,
vedúca KMU v Hurbanove

Najlepšie školy kladú najväčšie požiadavky...

ROZHOVOR

(dokončenie rozhovoru zo strany 17)

Bol veľmi náročný, ale aj férový a ľudský. Pri tej príležitosti by som rád poznamenal, že tie najlepšie školy, a to každého druhu, sa nevyznačujú najmä tým, že majú najlepších učiteľov, ale že kladú najväčšie požiadavky na žiakov alebo študentov.

„Už ako študent na vysokej škole som sa dozvedel, že špičkoví matematici vo Francúzsku a v Sovietskom zväze sa intenzívne venovali tvorbe učebníc aj pre stredné školy. Aj dnes napríklad vo Francúzsku špičkoví vedci v informatike sú za novým programom výučby informatiky pre stredné školy. S modernizáciou výučby, osnov a učebníc by malo ísť ruka v ruke doškoľovanie a preškoľovanie učiteľov. Veľkým problémom, podľa mňa, je súčasná snaha tzv. moderných pedagógov, aby sa znižovali nároky na študentov. Ak sa v tom bude pokračovať, ázijské krajiny nás rýchlo predbehnú, a to skoro vo všetkom.“

Pred pätnástimi rokmi ste sa stali čestným členom Jednoty slovenských matematikov a fyzikov. Jej dlhoročné dejiny ponúkajú mnohé príklady aktívnej účasti aj pedagógov stredných odborných škôl, ktorí podnecovali záujem svojich študentov a mnohých starostlivo viedli k maturitným skúškam ako vstupnej stanici na štúdium vyššej matematiky. Boli ste jedným z „priamych účastníkov“ takejto prípravy. Kedy ste začali vedome myslieť na to, že aj vaším poslaním by mohlo, malo byť učiť mladších?

Úspech na Matematickej olympiáde zmenil už aj môj gymnaziálny život a dosť často som zastupoval profesorov a prednášal svojim spolužiakom. Vzťah k učiteľstvu som tiež zdedil, tak po rodičoch, ako aj po tete, u ktorej som roky býval, čím sa snažila pomôcť mojim rodičom.

Na vysokej škole som od druhého ročníka viedol cvičenia z matematiky, najmä na technike. To všetko viedlo k tomu, že mojím hlavným želaním bolo ostať po skončení štúdia matematiky na fakulte ako asistent. V dôsledku zlého kádrového zázemia sa mi to však nepodarilo. Boli to ťažké časy a taký osud ma neprekvapil. Niektorí spolužiaci dopadli horšie, dovolili im ukončiť štúdium až po rokoch. Táto smola sa však ukázala pre mňa šťastím, lebo som sa dostal do Laboratória mechanizácie a automatizácie Slovenskej akadémie vied, z ktorého neskôr vznikol Ústav technickej kybernetiky. Tam som sa ako prvý na Slovensku dostal najprv k analógovým a potom k číslicovým počítačom. Prirodzeným dôsledkom bolo, že som sa stal priekopníkom počítačov a programovania a začal som na túto tému prednášať na vysokých školách aj cez Jednotu československých matematikov a fyzikov.

Pri vašej nedávnej osemdesiatke ste sa stretli s viacerými spolužiakmi z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, kde absolvovalo veľa významných matematikov, prírodovedcov. Ich menoslov by bol pomerne dlhý, pomenujte, prosím, aspoň to, čo bolo, zostáva pre vašu generáciu charakteristické v oblasti vedeckého, univerzitného skúmania, pôsobenia.

Moje vysokoškolské štúdium matematiky prebiehalo v príjemnej a nestresovej atmosfére. Boli sme silný kolektív a veľa sme sa naučili aj jeden od druhého. Učitelia, najmä profesor Milan Kolibiar, nás brali od začiatku skoro ako kolegov. To sa nám „veľmi rátalo“, snažili sme sa to odplatiť snahou. Už od druhého ročníka sme začali chodiť na vedecké semináre. Viacerí z mojich spolužiakov, všetci sme okolo osemdesiatky, majú stále významné postavenie v slovenskej matematike alebo fyzike.

Významným osobnostiam Slovenska venujeme podstatne menšiu pozornosť, než boli ich skutky. Myslím si, že väčšmi než to, že by si od nás „zaslúžili“ viac, by nás malo trápiť, že takouto ľahostajnosťou ukracujeme predovšetkým seba samých.

Je hlbokou pravdou, že na Slovensku ešte stále nevieme nielen plne podporovať tých, čo majú šancu osobnosťami sa stať, ale ani vážiť si tých, čo sa osobnosťami stali. Napríklad tak, ako to dokážu Česi a najmä Maďari. Ja som vyrastal v časoch, ktoré vzniku osobností a ich preniknutiu do sveta mimoriadne nepriali. Byť osobnosťou sa nielenže nenosilo, ale bolo to nebezpečné. Spomínam si, že dokonca môj strýko, ktorý bol veľký fešák, sa snažil už aj obliekať čo najnenápadnejšie.

Ako by ste povedzme z pozície prírodovedca charakterizovali slovenské osobnosti, ktoré mali na vás bezprostredne či z nadčasového hľadiska nenahraditeľný vplyv?

Prof. RNDr. Jozef Gruska, DrSc.

Ako som sa už zmienil, počas štúdia mali na mňa veľký vplyv stredoškolskí učitelia, ktorí s ním požívali príslušnú úctu. Z vysokej školy popri profesorovi Kolibiarovi najviac na mňa pôsobil profesor Marko Švec, ktorý sa nezlomil za žiadnych okolností. Od roku 1968, v dôsledku môjho častého pôsobenia v zahraničí, na mňa najviac vplývali tamojšie osobnosti, priatelia a známi. Hodne som sa od nich naučil, viacerí mi otvorili dvere do vedenia medzinárodnej vedy. Bez nich by som ťažko bol tým, čím som.

V roku, ktorý sa v našej spoločnosti všeobecne označuje za jednoznačne prelomový, ste pracovali v Ústave technickej kybernetiky Slovenskej akadémie vied. Aká bola klíma, aké boli podmienky na výskum v rokoch „pred“ a ako ony podnecovali, alebo brzdili osobnú kariéru vedca?

Ústav technickej kybernetiky mal zelenú a s podmienkami sme boli spokojní. Chýbala možnosť zahraničných kontaktov, ale to platilo pre celú spoločnosť. Zakladajúci vedúci ústavu akademik prof. Ján Gonda odhadol správne a dokázal presadiť potrebu výskumu v automatizácii a vo výpočtovej technike.

Pri vašej pedagogickej činnosti sa spomína predovšetkým pôsobenie na brnianskej univerzite. Začínali ste však v Bratislave, v tomto meste ste natrvalo usadený, stojí vám za to, aby ste sa „unúvali“ dochádzaním? Čo zásadne vplýva na profesorov výber katedry v jeho zrelom veku?

V rokoch 1985 – 1990 som opäť pôsobil v Ústave technickej kybernetiky, stalo sa však z neho otrasné pracovisko. Prešiel som preto do výpočtového strediska akadémie a v rokoch 1990 – 1993 som pôsobil na Univerzite v Hamburgu, kde som mal vynikajúce podmienky a zaviedol nový prístup k výučbe základov teoretickej informatiky. Po návrate do Bratislavy som sa preto pokúšal využiť moje skúsenosti na Fakulte matematiky a fyziky Univerzity Komenského, ale dekan mi rovno povedal, že mi môže dať 99-percentný, ale nie stopercentný úväzok, lebo by som mohol získať na fakulte vplyv. Pochopil som, že vtedajší „krstní otcovia“ fakulty sa ma boja. A keď moje podmienky v ústave akadémie začali byť neakceptovateľné a z Brna prišla ponuka od profesora Jiřího Zlatušku, vtedajšieho dekana a neskoršieho rektora, videl som to ako jedinú akceptovateľnú možnosť. Pri prechode do Brna hrala dôležitú úlohu aj skutočnosť, že s mnohými tamojšími učiteľmi som mal mnohoročnú spoluprácu a priateľské kontakty. Bez podmienok, ktoré som dostal v Brne, by som nebol mohol urobiť ani percento z toho, čo som tam dosiahol počas svojho 17-ročného pôsobenia.

Vo vznešenejšej polohe by sme vás mohli označiť za jedného z významných slovenských poslov v našej dosť rozporuplnej prítomnosti. Médiá vytrvalo informujú o každom pohybe športovcov, a tak nemá zmysel porovnávať ich popularitu s tichou pracovitosťou našich vzdelancov. Skôr sa môžu dočkať výčitiek za to, že vzdelanie získali doma a úžitok z nich majú najmä v zahraničí. Čo ste dostali na Slovensku a o aké vaše podnety, poznania zo sveta má Slovensko záujem v súčasnosti?

O nejakom významnejšom záujme sotva môže byt reč. Na druhej strane moje pôsobenie v Brne a v zahraničí plne vyčerpáva môj potenciál. V Brne veľa učím, roky som viedol dva hlavné výskumné projekty, dva

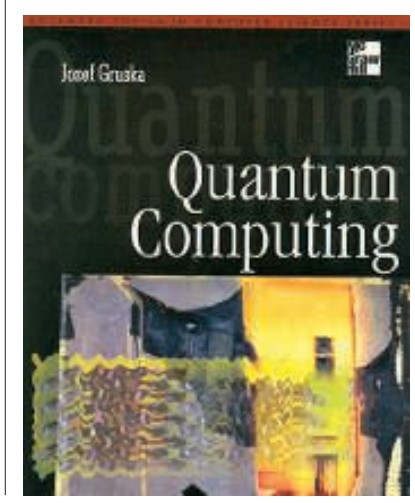

VIZITKA

Prof. RNDr. Jozef Gruska, DrSc., sa narodil 11. decembra 1933 v obci Rabčiciach. Študoval matematiku na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Pracoval v Laboratóriu mechanizácie a automatizácie Slovenskej akadémie vied (SAV), z ktorého neskôr vznikol Ústav technickej kybernetiky SAV. Pôsobil viac ako 16 rokov na viacerých univerzitách v Európe i na iných kontinentoch, najdlhšie na Univerzite v Hamburgu. Sedemnásť rokov prednáša na Fakulte informatiky Masarykovej univerzity v Brne. Nosnou témou jeho vedeckého skúmania je hľadanie koreňov a podnetov na nové vnímanie informatiky. V kvantovej informatike skúma vzťahy medzi informatikou, matematikou a fyzikou. Za jednu z najaktuálnejších tém v oblasti vedy a techniky považuje spracovanie a prenos, ako aj bezpečnosť kvantovej informácie. V tejto oblasti roku 2001 založil a odvtedy vedie každoročnú veľkú konferenciu, ktorá sa striedavo koná v Japonsku, Číne, Kórei a Indii. Je autorom viacerých vedeckých monografií a štúdií. Medzi najvýznamnejšie patrí dielo *Foundations of Computing* (*Základy výpočtovej techniky*), jeho *Quantum computing* vyšlo v anglickom jazyku i v preklade do japončiny. Za pedagogickú a vedeckú činnosť v oblasti informatiky získal viaceré domáce aj medzinárodné uznania.

Základy sú u dobrých profesorov

ZDENKA RIEČANOVÁ

Jozefovi Gruskovi blahoželala k osemdesiatke aj jeho vysokoškolská spolužiačka prof. RNDr. Zdenka Riečanová, DrSc. Rodáčka z Komjatíc patrí medzi popredné, medzinárodne uznávané osobnosti v oblasti kvantových štruktúr. Úctyhodných päťdesiat rokov prednášala na Fakulte elektrotechniky Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, teraz sa šiesty rok venuje iba vede. „Bola to jedna z najlepších fakúlt. A ja som bola z tých, ktorá verila, že mojich študentov matematiku naučím. Naši absolventi mohli spokojne ísť prednášať aj na matematicko-fyzikálnu fakultu a nestratili by sa tam,“ hovorí.

„Chodila som na reálne gymnázium, tam bola vysoká úroveň, naši profesori mali z prírodných vied doktoráty. Okrem toho boli aj dobrí pedagógovia. O Gruskovi som vedela, skôr ako som ho spoznala osobne,“ spomína. „Ako stredoškolák bol úspešný riešiteľ Matematickej olympiády, a keďže som sa súťaží zúčastňovala aj ja, bola som na neho zvedavá. Stretli sme sa na vysokej škole, kde sme boli celé štúdium v jednom krúžku. Povedala by som, bol trochu rebel, ale v žiadnom smere nepodrazil, ako kamarát bol stopercentný. Mali sme na štúdiách obrovské šťastie. Učila nás vtedajšia slovenská matematická špička. Jur Hronec, Milan Kolibiar, Ladislav Mišík, Tibor Šalát, Michal Greguš. Jeden lepší ako druhý. Z Brna chodil obetavo prof. Otakar Borůvka, učili nás aj českí učitelia Jan Srb a Milič Sypták.“

V tomto ročníku (začínali roku 1953, končili v 1958.) študovali výnimočné talenty. Viacerí sú profesori na univerzitách, pracujú vedecky. Prof. Riečanová spomenula Pavla Brunovského, jedného zo zakladateľov finančnej matematiky na Slovensku, Viliama Chvála, Arnolda Dávida, Jozefa Moravčíka, Bela Riečana. „Samozrejme, boli aj vtedy slabší študenti, ale úroveň väčšej časti ročníka bola vysoká. Bolo celkom prirodzené, že sa učíte navyše povinného základu. Celé hodiny sme presedeli v študovniach, aby sme sa zoznámili s tým, čo nebolo v študijných plánoch. S tým sa dnes nestretnete. Proste už nie je taká rivalita. Ba v tej mase vysokoškolákov vás môže niekto pokladať aj za trochu ‚streleného‘, že chodíte na každú prednášku,“ poznamenala.

Spýtal som sa jej: V čom je matematika trvalo lákavá? „Keď má študent matematiku ako samostatnú špecializáciu, je vychovávaný predovšetkým na vedeckú prácu. A tam je stále dosť peknej a užitočnej roboty. Ak na matematiku máte, nemusíte sa ju úmorne učiť, stačí vám rozmýšľať. A ak na to nemáte, môžete sa učiť, a rozmýšľať sa nenaučíte. Je to svojrázne, ale o to lákavejšie. Matematika je odbor, v ktorom buď viete, alebo sa ho nikdy nenaučíte tak, aby ste v ňom dosiahli vynikajúce výsledky. V tom príroda nie je príliš spravodlivá, ale vyrovnáva to tým, že iným dá do vienka niečo iné.“

Priateľské rozhovory jubilanta Jozefa Grusku (vpravo), tentoraz s bratom Viliamom a ekonómom prof. Ing. Antonínom Klasom, PhD.

Uplatnenie vo svete je chválou

VLADIMÍR BUŽEK

Teoretický fyzik prof. RNDr. Vladimír Bužek, DrSc., pôsobí v oblasti teórie kvantovej informácie, kvantovej optiky a kvantovej teórie merania. Je vedúcim Centra pre výskum kvantovej informácie Fyzikálneho ústavu SAV, ako hosťujúci profesor prednáša na viacerých svetových univerzitách. Na stretnutie s Jozefom Gruskom spomína lapidárne: „Zoznámili sme sa tak, že zaklopal na moje dvere roku 1998, keď pripravoval svoju knihu o kvantovom počítaní. Potreboval konzultovať otázky fyziky, a keďže je informatik, nie fyzik, vyhľadal ma. Ja som v tejto oblasti robil už desať rokov. Odvtedy sme v úzkom kontakte. Zlanáril ma prednášať na univerzitu do Brna, kde teraz prednášajú aj moji študenti, ktorí sú už docenti. Vtedy vznikla aj úzka spolupráca s tamojšou katedrou a naším centrom pre informácie."

Ak slovenský vedec dlhodobo pôsobí v zahraničí a získa tam uznanie a významné postavenie, nevyvoláva to medzi jeho kolegami doma prehnane žičlivé chvály. Spýtal som sa prof. Bužeka, aký je pre Slovensko spätný osobný, poprípade spoločenský úžitok z pôsobenia našich vedcov vo svete. S uznaním sa vyjadril o niektorých absolventoch, ktorí po skončení univerzity na Slovensku pokračovali doktorandským štúdiom v zahraničí. „Čo dá následne Slovensku, ak tam ostane a urobí úspešnú kariéru?" zopakoval všeobecnú otázku. „Z bezprostredného pohľadu to môžeme vnímať ako zlyhanie. Zo širšieho pohľadu to na veci nič podstatné nemení. Človek je šikovný, čo znamená, že náš systém vzdelávania nie je až taký márny. A udržiava vzťahy s tým, čo je tu u nás. A práve tieto vzťahy, ktoré sa nedajú získať príkazom, administratívnym opatrením, môžu byť pre nás neraz nenahraditeľné. Ak sa budujú roky, desaťročia a sú späté, v istý moment môžu byť významne dôležité pri budovaní zmeny, vytvorení niečoho nového. Teda vnímam to ako celkom prirodzené. I nádherné, že môžu odísť, cestovať, spoznávať a kedykoľvek sa vrátiť. Napokon, ten prúd smeruje aj naspäť. Máme u nás študentov z celého sveta, z Južnej Ameriky, z Kórey, Japonska. Samozrejme, zväčša tu nezostávajú, a vôbec nie v takom množstve, ako naši ostávajú vo svete."

„Moje zasnúbenie sa s informatickou vedou, hybnou silou budúcnosti, sprostredkovalo dotyky s mnohými kultúrami. Bolo počiatočným impulzom aj na to, že som si zvolil mystérium betlehemského príbehu ako prizmu, cez ktorú sa dajú vyjadriť charakteristické a jedinečné prejavy kultúry a krajiny, z ktorej tvorca betlehemu pochádza a cez ktoré krajina a kultúra ostávajú stále s nami, aj keď sa od nich vzdialime."

hlavné projekty pre doktorandov, trinásť rokov som bol členom Vedeckej rady Masarykovej univerzity a veľa rokov v iných celoštátnych orgánoch. Mám na starosti aj celkové doktorandské štúdium. V zahraničí som aktívne pôsobil v Academia Europaea a po napísaní knihy *Quantum computing* som intenzívne pôsobil v ázijských krajinách. Na môj podnet bola roku 2001 založená veľká ázijská konferencia v oblasti kvantového spracovania informácie, ktorá sa koná každý rok striedavo v Japonsku, Kórei, Číne a Indii. Túto konferenciu vediem od jej začiatku. Teraz ako predseda jej riadiaceho výboru, ktorý konferenciu „vlastní". Niečo také v dôležitej výskumnej oblasti sa vedcovi z Európy dosiaľ sotva podarilo.

Vaše nosné vedecké diela vychádzajú v zahraničí, ocenenia za ne, za vedeckú a pedagogickú prácu ste dostali i na Slovensku či v susednej Morave. Aká je vaša spolupráca so slovenskými vedcami pôsobiacimi v našich inštitúciách, aká je vaša osobná účasť pri nadväzovaní či sprostredkovávaní ich kontaktov so svetom?

Spolupracujeme s kvantovou skupinou na fyzike v Slovenskej akadémii vied, ktorú založil profesor Vladimír Bužek, najmä cez ich angažovanie sa u nás vo výskume a výchove.

Ak by sme zakreslili všetky miesta vašich pracovných pobytov v zahraničí, mali by sme sa čo poučiť zo zemepisu. Na viacerých univerzitách na európskom a severoamerickom kontinente ste pôsobili niekoľko semestrov či rokov. Čo nenahraditeľné priniesli tieto skúsenosti vám, čo by mohlo byť z toho užitočné pre našu širšiu občiansku komunitu?

Na popredných univerzitách v zahraničí, najmä v Európe, Severnej Amerike a Ázii, som pôsobil vyše šestnásť rokov. Bol som tiež členom vrcholných orgánov významných medzinárodných vedeckých inštitúcií v oblasti informatiky (šesť rokov vedúci najvýznamnejšej celosvetovej komisie pre teoretickú informatiku), členom Council Academia Europaea. Prirodzene, že som nazbieral množstvo skúseností. Tie sa snažím pretaviť do rozpracovania novej vízie informatiky. Od minulého semestra mám aj celosemestrálnu prednášku *Future and challenges of informatics*. S prenášaním skúseností je to však zložitejšie. Cieľom ministerstiev školstva je ísť s dobou, ale na úrovni univerzít, fakúlt a katedier je situácia už iná. Dominujú lokálne záujmy učiteľov a dôležité je najmä nevíriť stojaté vody. To je na štátnych univerzitách na celom svete. Akademická komunita sama osebe má biednu schopnosť riadiť sa tak, aby plne slúžila celospoločenským záujmom.

Pri oslavách svojho životného jubilea ste mladším odkázali, že rád prídete na ich osemdesiatku. Aké neodkladné pracovné povinnosti vás čakajú v otvárajúcom sa roku, aké máte dlhodobejšie plány?

Nepovedal som to len ako žart. Už sa asi narodili ľudia, ktorí budú žiť tak dlho, že budú môcť prísť na osemdesiatku všetkým mladším, ktorí budú na ich osemdesiatke. Mojím veľkým cieľom je presadzovať novú víziu informatiky. Okrem toho pracujem na konferencii, ktorá sa má uskutočniť roku 2014 v Kjóte, a na ďalšej, roku 2015 v Soule...

Učiteľmi boli vaši rodičia, vaša manželka Viera prednáša na Chemickotechnologickej fakulte STU, na pedagogickú dráhu sa popri svojej rozmernej činnosti v oblasti umenia, kultúry či osvety v jej hodnotovo pôvodnom zmysle dal aj váš brat Viliam Gruska. Pri tomto vymenúvaní sa samočinne natíska pripomenutie, že pri vašom rodinnom učiteľskom kozube sa pravdepodobne dobre cítili aj vaše deti. Viedli ste ich vedome k tomu, aby sa aj oni stali vysokoškolskými pedagógmi?

Deti sme k učiteľstvu neviedli cieľavedome. Skôr k výskumu. Za socializmu učiteľstvo ani nebolo povolaním, kde učiteľ mohol prejavovať svoju osobnosť a bol za svoju pracú vážený. Musel často učiť to, čomu sám neveril. Myslím si, že sme mali značný vplyv na deti nepriamo, najmä cez moje kontakty so zahraničím. A dosť často sme mali hostí zo zahraničia a na tému vedy sa doma veľa hovorilo.

Aké vlastnosti by mali mať, ako by popri svojich základných povinnostiach v škole mali konať súčasní učitelia bez ohľadu na to, či pôsobia na základnej škole, alebo na univerzite medzinárodného charakteru?

Mali by mať radi svoju vysokohodnotnú prácu, ale súčasne aj pocit, že spoločnosť si ich prácu váži a primerane ju oceňuje. Vysokoškolskí učitelia sú často veľmi preťažení. Mali by veľa a dobre učiť, čo je dnes oveľa náročnejšie ako voľakedy, pretože dobrí študenti sa cez internet ľahko dostavajú k najnovším výsledkom. Moje prednášky musím napríklad každý rok modernizovať. Mali by robiť výskum na špičkovej úrovni, často pri biednych službách, a mali by byť aktívni na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Bývalo dobrý zvykom, že viacerí vysokoškolskí pedagógovia i vedci mali na zreteli odbornú či metodickú pomoc pedagógom a žiakom pri výučbe na stredných školách. Mysleli ste na nich aj vy?

Roku 1976 som vytvoril prvé osnovy informatiky pre gymnáziá a nasledujúci rok s mojím vysokoškolským spolužiakom Milošom Franekom, ktorý roky učil na Gymnáziu v Prievidzi, prvú modernú učebnicu informatiky. Neskôr som vydal učebnicu informatiky, presnejšie algoritmizácie či programovania, a zbierku príkladov pre stredné školy.

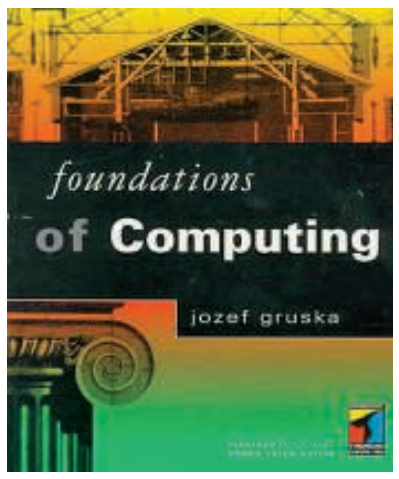

Aké postavenie, poslanie má klasická učebnica pri súčasných informačných technológiách, čo popri nej nevyhnutne potrebujú učitelia pri výučbe matematiky, informatiky, prírodovedných predmetov?

Už ako študent na vysokej škole som sa dozvedel, že špičkoví matematici vo Francúzsku a v Sovietskom zväze sa intenzívne venovali tvorbe učebníc aj pre stredné školy. Aj dnes napríklad vo Francúzsku špičkoví vedci v informatike sú za novým programom výučby informatiky pre stredne školy. To som vždy mal na pamäti a snažil som sa podľa toho riadiť. Otázka kvalitných učebníc je zložitá. S modernizáciou výučby, osnov a učebníc by malo ísť ruka v ruke doškoľovanie a preškoľovanie učiteľov. Veľkým problémom, podľa mňa, je súčasná snaha tzv. moderných pedagógov, aby sa znižovali nároky na študentov. Ak sa v tom bude pokračovať, ázijské krajiny nás rýchlo predbehnú, a to skoro vo všetkom.

Začali sme vo vašom oravskom kraji. Ako sa naň pozerá skúsený, vo svete rozhľadený muž?

Orava bola krajom biednych. Dnes je tam ohromné množstvo nových domov, a keď sa berie do úvahy cena toho, najmä nehnuteľností, čo ľudia vlastnia, tak tej chudoby nie je až tak veľa, hoci neraz za cenu, že sa stále chodí za prácou ďaleko. Aj kultúrne sa Orava zmáha a nedávna snaha rozpracovať histórie jednotlivých dedín významne prispieva k rastu sebavedomia. A internet je rovnako rýchly pre Oravcov ako pre Bratislavčanov.

Ako si teda reálne nažívame na našom milovanom Slovensku?

Často čítame v médiách od žurnalistov, ja im hovorím pseudointelektuáli, aké máme hrozné zdravotníctvo, školstvo, súdnictvo. To však vychádza z pier tých, ktorí sa živia šírením negatívnych pohľadov na svet a neuvedomujú si, že viac ako 99 percent ľudí na Zemi by si „oblizovalo prsty", keby mali zdravotníctvo, školstvo, súdnictvo a tak ďalej na takej úrovni ako u nás.

Dušan MIKOLAJ, foto autor

Vyrastať pri veľkom

JIŘÍ ZLATUŠKA

Prof. RNDr. Jiří Zlatuška, CSc., je zakladateľom Fakulty informatiky Masarykovej univerzity v Brne, dlhšie bol jej rektorom, teraz je riaditeľom Centra vzdelávania, výskumu a inovácií v informačných a komunikačných technológiách. Jozefa Grusku po prvý raz stretol pred 35 rokmi. Bolo to v Ždiari pod Belianskymi Tatrami, kde organizoval jednu z jeho mnohých konferencií. „Už vtedy nebolo možné prehliadnuť ľudský charakter, čo z neho vyžaroval," hovorí Jiří Zlatuška. „Prehovoril s každým účastníkom konferencie, povedal, čo sa mu páči, čo nie. Odvtedy som mal česť stretnúť sa s ním mnohokrát a vážiť si, že je skvelý vedec, skvelá osobnosť, ktorá veľmi málo uznáva kompromisy, ak ide o nároky na seba alebo na kohokoľvek v okolí. Ale zároveň je človek vrelý, ide mu o vec a s rovnakou dôkladnosťou, ako pristupuje k vedeckým problémom, sa rozhodne zbierať betlehemy či opierky na knihy..."

Pred prípitkom prof. Zlatuška vyjadril potešenie, že sa mu prof. Grusku podarilo presvedčiť, aby prišiel prednášať do Brna. „Bez neho by fakulta nebola tým, čím je," povedal. Nestál však pred jednoznačným rozhodnutím. Vtedy pôsobil na univerzite na pracovnej pozícii rektora, a keď ho na brniansku fakultu „lanáril", nežičliví ľudia okolo ho pred týmto krokom varovali. „Jeden z ich dôvodov bol, že Jozef Gruska je človek zrastený so Slovenskom," dokreslil klímu v akademickej obci. „To, myslím, pre neho platí o to viac, ako je doma vo svete, a je úplne jedno, či je to Brno, Japonsko, alebo Južná Amerika. Druhé odrádzanie bolo, že jeho nároky sú také vysoké, že skôr alebo neskôr sa s nami v Brne musí pohádať a poberie sa preč." S potešením preto konštatoval, že nič sa nevyplnilo. „Som ohromne rád, že ktorí sme boli schopní robiť okolo neho, boli sme schopní rásť s ním," dodal.

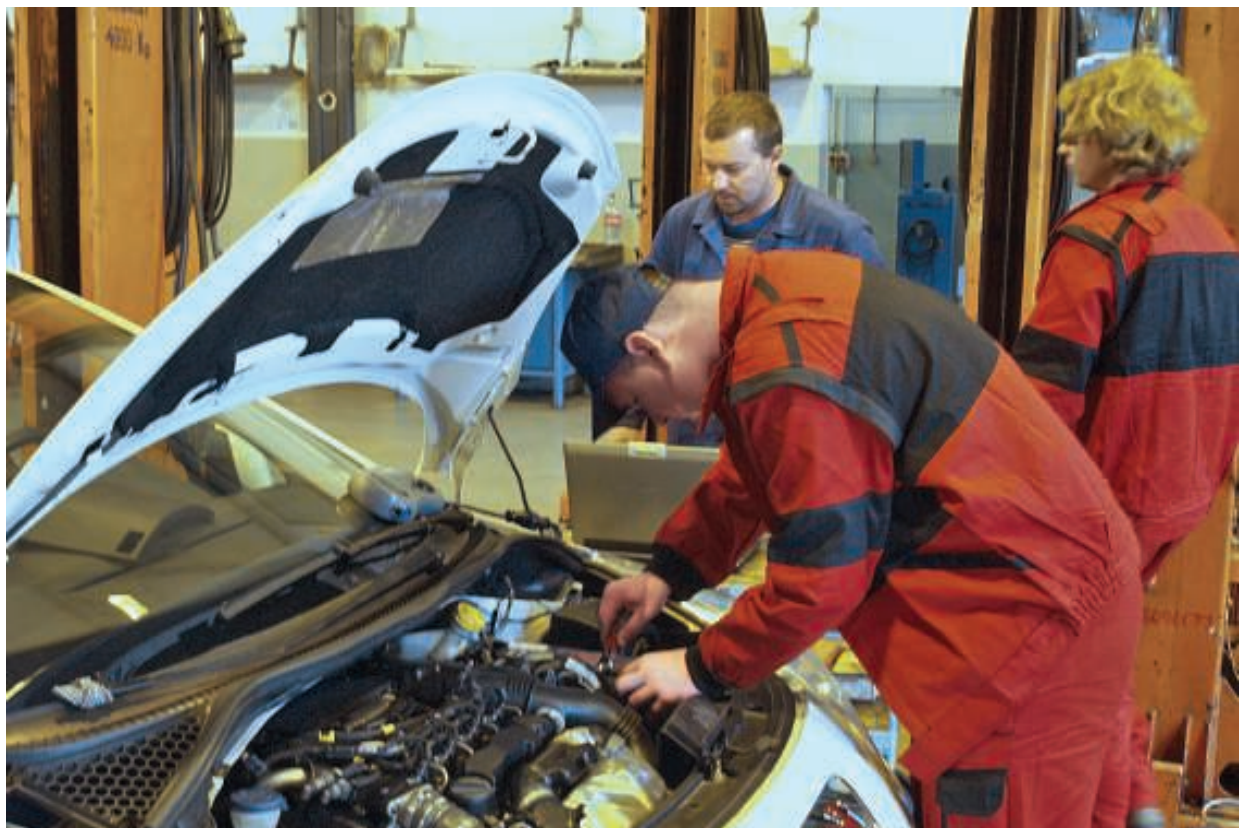

Autoopravári počas súťaže v Senici.

Cezhranične v prospech remesla

SOŠ SENICA

Partnerské školy zo Slovenska a z Českej republiky rozvíjajú záujem o robotnícke profesie súťažami zručnosti. Stredná odborná škola (SOŠ) zo Senice v Trnavskom samosprávnom kraji spolu so Strednou priemyselnou školou (SPŠ) z Otrokovíc v Zlínskom kraji zorganizovali na slovenskej pôde v rámci projektu *Remeslo má zlaté dno* súťaže v odboroch autoopravár, murár a inštalatér.

Obe školy začali spolupracovať pred 15 rokmi. Vtedy mala škola zo Záhoria prenajatý na Liptove penzión v obci Liptovskom Jáne. Riaditeľ SPŠ Otrokovice Libor Basel spomína na začiatky: „Najdlhšie trvajúca spolupráca je v odbore kuchár, čašník. Do penziónu na Liptove chodili na prax aj naši žiaci. Teraz sa spolu snažíme podporiť technické odbory strojár, stavbár, elektrotechnik.“ Majster odborného výcviku senickej školy František Bárta popisuje situáciu zo zápolenia na jednom z troch dejísk súťaží zručnosti: „Chlapci murujú tridsať centimetrov hrubú nosnú stenu zo siporexových kvádrov. Do nej zabudujú okno šesťdesiat na šesťdesiat. Mali by to zvládnuť za tri hodiny. Bude sa kontrolovať pravý uhol, rovina a čistota práce.“

S akými ambíciami prežívali súťaže samotní mladí partnerskí rivali z Otrokovíc a zo Senice? Automechanici Peter Hasák a Ondrej Václavík zo senickej SOŠ: „Dúfam, že vyhráme, lebo máme dobrých majstrov, ktorí nás pripravujú, Petra Nochtu a Michala Fabiana.“ Otrokovičania Vít Kuzník a David Polášek, tiež automechanici: „Nikdy sme na takejto súťaži neboli. Ako si trúfame obstáť? Skúsime podať čo najlepší výkon.“

Od teórie k výkonu na súťaži

Riaditeľ partnerskej senickej školy Pavol Paradeiser netajil po súťažiach spokojnosť. Uskutočnili sa aj na pôde bývalého stavebného podniku, kde majú Seničania dielne i výrobňu dlažby v rámci podnikateľských aktivít: „Som spokojný, pretože cieľom projektu bolo spropagovať robotnícke povolania. A myslím si, že z českej aj zo slovenskej strany v učebných odboroch murár, inštalatér, autoopravár sa to podarilo. A že spokojní boli aj účastníci.“ Štatutárna zástupkyňa riaditeľa SPŠ Otrokovice Dagmar Pavlacká ocenila úroveň súťaže i zanietenie súťažiacich: „Nieleňže si niečo vyskúšali z remesla, ale nadviazali kontakty so svojimi kamarátmi, spolužiakmi. A vyjadrili sa, že radi prídu znovu. Aj to je dôkaz, že akcia bola úspešná.“

Partnerská škola z Otrokovíc bola v uplynulom školskom roku ešte strednou odbornou školou, od tohto sa však zlúčila s tamojšou priemyslovkou, ktorá mala len maturitné odbory. Vznikla škola so 600 žiakmi a 40 pedagógmi.

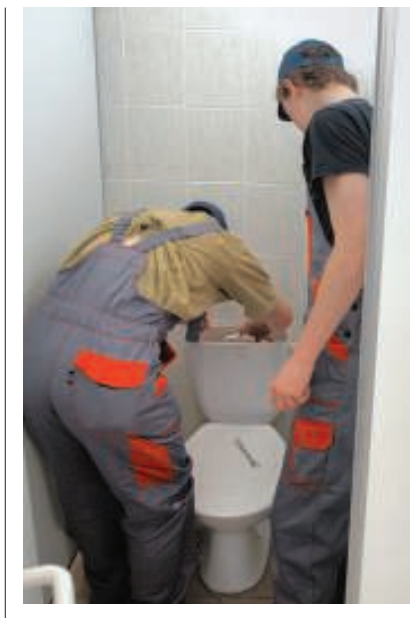

Inštalatéri z Otrokovíc počas súťaže.

Otrokovice – Senica – Partizánske

Nové námety na rozvoj cezhraničnej spolupráce sa pre Otrokovičanov a Seničanov črtajú aj so školou v Partizánskom. Dagmar Pavlacká vysvetľuje: „Máme projekt na cezhraničnú spoluprácu s Partizánskym, kde sa tiež uskutočnili odborné stáže. Vznikla tam dielňa na vzdelávanie v oblasti chemických technológií. Bolo to vítané zo strany žiakov i zo strany učiteľov. Školy, pedagógovia a žiaci si môžu vymieňať skúsenosti z odbornej stránky aj pre bežný život.

Zľava riaditeľ SOŠ Senica Pavol Paradeiser a jeho zástupca Vladimír Michalka oceňujú mladých Moravanov po súťažiach zručnosti v projekte Remeslo má zlaté dno.

Zahraničná stáž plná praktických činností

SPŠ SNINA

Samotný názov projektu *Stáž v zahraničí = rozvoj odborných a jazykových kompetencií* naznačil cieľ, ktorý bol stanovený pre všetkých účastníkov: potreba prepojiť teoretické štúdium žiakov v škole s praktickou činnosťou vo firmách. Pridanou hodnotou stáží bolo rozvíjanie informačno-komunikačných technológií a jazykových odborných kompetencií. V Strednej priemyselnej škole (SPŠ) Snina sa v rámci Programu celoživotného vzdelávania v podprograme Leonardo da Vinci implementoval v poradí ôsmykrát. Okruh hosťujúcich krajín sa rozšíril a 64 žiakov zo Sniny vycestovalo tentoraz na mobilitnú stáž do Českej republiky a Veľkej Británie. Domovom na dva týždne sa im stali mestá Písek a Londýn.

V Písku priamo v pracovnom procese

Česká republika je tradičnou hosťujúcou krajinou pre žiakov študijných odborov strojárstvo, technika a prevádzka dopravy, elektrotechnika a technické a informatické služby. Firmy BaK Písek, Uniterm, Heyco, ELO+ a Petokov vytvorili vhodné pracovné podmienky a pracovný program na prijatie 44 žiakov v dvoch turnusoch. Boli zaradení priamo do pracovného procesu a prešli viacerými pracoviskami a za nadobudnutie získaných odborných kompetencií im boli pridelené certifikáty. Zo špecifických činností, ktoré vykonávali, uvedieme napríklad: technologická príprava výroby a programovanie CNC strojov, práškové lakovanie až po expedíciu, príprava rozvádzačov, ich montáž a zapájanie prístrojov podľa schém, obsluha technologickej linky s nanášaním spájkovacej pasty sieťotlačovým zariadením Uniprint, osadzovacím automatom Assembleon, reflow pecou, automatickou optickou kontrolou na stroji Mirtec a strojovým spájkovaním vlnou, elektroerozívne obrábanie – hĺbenie presných otvorov, drôtové rezanie strižníkov, kompletizácia vnútra chladiaceho zariadenia pomocou lisov so špeciálnymi tŕňmi na vytvorenie pevného spojenia hliníkovými lamelami a základovou doskou, ohýbanie na CNC ohraňovacom lise Trumpf Truma Bend, zváranie v ochrannej atmosfére MIG/MAG, sieťotlač podľa šablóny, balenie pomocou najnovšej technológie zariadením Pregis IntelliPack, kontrola výrobkov na digitálnych váhach a podobne.

Súčasťou stáže boli aj odborné exkurzie do firmy Trumpf v Rakúsku a Rohde & Schwarz vo Vimperku. Počas osobného voľna mali žiaci čas na spoznávanie Písku, okolitých hradov a zámkov (Hluboká, Karlštejn, Zvíkov), Českého Krumlova, Prahy a iných lokalít či na športovo-turistický relax a návštevu športových podujatí.

Z neznámeho Londýna dôverné poznania

Pobyt v metropole Veľkej Británie Londýne v časti Harrow sa uskutočnil v dvoch turnusoch pre 22 žiakov študijných odborov technické lýceum a technické a informatické služby. Prijala ich sprostredkujúca organizácia ADC College. Po ubytovaní žiakov v anglických rodinách a oboznámení s itinerárom cesty do firmy sa začal napĺňať cieľ stáže a pracovné činnosti boli sústredené na oblasti, ktoré sú kompatibilné so študijným zameraním žiakov – práca s IT systémom, oprava notebookov, počítačov, testovanie a udržiavanie IKT systémov, príprava webových stránok, práca v internetovej kaviarni, práca so softvérmi (na tvorbu fotografií do pasov, navrhovanie vizitiek, pohľadníc) a zlepšovanie si odborných jazykových kompetencií v anglickom jazyku.

Prvé pocity našich žiakov boli rôznorodé, ale v závere si mnohí vytvorili pevné priateľstvá, čo bolo vidieť aj pri rozlúčke. Pracovné povinnosti vyplývajúce z projektu sa realizovali v menších firmách v Londýne, kde na jednom pracovisku boli najviac dvaja žiaci. Každodenný pobyt v inonárodnom pracovnom prostredí, plnenie si pridelených pracovných úloh a pravidelná kontrola ich činnosti viedla študentov k pochopeniu chodu firiem a zodpovednosti za vlastný prínos do firmy. Boli očarení Londýnom a jeho pamiatkami – Big Benom, Londýnskym okom, Trafalgarským námestím, Múzeom Madame Tussauds, Tower Bridgeom, Buckinghamským a Westminsterským palácom, Green parkom a St. James's parkom, školou Harrow, slávnou Baker Street, dopravným uzlom Piccadilly Circus či štadiónom vo Wembley. K bezproblémovej adaptácii prispeli sprevádzajúci učitelia, ktorí boli v spojení s manažmentom projektu a včas a citlivo vyriešili prípadné maličké nezrovnalosti.

Odovzdanie certifikátov v ADC College.

Stretnú sa s realitou, s reáliami, ako sa žije u vás, ako u nás."

Otrokovická a senická škola sa nestretávajú len na súťažiach smerujúcich k zdokonaľovaniu technických zručností. Moravania majú veľkú športovú halu, kde organizujú súťaže vo futbale, vo florbale. Podľa riaditeľa Basela majú navyše dobrú spoluprácu s najväčším firemným partnerom školy Barum Continental. „Je to dobre rozbehnuté

Murári aj pod drobnohľadom pedagógov.

nielen v jednotlivých učebných a študijných odboroch, ale školíme napríklad aj zamestnancov firmy."

Súťaž zručnosti v odbore autoopravár sa uskutočnila v areáli firmy NAD-ress v Senici, kde majú Seničania odborné dielne vybavené s podporou trnavského výrobcu automobilov PSA Peugeot Citroën – súťažiaci hľadali skryté chyby a poruchy na školských peugeotoch.

Perspektívy s výrobcami pneumatík

V chemickom priemysle obe školy doteraz nespolupracovali. Ale majú to v pláne po projekte *Remeslo má zlaté dno*. „To je jeden z bodov, na ktorých sa chceme s Pavlom Paradeiserom dohodnúť, pretože ide o niečo nové aj pre nás. V deväťdesiatych rokoch minulého storočia sme boli učilište so zameraním na gumárstvo a plasty. Len v chemickom priemysle sme mali 600 žiakov. Učili sme ich pre Rudý říjen, dnes Continental Barum. Potom to upadlo, pred šiestimi-ôsmimi rokmi sme nemali v odbore gumárstvo – plasty žiadneho žiaka. Avšak dnes sa spolupráca s firmou v chemickom priemysle začína znova rozvíjať, pretože firma si uvedomuje, že potrebuje nových a nových absolventov. Pri ročnej fluktuácii približne tristo zamestnancov to znamená, že tých tridsať žiakov, ktorí sa vyučia počas roka v Otrokoviciach, bez problémov absorbujú," popisuje situáciu na Morave riaditeľ otrokovickej školy.

Žiaci v odbore inštalatér súťažili v komplexnej montáži WC kombi. Súťaž sa uskutočnila v priestoroch senickej školy v areáli bývalého Slovenského hodvábu Senica, kde sídli aj dcérska firma Kordárna z Velkej nad Veličkou, ktorá v Senici vyrába technické vlákno pre oblasť výroby pneumatík. To je nová oblasť, ktorá spoluprácu oboch škôl prehĺbi.

Všetky dvojčlenné družstvá zadané úlohy vyriešili a preukázali vysokú úroveň. Prejavili vzťah k remeslu i k zodpovednosti. Súťaže zručnosti sa uskutočnili v odboroch autoopravár, murár a inštalatér, ale na neformálnom workshope zaznelo, že SPŠ Otrokovice svoju doterajšiu spoluprácu so senickou školou prehĺbi aj v chemických odboroch. Obom školám to umožní väzba na zamestnávateľov v oblasti výroby pneumatík, ktorá postupne nadobúda nové rozmery.

Milan SOUKUP, foto autor

Parlament a Big Ben.

Europasy i nové skúsenosti

Mobilitná stáž bola súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu a podarilo sa naplniť hlavný cieľ projektu. Jej vysoký kredit bol umocnený záverečným slávnostným aktom – odovzdávaním certifikátov. Výrazným posunom vpred bolo aj získanie europasov Mobilita, ktorými sa žiaci môžu preukázať v štátoch Európskej únie a prezentovať získané odborné zručnosti a skúsenosti.

Vedenia firiem, v ktorých žiaci absolvovali stáž, vysoko ocenili pracovnú morálku žiakov, ich prístup k práci a zodpovednosť. To je pozitívna vizitka, ktorá nás teší. Prispelo to k dobrému menu školy aj v zahraničí. Naši žiaci na chvíľu priblížili Slovensko Anglicku a Česku, pochopili dôležitosť overovania nadobudnutých poznatkov formou priebežného hodnotenia, dokázali implementovať teoretické vedomosti do praxe a pracovať v anglicky hovoriacom prostredí, byť na pracovisku samostatní a dosiahli pocit z dobre vykonanej práce.

Každý účastník okrem záverečnej správy spracoval aj prezentáciu pod názvom *Mobilitná stáž mojimi očami – prehľad, prínos a prekvapenie*. Z fotografií z pobytu spoločne zostavili kalendár na rok 2014.

PaedDr. Alena ROMANOVÁ,
riaditeľka SPŠ Snina
Foto archív školy

Bezpečnosť pri práci v školách

METODICKÁ PRÍRUČKA

Význam zdravia pre jedinca a spoločnosť je nepopierateľný. Iba v zdravej spoločnosti sa môže vyvíjať zdravý jedinec a zdraví jedinci tvoria zdravú spoločnosť. Najjednoduchšou a najpopulárnejšou definíciou zdravia je rovnováha človeka so svojím prostredím.

Zdravie však nie je trvalý a nemenný stav. Ide o dynamický proces, ktorý vychádza zo sústavného vzájomného pôsobenia organizmu na prostredie a naopak. Predstavuje schopnosť vyvážiť zmeny vonkajšieho a vnútorného prostredia s ich fyzikálnymi, chemickými, biologickými faktormi, genetickými faktormi, so životným štýlom a s psychickou záťažou. Zdravie teda predstavuje harmonicky vyvážený telesný a duševný stav človeka sprevádzaný pocitom spokojnosti vtedy, keď je človek subjektívne bez problémov a objektívne bez lekárskeho nálezu. Úsilie zdravotníkov sa celým vývojom ľudstva zameriava na zachovanie, upevňovanie zdravia a uplatňovanie opatrení, ktorými by bolo možné predchádzať ochoreniam.

Verejné zdravotníctvo

Prioritou verejného zdravotníctva je otázka ochrany a podpory zdravia najcitlivejšej časti populácie, teda detí a mládeže. Ide predovšetkým o vytváranie podmienok na ich zdravý a plnohodnotný život. Každé vývinové obdobie prináša so sebou riziká, ktoré je potrebné aktuálne riešiť. V súčasnosti odbor hygieny detí a mládeže ako súčasť verejného zdravotníctva sa zameriava okrem iného na hodnotenie príčin zmien zdravotného stavu mladej generácie a predovšetkým na usmerňovanie životných podmienok s cieľom ochrany zdravia a na realizáciu ozdravných programov na podporu zdravia.

Pri plnení úloh verejného zdravotníctva v podpore zdravia detí a mládeže vychádzame najmä z Národného programu podpory zdravia, z programu Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) Zdravie pre Európu v 21. storočí, z Národného programu starostlivosti o deti a dorast v SR na roky 2008 – 2015, zo štátnej politiky zdravia, z uznesení vlády SR a Koncepcie odboru hygiena detí a mládeže.

Riziká v školskom prostredí

Zdravie detí a mládeže ohrozujú v súčasných životných podmienkach viaceré riziká. Ide o kolektívnu a individuálnu expozíciu chemickým a fyzikálnym škodlivinám (vonkajšie ovzdušie, mikroklíma, riziká z materiálov bežného používania a pod.). Osobitne sú to však riziká v rámci pracovného prostredia. Okrem psychosociálnych vplyvov na zdravie žiakov a študentov v školských zariadeniach, záťaže pri skladbe učebných osnov a pod. sú tu ohrozenia pri ich práci s nebezpečnými chemickými faktormi v školských chemických laboratóriách.

V nedávnej minulosti sa aj napriek platným právnym normám nevenovala bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v chemických laboratóriách dostatočná pozornosť. Ba v rámci výkonu štátneho zdravotného dozoru stále zisťujeme, že žiaci základných a stredných škôl v rámci praktických cvičení pracujú s nebezpečnými chemickými faktormi, najmä s karcinogénnymi, mutagénnymi, toxickými a vysokotoxickými látkami a zmesami. K výraznému zlepšeniu situácie došlo v priebehu rokov 2012 a 2013, a to aj vďaka metodickému materiálu na výučbu praktickej časti chémie pod názvom *Bezpečnosť pri práci s chemickými faktormi na základných a stredných školách*, vypracovaného odborníkmi súvisiacich odborov a vydaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Štátnym inštitútom odborného vzdelávania a Štátnym pedagogickým ústavom. Prevádzkovatelia škôl si v rámci posudkovej činnosti začali plniť povinnosti a v zmysle § 52 ods. 1 písm. f) zákona NR SR č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov vypracovali prevádzkové poriadky a predkladali ich na posúdenie a schválenie orgánu verejného zdravotníctva.

Neúplné podklady, chýbajúce doklady

V Bratislavskom kraji za ostatné obdobie boli predložené na posúdenie návrhy prevádzkových poriadkov vrátane posudkov o riziku na prácu s nebezpečnými chemickými faktormi v 36 prípadoch. Z toho: zo 14 katedier Pedagogickej fakulty UK, z 11

pracovísk pod správou STU Bratislava, z 5 základných škôl, 3 stredných odborných škôl a 3 gymnázií. V 13 prípadoch boli konania prerušené z dôvodu nedostatkov podania. V zariadeniach vysokých škôl išlo o nekompletný posudok o riziku. Chýbalo osvedčenie o odbornej spôsobilosti na prácu s prípravkami klasifikovanými ako T a T+, protokol o skúške účinnosti digestora a karty bezpečnostných údajov na všetky chemické látky uvedené v zoznamoch. Na základných a stredných školách chýbali náležitosti prevádzkových poriadkov a posudkov o riziku. V prevádzkových poriadkoch chýbali napr. posudky o riziku na prácu s nebezpečnými chemickými faktormi, bezpečné pracovné a technologické postupy a pracovné prostriedky na jednotlivé pracovné činnosti, informácie o nakladaní s odpadom, havarijný plán, pokyny a vybavenie na prvú pomoc, frekvencia a spôsob školení zamestnancov. V prevádzkových poriadkoch neboli zapracované konkrétne podmienky školy. V posudkoch o riziku neboli dostatočne identifikované nebezpečné chemické faktory, v zoznamoch boli zaradené karcinogénne, mutagénne, toxické a veľmi toxické látky, chýbali karty bezpečnostných údajov pre všetky uvedené látky a chýbali informácie o nakladaní s odpadom a pod. V dvoch prípadoch boli konania zastavené z dôvodu nedoplnenia požadovaných informácií.

Ba pri kontrolách sme sa stretli aj s úplne nesprávnym pochopením upozornení odborníkov na rešpektovanie súčasne platnej legislatívy, najmä nariadenia vlády SR č. 286/2004 Z. z., ktorým sa ustanovuje zoznam prác a pracovísk, ktoré sú zakázané mladistvým zamestnancom, a ktorým sa ustanovujú niektoré povinnosti zamestnávateľom pri zamestnaní mladistvých zamestnancov – § 3 a 4, príloha č. 1. Pri zisťovaní príčin tohto stavu pedagógovia argumentovali, že nemajú finančné prostriedky na vytvorenie vyhovujúcich podmienok na skladovanie chemikálií a prevádzku chemických laboratórií, ktoré sú vo väčšine účelovo vybavenými pracoviskami. Následkom toho došlo k odstráneniu všetkých chemických látok nachádzajúcich sa v školách, priestory s kompletným účelovým vybavením boli zlikvidované. Pritom vyvstávajú otázky, či chemické látky boli zlikvidované v súlade so súčasne platnou legislatívou, či likvidáciu zabezpečila oprávnená organizácia, ktorá disponuje požadovanými dokladmi na predmetnú činnosť, a či náklady na ich likvidáciu neboli podstatne vyššie ako prevádzka chemických laboratórií. Chemické pokusy sa v týchto školách vykonávajú len s prírodnými látkami na báze cukru, soli, šťavy z červenej kapusty a pod. a za použitia diaprojektoru sú premietané na interaktívnej tabuli.

Na druhej strane sú školy a pedagógovia, ktorí výborne zvládli nové podmienky, využívajú širokú škálu povolených chemikálií, vedú experimentálnu činnosť na hodinách a rozvíjajú záujem žiakov o daný predmet.

Pravidlá manipulácie a likvidácie

Firma oprávnená manipulovať s nebezpečným odpadom a likvidovať ho musí mať rozhodnutie príslušného orgánu verejného zdravotníctva na uvedenie priestorov do prevádzky a na nakladanie s nebezpečnými odpadmi podľa § 13 ods. 4 písm. a), l) zákona č. 355/2007 Z. z. a rozhodnutie orgánu štátneho dozoru v odpadovom hospodárstve (príslušného úradu životného prostredia) na nakladanie s nebezpečným odpadom. Z hľadiska hygienického sa predmetnej problematike budeme naďalej venovať a problematika práce s nebezpečnými chemickými faktormi na základných, stredných a vysokých školách bude v rámci plánu kontrol na rok 2014 s veľkou pravdepodobnosťou navrhnutá na výkon kontrol v rámci celého územia SR.

MUDr. Eva KARPATOVÁ
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Vedec, pedagóg, organizátor

JUR HRONEC

(✻ 17. máj 1881 Gočovo – † 1. december 1959 Bratislava) – matematik. Študoval matematiku a fyziku na Univerzite v Kluži, kde sa ho ujal profesor Ľudovít Schlesinger. V rokoch 1906 – 1922 učil na Gymnáziu v Kežmarku a absolvoval študijné pobyty v Göttingene, Giessene, Berlíne, Paríži, Prahe. Roku 1923 sa habilitoval na Univerzite Karlovej v Prahe. V rokoch 1924 – 1939 pôsobil ako profesor matematiky na Českej vysokej škole technickej v Brne. Akademik Hronec má významnú zásluhu na vzniku a rozvoji technických a prírodovedných vysokých škôl na Slovensku. Roku 1936 inicioval akciu na vybudovanie vysokej technickej školy na Slovensku. Štvrtého augusta 1938 ho zvolili za prvého rektora Štátnej vysokej školy technickej Dr. Milana Rastislava Štefánika v Košiciach. Keď mesto zabralo Maďarsko, premiestnili ju do Prešova, odtiaľ do Martina a natrvalo do Bratislavy. Roku 1940 sa podieľal na zriadení Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity a Vysokej školy obchodnej v Bratislave a stal sa jej prvým dekanom. Roku 1946 bol predsedom komisie na založenie Vysokej školy poľnohospodárskej a lesníckej v Košiciach a zakladateľom a prvým dekanom Pedagogickej fakulty v Bratislave. Veľkú starostlivosť venoval Katedre matematiky Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave ako jej dlhoročný vedúci. Odchoval dve generácie slovenských matematikov.

Svoju vedeckú činnosť zameral predovšetkým na diferenciálne rovnice. Venoval sa štúdiu problémov Fuchsovej teórie lineárnych diferenciálnych rovníc a zovšeobecnil ich. Je autorom mnohých knižných a časopiseckých vedeckých prác, publikácií a vysokoškolských učebníc. Najvýznamnejšie sú *Algebrické rovnice a ich použitie na analytickú geometriu* (1923, 1949), *Lineárne diferenciálne rovnice obyčajné* (1938), prvá slovenská vysokoškolská učebnica matematiky *Diferenciálny a integrálny počet I, II* (1941, 1957), *Diferenciálne rovnice I, II* (1956 – 1958). Význam osobnosti učiteľa zdôraznil vo svojich pedagogických prácach *Matematika ako prostriedok výchovy* (Kluž, 1906), *Vyučovanie a vyučovacia osobnosť* (1923), *Učiteľova osobnosť* (1926). Veľkú pozornosť venoval aj stredoškolskej mládeži. Z jeho iniciatívy a za spolupráce viacerých matematikov sa na Slovensku organizovali matematické súťaže pre stredoškolákov (od roku 1951 sa konali v rámci Matematickej olympiády). Bol prvým predsedom Slovenského výboru Jednoty československých matematikov a fyzikov.

Učiteľ nových vedcov

MILAN KOLIBIAR

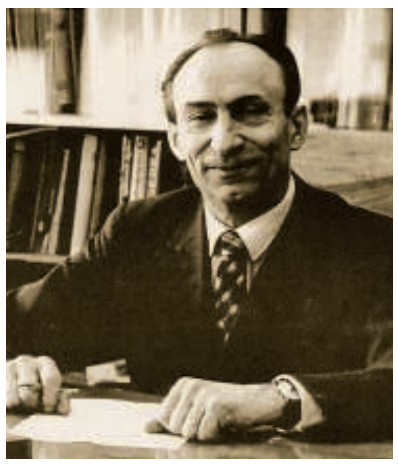

(✻ 14. 2. 1922 Detvianska Huta – † 9. 7. 1994 Košice) – matematik. Študoval matematiku a fyziku na Prírodovedeckej fakulte (PF) Slovenskej univerzity v Bratislave. Po jej absolvovaní roku 1946 začal prednášať na Katedre matematiky PF UK, na ktorej pracoval nepretržite 45 rokov. Roku 1964 sa stal vedúcim novovytvorenej Katedry algebry a teórie čísel PF UK (roku 1980 prešla katedra na novovytvorenú Matematicko-fyzikálnu fakultu UK). Svojou originálnou pedagogickou činnosťou a starostlivosťou o matematické talenty mal mimoriadne zásluhy na rozvoji matematiky na Slovensku. Bol jedným zo zakladateľov a dlhoročným organizátorom súťaže Matematická olympiáda na Slovensku. Roku 1955 založil prvý a úspešný študentský vedecký seminár z matematiky. Pod jeho vedením napísali prvé práce napr. P. Brunovský, L. Bukovský, E. Gedeonová, J. Gruska, T. Katriňák, I. Korec, B. Riečan, Z. Riečanová, B. Sivák, Š. Znám a ďalší. Patrí aj k zakladateľom a organizátorom medzinárodnej konferencie *Letná škola z čiastočne usporiadaných množín a univerzálnej algebry*, ktorá sa pravidelne konala od roku 1962 za spoluúčasti ostatných matematických pracovísk v Československu (od roku 1966 s medzinárodnou účasťou). Živo sa zaujímal aj o dianie na stredných školách. Bol spoluautorom úspešnej učebnice matematiky pre stredné školy, recenzoval a posudzoval stredoškolské učebnice z matematiky pre talentové triedy aj na bežnú výučbu.

Vo vedeckej činnosti sa sústredil najmä na algebru a topológiu. Značnú časť jeho činnosti tvorila organizácia vedeckého života. Zastupoval Československo v Medzinárodnej komisii na matematické vzdelávanie (ICMI) pri UNESCO. Dlhodobo pôsobil v komisiách na udeľovanie vedeckých hodností z matematiky, koordinoval vedecký výskum a bol dlhoročným členom kolégií pri Slovenskej a Československej akadémii vied, pracoval vo viacerých redakciách matematických časopisov. Vďaka svojmu matematickému talentu a húževnatosti sa spolu so svojím spolužiakom Jánom Jakubíkom (písali sme o ňom v 33. čísle UN) pustil do štúdia teórie zväzov. Študovali nielen Birkhoffovu teóriu zväzov a dosiahli pozoruhodné výsledky o relatívne komplementárnych distributívnych zväzoch. Do vedeckej práce podnecoval aj svojich študentov, čítal a korigoval ich vedecké prvotiny a otváral cesty k súčasnej vede novým generáciám slovenských matematikov.

KALENDÁRIUM

Juraj Daniel-Szabó
(✻ 4. júl 1919 Vyšná Slaná – † 23. november 1990 Košice) – fyzik. Vyštudoval matematiku a fyziku na Prírodovedeckej fakulte SU v Bratislave. Pôsobil ako stredoškolský profesor v Dolnom Kubíne, neskôr prednášal v Košiciach na VŠT a na Prírodovedeckej fakulte (PF) UPJŠ. Podieľal sa na založení vedeckej školy magnetizmu na Slovensku a budovaní PF UPJŠ. Zaoberal sa najmä magnetickými vlastnosťami látok a štúdiom premagnetizačných procesov v kovových feromagnetikách. Venoval sa aj didaktike fyziky. Bol spoluautorom učebníc *Fyzika v príkladoch* a *Základy fyziky*.

Juraj Tatár
(✻ 29. november 1894 Lazany – † 17. apríl 1980 Podunajské Biskupice) – fyzik. Vyštudoval matematiku a fyziku na Univerzite Karlovej v Prahe. Učil na reálnych gymnáziách v Leviciach, Prievidzi a Bratislave, neskôr prednášal na Katedre fyziky VŠP v Bratislave a na Pedagogickej fakulte v Nitre. Patril medzi priekopníkov v oblasti teórie vyučovania fyziky na Slovensku.

František Borgia Kéri
(✻ 10. október 1702 Kenézlő – † 1. december 1768 Trnava) – fyzik, astronóm, historik. Študoval filozofiu v Grazi a teológiu v Trnave. Ako učiteľ-jezuita pôsobil vo viacerých školách v Skalici, vo Viedni a v Budíne. Zastával funkciu rektora na univerzitách v Trnave a Košiciach a prefekta trnavského jezuitského seminára. Astronómii sa venoval ešte pred postavením trnavského univerzitného observatória. Skúsenosti získal pri svojej ceste do Ríma v 30. rokoch 18. storočia, keď navštívil niekoľko moderných európskych observatórií. Sám navrhoval spôsob brúsenia dutého zrkadla a pokusmi zisťoval najvhodnejší typ zliatiny pre svoje prístroje. Do observatória sám skonštruoval mnohé prístroje (disky do dutých zrkadiel, súčiastky do ďalekohľadov aj samotné ďalekohľady). Viaceré z nich vyvolali kladný ohlas aj v zahraničí. Okrem prírodných vied sa venoval aj štúdiu byzantských a osmanských dejín. Je autorom viacerých filozoficko-fyzikálnych aj astronomických diel, ktorými prispel k prekonávaniu scholastických interpretácií.

Pavel Šulek
(✻ 2. december 1935 Beluša – † 20. január 1987 Bratislava) – fyzik. Fyziku a matematiku študoval na Fakulte prírodných vied VŠP v Bratislave, kde neskôr prednášal a stal sa členom novovytvorenej katedry jadrovej fyziky. Venoval sa röntgenovej štruktúrnej analýze, po prechode na PF UK sa začal zaoberať jadrovou fyzikou. Absolvoval dlhodobý pracovný pobyt v ústave jadrových výskumov Dubna v ZSSR, kde pracoval v skupine, ktorá hľadala tzv. Diracov monopól. Venoval sa vývoju metód na výpočet apochromatických optických sústav pre Čerenkovove počítače.

Adam Tomčáni
(✻ 4. december 1755 Kamanová – † 24. júl 1831 Pešť) – fyzik. V Budíne študoval matematiku a fyziku na zememeračskom inštitúte. Neskôr prednášal na zememeračskom inštitúte v Pešti, na akadémii vo Veľkom Varadíne, na Kráľovskej akadémii v Bratislave a napokon ako profesor na Katedre fyziky a mechaniky strojov Peštianskej univerzity, kde vykonával funkciu dekana a rektora. Jeho nástupcom bol ďalší významný slovenský vedec Štefan Anián Jedlík. Tomčáni bol prvým svetským profesorom fyziky na Slovensku, napísal viaceré vysokoškolské učebnice. Jeho najvýznamnejším spisom je prvá monografia o galvanizme *Dissertatio de theoria phaenomenorum electricitatis galvaniae*, v ktorej skúmal fyzikálne a chemické vlastnosti elektrického článku, galvanizmus v jednoduchých vodičoch a organických látkach.

Ján Fuchs
(✻ 8. september 1816 Banská Bystrica – † 7. december 1874 Zvolen) – pedagóg a autor učebníc. Ako učiteľ pôsobil v Radvani a vo Zvolene, kde bol neskôr riaditeľom obecných škôl. Veľký dôraz kládol na osobnú prípravu učiteľa na vyučovanie. Po 36 rokoch učiteľskej praxe zostavil *Prostonárodný evanjelický školník*, súbor učebníc pre národné školy obsahujúci *Dějepis církve křesťanské*, *Zemepis*, *Dějepis Uhorska*, *Prírodopis*, *Silozpyt čili fyziku* a *Katechizmus hospodársky*, ktorý vyšiel v piatich vydaniach. Svoje pedagogické skúsenosti publikoval v *Metodológii vyučovania*. Zaoberal sa aj problematikou dievčenských škôl.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ
Foto archív a wiki.org

Vystačíme si...

(dokončenie zo strany 17)

školách dobrých učiteľov, na gymnáziách stredoškolských profesorov. Úradníci ich nestresovali hektickými transformačnými zmenami ani rozsiahlymi byrokratickými požiadavkami, mohli sa so záľubou a z osobného presvedčenia venovať aj mimoškolskej činnosti.

Nemyslím si, že riešením súčasných aktuálnych problémov na najnižšom stupni základných škôl sú radikálne zmeny toho, čo pretrvávalo celé desaťročia. Po serióznej analýze by sme určite našli málotriedne školy, ktoré by mohli podnetne poslúžiť na prehodnotenie pôsobenia a zmyslu tých, ktoré sa ocitli na likvidačnej listine. Sám by som vedel uviesť zopár škôl s malým počtom žiakov, ktorých učitelia sú schopní všestranne konkurovať tým školám, do ktorých sa chystáme „zvážať autobusmi bezplatne" žiakov z tých zatváraných. Nebudem ich však spomínať, aby som nebodaj neuškodil aj im. Vrátim sa k spomenutému stretnutiu matematikov – aby som pripomenul, ako sme si odvykli verejne a vecne diskutovať o vážnych problémoch školstva, a neraz sa radšej alibisticky tvárime, že na ich vyriešenie postačia administratívne opatrenia. Zarozprával som sa s niektorými pedagógmi, ktorí sú s ohľadom na ich vek na vrchole vedeckej kariéry, a zakrátko som konštatoval, že viacerí by si zaslúžili v Učiteľských novinách rozhovor. Zaznamenané prepíšem, oni vo svojich odpovediach doplnia, na čo sme pozabudli. Poprípade vynechajú to, čo by prípadne mohlo niekoho zbytočne podrážditi či nebodaj uraziť. Skôr ako som po rozhovore s Jozefom Gruskom stihol spracovávať ďalší, dostal som mail približne v tomto duchu:

Povedali ste, že napísať článok tohto typu a obsahu treba. To je určite pravda. Držím Vám palce, aby sa ich podarilo uverejniť čo najviac. Má zmysel (alebo presnejšie: je povinnosťou tých, čo vedia a môžu) ozývať sa v pravý čas. Verte, vôbec mi nie je jedno, v akej situácii sa nachádza naše školstvo. No pravda je aj to, že napísať článok ako rozhovor so mnou by neprispelo k jeho kladnému prijatiu. Ale prestala som učiť, keď sa vysoké školy začali financovať podľa počtu poslucháčov. Pretože sa mi (a nielen mne) zdalo, že je nemožné naučiť poslucháčov čo najviac priamo na prednáške. Pri vysokých počtoch prijatých študentov a až priepastných rozdieloch medzi ich pripravenosťou a vedomosťami nemožno uplatňovať osvedčené metódy a individuálnejší prístup.

A ešte som Vám zabudla povedať jednu podstatnú skutočnosť. Peniaze rozhodujú o všetkom! Na školách je boj o hodiny (teda v skutočnosti o peniaze), a tak odborné katedry v snahe získať čo najviac hodín pre seba vytláčajú matematiku v rozsahu hodín prednášok a cvičení. Pritom sa zabudlo na profil absolventov, ten v tejto situácii nie je dôležitý. Mrzí ma preto, že viac ako povedať Vám svoje názory nemôžem. Nepomohlo by to, skôr naopak. Podráždilo by to všetkých, čo musia učiť tie kvantá poslucháčov, čo nemajú na náročné štúdium predpoklady, neraz ani záujem, čím nepriamo znižujú úroveň vzdelávania, ktoré sa im v konečnom dôsledku musí prispôsobiť.

Pod prižmúreným obočím

Možno by stačilo za touto stručnou výpoveďou dať trojbodku, uspokojiť sa s tým, že informovaní si utvárajú názor sami. A tí, čo sú povinní problémy v školstve premyslene riešiť – konajú. Aby som to však sám pred sebou neposunul „do stratena", pokúsim sa zovšeobecniť to, čo ma dlhšie zaujíma a čo nie je, myslím, nevyhnutné dať do podoby rozhovoru s konkrétnou osobnosťou a sčasti sa skryť za jej názor. Napokon, spomenutý názor nie je osamotený ani výsledkami práce skúsených pedagógov, ani ich náhľadmi). Koncom roka doc. Viliam Gruska zostavil pri osemdesiatych narodeninách svojho brata prof. Jozefa Grusku štyridsaťstranovú miscelaneu – spomienkovo-aktualizačný výber zo životných etáp a osobnostných názorov popredného vedca zameraného na teóriu kvantovej informatiky. Zviazal ju do formátu veľkej písanky a stala sa u nás prvou publikáciou (má ISBN 978-80-89070-61-9) o osobnosti, ktorá si svoj etický aj odborný profil pestovala na Slovensku a svetové uznanie získala z väčšej časti mimo neho.

V úvodnej úvahe nazvanej Aký to má zmysel a cieľ? *píše: „Dispozícia národa, ktorý aj keď dozrieval s meškaním za svojím okolím, disponuje umom, energiou, tvorivosťou, vytrvalosťou. Príčiny meškania sú starším známe, no mladším pomaly zatajované a deformované. V desaťročiach po druhej vojne vyzrela na slovenských vysokých školách a univerzitách generácia špičkových odborníkov a medzi nimi aj vedcov vychovaných už výlučne slovenskými pedagógmi. S odvahou a erudíciou sa pustila do tých najnáročnejších úloh vo všetkých oblastiach prudko sa rozvíjajúceho priemyslu a spoločenského života. Vlastnosťou tejto generácie bola skromnosť, skoro až plachosť, ktorá nedokázala čeliť agresívnym, aj neopodstatneným ambíciám minorít spoločnosti, ktoré sa aj dnes nadraďujú nad všetko, čo dosahujú tí, ktorí sa neštítia hlásiť k svojmu slovenskému pôvodu bez ohľadu na to, ako sa na nich, spod obočia, díva okolie."*

Prvá generácia slovenských matematikov

Koncom roka 2001 pri uvedení knihy Jozefa Grusku Foundations of Computing *jeho niekdajší spolužiak a kolega prof. Beloslav Riečan povedal, že je to čin, o ktorom mohli ich predchodcovia azda iba snívať. Vzápätí však dodal: „Ale práve ich sny, podložené vytrvalou až tvrdohlavou pracovitosťou a nezištnou obetavosťou, umožnili aj takúto žiarivú udalosť v našej súčasnej vedeckej komunite." Pripomenul, že v polovici októbra 1999 v Kočovciach, obci neďaleko Nového Mesta nad Váhom, odhalili pri nedožitých 80. narodeninách pamätnú tabuľu prof. Antonovi Kotzigovi, vo svete známemu Kotzigovou vetou, doma by sme si ho mali pamätať ako zakladateľa slovenskej školy teórie grafov. Pamätná tabuľa je na jeho rodnom dome, ktorá bola vtedy školou, kde učili jeho rodičia. O mesiac neskôr v Detvianskej Hute odhalili tabuľu prof. Milanovi Kolibiarovi, ktorý odchoval niekoľko generácií úspešných slovenských matematikov. Riečan považoval za potrebné dodať, že cesta mladého Kolibiara sa začala v gazdovskej škole v osade Vrchdobroči. A do tretice: začiatkom decembra tamtoho roku si v Gočove, obci neďaleko Betliara, pripomenuli 40. výročie úmrtia prof. Jura Hronca, prvého rektora slovenskej Techniky a zakladateľa viacerých slovenských vysokých škôl. Za kľúčové Riečan označil jeho pôsobenie na Prírodovedeckej fakulte UK v 50. rokoch minulého storočia, keď pod jeho vedením slovenská matematika „urobila najväčší skok".*

Etika – prirodzená vlastnosť matematika

A nezabudol dodať, že Hronca „objavili a jeho vzdelanie podnietili pán učiteľ a pán farár. A jeho dobrá matka. Nedožila sa jeho maturity (už niekoľko rokov predtým zomrel Hroncovi otec), ale predala role aj voly, aby jej nadaný chlapec mohol študovať." V časoch, keď sa pýtame, ako kvalitatívne zmeniť úroveň nášho školstva a vzdelávania, sa mi žiada vrátiť k málotriednym školám citovaním Riečanovho pripomenutia: „Z gazdovských škôl za katedry svetových univerzít – taká bola cesta slovenskej vedy v tomto storočí." Viem, môže to pôsobiť pateticky či staromódne, ale ak by som sa chcel zastávať názorov jedného z významných súčasných matematikov, musel by som sa znovu vrátiť k dôvodom, prečo sa mi nepodarilo pripraviť plánovaný rozhovor. Verte mi, nie je to z obáv, že by som tým nebodaj porušil projektom určenú obsahovú náplň týchto UN, v ktorých vysokoškolská problematika zostáva mimo ich koncepčného zreteľa. Rozprávali sme sa predovšetkým o tom, ako vrátiť matematike jej vážnosť, dať jej v základnej a stredoškolskej príprave také miesto, po akom sa volá v aktuálnych programových koncepciách ministerstva školstva.

A keď som so svojím príhovorom prešiel na túto novinovú stranu, pripájam zopár profilov prvých slovenských profesorov matematiky dvíhajúcich univerzitné školstvo na takú úroveň, že je zahodno mať ju v úcte i v súčasnosti.

Dušan MIKOLAJ

Ako hodnotiť kvalitu vzdelávania

***Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy*, pod týmto názvom sa v dňoch 16. – 18. septembra 2013 konala v hoteli Bratislava trojdňová odborná konferencia s medzinárodnou účasťou. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) na nej prezentoval a hodnotil výsledky národného projektu. Ambíciou organizátora konferencie bolo vytvoriť priestor aj na vzájomnú výmenu informácií a skúseností v oblasti hodnotenia výsledkov vzdelávania a hodnotenia kvality vzdelávania na Slovensku a v zahraničí a otvoriť možnosti vzájomnej spolupráce medzi domácimi a zahraničnými odborníkmi.**

Konferencia bola jedným z výstupov trojročného národného projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*, ktorý je spolufinancovaný z prostriedkov EÚ v rámci operačného programu Vzdelávanie, prioritná os 1 Reforma vzdelávania, opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú. NÚCEM projekt realizoval od marca 2010 do novembra 2013.

Hlavnými témami konferencie, nad ktorou prevzal záštitu minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič, boli: Metodológia, nástroje a výsledky meraní vedomostí a zručností žiakov základných a stredných škôl na národnej úrovni na Slovensku a v zahraničí; Výsledky medzinárodných štúdií v oblasti vzdelávania na Slovensku; Indikátory a hodnotenie kvality vzdelávania na Slovensku a v zahraničí.

Súčasťou konferencie boli aj analýzy medzinárodných štúdií a odporúčania na skvalitňovanie vyučovania na základných a stredných školách.

„Oslovili sme aj renomované výskumné a vzdelávacie inštitúcie v zahraničí, kde má najmä externá evalvácia bohatú tradíciu,“ povedala riaditeľka NÚCEM Romana Kanovská a dodala, že popri významných odborníkoch z Holandska, zo Švédska a z Veľkej Británie sa o skúsenosti podelili aj prednášatelia zo susedných krajín Česka, Poľska a Maďarska, s ktorými si je Slovensko blízke tak z hľadiska sociokultúrneho, historického, ako aj z hľadiska riešenia problémov v školstve.

Kvalita vzdelávania a jej hodnotenie je zásadnou a prioritnou témou v rezorte školstva, a to tak na úrovni vysokého, ako aj regionálneho školstva. *„Zmysluplne a efektívne nastavené rámce aktualizovaného obsahu vzdelávania sú východiskom na kvalitné vyučovanie a výchovu žiakov. Rovnako mimoriadne dôležité je zodpovedne nastaviť odborné kritériá na hodnotenie kvality vzdelávania na našich základných a stredných školách a zároveň aj nasmerovať ich sebahodnotiace procesy na rast kvality škôl a vzdelanostnej úrovne našich žiakov,“* zdôraznil v príhovore v mene ministra školstva Dušana Čaplovača generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva Ministerstva školstva vedy, výskumu a športu SR Zdenko Krajčír.

NÚCEM sa v národnom projekte *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* zameral na inováciu systému národných meraní s cieľom hodnotiť kvalitu a monitorovať vývoj vzdelávania na základných a stredných školách, čo umožní hodnotiť kvalitu a monitorovať vývoj vzdelávania v školách z pohľadu potrieb vedomostnej spoločnosti a trhu práce. Zároveň tak bude možné ovplyvňovať účinnosť reformných zámerov a strategických rozhodnutí v oblasti vzdelávacej politiky. Súčasne má projekt za cieľ analyzovať stav a potreby vzdelávania na Slovensku z pohľadu medzinárodných štúdií v oblasti kľúčových kompetencií a budovať potenciál pedagógov, monitorovať vzdelávacie výsledky vlastnej školy s ohľadom na školský vzdelávací program.

Na stránkach Učiteľských novín prinášame ďalšie z kľúčových vystúpení odborníkov na tejto konferencii.

Indikátory kvality vzdelávania v hodnotení škôl

Zuzana Juščáková,
NÚCEM

„We must have the courage to examine everything, discuss everything and even to teach everything.“

Marquis de Condorcet

Výskumy zo začiatku 60. rokov 20. storočia sa zameriavali na kvalitu vzdelávania takmer výhradne z pohľadu obsahu vzdelávania, množstva naučeného a z pohľadu pomôcok a metód. V poslednom desaťročí 20. storočia téma kvality vzdelávania zosilnela. Názory zdôrazňujúce množstvo naučeného boli spochybnené v kontraste so schopnosťami žiaka použiť nadobudnuté vedomosti v ďalšom vzdelávaní, respektíve v živote. Takzvané gramotnosti ako príspevok vzdelávacieho systému sa stali aj vďaka meraniam PISA fenoménom číslo jeden. Čitateľská a matematická gramotnosť sú nesporne veľmi významné a bazálne pre ďalšiu vzdelávaciu cestu žiaka alebo jeho zaradenie sa do života. Avšak upriamenie sa iba na výkon vo vzdelávaní a preceňovanie štatistických výsledkov môžu odsunúť do úzadia ďalšie aspekty vplyvu vzdelávania a pôsobenia školy na vývoj jednotlivca, regiónu a spoločenstva.

Vo vymedzení pojmu *kvalita vzdelávania* treba mať na zreteli oblasť, na ktorú sa chceme zamerať, kde chceme kvalitu vzdelávania merať a hodnotiť. Je rozdiel, či budeme posudzovať kvalitu vzdelávacieho systému, kvalitu školy, alebo kvalitu vyučovania, aj keď všetky tri stupne pyramídy spolu súvisia a sú od seba závislé.

V súvislosti s vymedzením pojmu kvalita vzdelávania v škole, t. j. **kvalita školy**, uvádzam základné východiská.

- **Lisabonská stratégia** akcentuje potrebu pripraviť žiaka na vstup do vzdelanostnej spoločnosti so stále sa zvyšujúcou sociálnou súdržnosťou a s vysokou schopnosťou konkurencie a dynamiky.
- Pozícia každého jedinca v spoločnosti bude čoraz viac určovaná na základe jeho vedomostí, ktoré nadobudol (**Biela kniha Európskej komisie**).
- **Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti** predpokladá, že školské vzdelávanie by malo poskytnúť nástroje umožňujúce celoživotne sa učiť a vedieť sa učiť a pestovať u žiakov motiváciu k celoživotnému vzdelávaniu sa potrebnému na:
  a) osobný rozvoj žiakov a študentov,
  b) získanie schopností zamestnať sa,
  c) rozvoj sociálnej súdržnosti a aktívneho občianstva.
- **Programové vyhlásenie vlády SR** na roky 2010 – 2014 kladie schopnosť Slovenska účinne využiť a zveľaďovať svoj ľudský potenciál ako predpoklad nielen ekonomického a sociálneho, ale aj mravného a kultúrneho úspechu.

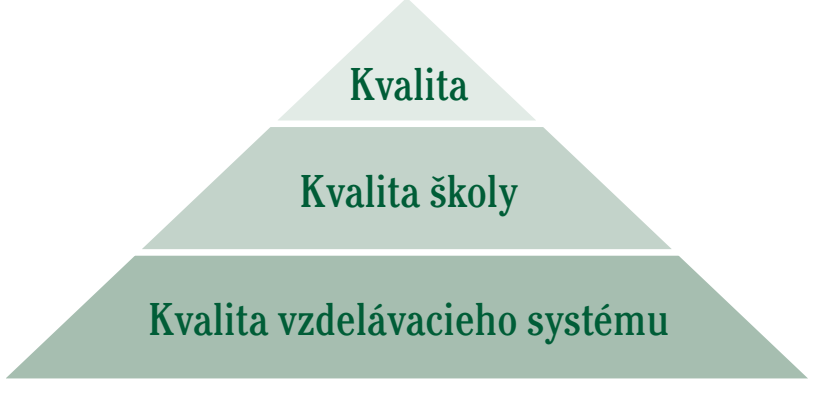

Moderné štáty majú vo svojich školských zákonoch definovanú kvalitu vzdelávania ako kvalitnú službu žiakom, rodičom, komunite a celej spoločnosti tak zo stránky znalostí a zručností nadobudnutých v škole, ako aj zo stránky zabezpečenia harmonického vývoja žiaka, aby sa stal zodpovednou ľudskou bytosťou a členom spoločnosti, a to s akcentom na inkluzivitu.

Vymedzenie pojmu kvalita školy

Kvalita školy má byť kolektívny proces. Sledovať kvalitu školy znamená zisťovať poznatky o vopred dohodnutých aspektoch práce školy, s ktorými sa následne pracuje. Výsledky tohto zisťovania majú byť interne diskutované a aktualizované vo vzťahu k tomu, čo je v škole prijatou predstavou o kvalite. Hovoriť o kvalite vzdelávania bez nadväznosti na autoevalváciu nemá zmysel.

„Každá cieľavedomá ľudská činnosť vyžaduje spätnú väzbu.“

(M. Novák)

Autoevalvácia je krokom k udržiavaniu a zvyšovaniu kvality vzdelávania žiaka a k sebarealizácii učiteľa. V procese autoevalvácie je nutné stanoviť oblasti, ciele, kritériá a indikátory, metódy zberu a spracovania dát. Hľadajúc kritériá, ukázalo sa, že pozornosť učiteľov a žiakov sa sústreďuje aj na nonkognitívne procesy v škole a za kvalitnú považujú školu, v ktorej prevláda duch porozumenia, úcty a ústretovosti (obr. 1).

Obr. 1: Ako učitelia odpovedali na otázku, čo najviac vplýva na kvalitu školy

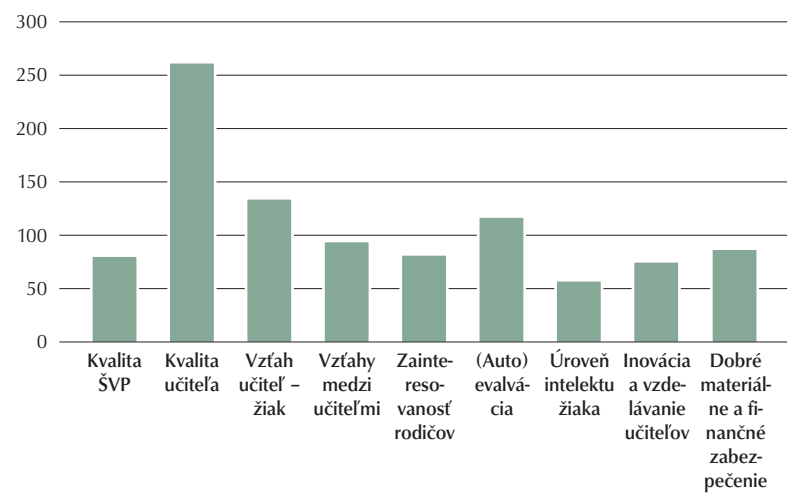

Možno zhrnúť, že **kvalita školy je miera naplnenia:**

- **širokej základne vedomostí,**
- **rozvíjania schopností jednotlivca zamestnať sa a zaradiť do ekonomického života,**
- **záujmu o získavanie nových vedomostí,**
- **humanistických princípov,**
- **užšej spolupráce škôl a podnikov,**
- **rovnocenného prístupu k investíciám do odbornej prípravy,**

pričom kvalitné vzdelávanie bojuje proti vylúčeniu z dôvodov zdravotného postihnutia alebo sociálne znevýhodneného prostredia.

Škola je charakterizovaná nielen svojimi produktmi, ale predovšetkým svojím fungovaním. Preto dodávam, že v kvalitnej škole sa cíti dobre nielen žiak, ale aj učiteľ. Kritériami kvality sa tak popri dobrom zvládnutí vzdelávacích úloh a príprave na profesiu stanú dobré medziľudské vzťahy na vyučovaní a celkovo v škole, medzi učiteľmi, vedením školy, žiakmi a rodičmi navzájom, ktoré odzrkadľujú druhý aspekt edukácie – výchovu. Zažívanie úspechu pre každého žiaka, vysoký morálny kredit učiteľa a absolventa školy, zodpovednosť pri narábaní so svojimi vedomosťami, právne a spoločenské vedomie, zodpovednosť za svoju užitočnosť druhým sú obsahom nonkognitívnych ukazovateľov kvality. **Hodnotenie kognitívnej oblasti – hodnotenie vedomostí, školského výkonu**, má byť preto sprevádzané **hodnotením nonkognitívneho** pôsobenia školy na žiaka.

Kritériá kvality školy

Podľa našej koncepcie kvality výchovy a vzdelávania v škole, t. j. **kvality školy** v zmysle schopnosti splniť úlohy a ciele, sa kritériá kvalitného vzdelávania delia do troch oblastí:

1. **kritérium výkonu** – množstvo poznatkov, vedomostí, ktoré žiaci v škole získajú, vrátane ich pochopenia, udržania v pamäti a využitia v praxi; najčastejšie to býva školský prospech, úspechy v domácich a zahraničných súťažiach, v olympiádach a podobne, ale v súčasnosti aj výsledky národných testovaní NÚCEM;
2. kritérium ovplyvnenia, utvárania **mimopoznávacích charakteristík osobnosti** – napríklad emócií, citov, motivácie na ďalšie poznávanie, vzdelávanie, sebazdokonaľovanie, ovplyvnenie hodnotového systému, cieľov života, ale aj autoregulácie, socializácie a tvorivosti;
3. **kombinácia** – podiel dvoch uvedených kritérií.

Kritérium výkonu v zmysle hodnotenia výstupov je dnes už prekonané. Zahŕňa totiž v sebe tie aspekty, na ktoré škola nemá vplyv. Ide predovšetkým o študijné predpoklady žiaka. Tie výrazne ovplyvňujú výsledný efekt vzdelávania, pričom prínos školy ostáva zatienený. Aby sme pri hodnotení kvality školy oddelili príspevok školy k výchove a vzdelaniu žiaka od faktorov, na ktoré škola nemá dosah, je potrebné v rozmedzí posudzovaného obdobia poznať nielen výstupy, ale aj vstupy do vzdelávacieho procesu. Navyše, ak poznáme stav vedomostí žiaka na vstupe a jeho študijné predpoklady, máme možnosť voliť pedagogické postupy efektívnejšie. Pod študijnými predpokladmi žiaka v širšom slova zmysle máme bez nároku na úplnosť na mysli:

- intelektový potenciál žiaka,
- socioekonomický a kultúrny status žiaka,
- motiváciu žiaka k učeniu sa.

Kritérium utvárania nonkognitívnych charakteristík osobnosti a kvality medziľudských vzťahov možno merať kvantitatívnym zberom dát v oblasti tvorivosti žiaka, ašpiračnej motivácie žiaka, motivácie učiteľa na výkon pedagogického povolania, klímy školy, sociálnej a pracovnej atmosféry v triede, klímy pedagogického zboru, štýlu práce riaditeľa, vzájomného vzťahu medzi učiteľom a žiakom. Na odhaľovanie ďalších príspevkov školy k vývoju žiaka a kvality ďalších procesov v škole zatiaľ nemáme k dispozícii overené nástroje kvantitatívneho zberu dát. Tu ostáva priestor pre iné inštitúcie, aby pomohli školám tvoriť si sebaobraz a dávať inštrukcie na udržanie dobrého stavu, prípadne zlepšenia.

Indikátory kvality školy

Jedným zo špecifických cieľov projektu bolo definovať indikátory kvality vzdelávania a monitorovať ich možnosti implementácie do systému hodnotenia kvality vzdelávania v školách SR.

Kritérium sa stáva indikátorom vtedy, ak je merateľné, teda ak existuje validný a reliabilný nástroj, ktorého výsledky v podobe numerických premenných opisujú stav zisťovanej vlastnosti alebo javu. Našou úlohou bolo určiť kritériá, patričné nástroje a overiť ich v administráciách.

Výskum v období rokov 2010 – 2013 nášho projektu sme uskutočňovali v spolupráci s 36 strednými školami. **Na posudzovanie výkonových ukazovateľov školy sme zvolili metódu tzv. prostej pridanej hodnoty v slovenskom jazyku a literatúre a v matematike.** Vstupné hodnoty sme získali zo vstupného merania TVS, z archívnych dát NÚCEM z národného testovania deviatakov 2010. V školskom roku 2010/2011 boli spolupracujúci žiaci v prvom ročníku. Na výstupné dáta roku 2013, keď boli v 3. ročníku, sme pripravili simuláciu maturitnej skúšky (MM) zo slovenského jazyka a literatúry (SJL) a z matematiky (MAT). Výstupné testy sme pripravili v súčinnosti s regionálnymi spolupracovníkmi – učiteľmi zapojených škôl – z položiek maturitných testov z predchádzajúcich ročníkov externej časti maturitnej skúšky a z výberu kotviacich úloh testovania deviatakov 2010. Tak boli umožnené viaceré metodológie výpočtu prostej pridanej hodnoty v SJL a MAT:

1. prostá pridaná hodnota ako rozdiel reálnych výstupných výkonov od predikovanej hodnoty vstupno-výstupných hodnôt pomocou lineárnej regresie,
2. prostá pridaná hodnota ako posun medzi dvoma rôznymi testovaniami, ktorých hodnotenie bolo prepojené na jednu škálu,
3. prostá pridaná hodnota ako posun riešenia tých istých položiek na vstupe a na výstupe,
4. prostá pridaná hodnota ako využitie intelektového potenciálu žiaka.

Po zbere klasifikácie žiakov nášho výberu na polročných a koncoročných vysvedčeniach zo všetkých predmetov za tri roky a korelačnej analýze s výsledkami MM sa ukázalo, že hodnotenie žiakov známkou nie je na hodnotenie školy dostatočne štandardné. Tesnosti vzťahu medzi priemerom známok na vysvedčeniach a výstupným meraním medzi dvoma rovnako veľkými školami sa líšili až osemnásobne. **Známka preto nemôže byť indikátorom kvality školy.**

Študijné predpoklady žiakov nášho výberu sme overovali štandardizovaným testom všeobecných schopností (TVS) z proveniencie Psychodiagnostiky, a. s., v Bratislave, testom priestorových schopností (TPS) a testom študijných predpokladov (TŠP) firmy SCIO, Česká republika. Študijné predpoklady v širšom slova zmysle sme ďalej zisťovali dotazníkom socioekonomického a kultúrneho statusu žiaka štandardizovaného v štúdii PISA 2009, štandardizovaným dotazníkom motivácie výkonu (DMV) a dotazníkom motivácie k učeniu M2.

O meranie ďalších nonkognitívnych charakteristík osobnosti žiaka, kvality medziľudských vzťahov a výchovného pôsobenia školy sme sa pokúsili prostredníctvom dotazníka klímy školy CFK-Ldt. a dotazníka k pracovnej a sociálnej atmosfére v triede (ŠSAT), dotazníka k organizačnej klíme pedagogického zboru (QCDQ-RS), dotazníka interakčného štýlu riaditeľa školy (QPI) a dotazníka interakčného štýlu učiteľa (DIŠU).

Administráciu testu alebo dotazníka predchádzal seminár s regionálnymi spolupracovníkmi a odovzdanie inštrukcií k administrácii. Po štatistickom spracovaní meraní sme posielali škole výsledky analýz na žiaka, triedu a školu, rešpektujúc anonymitu osobnosti. Na spoločných stretnutiach s regionálnymi spolupracovníkmi mal náš tím možnosť diskutovať a konfrontovať naše snaženie s realitou školy. Spolu sme za obdobie rokov 2010 – 2013 uskutočnili 71 návštev spolupracujúcich škôl a sedem viacdňových stretnutí s regionálnymi spolupracovníkmi obohatených o prednášky osobností pedagogiky a psychológie z SR a ČR.

„Rozvoj interného hodnotenia škôl (autoevalvácia) a podpora rozšírenia externého hodnotenia z centrálnej úrovne na úroveň regiónu, zriaďovateľa a školskej komunity by mali byť jedným z hlavných impulzov rozvoja slovenských škôl.“

(Humajová, Marošiová, 2006)

Overenie možnosti implementácie uvedených indikátorov do systému hodnotenia kvality vzdelávania v škole prebiehalo v diskusii so spolupracujúcimi školami a v procese spätnej väzby. Žiaci a učitelia 34 škôl nášho výberu vytrvali s nami v spolupráci až do ukončenia projektu a použijúc naše merania, pripravili SWOT analýzu hodnotenia práce školy v danom období.

Roku 2014 plánujeme dokončiť sledovanie výberu spolupracujúcich žiakov v ich maturitnom ročníku, a tak overiť a prehĺbiť doterajšie poznanie.

Úlohu definovať indikátory kvality vzdelávania a monitorovať ich možnosti implementácie do systému hodnotenia kvality vzdelávania je, prirodzene, v rozsahu troch rokov nemožné riešiť komplexne a vyčerpávajúco.

Prínosom aktivity 4.1 je:

- **nájdenie nástrojov predovšetkým pre nonkognitívne indikátory kvality vzdelávania,**
- **zistenie nedostatkov a rezerv testov a dotazníkov a okolností zberu dát,**
- **overenie nových štatistických analýz nonkognitívnych a kognitívnych meraní,**
- **výskum súvislostí a istej hierarchie subindikátorov,**
- **osveta a prínos zapojeným školám.**

Každá škola má možnosť postupovať vlastnými vstupno-výstupnými ročníkovými testami. Ročníkové testy sú veľmi vhodnou stratégiou sledovania kvality vzdelávania v škole, pretože – okrem absolventského školského roka – výsledky zastihnú žiaka ešte počas štúdia v škole a na základe nameraných výsledkov vzniká priestor na voľbu vhodnej intervencie. Ak uvážime, aké dáta zhromažďuje každoročne NÚCEM v národných meraniach a aké možnosti dávajú nové projekty ESF v rekognoskácii vzdelávania a výchovy, ponúka sa príležitosť predkladať školám vhodné analýzy a interpretácie na ich autoevalváciu. Z dlhodobého hľadiska by mohol NÚCEM poskytovať školám informácie o vstupno-výstupných výsledkoch žiakov školy v jednotlivých predmetoch, resp. oblastiach vo svetle porovnaní skupín škôl s podobnými podmienkami, čo sme v našej aktivite overovali. Na to bude potrebné rozšíriť spektrum predmetov a oblastí národných testovaní na všetkých stupňoch ISCED 1, 2 a 3 a, samozrejme, dobre preskúmaný a overený analytický aparát na zapracovanie kontextuálnych premenných.

Testy vzdelávacích oblastí

Pavol Kelecsényi, Stanislava Hrašková, Alžbeta Palacková, Marianna Mrva, Jarmila Pažma Danková,
NÚCEM

Počas prípravy novej koncepcie maturitnej skúšky sa pod názvom Monitor v rokoch 2000 až 2004 uskutočnilo testovanie maturujúcich žiakov stredných škôl z každého maturitného predmetu. Do novej podoby maturitnej skúšky sa však prenieslo iba celoplošné testovanie žiakov z vyučovacieho jazyka, cudzieho jazyka a matematiky. Žiadne iné monitorovanie úrovne vedomostí žiakov strednej školy z ostatných predmetov sa odvtedy neuskutočnilo.

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) preto do národného projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania v základných a stredných školách v Slovenskej republike v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* ako jednu z aktivít zaradil tvorbu testovacích nástrojov zo vzdelávacích oblastí Matematika a práca s informáciami (MAI), Človek a príroda (ČAP) a Človek a spoločnosť (ČAS) pre všetkých žiakov končiacich vzdelávanie na stupni ISCED 3. Zadaním aktivity projektu bolo vytvoriť testy z jednotlivých vzdelávacích oblastí obsahujúce úlohy z jednotlivých predmetov každej vzdelávacej oblasti spoločne s úlohami s medzipredmetovým obsahom. Cieľom aktivity bolo vytvoriť prostriedky umožňujúce sledovať úroveň vzdelávania žiakov v týchto vzdelávacích oblastiach podľa nových štátnych vzdelávacích programov zavedených v rámci obsahovej reformy školstva na Slovensku. Predpokladaným výstupom aktivity mali byť dva pilotné testy z každej vzdelávacej oblasti počas prvého roka projektu, jeden riadny test z každej vzdelávacej oblasti počas druhého roka projektu, pripravený na okamžité použitie pre potreby testovania, a zbierka ukážok úloh z každej vzdelávacej oblasti na záver tretieho roka projektu.

Priebeh činností aktivity

V prvom roku aktivity projektu sa z každej vzdelávacej oblasti vytvorili dva pilotné testy s cieľom overiť navrhnuté typy úloh, ich štruktúru, kognitívnu náročnosť, zloženie úloh testov a schopnosť merať požadovanú vlastnosť. Úlohy testov vytvoril kolektív autorov pod kontrolou garanta, následne úlohy pripomienkovali recenzenti. Prácu všetkých zúčastnených koordinoval koordinátor aktivity každej vzdelávacej oblasti. Takto pripravené skupiny úloh sa odovzdali na grafické spracovanie a finalizáciu, nasledovalo vytlačenie testov vo forme testovacích zošitov, pilotné testovanie žiakmi pod dohľadom administrátorov a konečné vyhodnotenie a štatistické spracovanie odpovedí žiakov. Napriek tomu, že cieľovou skupinou testovania boli všetci žiaci posledného ročníka strednej školy na výstupe stupňa ISCED 3A, test z každej vzdelávacej oblasti bol administrovaný žiakovi, ktorý sa prihlásil na maturitnú skúšku z aspoň jedného z predmetov príslušnej vzdelávacej oblasti.

Na základe skúseností a štatistických výstupov z dvoch pilotných testov prvého roka aktivity autori v druhom roku pripravili jeden riadny test z každej vzdelávacej oblasti. Úlohy testu boli opäť odskúšané na reprezentatívnej vzorke žiakov a odpovede žiakov štatisticky vyhodnotené. Úlohy testu overovali nielen úroveň vedomostí a zručností žiakov z jednotlivých

predmetov vzdelávacej oblasti, ale aj zvládnutie poznatkov a činností, s ktorými sa žiaci oboznámili počas vyučovania viacerých predmetov, teda overovali pochopenie medzipredmetových vzťahov v rámci vzdelávacej oblasti. Úlohy testu boli vytvorené v súlade so štátnym vzdelávacím programom pre každú vzdelávaciu oblasť. Ku každému testu autori vytvorili kľúč správnych odpovedí a špecifikačnú tabuľku obsahujúcu základné charakteristiky úloh, ako napríklad typ úlohy (otvorená, uzavretá), tematický celok a okruh podľa štátneho vzdelávacieho programu, ktorý úloha testovala, predpokladanú obťažnosť a kognitívnu náročnosť myšlienkových operácií, ktoré by mali žiaci použiť na správne vyriešenie úlohy.

Riadny test zo vzdelávacej oblasti MAI obsahoval 20 otvorených úloh. Žiaci mali do odpoveďového formulára napísať správnu odpoveď na každú z úloh v tvare celého alebo desatinného čísla, v prípade potreby zaokrúhleného na dve desatinné miesta. Čas na vypracovanie úloh testu bol 120 minút. Žiaci mohli použiť kalkulačku so základnými matematickými funkciami a prehľad základných vzťahov na poslednom liste testovacieho zošita. Iné pomôcky neboli povolené. Test zo vzdelávacej oblasti MAI bol administrovaný aj v maďarskej mutácii pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským. V tab. 1 sú uvedené údaje o skupine žiakov, ktorá test riešila, a dosiahnuté výsledky žiakov v teste.

Tab. 1: Údaje o žiakoch riešiacich test zo vzdelávacej oblasti MAI a výsledky testu

Počet zapojených škôl	55
Počet testovaných žiakov	1 018
Počet testovaných chlapcov	618
Počet testovaných dievčat	400
Dosiahnuté minimum	0,0 %
Dosiahnuté maximum	100,0 %
Priemerná úspešnosť	52,7 %
Štandardná odchýlka priemernej úspešnosti	24,3 %
Štandardná chyba merania na úspešnosť	0,8 %
Cronbachova alfa	0,85

Tab. 2: Údaje o žiakoch riešiacich test zo vzdelávacej oblasti ČAP a výsledky testu

Počet zapojených škôl	55
Počet testovaných žiakov	975
Počet testovaných chlapcov	286
Počet testovaných dievčat	689
Dosiahnuté minimum	15,0 %
Dosiahnuté maximum	92,5 %
Priemerná úspešnosť	56,4 %
Štandardná odchýlka priemernej úspešnosti	12,2 %
Štandardná chyba merania na úspešnosť	0,4 %
Cronbachova alfa	0,68

Tab. 3: Údaje o žiakoch riešiacich test zo vzdelávacej oblasti ČAS a výsledky testu

Počet zapojených škôl	58
Počet testovaných žiakov	998
Počet testovaných chlapcov	339
Počet testovaných dievčat	659
Dosiahnuté minimum	22,5 %
Dosiahnuté maximum	82,5 %
Priemerná úspešnosť	52,4 %
Štandardná odchýlka priemernej úspešnosti	10,4 %
Štandardná chyba merania na úspešnosť	0,3 %
Cronbachova alfa	0,57

Riadny test zo vzdelávacej oblasti ČAP obsahoval 40 uzavretých úloh. Žiaci mali zo štyroch ponúknutých možností ku každej úlohe vybrať správnu odpoveď a vyznačiť ju krížikom v odpoveďovom formulári. Čas na vypracovanie úloh testu bol 120 minút. Počas riešenia úloh testu žiaci nemali povolené používať žiadne pomôcky. V tab. 2 sú uvedené údaje o skupine žiakov, ktorá riešila test zo vzdelávacej oblasti ČAP, a dosiahnuté výsledky.

Riadny test zo vzdelávacej oblasti ČAS obsahoval 10 otvorených úloh s krátkou odpoveďou a 30 uzavretých úloh. Žiaci mali zo štyroch ponúknutých možností ku každej uzavretej úlohe vybrať správnu odpoveď a vyznačiť ju krížikom v odpoveďovom formulári. Čas na vypracovanie úloh testu bol 120 minút. Počas riešenia úloh testu žiaci nemali povolené používať žiadne pomôcky. V tab. 3 sú uvedené údaje o skupine žiakov, ktorá riešila test zo vzdelávacej oblasti ČAS, a dosiahnuté výsledky žiakov v teste.

Ukážky úloh z testov a analýza odpovedí žiakov

Z pilotných testov administrovaných v prvom roku projektu prinášame ukážky testových úloh. Ku každej úlohe okrem zadania a správneho riešenia uvádzame aj získané štatistické výstupy – priemernú úspešnosť žiakov pri riešení úlohy, citlivosť položky (schopnosť rozlíšiť žiakov podľa výkonnostnej úrovne) a koreláciu položky so zvyškom testu (či úspešnosť žiaka v úlohe zodpovedá úspešnosti žiaka v celom teste, teda či položka meria rovnako ako zvyšok testu). Pri úlohách s výberom odpovede prinášame aj početnosť výberu jednotlivých možností a koeficient korelácie výberu možnosti a úspešnosti žiaka v teste.

Úloha 1

V otvorenej kadičke prebieha reakcia $CaCO_3(s) + 2\ HCl(l) \rightarrow CaCl_2(aq) + CO_2(g) + H_2O(l)$.

Obr. 1:

Obr. 2:

Na začiatku reakcie boli misky váh v rovnováhe (obr. 1), počas reakcie sa váhy vychýlili v neprospech reakčnej zmesi (obr. 2). Hlavným dôvodom vychýlenia váh je:
(A) vznik zrazeniny $CaCO_3$,
(B) únik plynného CO_2,
(C) vznik zrazeniny $CaCl_2$,
(D) únik vodnej pary.

Analýza: Cieľom úlohy bolo spájať chemické a fyzikálne poznatky. Úloha bola zameraná na využitie zákona zachovania hmotnosti v priebehu chemickej reakcie. Úlohu správne vyriešilo 66 % žiakov. Citlivosť úlohy bola 55 %, rozlišovacia schopnosť určená hodnotou *P. Bis.* bola 0,38. Úloha dobre rozlíšila žiakov (obr. 3), správnu odpoveď B väčšinou volili v teste celkovo úspešní žiaci. Najfrekventovanejším distraktorom bola odpoveď C, ktorú volili v teste celkovo menej úspešní žiaci (tab. 4).

Tab. 4: Analýza distraktorov úlohy 1

	A	B	C	D	Bez odpovede
P. Bis.	-0,20	0,38	-0,24	-0,15	-0,06
Podiel žiakov (v %)	3	66	17	14	0
Počet žiakov	12	287	74	60	1

Úloha 2

Bol pirátom v službách jej veličenstva kráľovnej Alžbety I. Ako druhý človek na svete podnikol cestu okolo sveta a jeho námorné plavby súviseli s cieľom prekaziť rozsiahle dobyvačné snahy Španielska a získať od nich zlato z výprav do Ameriky. Prieliv pomenovaný po tomto pirátovi sa nachádza medzi:
(A) Ohňovou zemou a Antarktídou,
(B) Afrikou a Antarktídou,
(C) Južnou a Severnou Amerikou,
(D) Afrikou a Áziou.

Analýza: Cieľom úlohy bolo prepojiť vedomosti žiakov z dejepisu a geografie. Úlohu správne vyriešila takmer polovica žiakov. Citlivosť úlohy bola 57 %, rozlišovacia schopnosť určená hodnotou *P. Bis.* bola 0,33. Úloha dobre rozlíšila žiakov (obr. 3), správnu odpoveď A väčšinou volili v teste celkovo úspešní žiaci. Najfrekventovanejším distraktorom bola odpoveď C, ktorú volili v teste celkovo menej úspešní žiaci (tab. 5).

Záver

Výsledkom aktivity je jeden test z každej vzdelávacej oblasti pripravený na okamžité použitie na účely testovania a verejne publikovaná zbierka ukážok úloh z každej vzdelávacej oblasti.

Testovaní žiaci počas pilotného overovania riešili úlohy testov na priemernej úrovni. Cieľovou skupinou pripravených testov sú všetci žiaci končiaci vzdelávanie z testovanej vzdelávacej oblasti na úrovni ISCED 3A. Testy z jednotlivých vzdelávacích oblastí však riešili žiaci, ktorí sa pripravovali na maturitnú skúšku z aspoň jedného predmetu vzdelávacej oblasti. Zo skúseností tiež vieme, že žiaci v poslednom ročníku strednej školy sa už venujú takmer výlučne predmetom, z ktorých sa rozhodli vykonať maturitnú skúšku, prípadne profilovým predmetom na zvolenej vysokej škole. Preto pri reálnom testovaní, keď budú testy zadávané všetkým žiakom populačného ročníka, očakávame nižšiu dosiahnutú úspešnosť. Keďže vzdelávanie v súčasnom školskom systéme je postavené na vyučovaní jednotlivých predmetov, predpokladáme využitie pripravených testov nie na účely maturitnej skúšky, ale skôr pri porovnávaní vedomostí žiakov jednotlivých škôl a ako spätnú väzbu pre jednotlivé školy pri zisťovaní úrovne vyučovania vzdelávacích oblastí.

Tab. 5: Analýza distraktorov úlohy 2

	A	B	C	D	Bez odpovede
P. Bis.	0,33	-0,05	-0,26	-0,08	-0,06
Podiel žiakov (v %)	48	9	31	12	1
Počet žiakov	207	37	133	53	3

Obr. 3: Úspešnosť odpovedí žiakov podľa rozdelenia do výkonnostných skupín

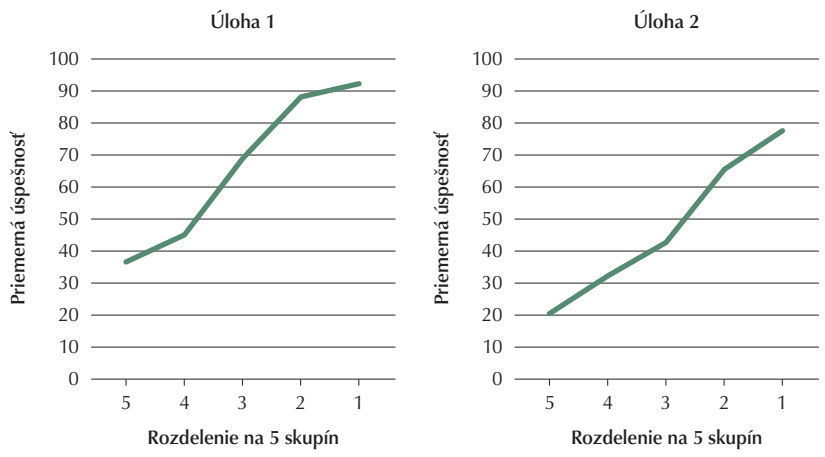

Čo odhaduje tzv. pridaná hodnota školy?

Mária Kolková,
NÚCEM

Lukáš Ivica,
Fakulta matematiky, fyziky a informatiky UK v Bratislave

Medzinárodne používaný termín „pridaná hodnota školy“ už ani na Slovensku nie je neznámy. Samotný termín budí dojem, že sa usilujeme zmerať celkovú – mnohorozmernú – kvalitu školy. Skutočnosť však môže byť podstatne skromnejšia.

Snahy o odhad pridanej hodnoty vo vzdelávaní vyplynuli z presvedčenia, že samotná úspešnosť školy napr. v maturitnom teste nevypovedá dostatočne o práci na strednej škole. Modely pridanej hodnoty sa snažia zohľadniť práve fakt, že na školu prichádzajú žiaci s vedomosťami na rôznych úrovniach. V súvislosti so vzdelávaním sa pridaná hodnota žiaka chápe ako progres, ktorý žiak urobil za isté posudzované obdobie (takto definované napr. v sprievodnom materiáli o pridanej hodnote v Anglicku). Žiak je meraný testami minimálne na začiatku a na konci obdobia. Pomocou výkonu žiaka v týchto testoch je na základe štatistického modelu odhadnutý progres, ktorý žiak urobil. V postupe, ktorý sme použili a ďalej predstavíme, sa následne za pridanú hodnotu školy považuje priemer pridaných hodnôt jej žiakov. Od zložitosti použitého štatistického modelu závisí, či do analýz zahrnieme aj kontextuálne premenné (napr. socioekonomický status, študijné predpoklady žiaka, jeho motiváciu...), alebo nie. V prvom experimentálnom modelovaní na Národnom ústave certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) sme pracovali zatiaľ bez kontextuálnych premenných. Takto určenú mieru progresu pracovne nazývame *pridaná hodnota*/prostá pridaná hodnota.

Pretože v NÚCEM sú dostupné dáta z Testovania 9 v slovenskom jazyku a literatúre (SJL) a v matematike (MAT) a z externej časti maturitnej skúšky (EČMS) zo SJL a z MAT, ponúka sa možnosť považovať tieto za vstupné a výstupné testy na odhadovanie pridanej hodnoty. Okrem archívnych dát z Testovania 9 a EČMS sme použili dáta získané v projekte *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*. U žiakov testovaných v rámci projektu sme administrovali špeciálne výstupné testy zo SJL a z MAT, pretože v čase ukončenia projektu títo žiaci ešte neabsolvovali maturitu (končili 3. ročník stredných škôl). Tento výstupný test nazývame Malá maturita (v grafoch používame skratku MM). Formou simuloval EČMS maturantov. Testy boli obsahovo upravené, aby neobsahovali položky zamerané na dovtedy nepreberané učivo, a boli zostavené z položiek archívnych maturitných testov z rokov 2009 – 2013. Ďalej v texte budeme pracovať s výsledkami v SJL, pretože modelovanie na dátach z matematiky má špecifické problémy. Pridanú hodnotu sme odhadovali zvlášť pre žiakov gymnázií a zvlášť pre žiakov ostatných stredných škôl (SOŠ).

Štatistický model pridanej hodnoty žiaka a školy

Za štatistický model, ktorý by nám umožnil odhadnúť pridanú hodnotu žiaka, sme zvolili jednoduchú lineárnu regresiu. Nezávislou premennou bola úspešnosť žiaka v Testovaní 9 zo SJL, závislou premennou úspešnosť žiaka na maturite (EČMS alebo Malej maturite) zo SJL.

Graf na obr. 1 je vytvorený na základe úspešností žiakov SOŠ v Testovaní 9 zo SJL roku 2010 a úspešností týchto žiakov na Malej maturite zo SJL roku 2013. Body v grafe predstavujú žiakov. Modrá priamka je regresná priamka určená metódou najmenších štvorcov. Zelený bod zastupuje žiaka, ktorý v Testovaní 9 dosiahol úspešnosť 80 %. Na Malej maturite získal 68,2 %. Na základe lineárnej regresie očakávaný výkon na Malej maturite od žiakov s 80-% úspešnosťou v Testovaní 9 je 53,8 %. Naznačuje to oranžový bod ležiaci na regresnej priamke.

Odhadom progresu žiaka na základe lineárnej regresie je rozdiel medzi reálne dosiahnutým výsledkom (68,2 %) a očakávaným výsledkom (53,8 %). V príklade ilustrovanom na obr. 1 žiak dosiahol pridanú hodnotu 14,4 %. Na obr. 2 sú na pozadí žiakov slovenských SOŠ zvýraznení žiaci jednej konkrétnej školy (nazývame ju škola A). Ak by sme vypočítali podľa uvedeného postupu pridanú hodnotu

Obr. 1: Pridaná hodnota žiaka

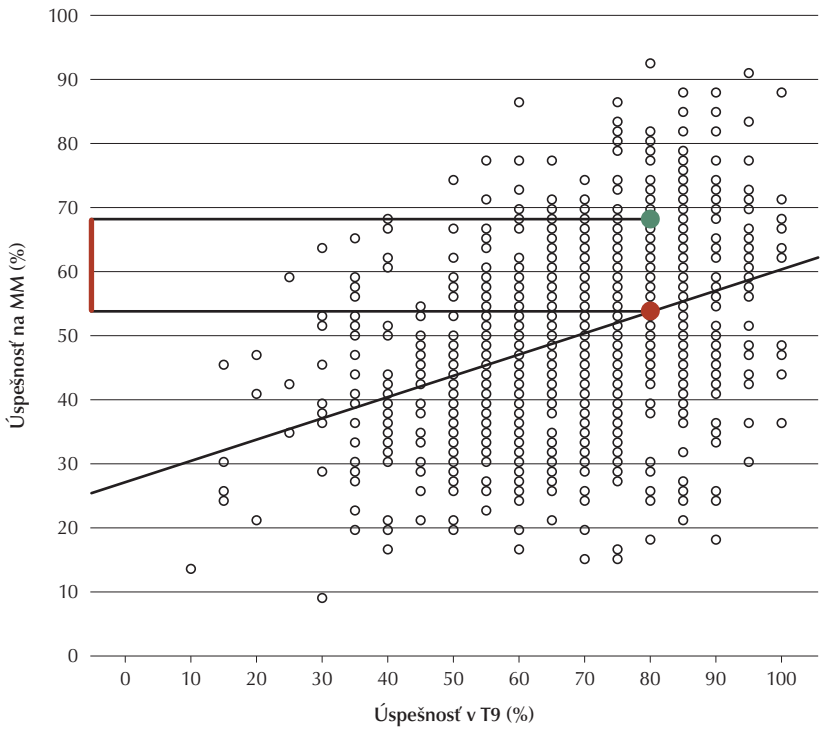

pre každého žiaka tejto školy, priemer týchto hodnôt by bol bodovým odhadom (teda odhadom pomocou jedného čísla) pridanej hodnoty školy. V ilus-trovanom prípade sa priemer pridaných hodnôt vyznačených žiakov rovná hodnote -2,49 %. Záporná hodnota hovorí o podpriemernej pridanej hodnote školy. Podpriemernosť bolo možné očakávať už z prevahy žiakov nachádzajúcich sa pod regresnou

priamkou. Ak by sme zohľadnili rozptyl pridaných hodnôt žiakov, môžeme určiť intervalový odhad – v tomto prípade 95-% konfidenčný interval pokrýva hodnoty od -4,97 do -0,01. Konfidenčné intervaly nám umožňujú čiastočne – s istou mierou správnosti – usudzovať, ktorá zo škôl získala vyšší odhad pridanej hodnoty.

Obr. 3: Porovnanie pridaných hodnôt štyroch slovenských stredných odborných škôl

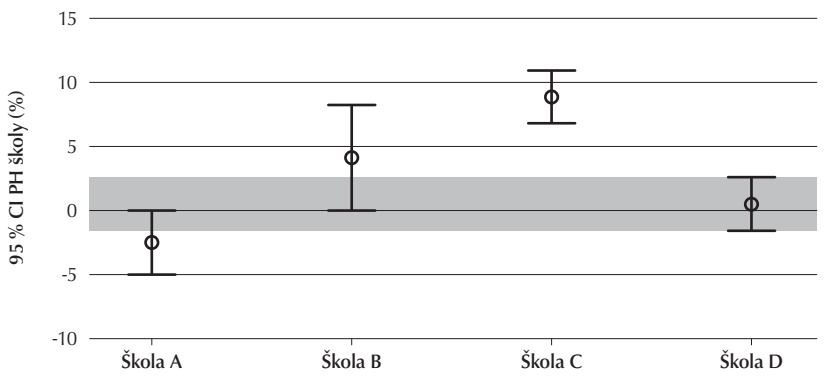

Na obr. 3 je znázornený konfidenčný interval školy A graficky pomocou úsečky. Nachádzajú sa tam aj reprezentácie konfidenčných intervalov ďalších troch škôl (B – D). Odhadovaná pridaná hodnota školy D je štatisticky významne nižšia ako pridaná hodnota školy C, pretože škole D zodpovedajúca úsečka sa nachádza pod úsečkou zodpovedajúcou konfidenčnému intervalu školy C. Avšak pridaná hodnota školy D nie je štatisticky významne odlišná od odhadov pridaných hodnôt škôl A a B, pretože ich konfidenčné intervaly sa prekrývajú. Na zvýraznenie tohto faktu sme vyznačili v grafe sivý pás.

Je mimoriadne dôležité uvedomiť si, že uvedený intervalový odhad predpokladá, že pridané hodnoty žiakov boli určené presne. Ako ukážeme ďalej, v odhadoch pridanej hodnoty žiakov je veľká miera nepresnosti. V skutočnosti je tento interval oveľa širší. Na záver ešte dodáme, že zaužívaným pravidlom je počítať pridanú hodnotu len pre školy, v prípade ktorých sú dostupné vstupno-výstupné dáta aspoň pre 30 žiakov.

Problémy pri modelovaní pridanej hodnoty

Použitie lineárneho regresného modelu predpokladá v prvom rade závislosť výstupnej premennej (úspešnosť v maturite) od vstupnej premennej (úspešnosť v Testovaní 9). Závislosť má mať lineárny trend a (ako uvádza D. Ballou vo svojom článku *Sizing Up Test Scores*) má byť veľmi silná. Silu vzťahu sme posudzovali pomocou Pearsonovho korelačného koeficientu. V bunkách tab. 1 sú hodnoty korelácie pre jednotlivé populačné ročníky v predmetoch SJL a MAT určené zvlášť pre žiakov gymnázií a SOŠ (populačný ročník 2005 – 2009 sú žiaci, ktorí sa Testovania 9 zúčastnili roku 2005 a maturovali roku 2009, atď., populačný ročník 2008 – 2012 žiaci, ktorí Testovanie 9 absolvovali roku 2008 a maturovali roku 2012, a populačný ročník 2010 – 2013 je výskumný výber žiakov, ktorí Testovanie 9 absolvovali roku 2010 a Malú maturitu vypracovali roku 2013).

Obr. 2: Úspešnosť žiakov školy A

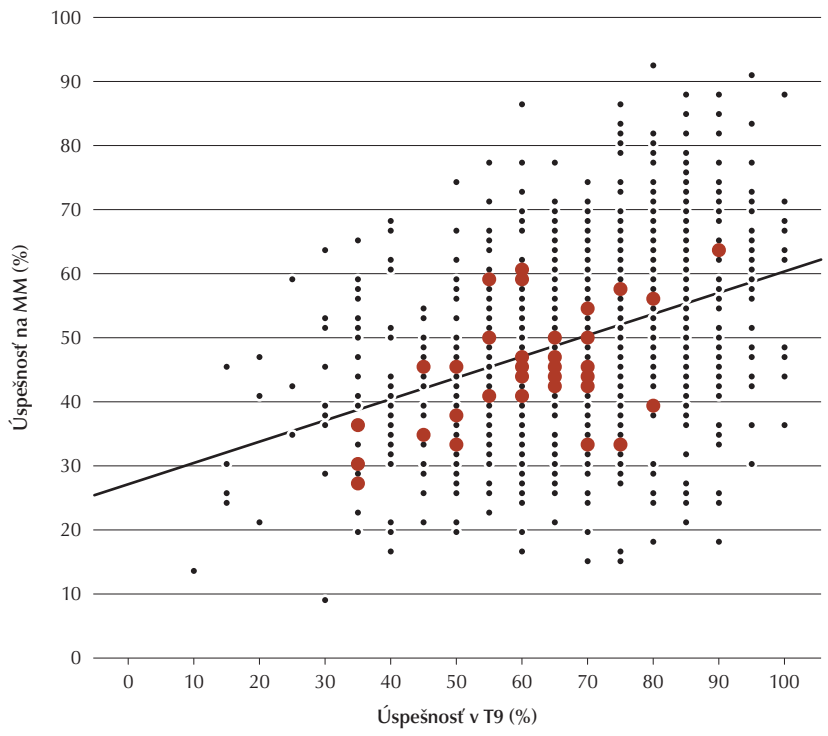

Od skúmanej oblasti závisí, čo sa považuje za silnú závislosť. Vo všeobecnosti sa za hodnoty naznačujúce silnú závislosť považujú korelačné koeficienty väčšie ako 0,5. Maximálna hodnota v uvedenej tabuľke je 0,47. Celkovo sa v nej hodnoty pohybujú od 0,24 do 0,47. V porovnaní s koreláciami uvedenými v záverečnej správe výskumu realizovaného na Durhamskej univerzite sú výrazne nižšie. Korelácie medzi vstupnými a výstupnými dátami v anglickom výskume nadobúdali hodnoty od 0,52 do 0,87. Dôsledkom nízkej korelácie je nepresný odhad výsledku vo výstupnom teste, tým pádom aj nepresný odhad pridanej hodnoty žiaka, čo sa prenesie aj do odhadu školy.

Tab. 1: Hodnoty Pearsonovho korelačného koeficientu medzi úspešnosťou v Testovaní 9 a úspešnosťou na maturite

		T9 05 EČMS 09	T9 06 EČMS 10	T9 07 EČMS 11	T9 08 EČMS 12	T9 10 MM 13
SJL	GYM	0,43	0,40	0,42	0,44	0,38
	SOŠ	0,47	0,42	0,39	0,43	0,39
MAT	GYM	0,32	0,40	0,42	0,34	0,35
	SOŠ	0,29	0,43	0,39	0,31	0,24

Testové skóre, ktoré používame na hodnotenie výkonu žiaka v teste, je len odhadom vedomostí a schopností žiaka. Zahŕňa aj chybu merania. Tým, že pri odhade pridanej hodnoty žiaka pracujeme s dvomi testovými skóre – zo vstupného aj z výstupného testu – štatistický šum narastá. Pod nepresnosť odhadu pridanej hodnoty žiaka, a teda aj školy, sa podpíše okrem už spomínaného nízkeho korelačného koeficientu aj nepresnosť vstupného a výstupného merania. Ďalej má na ňu vplyv neúplnosť a chyba modelu. Najjednoduchší model, ktorým sme začali výskum odhadu pridanej hodnoty, zohľadňuje len vstupné úrovne žiakov. Je prirodzené, že okrem „počiatočného kapitálu" je tu množstvo ďalších vplyvov na výkon žiaka vo výstupnom teste. Nazdávame sa, že doposiaľ získané výsledky pomocou použitého modelu a z dát nie prioritne určených na odhadovanie pridanej hodnoty (Testovanie 9 a EČMS) sú v značnej miere nepresné.

Potvrdením, či bol použitý správny štatistický model, by bolo, ak by rozdelenie pridaných hodnôt žiakov zodpovedalo normálnemu rozdeleniu. So splnením tohto predpokladu máme problém takmer pri každom doteraz modelovanom súbore žiakov. Predpokladáme, že tento problém môže byť dôsledkom odlišného charakteru rozdelenia vstupných a výstupných dát a nevyhovujúceho rozdelenia úspešností žiakov z Testovania 9 (toto je zľava výrazne zošikmené). Pridané hodnoty žiakov s vysokou úspešnosťou v Testovaní 9 majú veľký rozptyl, čo vychyľuje naše odhady. Na vyriešenie tohto problému sa zvyknú používať transformácie dát (použili sme recipročnú, logaritmickú a odmocninovú, skúšali sme tiež ekvipercentilovú). Problém sa nám však nepodarilo uspokojivo vyriešiť, čo nemožno prehliadať.

Ďalším problémom, s ktorým sa pri odhadovaní pridanej hodnoty stretneme, je nestabilita pridaných hodnôt škôl. Myslí sa tým, že pridaná hodnota školy z roka na rok – tak u nás, ako aj v zahraničí – zvykne kolísať. To je v protiklade s očakávaním, že pridaná hodnota školy má istú trvalejšiu výpovednú funkciu. Rieši sa to zahrnutím viacerých populačných vĺn do výpočtu pridanej hodnoty školy.

Môžeme sa pýtať, či zlepšenie žiaka A z 50 % na 53 % je také isté ako zlepšenie žiaka B z 90 % na 93 %. Existujú opodstatnené námietky voči kladnej odpovedi. Ako uvádza D. Ballou v už spomínanom článku, od 50. rokov 20. storočia sa odborníci v psychometrii pokúšali systematicky riešiť tento problém. Výsledkom ich snahy bolo vytvorenie populárnej IRT metódy, ktorá zavádza novú škálu. Avšak ani v tomto prípade nemôžeme numericky porovnávať rozdiely výkonov. Upozorňujeme na tento problém, pretože pri počítaní pridanej hodnoty pomocou lineárneho regresného modelu sa tento fakt – neporovnateľnosť na rôznych miestach škály – jednoducho musí prehliadať.

Upozorniť chceme tiež na pojem „pridaná hodnota školy". Považujeme ho za zavádzajúci. Ak zvážime, že pridaná hodnota žiaka a následne školy bola určená z výsledkov žiaka v teste zo SJL (prípadne možno v slovenských podmienkach uvažovať o využití testov z MAT), za pravdivejší názov považujeme „pridaná hodnota v SJL (MAT)". Ako uvádza R. Ryška v publikácii *Evaluace a přidaná hodnota ve vzdělávání*, v doteraz používaných modeloch sa vychádzalo najčastejšie z výsledkov žiakov v testoch z MAT, jazyka, prípadne z oblasti prírodných vied. Výskumníci si nekládli za cieľ merať progres v osobnostných, sociálnych či umeleckých schopnostiach. Myslíme si, že na základe tohto faktu by bolo vhodné zohľadniť to aj v názve odhadovanej miery progresu.

Načrtli sme niektoré problémy, ktoré s odhadovaním pridanej hodnoty súvisia. Nespomenuli sme všetky. Pri modelovaní pridanej hodnoty treba zvažovať špeciálny prístup k zdravotne znevýhodneným žiakom a „netypickým" žiakom (napr. mimoriadne nadaným); je potrebné zvoliť vhodný postup v súvislosti s migráciou žiakov na školách. Doteraz bola odhadovaná pridaná hodnota len pre žiakov, ktorí maturovali o štyri roky po absolvovaní Testovania 9. Do analýz teda neboli zahrnutí žiaci, ktorí potom prepadli alebo prestúpili na inú školu, ani žiaci 5-ročných študijných odborov. Nie všetci žiaci sa zúčastnia Testovania 9. Výsledky nemáme napr. od žiakov, ktorí idú z ôsmeho ročníka na bilingválne gymnázium. Hoci sa koncept pridanej hodnoty môže zdať logický, jeho uskutočnenie – ak má byť vykonané spravodlivo, v uspokojivej miere – nie je rozhodne jednoduché.

Záver

Ako sme uviedli, z viacerých dôvodov považujeme získané odhady pridanej hodnoty za málo spoľahlivé. V ďalšom výskume by sme preto chceli overiť ich spoľahlivosť porovnaním s výsledkami komplexnejšieho modelu. Máme možnosť použiť dáta získané v projekte v testoch zameraných na študijné predpoklady žiaka, jeho všeobecné a priestorové schopnosti a ďalej v dotazníkoch zisťujúcich mieru motivácie žiaka k učeniu sa a výkonu a v dotazníku určujúcom sociálno-ekonomický status žiaka. Okrem porovnania s výsledkami komplexnejšieho štatistického modelu bude určite vhodné aj porovnanie s nezávisle získanými výsledkami – napr. z kvalitatívneho výskumu. Obmedzovaní však budeme kvalitou dostupných dát. Štatistický model môže byť natoľko dobrý, nakoľko budú dobré zdrojové dáta.

V novovzniknutom projekte *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania* sa otvárajú možnosti na odhadovanie pridanej hodnoty aj na základných školách a tiež v iných predmetoch či oblastiach ako SJL a MAT. Očakávame však, že sa ukážu nové, doteraz neriešené problémy.

Vo vývoji systému odhadovania pridanej hodnoty na Slovensku sme len na začiatku. Boríme sa s kvalitou a povahou dát, skúmame prvé modely. Čaká nás overovanie výsledkov, zdokonaľovanie modelu, získavanie spätnej väzby od škôl a opakovanie tohto cyklu. V súčasnej fáze považujeme za správne poskytovať výsledky modelovania len školám, a to diskrétnou formou. Plne sa stotožňujeme s vyhlásením amerického autora D. Balloua, ktoré napísal po viac ako 10-ročných skúsenostiach s implementovaním pridanej hodnoty v štáte Tennessee: *„... tí, ktorí sa pozerajú na pridanú hodnotu ako na riešenie zodpovednosti vo vzdelávacom systéme, budú pravdepodobne sklamaní. V tomto hodnotení ostáva príliš veľa neistoty a nespravodlivosti na to, aby sme sa naň mohli spoľahnúť pri kľúčových rozhodnutiach."*

Perspektívy použitia Testu všeobecných schopností na školách

Martin Kopáčik,
NÚCEM

Intelektový potenciál je dôležitým determinantom úspešnosti žiaka v škole. Napriek tomu školy len málo využívajú testy kognitívnych schopností a ich možný prínos pre učiteľskú prax. V tomto príspevku budú prezentované výsledky batérie Testu všeobecných schopností (numerický, nonverbálny a verbálny test) administrovanej na vzorke 2 635 žiakov stredných odborných škôl a gymnázií vo veku 15 – 17 rokov. Hlavným cieľom príspevku je okrem samotných výsledkov ponúknuť perspektívu používania Testu všeobecných schopností vo vzťahu k hodnoteniu žiaka učiteľom a školou.

Test všeobecných schopností (TVS) bol jedným z meraní administrovaných v rámci aktivity 4.1 projektu hodnotenia kvality vzdelávania. Na to, aby mal žiak dobré známky a aby ho učenie napĺňalo, musí byť splnených niekoľko predpokladov. Od vhodného zázemia v rodine a v komunite, ktorá ho podporuje, cez prirodzené osobnostné črty, akými sú napríklad motivácia či zvedavosť, až po samotnú prácu školy, respektíve prácu učiteľov.

Ak chce škola pracovať s kvalitou, musí sa sústrediť na to, čo môžu žiaci dosiahnuť, a mala by monitorovať, či to dosahujú. V takomto procese riadenia kvality je potrebné pracovať s dátami, syntetizovať demografické dáta, údaje o výkone žiakov a ich názory, aby vedenie školy porozumelo tomu, prečo škola dosahuje také výsledky, aké dosahuje. Napríklad porovnanie iba pomocou žiackej úspešnosti (národné merania, známky) nedá škole odpoveď na otázku, prečo je lepšia alebo horšia ako iné školy a čo by mala robiť, ak chce daný stav zmeniť.

Test všeobecných schopností môže pomôcť škole zistiť, aký majú žiaci výkon vzhľadom na svoje schopnosti. Vďaka tomu môže nastaviť latku podľa schopností svojich žiakov, a nie podľa výsledku iných škôl. Na nasledujúcich riadkoch budú stručne prezentované výsledky administrácie TVS a naznačený spôsob využitia výsledkov samotnými školami.

Výber a administrácia

Testovanie sa uskutočnilo v 36 slovenských školách (17 gymnázií a 19 stredných odborných škôl) na vzorke približne 3 000 žiakov. Vstupné meranie bolo v prvom ročníku a výstupné v treťom ročníku stredných škôl. Po spojení vstupno-výstupných dát ostalo 2 176 študentov s kompletnými výsledkami testovania. Vo výbere sa nachádzalo 50,6 % dievčat a 49,4 % chlapcov. TVS je batéria štyroch subtestov, z ktorej boli administrované tri (nonverbálny, numerický a verbálny, použitý nebol priestorový subtest). Pred samotnou administráciou bol zabezpečený tréning pre regionálnych spolupracovníkov, ktorí mali v jednotlivých školách na starosti priebeh testovania.

Výsledky

Žiaci zaznamenali očakávaný priemerný nárast v úspešnosti TVS (obr. 1), ktorý bol štatisticky významný ($p < 0,01$). Taktiež štatisticky významné rozdiely sa ukázali byť medzi žiakmi gymnázií a stredných odborných škôl ($p < 0,01$), naopak, medzi chlapcami a dievčatami sa signifikantný rozdiel v úspešnosti TVS nepreukázal (obr. 2).

Obr. 1: Histogram úspešnosti v TVS

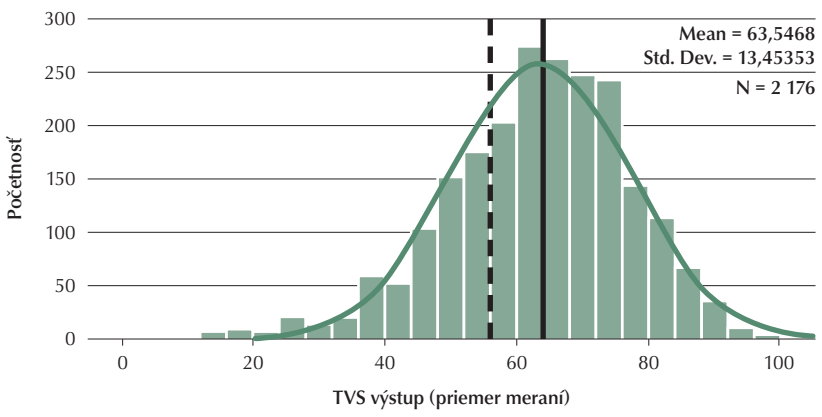

Obr. 2: Rozdiely v úspešnosti podľa pohlavia

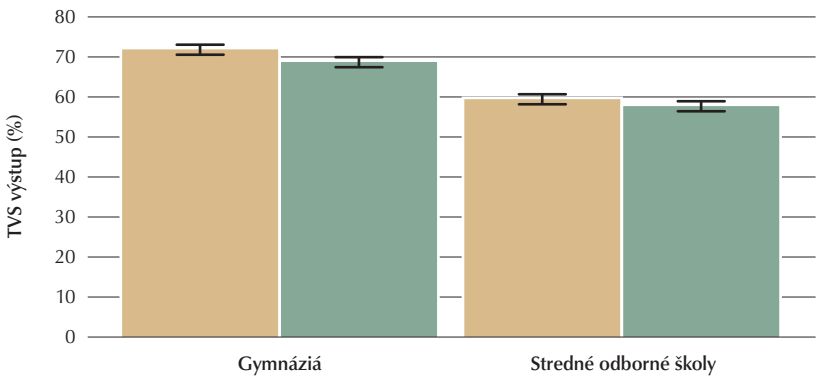

Legenda: chlapci, dievčatá.

Na obr. 1 je histogram, kde je zachytená priemerná úspešnosť troch subtestov TVS vo výstupnom meraní. Plná vertikálna čiara je umiestnená na hodnote priemeru výstupných meraní (60,18), prerušovaná čiara znázorňuje priemer pri vstupnom meraní (52,21). Za tri roky sa priemerná úspešnosť štatisticky významne zvýšila. Toto zistenie a jeho miera je v súlade s doterajšími výskumnými zisteniami a poukazuje na fakt, že žiaci vo veku 15 – 16 rokov sa v tomto smere ešte vyvíjajú.

Obr. 3: Výsledky TVS podľa pohlavia

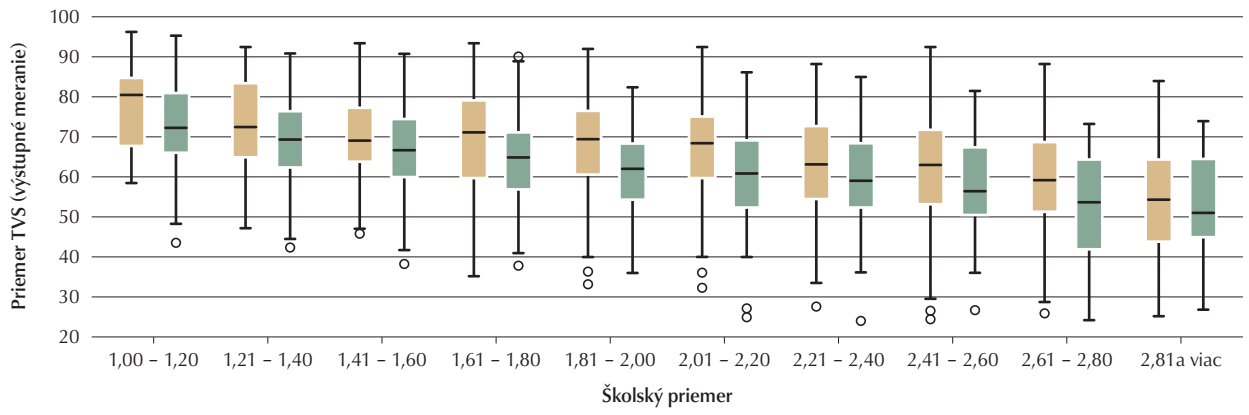

Legenda: chlapci, dievčatá.

V tab. 1 sú znázornené korelácie medzi jednotlivými subtestami a výsledkami zo školy. Ako výsledok subtestu bol použitý priemer vstupného aj výstupného merania. Školský priemer bol počítaný zo známok na vysvedčení zo šiestich polrokov. S priemerom známok zo slovenského jazyka a literatúry (SJL) najviac koreloval verbálny subtest a z matematiky (MAT) nonverbálny subtest. Je zaujímavé, že so školským priemerom koreluje viac výstupné meranie ako vstupné. Tento rozdiel môžeme prisúdiť prirodzenému vývinu a väčšej zrelosti žiakov. Taktiež je nezanedbateľný fakt, že žiaci nemali pri písaní TVS žiadnu externú motiváciu, a tá sa tak prirodzene (pod tlakom blížiacej sa maturity) mohla zvýšiť pred výstupným meraním.

Aby sme mohli použiť test TVS pri analýze toho, aké výsledky žiaci dosahujú, musíme poznať, aký vzťah je medzi výsledkami TVS a výsledkami v škole. Korelácie v tab. 1 ukazujú, že vzťah existuje. Aby sme ďalej kvantifikovali vzťah medzi TVS a výsledkami v škole, urobili sme lineárnu regresiu. Pri jednoduchej lineárnej regresii bol $R^2 = 0,17$. V ďalšom kroku sme do modelu lineárnej regresie zahrnuli aj pohlavie žiaka a typ gymnázia ako nezávislú premennú. Keď sme rozdelili žiakov do desiatich kategórií podľa priemeru, ukázalo sa, že v každom intervale majú dievčatá (obr. 3) a stredné odborné školy (obr. 4) nižšiu úspešnosť v TVS. To znamená, že vzťah medzi výkonom v TVS a známkami sa mierne líši v závislosti od pohlavia. Napríklad preto, lebo dievčatá sa v škole viac snažia a záleží im na známkach vo všeobecnosti viac ako chlapcom. A taktiež je tento vzťah iný v závislosti od toho, či žiak navštevuje strednú školu, alebo gymnázium.

Obr. 4: Výsledky TVS podľa typu škôl

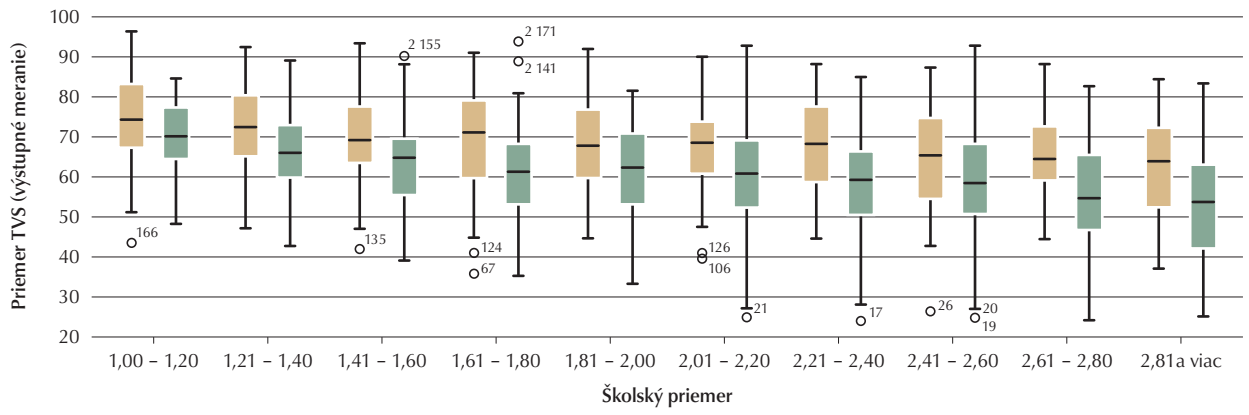

Legenda: gymnáziá, stredné odborné školy.

Ak model lineárnej regresie obsahoval aj pohlavie a typ školy ako nezávislé premenné, R^2 dosiahlo hodnotu 0,33, čo znamená, že rozptyl týchto dát na 33 % vysvetľoval rozptyl v známkach žiakov. Taktiež platí, že namerané hodnoty sú porovnateľné s predchádzajúcim výskumom v danej oblasti.

Výsledky ukázali, že žiaci medzi 15. a 18. rokom života zaznamenajú rozvoj logického myslenia a induktívneho myslenia, ktorý sa prejavil vo vyššej úspešnosti v TVS vo výstupnom meraní ako vo vstupnom.

Príklad použitia

Obr. 5 znázorňuje možný výstup pre školy, v ktorom sú syntetizované dáta z viacerých výkonových meraní. Gymnáziá, ktoré sú označené plnou čiernou čiarou, boli vybrané pomocou klastrovej analýzy. Sú to školy, ktoré sú si najpodobnejšie v našej vzorke v nasledujúcich parametroch: počet žiakov v škole, nezamestnanosť v regióne, veľkosť obce/mesta, v ktorom sa škola nachádza, a jej rozpočet. Z hľadiska demografie a ekonomiky je to homogénna skupina, ktorá je vhodná na porovnanie. Ako vidno, gymnázium č. 2 (GYM 2) je najlepšie vo všetkých výkonových a didaktických testoch, pričom s výnimkou testu priestorových schopností (TPS) sa hodnoty blížia k maximu alebo sú najlepšie v našej vzorke. Zaujímavá situácia je v porovnaní úspešnosti študentov na základe známok (priemerná známka za 6 polrokov bola preškálovaná tak, aby priemer 1,00 bol 100 % a priemer 0,00 bol 0 %). Žiaci GYM 2 sú v tomto ukazovateli iba priemerní. Bolo by dobré zistiť príčinu tohto javu na GYM 2. Napríklad administrácia dotazníka motivácie, porada učiteľov matematiky a triednych učiteľov a informácie o tom, kam sa žiaci hlá-

Tab. 1: Korelácie TVS a prospechu

	Celkový priemer	Priemer SJL	Priemer MAT	Nonverbálny test (priemer)	Verbálny test (priemer)	Numerický test (priemer)	Priemer vstup
Celkový priemer							
Priemer SJL	0,864						
Priemer MAT	0,835	0,681					
Nonverbálny test (priemer)	-0,383	-0,339	-0,433				
Verbálny test (priemer)	-0,393	-0,395	-0,350	0,567			
Numerický test (priemer)	-0,294	-0,283	-0,377	0,647	0,505		
Priemer vstup	-0,357	-0,337	-0,405	0,807	0,737	0,770	
Priemer výstup	-0,411	-0,390	-0,436	0,815	0,727	0,801	0,687

Pozn.: Všetky korelácie sú signifikantné pre $p < 0,01$.

Obr. 5: Predpoklady a školská úspešnosť – matematika

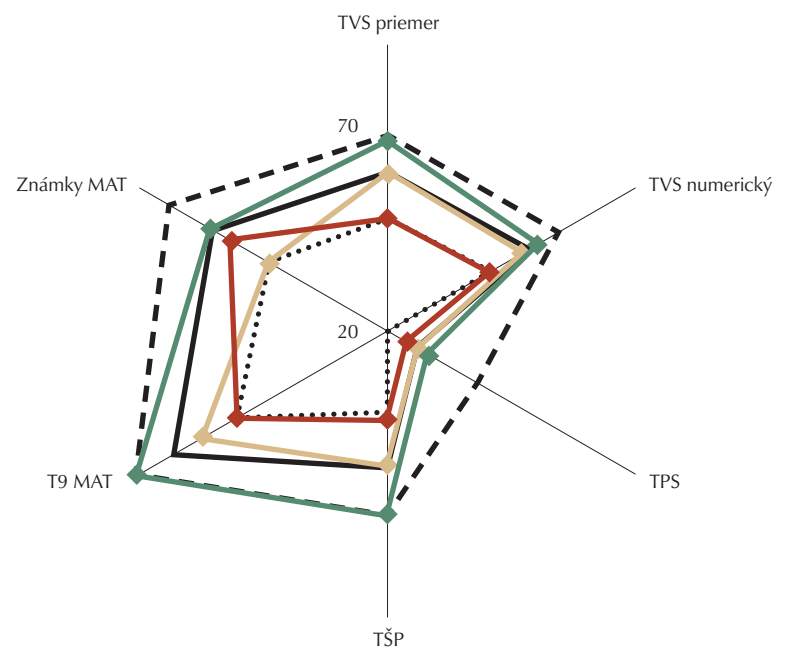

Legenda: minimum, maximum, priemer, gymnázium 1, gymnázium 2, gymnázium 3.

Pozn.: Obrázok je sieťový graf, kde na každom ramene je škála v percentách (20 – 70 %). Na jednotlivých ramenách sú výsledky testov alebo úspešnosť podľa známok. Sprava doľava: TVS priemer – priemer všetkých subtestov na školu, TVS numerický – priemer numerického subtestu na školu, TPS – test priestorových schopností, TŠP – test študijných predpokladov, T9 MAT – priemerný výsledok z testovania deviatakov, ktorí sú v škole, Známky MAT – priemerná známka žiakov z matematiky za obdobie šiestich polrokov.

sia na vysokú školu (absencia prihlášok na technické smery môže indikovať, že žiaci majú malú sebadôveru vo svoje matematické schopnosti, aj keď predpoklady majú vysoké), by boli vhodným ďalším krokom vedenia školy. Opačným prípadom je GYM 3, kde úspešnosť študentov podľa známkovania je takmer na úrovni priemeru, pričom schopnosti a predpoklady sú skoro najnižšie z našej vzorky. Takáto analýza výsledkov je možná pre školy aj triedy a napovedá učiteľom a vedeniu školy viac ako len výsledok v národnom testovaní či samotné známky a ich porovnanie bez ďalších informácií a kontextu.

Záver

Test všeobecných schopností (a vo všeobecnosti aj iný výkonnostný test) môže byť využívaný nielen na individuálnu psychodiagnostiku žiakov. Je možné použiť ho pri manažmente kvality školy na úrovni triedy či školy. V súvislosti s výsledkami žiakov v školách by mohol byť TVS dobrým nástrojom na monitorovanie toho, či škola napĺňa intelektový potenciál svojich žiakov a ako ho reflektuje hodnotenie na škole. V zmysle interpretácie je dôležité byť opatrný a agregovať dáta na triedu alebo školu, pretože na individuálnu diagnostiku je potrebná spolupráca so školským psychológom. V budúcnosti možno bude fungovať systém, v ktorom by sa administrácia uskutočňovala elektronicky s najvyšším zabezpečením dát a s počiatočnou automatickou analýzou, tak, aby z dát profitovalo vedenie škôl a dáta zároveň uľahčili a zefektívnili prácu školského psychológa.

K niektorým zisteniam Medzinárodného výskumu občianstva a občianskeho vzdelávania IEA ICCS 2009

Timotej Kubiš,
NÚCEM

Občianske kompetencie (*civic literacy*) predstavujú schopnosť jednotlivca aktívne sa zapojiť do života a iniciovať zmeny v komunite či v celej spoločnosti. Sú to kompetencie nemenej dôležité ako najzákladnejšia – čitateľská – gramotnosť, ktorá umožňuje jednotlivcovi prístup k všetkým druhom vzdelania. Ak sú občianske kompetencie u jednotlivcov rozvinuté, môžu takíto jednotlivci spoločne alebo aj jednotlivo pozitívne ovplyvniť život celej spoločnosti, všetky odvetvia ľudskej činnosti.

Porovnávací Medzinárodný výskum občianstva a občianskeho vzdelávania (*International Civic and Citizenship Education Study* – ICCS) 2009 Medzinárodnej asociácie pre hodnotenie výsledkov vzdelávania (IEA) nadväzoval na dva predchádzajúce (priekopnícke) výskumy. Prvý sa uskutočnil roku 1971 (9 krajín), druhý – Výskum občianskeho vzdelávania (*Civic Education Study* – CIVED) – roku 1999 (28 krajín). Do výskumu ICCS 2009 sa zapojilo až 38 krajín z celého sveta.

Slovensko sa zúčastnilo už priekopníckeho Výskumu občianskeho vzdelávania IEA CIVED 1999 a vďaka Európskej komisii (grant na úhradu časti účastníckeho poplatku od Výkonnej agentúry pre vzdelávanie, audiovizuálnu oblasť a kultúru EACEA) sa nakoniec zúčastnilo aj zatiaľ najväčšieho Medzinárodného výskumu občianstva a občianskeho vzdelávania IEA ICCS 2009. Druhý cyklus výskumu (ICCS 2016) sa uskutoční od roku 2013 do roku 2017. SR sa do neho zatiaľ nezapojila.

Výsledky, analýzy a závery z výskumu ICCS 2009 sú popísané vo viacerých výskumných správach. Publikovaná bola medzinárodná správa, tri takzvané regionálne správy (európska, ázijská a latinskoamerická), národné správy zúčastnených krajín aj encyklopédia ICCS. Zverejnené sú aj všetky zozbierané dáta.

Národnú správu *Občianske vzdelávanie a výchova mládeže k občianstvu. Národná správa z medzinárodného výskumu občianskeho vzdelávania ICCS 2009*, z ktorej v tomto článku vychádzame, za Slovensko spracoval prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc. (Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave) a Mgr. Ervin Šťava (NÚCEM). Správa obsahuje okrem cenných ukážok úloh aj veľké množstvo kumulatívnych grafov, ktoré zobrazujú početnosť odpovedí v tematických sériách otázok. Tieto údaje poskytujú možnosti ďalšej interpretácie. Podrobnosť správy pri diseminácii výsledkov tohto výskumu, ktorá sa uskutočnila koncom roka 2012, pozitívne ocenili učitelia, ktorí sa na seminároch zúčastnili. V tomto príspevku sa pre jeho rozsah nemôžeme venovať všetkým zisteniam, pre ich zaujímavosť však považujeme za dôležité priblížiť aspoň niektoré z nich.

Podľa záverov publikovaných v tejto národnej správe sa u nás výchovný cieľ orientácie žiakov na zapojenie sa do života školy alebo do verejného života a cieľ prípravy na zapojenie sa do politického života sleduje len okrajovo.

Oproti náhľadom na výchovu k modernému, aktívnemu a angažovanému občianstvu prostredníctvom celej organizácie školy a všetkých účastníkov výchovy a vzdelávania je na Slovensku podľa zistení výskumu ICCS výchova mládeže k občianstvu chápaná učiteľmi najmä ako úloha jediného predmetu – občianskej náuky. A kým do roku 1997 bol tento predmet vyučovaný vo veľmi obmedzenej miere (v 8. a 9. ročníku základnej školy – ZŠ), po roku 1997 bolo vyučovanie občianskej náuky rozšírené aj na 6. a 7. ročník ZŠ.

Ako ukazuje porovnanie s predchádzajúcim výskumom (CIVED 1999), po desiatich rokoch napriek posilneniu časovej dotácie pre predmet občianska náuka naši žiaci dosiahli roku 2009 horšie priemerné výsledky ako roku 1999.

Už tradične sú naši žiaci vo viacerých medzinárodných výskumoch úspešnejší v úlohách zameraných na vedomosti ako v úlohách zameraných na uvažovanie a hodnotenie. Už vo výskume CIVED 1999 dosiahli naši žiaci v oblasti občianskych vedomostí nadpriemerné výsledky a práve v oblasti občianskej angažovanosti dosiahli výsledky nižšie ako medzinárodný priemer.

Testovacie nástroje výskumu ICCS predstavujú vedomostné testy a dotazníky. Vedomostné testy boli dva, jeden spoločný (hlavný) pre vzorku žiakov zo všetkých zúčastnených krajín (zisťoval vedomosti žiakov a ich interpretačné zručnosti vo vzťahu k materiálom s občianskou tematikou), druhý bol špecifický pre každý región – iný test písali žiaci v Latinskej Amerike, iný v Ázii a Oceánii a iný v Európe (zisťoval základné fakty o Európskej únii – inštitúcie, zákony, politika). Dotazníkov bolo viac: k hlavnému vedomostnému testu bol pripojený dotazník pre žiaka, ktorý zisťoval informácie o žiakovi, o jeho rodinnom a školskom prostredí a o jeho postojoch k životu v spoločnosti, k testu o Európskej únii (EÚ) bol pripojený dotazník pre žiaka, ktorý zisťoval postoje a vzťahy žiakov k občianstvu v Európe. Súčasťou výskumu bol aj dotazník pre učiteľov všetkých predmetov a dotazník pre riaditeľov. Dotazník pre učiteľa sa zameriaval na identifikáciu vyučovacích postupov a cieľov občianskeho vzdelávania a dotazník pre riaditeľa na riadenie školy a školskú klímu.

Vedomostný test

Zaujímavé je už rozdelenie úloh hlavného vedomostného testu podľa domén – na kognitívne domény je zameraných menej úloh (80) ako na afektívno-behaviorálne domény (121) a v rámci kognitívnych domén je na vedomosti zameraných menej úloh (19) ako na analýzu a argumentáciu (61).

Hoci sa naši 14-roční žiaci v tomto výskume s priemerným skóre 528 bodov umiestnili nad priemerom 38 zúčastnených krajín (500 bodov), našich žiakov, ktorí dosiahli najvyššiu úroveň (tretiu), je až o 21 % menej ako vo Fínsku, ktoré sa umiestnilo na prvej priečke, a zároveň máme oproti Fínsku o 17 % žiakov viac v tzv. rizikovej skupine žiakov, t. j. v skupine, v ktorej žiaci dosiahli iba najnižšiu úroveň (prvú) alebo ju ani nedosiahli. Celkovo až 29,3 % našich žiakov dosiahlo len prvú úroveň alebo ju ani nedosiahlo.

Výrazný vplyv na výsledky vo vedomostnom teste má aj sociálno-ekonomický index (SEI) rodiny žiaka. V grafe 1 vidíme výrazný vplyv SEI na podiel žiakov, ktorí dosiahli najvyššiu alebo najnižšiu úroveň vo vedomostnom teste.

Graf 1: Rozdelenie žiakov podľa SEI a dosiahnutej úrovne vo vedomostnom teste

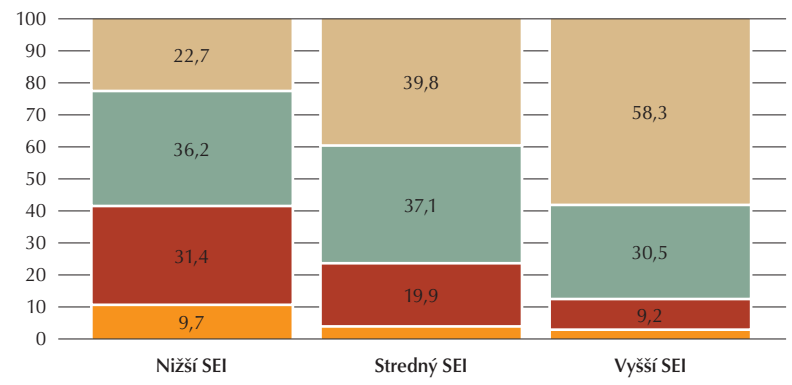

Legenda: úroveň 3, úroveň 2, úroveň 1, nižšie ako úroveň 1.

Sociálno-ekonomický index (SEI) rodiny žiaka sa prejavil aj pri porovnaní výsledkov vo vedomostnom teste podľa oblastí (graf 2). Kým v oblasti vedomostí žiaci z rodín s vyšším SEI dominovali najvýraznejšie, v oblasti zdôvodňovania a analýzy bol už rozdiel medzi žiakmi s vyšším a nižším SEI menej výrazný. Dalo by sa povedať, že v zdôvodňovaní a analýze žiaci z rodín s nižším SEI dobiehajú žiakov z rodín s vyšším SEI, teda že úlohy na zdôvodňovanie a analýzu majú z hľadiska SEI vyrovnávajúci efekt, hoci výučba občianskej náuky (ON) na ZŠ je stále zameraná viac na vedomosti, a tá sa pravdepodobne odráža iba na výsledkoch žiakov z rodín s vyšším SEI.

Graf 2: Úspešnosť žiakov vo vedomostnom teste podľa oblastí a SEI

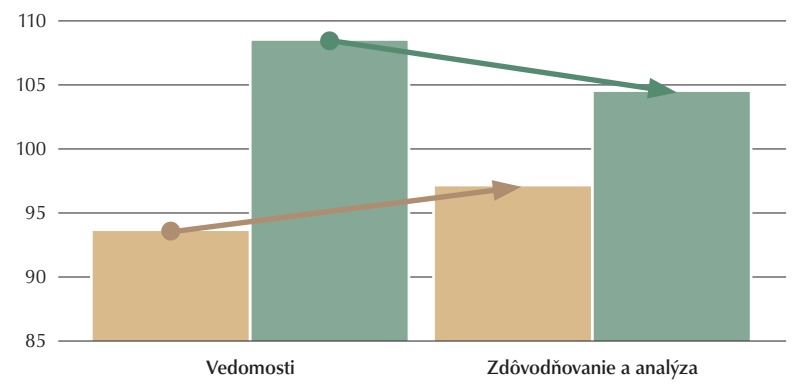

Legenda: nižší SEI, vyšší SEI.

Dotazník pre žiaka

Žiacky dotazník bol tematicky pestrý, obsahoval otázky na témy: žiak, jeho domov a rodina (SEI), školské a voľnočasové aktivity, školská klíma (demokracia v škole), občania a spoločnosť (sloboda prejavu, demokracia a bezpečnosť), žiak a spoločnosť (občianske správanie a predpokladané občianske aktivity v dospelosti), práva a povinnosti (postoje k rovnosti mužov a žien, postoje k menšinám a prisťahovalcom), inštitúcie a spoločnosť (dôvera v inštitúcie a pocit národnej identity), účasť žiakov na dianí v spoločnosti a žiak a náboženstvo.

Zo série otázok na tému školských a voľnočasových aktivít slovenských žiakov vysvitá veľmi nepriaznivé zistenie, ktoré iba potvrdzuje alarmujúce zistenia iných výskumov v oblasti čítania a literárnej gramotnosti (*prose literacy*), že až 35,5 % slovenských 14-ročných žiakov nevenuje žiadny čas čítaniu vo voľnom čase. Vysoké je aj percento našich žiakov, ktorí vo voľnom čase čítajú iba minimálne, t. j. menej ako 30 minút denne, takýchto žiakov je 32,2 %. Celkovo v žiadnej z 38 krajín zapojených do výskumu ICCS nie je zastúpenie žiakov, ktorí vôbec nečítajú, také vysoké ako v SR.

Zo série otázok na tému aktivít žiakov v kluboch, skupinách a v občianskych organizáciách vyplýva zistenie, že naši žiaci sa takmer vôbec nezapájajú a nezúčastňujú žiadnych aktivít alebo len veľmi zriedka. Žiakov, ktorí sa za posledných 12 mesiacov zúčastnili aktivity v náboženskej skupine alebo organizácii, bolo 17 %. Aktivity v skupine dobrovoľníkov, ktorá pomáha miestnemu spoločenstvu (v rámci obce, mestskej časti), v organizácii, ktorá zbiera peniaze na sociálne účely, v skupine mladých ľudí, ktorí robia kampaň na určitú tému, v environmentálnej organizácii, v organizácii na ochranu ľudských práv, v kultúrnej organizácii pre určitú etnickú skupinu alebo v mládežníckej organizácii, ktorá je súčasťou niektorej politickej strany, hnutia alebo zväzu, sa nikdy nezúčastnila drvivá väčšina žiakov, pričom žiaci z rodín s vyšším SEI sa v uvedených sociálno-humanitných oblastiach aktivizujú podstatne menej ako žiaci z rodín s nižším SEI.

S aktivitou našich žiakov v sociálno-humanitných oblastiach nepriamo súvisí aj účasť učiteľov ON a etickej výchovy (EV) na občianskych aktivitách, preto na chvíľu prejdeme k učiteľskému dotazníku. Prevažná väčšina učiteľov ON a EV sa nikdy nezúčastnila aktivít v zdravotníckych organizáciách a združeniach pre postihnutých, v skupinách na pomoc znevýhodneným ľuďom, v organizáciách na ochranu ľudských práv, v kultúrnych skupinách, ktoré podporujú integráciu etnických menšín, v politických stranách alebo organizáciách, v asociáciách učiteľov, v odborových zväzoch, v environmentálnych organizáciách. O niečo častejšie sú navštevované iba združenia, ktoré propagujú kultúru v miestnom spoločenstve a kultúrne alebo vzdelávacie organizácie. Asi 10 % učiteľov ON a EV pravidelnejšie navštevuje cirkevné spoločenstvá.

Ak chápeme výchovu k občianstvu nielen ako učebný predmet, ale ako výsledok, na ktorom sa podieľa celá škola, môžeme vidieť v nedostatočnej aktivite učiteľov ON a EV negatívny vzor pre žiakov, ktorí v oblasti občianskych aktivít predstavujú nevyužitý potenciál. Do úvahy tu však treba vziať aj aktivitu rodičov v tejto oblasti.

Zo série otázok žiackeho dotazníka na tému predpokladanej účasti žiakov na aktívnom občianskom a politickom živote pozitívnejšie dopadla aspoň otázka týkajúca sa dobrovoľnej ochoty pomáhať ľuďom v mieste bydliska. Žiaci, ktorí odpovedali *určite áno* (13,8 %) a *asi áno* (44,8 %), predstavujú potenciál, ktorý treba zmysluplne využiť v prospech školy a miestnej komunity. Téma dobrovoľníctva (dobrovoľnícka a charitatívna činnosť) je obsiahnutá aj v novom štátnom vzdelávacom programe (ŠVP) pre predmet občianska náuka na II. stupni ZŠ.

Školskú klímu mapovala séria otázok týkajúca sa rôznych situácií na vyučovacích hodinách počas diskusií na politické a spoločenské témy. Slovensko sa v porovnaní s ostatnými krajinami nevyznamenalo ani v tejto oblasti. Takmer 30 % žiakov len zriedkavo vyjadruje alebo nikdy nevyjadruje svoj názor v triede, keď sa ich názor odlišuje od väčšiny ostatných žiakov, a až 49 % učiteľov podľa žiakov zriedkavo podporuje alebo nikdy nepodporuje žiakov, aby diskutovali o témach s ľuďmi, ktorí majú iný názor. S touto problematikou priamo súvisí sebaistota učiteľov pri používaní vyučovacích metód. Ak preskočíme výskumnú prácu a využívanie počítačov na vyučovaní, tak podľa učiteľského dotazníka majú naši učitelia najnižšiu sebadôveru pri využívaní metódy hrania rolí a simulácie. Ale práve metóda hrania rolí a simulácie sa dá najviac využiť pri prezentovaní názoru odlišného od väčšiny bez toho, aby žiak na vyučovaní musel priamo prezentovať svoj vlastný názor. Stačí žiakov rozdeliť na menšie skupiny a prideliť im rozličné názory, ktoré majú obhajovať, alebo nechať ich zahrať situáciu, v ktorej budú dané názory zastávať proti inej skupine. Takéto simulované konfrontácie môžu pomôcť žiakom naučiť sa argumentovať a získať skúsenosti pri zastávaní a verejnom obhajovaní iného názoru.

Séria otázok na tému prejavov správania tzv. dobrého občana prekvapivo ukázala, že žiaci ostatných krajín EÚ považujú „tvrdú prácu“ pre dobrého občana za veľmi dôležitú o 8 % častejšie ako slovenskí žiaci. Neprehliadnuteľné je aj zistenie, že v SR až o 19 % žiakov menej oproti žiakom v 23 krajinách EÚ považuje za veľmi dôležitú potrebu učiť sa o histórii svojej krajiny. Rozvíjanie medzipredmetových vzťahov medzi občianskou náukou a dejepisom sa pritom dá uplatniť napríklad v oblasti dejín politického myslenia.

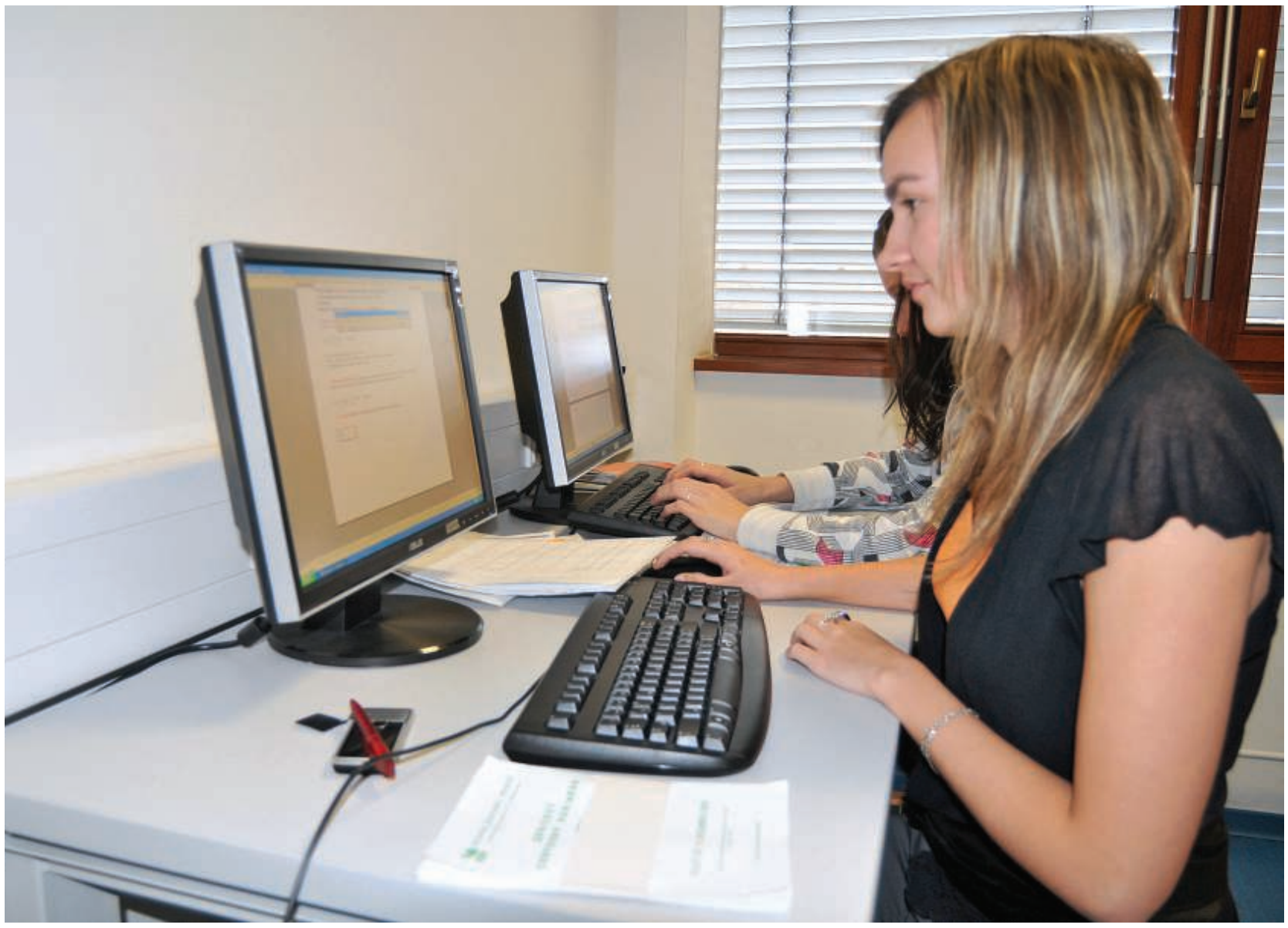

Zo série otázok mapujúcich dôveru našich žiakov k inštitúciám a skupinám sa ako najnižšia v medzinárodnom porovnávaní ukazuje práve dôvera k škole. So stúpajúcim SEI najvýraznejšie klesá dôvera k polícii a k armáde a najvýraznejšie stúpa dôvera k Organizácii Spojených národov.

Séria otázok mapujúca potenciálnu účasť žiakov na niektorej z foriem protestu ukazuje, žiaľ, ako najmenej pravdepodobnú možnosť oslovenia zvoleného zástupcu (poslanca). Aktívnejšie protestovať nekupovaním istých výrobkov sú najochotnejší žiaci z rodín s vyšším SEI, naopak, neochota praktizovať túto formu protestu stúpa s klesajúcim SEI rodiny žiaka.

Vedomostný test o EÚ

Vedomostný test o EÚ obsahoval 20 otázok na témy: EÚ a jej inštitúcie, zákony a politika a európska mena (euro).

Najslabšie výsledky dosiahli naši žiaci v otázke týkajúcej sa možností štúdia v EÚ – 61 % žiakov nevie, že môže študovať v ktoromkoľvek štáte EÚ bez osobitného povolenia. Táto téma chýba aj v novom štátnom vzdelávacom programe pre občiansku náuku.

Podobne dopadla aj otázka týkajúca sa princípov prispievania štátov EÚ do spoločného rozpočtu. Správnu odpoveď (všetky členské štáty prispievajú rovnako) nepoznalo takmer 58 % našich žiakov, čo môže mať negatívne dôsledky na ich solidaritu s ostatnými členskými štátmi EÚ.

Dotazník pre žiaka o EÚ

Slovenskí žiaci prejavili k Európe a EÚ veľmi ústretové postoje a podporujú jednotný postup európskych krajín pri riešení aktuálnych spoločenských problémov. Intolerantné postoje našich žiakov sa viažu prevažne na menšie obce. Súčasná prax vo výučbe ON nestačí na prekonávanie veľkých rozdielov v postojoch obyvateľov malých a veľkých miest, ktoré sú evidentne formované viac miestnou komunitou ako školou. O to viac by mali byť žiaci zapájaní do riešenia občianskych problémov miestnej komunity a nemali by byť len jej pasívnou súčasťou.

Dotazník pre učiteľa a dotazník pre riaditeľa

V týchto dotazníkoch sa nachádzala séria otázok mapujúca ciele ON a EV podľa učiteľov ON a EV, podľa učiteľov ostatných predmetov a podľa riaditeľov škôl. Preferencie učiteľov a riaditeľov sa neodlišovali až tak výrazne, zaujímavejšie je, ako dopadli jednotlivé ciele v rebríčku dôležitosti.

Na prvom mieste bol ako najdôležitejší označený cieľ zlepšovania vedomostí o občianskych právach a povinnostiach (59 – 72 %). Paradoxne, na posledných piatich priečkach rebríčka dôležitosti cieľov ON sa s výrazným prepadom percent (1 – 17 %) umiestnili práve hlavné ciele ON: zlepšovanie schopnosti brániť vlastný názor, podporovanie rozvoja efektívnych stratégií v boji proti rasizmu a xenofóbii, zvyšovanie účasti žiakov na živote školy, zvyšovanie účasti žiakov na aktivitách miestneho spoločenstva (obce, mestskej časti) a príprava žiakov na budúce angažovanie sa v politike.

Séria otázok v dotazníku pre učiteľov mapujúca sebaistotu učiteľov pri výučbe jednotlivých tém ukázala ako najproblematickejšiu tému dobrovoľníctva. Sebaisto sa pri výučbe tejto témy cíti iba 8 % učiteľov. V pripravovanom ŠVP pre občiansku náuku je vo výkonovom štandarde už konkrétnejšie uvedené, čo sa od žiakov na II. stupni ZŠ očakáva: *navrhnú konkrétne formy pomoci pre zdravotne postihnutých a starých ľudí v okolí.* V zahraničí je bežná pravidelná starostlivosť o dôchodcov a postihnutých, či už žijúcich v ústavoch, alebo doma (napr. každodenná pomoc s nákupmi, pomoc s modernými technológiami, čítanie dôchodcom a pod.), kým u nás sa sporadicky objavujú skôr jednorazové podujatia spoločenského alebo športového typu (napríklad v Deň úcty k starším a pod.). Na hodnotenie sebadôvery pri využívaní rôznych vyučovacích metód významne vplýva vek učiteľa. V tradičných metódach sa najmladšia generácia učiteľov ešte necíti tak komfortne ako stredná a staršia generácia a naopak, v moderných metódach sa komfortne necíti staršia generácia učiteľov. Dôraz na získavanie vedomostí dávajú viac ženy (60 %) ako muži (52 %), najmenej mladí učitelia do 30 rokov (50 %).

Zo skupiny učiteľov má ani nie tretina učiteľov menej ako 40 rokov – teda väčšina učiteľov získala vysokoškolské vzdelanie pred rokom 1989. V sérii otázok mapujúcich zdroje využívané pri hľadaní tém na vyučovanie ON a EV skončili informačné technológie na predposlednom mieste (tri štvrtiny učiteľov nevyužívajú internet vo väčšej miere). Ak zoberieme do úvahy aj zlú vybavenosť miestnych knižníc modernou odbornou literatúrou, v tomto kontexte je pochopiteľné, že z odpovedí na sériu otázok mapujúcich možnosti zlepšenia výučby ON vyznela ako najnaliehavejšia potreba lepších učebníc a cvičebníc. Nevyhnutnou podmienkou zlepšenia výučby ON do takej miery, aby napĺňala aspoň výkonový štandard stanovený v ŠVP, je však aj zmena tradičných vyučovacích postupov na moderné, humanizovanie vyučovania (čo je bez odbornej literatúry obťažné) a v neposlednom rade poznanie a rešpektovanie cieľov ON stanovených v ŠVP.

Okrem série otázok zachytávajúcich účasť učiteľov ON a EV na občianskych aktivitách, ktorú sme už spomenuli pri žiackom dotazníku, zachytával dotazník pre učiteľov aj účasť učiteľov na chode školy. Žiaľ, najviac učiteľov sa podieľa na riešení konfliktných situácií medzi žiakmi v škole a na udržiavaní celkovej disciplíny v škole. Ochota pomáhať pri stanovení priorít školy, pri predkladaní užitočných návrhov na zlepšenie riadenia školy a ochota stať sa členom rady školy ako zástupca učiteľov tak skončila na konci rebríčka. Zdá sa, že podzamestnanosť v radoch pomocného pedagogického personálu a v radoch školských psychológov v našich školách a najmä zlyhávanie rodičov pri výchove spôsobuje, že sa naši učitelia nemajú kedy sústrediť na odborné problémy svojej profesie.

Záver

Výskum ICCS 2009 potvrdil, že SEI rodiny žiaka má výrazný vplyv na výsledky výchovy a vzdelávania, teda na vzdelávaciu funkciu školy. Zároveň však z výsledkov vyplýva, že ak žiaci z rodín s nízkym SEI navštevujú školy vo väčších mestách alebo ak navštevujú osemročné gymnáziá, dosahujú výsledky porovnateľné s ostatnými žiakmi.

Učitelia a riaditelia buď nerešpektujú, alebo nepoznajú najdôležitejšie ciele ON a vyučovanie ON je stále silne orientované na získavanie vedomostí. Okrem zastaranosti vyučovacích metód učitelia ON málo využívajú informačné technológie na vyučovanie a sami sa nedostatočne zapájajú do občianskych aktivít, čím dávajú zlý príklad žiakom.

Z výskumu tiež vyplýva, že vyučovanie orientované viac na uvažovanie a hodnotenie ako na vedomosti by mohlo mať pozitívny vyrovnávajúci efekt.

Potenciál žiakov zúčastňovať sa rôznych sociálno-humanitných aktivít v miestnom spoločenstve, ktorý zostáva nevyužitý, je potrebné ešte počas školskej dochádzky podporiť a rozvíjať a žiakov je potrebné zapájať do aktivít, ktoré prospievajú škole a miestnej komunite, aby sa tak u žiakov vybudovali občianske kompetencie, ktoré budú využívať aj v dospelosti.

Voľný čas a študijné výsledky – hľadanie súvislostí

Marta Kudácseková, Marianna Mrva,
NÚCEM

Podľa výskumov žiaci základných a stredných škôl majú počas bežného pracovného dňa 4 až 5 hodín voľného času, čím sa rozumie čas, ktorý môžu venovať oddychu, rekreácii, zábave, záujmovým činnostiam a pod., každý podľa svojho uváženia. Nezahŕňa čas venovaný príprave na vyučovanie ani povinnosti spojené so štúdiom, avšak napriek tomu môžu existovať súvislosti medzi preferovanými voľnočasovými aktivitami a inými stránkami života, akou je napríklad aj podávaný výkon v škole. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) sa už niekoľko rokov venuje okrem testovania vedomostí žiakov aj skúmaniu ich mimoškolských aktivít a využívania voľného času. Prirodzene sa teda vynorí otázka, či je nejaký vzťah medzi týmito dvoma oblasťami. Témou nášho príspevku je práve táto problematika.

Po splnení všetkých povinností spojených s prácou, so školou či s domácnosťou túžime všetci po čase, ktorý môžeme venovať oddychu, regenerácii, koníčkom, a to podľa vlastných predstáv a potrieb. Takéto činnosti všeobecne nazývame voľnočasovými aktivitami. Voľný čas definujú rôzni autori rôzne, ale väčšinou sa zhodujú v tom, že zahŕňa aktivity mimo pracovných, školských a spoločenských záväzkov, ktoré si jednotlivec vyberá dobrovoľne. Patrí sem v prvom rade oddych, zábava, koníčky, rôzne formy sebarealizácie, atď. Predmetom nášho výskumu, ktorý realizoval NÚCEM v rámci projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*, bolo preskúmať, ako využívajú svoj voľný čas žiaci základných a stredných škôl, a následne hľadať súvislosti medzi formami trávenia voľného času a dosiahnutými výsledkami v pilotných testoch NÚCEM. Pilotné testovanie sa uskutočňovalo v rokoch 2011, 2012 a 2013 na prvých troch vzdelávacích stupňoch. Na prvom stupni boli testovaní žiaci štvrtého ročníka základných škôl (ZŠ), na druhom stupni žiaci ôsmeho, respektíve deviateho ročníka ZŠ a žiaci tretieho, respektíve štvrtého ročníka osemročných gymnázií (OGY) a na treťom stupni žiaci tretieho ročníka stredných škôl (SŠ). Na prvom stupni sa pilotné testovanie uskutočnilo z predmetov slovenský jazyk a literatúra, maďarský jazyk a literatúra a matematika, na druhom stupni z predmetov slovenský jazyk a literatúra, maďarský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra, matematika a angličtina (úroveň A2) a na tretom stupni slovenský jazyk a literatúra, maďarský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra, anglický jazyk (úroveň B1 a B2), nemecký jazyk (úroveň B1 a B2) a ruský jazyk (úroveň B1 a B2) a zo vzdelávacích oblastí Človek a spoločnosť, Človek a príroda a Matematika a práca s informáciami. Po teste mali žiaci možnosť vyplniť krátky dotazník, ktorý obsahoval otázky týkajúce sa okrem iného aj trávenia voľného času a mimoškolských aktivít. Práve túto oblasť sme sa rozhodli hlbšie analyzovať a preskúmať jej vzťah s dosiahnutými výsledkami v pilotných testoch. Predmetom nášho príspevku je prezentácia našich zistení, avšak z dôvodu limitovaného priestoru sme sa rozhodli zamerať len na rok 2012.

Voľný čas

Rada mládeže Slovenska vo svojom výskume z roku 2007 zistila, že žiaci druhého stupňa ZŠ majú za bežný pracovný deň v priemere 5,42 hodiny voľna a žiaci stredných škôl 4,37 hodiny, pričom 59 % základoškolákov a 49 % stredoškolákov malo v čase výskumu pocit, že má dostatočne veľa voľného času. Iba malé percento respondentov (okolo 3 %) povedalo, že má toľko voľného času, že nevie, čo s ním. Výskum NÚCEM, ktorý bol realizovaný roku 2012 na vzorke 10 838 žiakov základných a stredných škôl, zistil, že medzi školákmi sú obľúbené tak aktívne, ako aj pasívne voľnočasové aktivity.

Ako ukazuje graf 1, najväčší podiel žiakov využíva svoj voľný čas na stretávanie sa s priateľmi. Pre niektorých to môže znamenať pasívne „zabíjanie času" v kruhu priateľov, ale môže to byť aj spoločné športovanie, hranie, atď. Druhou najrozšírenejšou voľnočasovou aktivitou je práca na počítači, čo pre skúmaných žiakov znamená v prvom rade tzv. mailovanie a četovanie, sociálne siete a počítačové hry. Štvrtina respondentov využíva počítač aj na vyhľadávanie informácií na plnenie si školských povinností, avšak to sa nepova-

žuje za voľnočasovú aktivitu. Populárne je medzi žiakmi aj pozeranie televízie, avšak viac ako polovica aj pravidelne športuje. Pod športovaním nemusíme rozumieť iba organizovaný šport, ale aj taký pohyb, akým je bicyklovanie sa, jazda na kolieskových korčuliach, hranie futbalu po vyučovaní a pod. Najmenej bežnou, avšak stále rozšírenou aktivitou je z vymenovaných činností čítanie: tretina detí tvrdila, že obyčajne denne číta 1 hodinu alebo viac. Naše zistenia potvrdzuje aj výskum Slovenskej asociácie knižníc z roku 2011, ktorý mal veľmi podobné zistenia. Avšak čítanie nemusí znamenať iba čítanie literatúry v klasickom zmysle slova, ale aj čítanie napríklad módnych časopisov, čo je populárne najmä medzi stredoškolákmi.

Graf 1: Podiel žiakov, ktorí sa venujú vybraným voľnočasovým aktivitám obyčajne denne 1 hodinu a viac

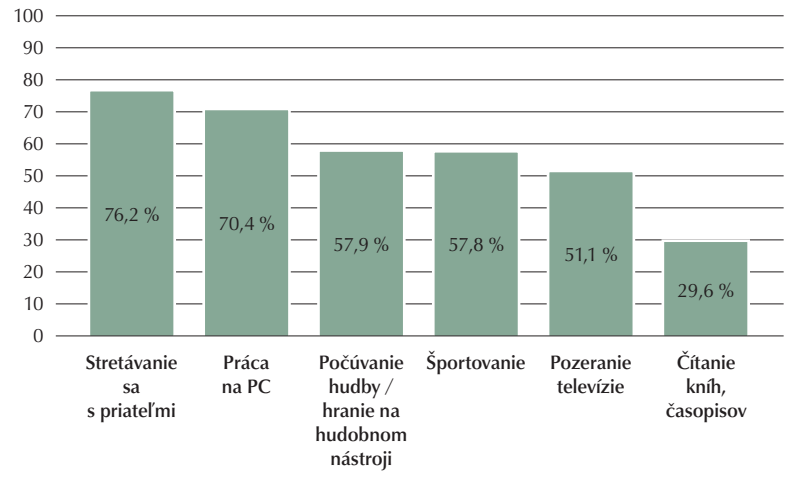

Graf 2: Podiel žiakov, ktorí sa venujú vybraným voľnočasovým aktivitám obyčajne denne 1 hodinu a viac, podľa testovaného ročníka

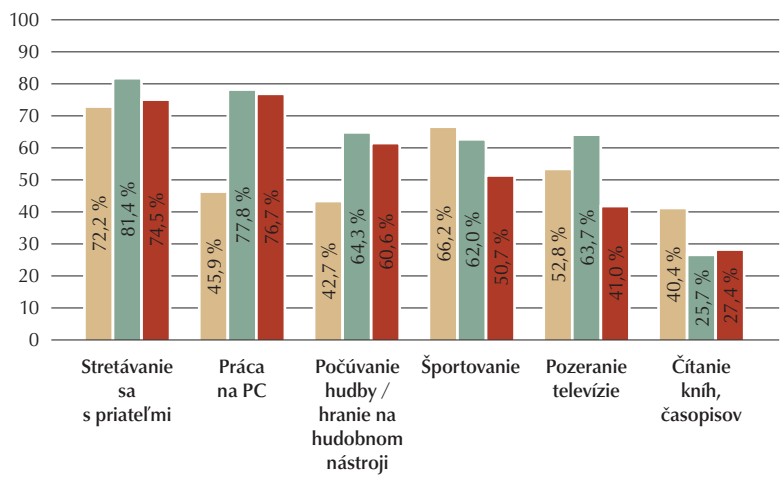

Legenda: 4. ročník ZŠ, 8. ročník ZŠ a 3. ročník OGY, 3. ročník SŠ.

Ak sa pozrieme na spomínané voľnočasové aktivity podľa testovaného ročníka (graf 2), vidíme, že stretávanie sa s priateľmi je rovnako obľúbené u všetkých skupín, avšak práca s počítačom alebo (aktívne alebo pasívne) venovanie sa hudbe je menej populárne medzi žiakmi vo veku 9 až 10 rokov (4. ročník ZŠ) ako u starších žiakov. Naopak, najviac čítajú mladší žiaci.

Ak sa pozrieme na dané voľnočasové aktivity podľa pohlavia (graf 3), najväčšie rozdiely zistíme v kategórii športovanie a čítanie. Pravidelne športuje 66 % chlapcov, ale iba 44,4 % dievčat, a pravidelne číta necelých 20 % chlapcov, ale až 34 % dievčat. V ostatných kategóriách sú rozdiely medzi pohlaviami nižšie.

Chceli sme zistiť, či je vzťah medzi formou trávenia voľného času a úspešnosťou v škole. Presnejšie, pomocou Studentovho t-testu sme skúmali vzťah medzi formou trávenia voľného času a medzi úspešnosťou v pilotných testoch NÚCEM. Zistili sme, že žiadna voľnočasová aktivita z vymenovaných sama osebe nemá štatisticky významný vzťah s úspešnosťou v testoch. Výnimkou je čítanie kníh a časopisov. Žiaci, ktorí čítajú obyčajne denne jednu až tri hodiny, dosiahli v niektorých testoch NÚCEM vyššiu úspešnosť ako priemer vzorky na miernej až strednej úrovni vecnej signifikancie. Štvrtáci ZŠ čítajúci pravidelne 1 až 3 hodiny boli od priemeru úspešnejší zo slovenského jazyka a literatúry a z matematiky, žiaci 8. ročníka ZŠ a 3. ročníka OGY zo slovenského jazyka a literatúry, z matematiky a z anglického jazyka a žiaci tretieho ročníka SŠ zo slovenského jazyka a literatúry, z maďarského jazyka a literatúry, z anglického jazyka a nemeckého jazyka.

Graf 3. Podiel žiakov, ktorí sa venujú vybraným voľnočasovým aktivitám obyčajne denne 1 hodinu a viac, podľa pohlavia

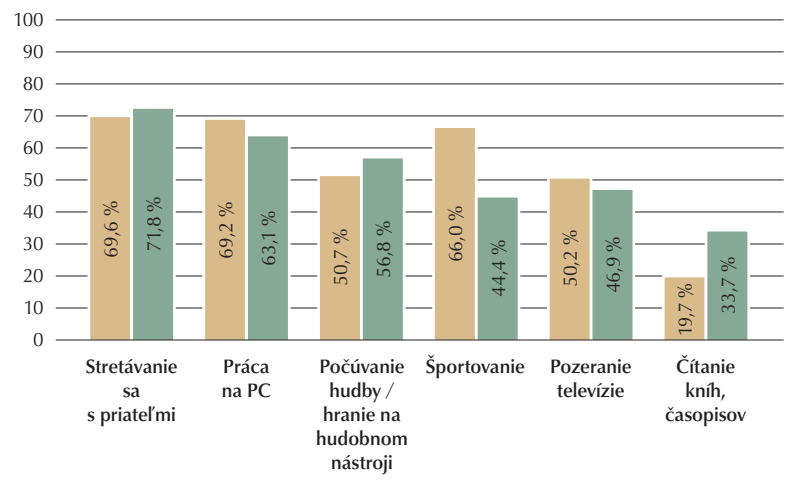

Legenda: chlapci, dievčatá.

Graf 4: Podiel žiakov, ktorí čítajú vymenované typy literatúry aspoň raz do týždňa

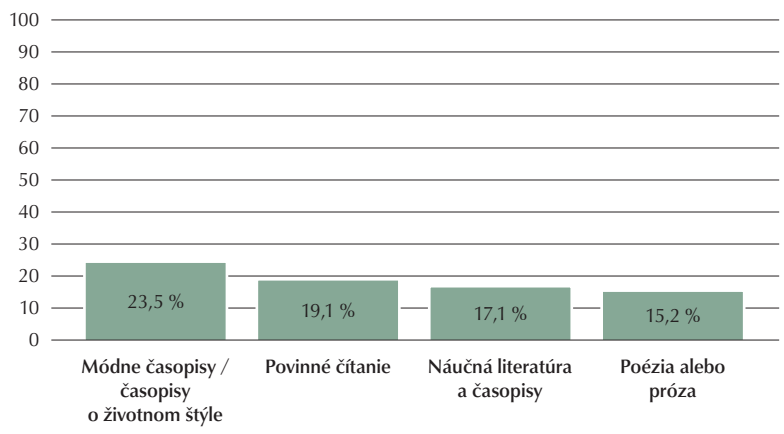

Graf 5: Podiel žiakov, ktorí čítajú vymenované typy literatúry aspoň raz do týždňa, podľa testovaného ročníka

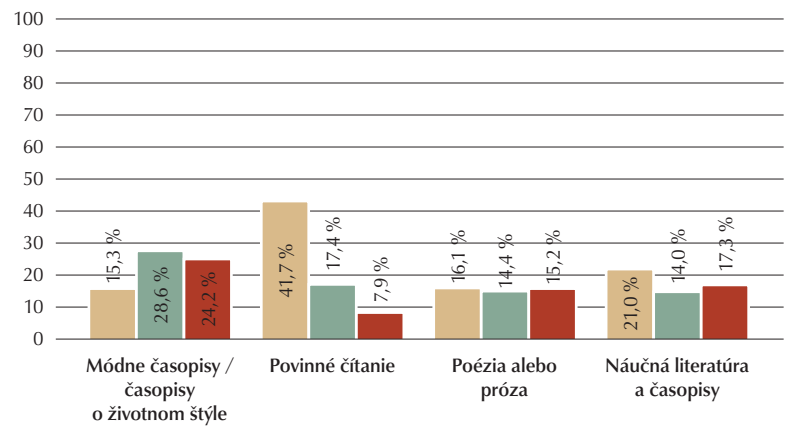

Legenda: 4. ročník ZŠ, 8. ročník ZŠ a 3. ročník OGY, 3. ročník SŠ.

Čítanie však znamená pre každého niečo iné. Pre niekoho je čítaním listovanie módnych časopisov, pre iného čítanie náučnej literatúry.

Medzi opýtanými žiakmi sú najobľúbenejšie módne časopisy a časopisy o životnom štýle. Aspoň raz do týždňa číta takéto časopisy takmer štvrtina (23,5 %) žiakov. Po nich nasleduje povinné čítanie (19,1 %), náučná literatúra (17,1 %) a poézia a próza (15,2 %) – graf 4.

Preferované typy literatúry nie sú rovnaké medzi chlapcami a dievčatami. Najväčší rozdiel je v kategórii módnych časopisov a časopisov o životnom štýle, ktoré si vyberajú v prvom rade dievčatá (31,4 % dievčat oproti 14,2 % chlapcov). Chlapci veľmi mierne prevažujú iba v kategórii náučnej literatúry (18,6 % chlapcov oproti 15,8 % dievčat).

Ako sme uviedli vyššie, najviac čítajú štvrtáci základných škôl. V prvom rade čítajú povinné čítanie, avšak v najväčšom pomere sú reprezentovaní aj v kategórii náučnej literatúry (21 %) a poézie a prózy (16,1 %). Najmenej obľúbené sú medzi nimi módne časopisy (15,3 %), ktoré preferujú najmä žiaci vyšších ročníkov (graf 5).

Záujmové krúžky

Návšteva záujmových krúžkov môže znamenať pre žiakov činnosť, ktorej sa venujú dobrovoľne vo svojom voľnom čase, ale aj povinnosť súvisiacu so školou. Preto sme sa rozhodli venovať tejto oblasti osobitnú pozornosť. Avšak zistili sme, že najnavštevovanejšími záujmovými krúžkami sú práve krúžky, ktoré môžeme zaradiť medzi voľnočasové aktivity.

Z celkového počtu testovaných žiakov 65,6 % (N = 7 074) navštevuje aspoň jeden záujmový krúžok, či už v škole, alebo mimo nej. Najväčší podiel žiakov navštevuje nejaký záujmový krúžok na prvom (70,3 %) a na druhom (71,3 %) stupni vzdelávania. Na stredných školách popularita záujmových krúžkov mierne klesá (58,7 %) – graf 6.

Žiaci na všetkých troch stupňoch vzdelávania najčastejšie navštevujú športový krúžok (36,2 %) a umelecký krúžok (22,4 %), do ktorého spadá predovšetkým hudobný, spevácky, tanečný, výtvarný, remeselný krúžok a pod. Menej navštevovaným záujmovým krúžkom je jazykový (11,5 %) či matematický/informatický (11,4 %) krúžok (graf 7).

Športový krúžok je najpopulárnejší medzi žiakmi každého testovaného ročníka. Umelecký krúžok je navštevovaný najmä štvrtákmi základných škôl. Na matematický krúžok chodia najmä základoškoláci a jazykový je takmer rovnako navštevovaný žiakmi všetkých opýtaných ročníkov (graf 8). Najväčšiu rôznorodosť v záujmových krúžkoch sme pozorovali na treťom stupni vzdelávania, medzi tretiakmi stredných škôl. Iné ako vymenované krúžky navštevuje až 14 % týchto žiakov. Je to napríklad krúžok literárny, prírodovedný, spoločenskovedný, zdravotnícky, žurnalistický a pod.

Chceli sme zistiť, či je identifikovateľný nejaký vzťah medzi úspešnosťou vo vedomostných testoch a navštevovaným záujmovým krúžkom. Analýza rozdielov ukázala, že žiaci, ktorí navštevujú umelecký krúžok, dosahujú lepšie výsledky v pilotných testoch ako žiaci, ktorí umelecký krúžok nenavštevujú. Na prvom vzdelávacom stupni sa toto zistenie potvrdilo zo všetkých testovaných predmetov a tiež aj na druhom stupni okrem 1. formy testu z maďarského jazyka a literatúry. Na treťom stupni možno potvrdiť toto zistenie v rámci testov z vyučovacích jazykov, v rámci cudzích jazykov nie.

Záver

Voľný čas predstavuje oblasť, ktorá je súčasťou života každého z nás. Existuje mnoho spôsobov na jeho využívanie, z ktorých si môžeme vyberať podľa svojich možností a individuálnych preferencií. Niet teda divu, že mnoho výskumov sa zameriava práve na túto problematiku.

My sme sa pokúsili využiť výhodu danú tým, že žiaci, ktorí vyplnili náš dotazník týkajúci sa voľného času, absolvovali zároveň aj vedomostný test z rôznych predmetov, a prepojiť tieto oblasti. Naša hypotéza o existencii vzťahu medzi spôsobmi využívania voľného času a výsledkami dosiahnutými v testoch sa sčasti potvrdila. Zistili sme, že žiaci, ktorí pravidelne čítajú, dosahujú lepšie výsledky v niektorých testoch ako priemer, a taktiež sa ukázalo, že žiaci, ktorí navštevujú umelecký krúžok, dosiahli vyššiu úspešnosť takmer vo všetkých pilotných testoch. Tieto zistenia môžu byť náznakmi toho, že voľný čas a študijné výsledky nie sú od seba oddelenými oblasťami, ale existuje medzi nimi nezanedbateľný vzťah.

Graf 6: Podiel žiakov, ktorí navštevujú aspoň jeden záujmový krúžok, podľa testovaného ročníka

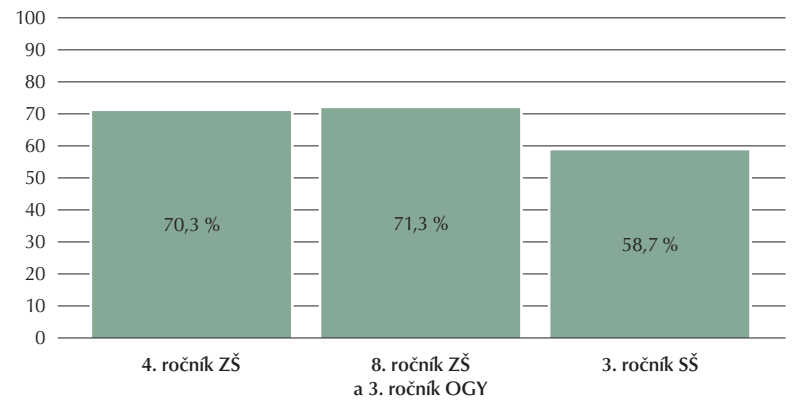

Graf 7: Podiel žiakov, ktorí navštevujú vymenované typy záujmových krúžkov

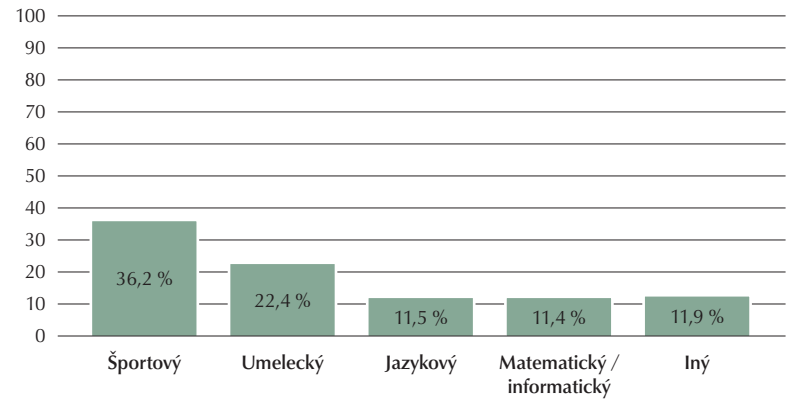

Graf 8: Podiel žiakov, ktorí navštevujú vymenované typy záujmových krúžkov, podľa testovaného ročníka

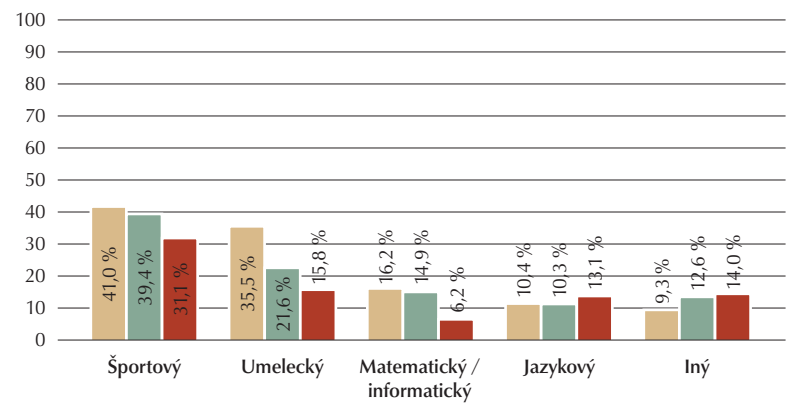

Legenda: 4. ročník ZŠ, 8. ročník ZŠ a 3. ročník OGY, 3. ročník SŠ.

Ilustračné foto Ján SÚKUP